

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', τεύχος 76, Σάββατο 23 Ιούλη 1977

Ο πρόξενος... της CIA

Δρχ. 20

Βιβλίο
ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΙΚΑΡΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Τελευταίες εκδόσεις

Ε.Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ
ΠΑΛΑΜΑΣ – ΚΑΒΑΦΗΣ –
ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

4η έκδοση

•
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΛΑΣ
ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΤΑ ΡΑΝΤΟΥ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

•
ΖΗΣΙΜΟΥ ΛΟΡΕΝΤΖΑΤΟΥ
ΜΙΚΡΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΝ
ΚΑΒΑΦΗ
ΔΟΚΙΜΙΟ

•
ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΑΤΣΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΔΟΚΙΜΙΑ

ΙΚΑΡΟΣ
Τά καλύτερα βιβλία

βιβλία
γιά τό καλοκαίρι

Μάρκ Τουαίν
Οί περιπέτειες του
Χάκλεμπερυ Φίν

Προσπέρ Μεριμέ
Χρονικό τῆς βασιλείας του
Καρόλου ΙΧ

Μπράνιμιρ Στσεπάνοβιτς
Στόμα γεμάτο χῶμα

Μάξ φόν ντέρ Γκρύν
Φωτιά καί ἀντιφέγγισμα

Μπέρτολτ Μπρέχτ
τό ρομάντσο τῆς πεντάρας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
Ζαλλόγγου 9 – τηλ. 36.19.724

Ο ΠΕΜΠΤΟΣ
ΤΟΜΟΣ
είναι έτοιμος

Προστέθηκε στους άλλους τέσσερις καί περιλαμβάνει τά τεύχη 49 έως καί 61 (6' έξάμηνο του 1976). Διατίθεται από τά γραφεία μας μέ 300 δρχ.

Οί τόμοι του «ΑΝΤΙ», πανόδετοι, μέ πλήρη πίνακα περιεχομένων προσφέρονται γιά τή μελέτη:

- τῆς πολιτικῆς ζωῆς του τόπου, μέ ἀναλυτικές καί ἀποκαλυπτικές έρευνες
- τῆς σύγχρονης ιστορίας μας καί τῆς Ἀντίστασης
- τῆς οἰκονομίας, τῆς παιδείας, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς
- τῆς διεθνούς επικαιρότητας
- τῶν προβλημάτων ιδεολογίας καί τῆς πνευματικῆς ζωῆς

Περίοδος Β'
Χρόνος 4ος
Τεύχος 76

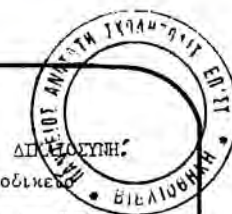
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ρεπορτάζ	4
Α. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗ: 'Η Α' Συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ ...	6
Ο ΠΡΟΞΕΝΟΣ - ΠΡΑΧΤΟ- ΡΑΣ της CIA	7
ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Προκλήσεις από τό Μόναχο	8
Ο ΝΟΜΟΣ - ΠΛΑΙΣΙΟ για τήν Παιδεία	11
ΑΠΟ τήν ΕΟΚΑ Β' στην ΕΟΚΑ Γ'	12
Γ. ΤΣΑΛΑΚΟΥ: Συνέντευξη μέ τον Μ. ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ	14
ΑΦΙΕΡΩΜΑ στο βιβλίο ...	16-41
Α. ΖΗΡΑ: Δοκίμια και προ- γματείες	16
Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Για τήν ποίηση	18
ΕΡΑΝΙΣΤΗ: Τό βιβλίο της 'Αντίστασης	20
Ο ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ κι ο έκδό- της	23
Γ. ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ - Χ. ΞΑΝ- ΘΟΥΔΑΚΗ: Μουσικά βιβλία	24
ΒΟΥΒΟΥΛΑΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥ- ΛΟΥ: Τα αναγνωστικά	26
ΒΙΤΤΩΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ: Τό παιδικό βιβλίο	30
Β. ΝΟΥΛΑ: 'Η λογική της 'Αλογικής'	32
ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑ: Δημήτρης Μορτόγιας	37
Δ. ΜΟΡΤΟΓΙΑ: 'Η Οικογένεια	40
Φ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗ: 'Η άμυνα της λογοτεχνίας	43
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ: Για τήν ΕΣΕΚΤ	44
ΝΤΟΡΑΣ ΡΟΓΚΑΝ: 'Ερευνα για τους αρχαιολόγους	46
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ: Βυζαντινή τέχνη στη Μόσχα ..	48
ΔΙΑΛΟΓΟΣ:	50

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ
«ΔΙΠΛΟ» ΤΕΥΧΟΣ
ΜΑΡΙΟΣ
ΧΑΚΚΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Η Ιστορία είναι άριστα γνωστή: τό 1968, στο "Διτακτο στρατοδικείο"
της Αθήνας, ένας πολιτικός κρατούμενος καθώς απολογείται (Δ.Η.509/47)
έξηγετ τις εθύνες των κριτών του - στρατοδικών και ειδικά του προέδρου
- τακτικού δικαστή, που ενώ όριλσθηκε να τηρεί τούς νόμους, τούς κατα-
πατάει κλπ. 'Ο πρόεδρος "έξηγετ", ότι "η 'Εκπαιδευτική δημιουργεί δίκαι-
ον" κ.α. παρόμοια. Λέει πολλά. Κάποια στιγμή, ο πολιτικός κρατούμενος
πού τόν παροισιολογεί με σταυρωμένα χέρια, τόν διακόπτει: "Με συγχωρε-
ται, κ. πρόεδρε, αλλά απολογείσθε τώρα;". Γίνεται σάλος, κι ο κρατού-
μενος καταδικάζεται σε ισόβια. (Δυό χρόνια μετά, οι συγκατηγορούμενοί
του πού δέν είχαν πιαστεί τότε, καταδικάστηκαν σε φυλακίσεις λίγων μη-
νών από τό Πενταμελές 'Εφετείο 'Αθηνών).

'Απ'ότι ξέρουμε η "απολογία" εκείνου του προέδρου είναι η μόνη πού
έγινε από τακτικό δικαστή - στρατοδίκη της χούντας. Με τη μεταπολι-
τευση όχι μόνον κανένας δέν κλήθηκε σε απολογία, αλλά και η θητεία
δρισμένων στά χουντικά στρατοδικεία δέν θεωρήθηκε κ'αν σαν τυπικό κριτή-
ριο "μή προαγωγής" - ίσως έγινε τό ... αντίθετο, αν κρίνει κανένας από
τις πρόσφατες πολυσυζητημένες προαγωγές 8 νέων αεροπαιτών που πάλι
στό Πτεγιάνη και τόν Κουσουλό βρίσκονται 4 πρόεδροι έκτάκτων στρατο-
δικείων της δικτατορίας: Μισοί - μισοί, δηλαδή ...

Η Ιστορία εξελίσσεται "φυσιολογικά" - όπως δεκάδες ανάλογες ιστορίες
της μεταχουντικής δημόσιας ζωής: η κυβέρνηση δηλώνει ότι η δικαιοσύνη
"είναι ανεξάρτητη". (Και φυσικά ... ξεχνάει τις δικές της εθύνες: αν
είχε γίνει στοιχειώδης κάθαρση δέν θά ύπηρχαν σήμερα στο δικαστικό σώμα
"υπό κρίσει" στρατοδίκες ...) 'Η αντιπολίτευση διαμαρτυρήθηκε - τό θέμα
θά φτάσει και στη Βουλή με έπερώτηση. (Και φυσικά θά ... "ορβύσει" εκεί
- ο κ. Στεφανόγης, να τό θυμηθείτε, θά μάς ξαναπεί για τήν ανεξαρτησία
της Δικαιοσύνης). Κι οι στρατοδίκες της χούντας θά παραμένουνε στη κορυφή
της δικαστικής έξουσίας - κριτές και ΤΩΡΑ (με τη θήβεννο) όπως και ΤΟΤΕ
(με τη στολή του επιστρατευμένου αξιωματικού). Συμπτωματικά, όλα αυτά
συμβαίνουν στην τρίτη επέτειο της "έλλαγής" - κι είναι να άπορεί κανένας
πώς μερικοί έχουν ΑΚΟΜΑ ψευδαισθήσεις ...

Υ.Γ. Λένε ότι η Ιστορία διδάσκει. Και επαναλαμβάνεται. 'Η πολύ-πολύ
πρόσφατη Ιστορία του τόπου λέει πώς όταν τό 1967 οι στρατιωτικοί κατέ-
λυσαν τό πολιτεύμα και άρπαξαν τήν έξουσία, διάλεξαν μερικούς ανώτατους
δικαστικούς για ύπουργούς και τόν εισαγγελέα του 'Αρείου Πάγου για
πρωθυπουργό ...

αντί

Οι εκλογές και η πορεία πρός μία νέα προοπτική

Η ΕΔΗΚ, εν όψει εκλογών, καλεί το δημοκρατικό κόσμο της χώρας σε συσπείρωση, «για την άμεση διεκδίκηση της εξουσίας και την κατάλυση του μονοκομματικού κράτους»... Το ερώτημα όμως πού μπαίνει, είναι σε ποιο βαθμό πείθει και σε ποιο βαθμό πιστεύει η ίδια στη συσπείρωση αυτή.

Η αναφορά στην ΕΔΗΚ δεν είναι τυχαία. Υποτίθεται ότι εκπροσωπεί την αξιωματική αντιπολίτευση. Και υποτίθεται ότι είναι – πρέπει να είναι – μία από τις βασικές συνιστώσες, στην πορεία για μία άλλη (δημοκρατική) προοπτική. Όμως, «μεταξύ χειλέων και κύλικος», ή απόσταση είναι, τις περισσότερες φορές, μεγάλη. Και η ΕΔΗΚ, ενώ αρέσκεται στα δημοκρατικά μεγαλυνάρια, στην πράξη ελάχιστα διαφορίζεται από το κόμμα της «Νέας Δημοκρατίας». Σε σημείο που ύψηλη πολιτειακή προσωπικότητα της χώρας να πεί πρόσφατα: «Όμολογώ, δεν καταλαβαίνω γιατί πρέπει να υπάρχουμε και οι δύο (ή «Νέα Δημοκρατία» και η ΕΔΗΚ), έφ' όσον, στην ουσία, είμαστε το ίδιο πράγμα... Και δεν καταλαβαίνω γιατί, αντί να συνεργασθούμε στις προσεχείς εκλογές, πρέπει να κονταροχτυπηθούμε»...

Τό θέμα όμως είναι πολύ ευρύτερο. Και αφορά την αδυναμία όλων των δημοκρατικών και προοδευτικών δυνάμεων να συγκεντρώσουν – και να συντονίσουν – τις προσπάθειές τους, αν όχι για ν' ανοίξει ο δρόμος προς την πραγμάτωση ώριμων δημοκρατικών αλλαγών, τουλάχιστον για μία εναλλακτική – πέρα από το σημερινό σχήμα της Δεξιάς – λύση.

Πραγματικά, η εικόνα που συνθέτει η δημοκρατική αντιπολίτευση, ενώ μπαίνουμε στο χρόνο των εκλογών, κάθε άλλο παρά εμπνέει: Τό ΠΑΣΟΚ δηλώνει ότι κατέρχεται στις εκλογές αυτόδύναμα και διακηρύσσει ότι μόνο αυτό είναι «ο μοχλός για τό πέρασμα του λαού στην εξουσία»... Η ΕΔΗΚ επικρίνει τό ΠΑΣΟΚ γιατί απέμτολει τή δημοκρατική συνεργασία, αλλά δέν παράλειψε ή ίδια νά θέσει έκποδών τή συνεργασία αυτή, αποσαφηνίζοντας πώς δέν συνεργάζεται μέ «μαρξιστικά κόμματα». (Καί τό ΠΑΣΟΚ, όπως είναι γνωστό, διακηρύσσει ότι υϊοθετεί τό μαρξισμό σάν εργαλείο κοινωνικής έξυγανσης).

Αλλά τά πράγματα δέν πάνε καλά ούτε στά «5» συνεργαζόμενα κόμματα και κινήσεις. Η ΕΔΑ και ή Χριστιανική Δημοκρατία, σέ αντίθεση μέ τό ΚΚΕ Έσωτερικού και τή «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία», δέν έπειγονται νά έπεκτείνουν τή συνεργασία τους αυτή – πού, για τήν ώρα, περιορίζεται στήν κατάρτιση ενός κοινού προγραμματικού κειμένου – και στήν έκλογική σύμπραξη. Αναφέρειται μάλιστα ότι ή ΕΔΑ, όπως και ή Χριστιανική Δημοκρατία, δέν αποκλείουν ένδεχόμενη έκλογική συνεργασία μέ τήν ΕΔΗΚ. Από τήν άλλη, ή «Σοσιαλιστική Πορεία» εξακολουθεί νά ένίσταται στή χρησιμοποίηση του όρου «Συμμαχία των Πέντε της Αριστεράς», πρώτο διότι, λέει, πρόκειται περί «άπλης συνεργασίας και όχι συμμαχίας», και, δεύτερο, διότι ούτε ή Χριστιανική Δημοκρατία, ούτε ή «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία», μπορούν νά διεκδικήσουν θέση στό χώρο της Αριστεράς... Τέλος, τό ΚΚΕ, διαισθανόμενο ότι ένδέχεται, μετά τή δήλωση του ΠΑΣΟΚ, νά κατέβει στις εκλογές μόνο, έντείνει τήν πίεσή του για ν' αποσπάσει από τους «5» δυνάμεις πού θά μπορούσαν νά συνεργασθούν – όπως υποστηρίζει – μαζί του...

Κάτω από τά δεδομένα αυτά, είναι φανερό πώς ή έκλογική μάχη θά είναι ιδιαίτερα δύσκολη για τήν αντιπολίτευση, χωρίς αυτό νά σημαίνει πώς θά είναι εύκολη για τό κυβερνητικό κόμμα, πού κατεβαίνει στις εκλογές, όπως είπε οικονομικός ύπουργός, «γυμνό μέσα στα άγκάθια»... Διότι μέχρι τήν άνοιξη του

'78 – αν ή άνοιξη προσφέρεται καλύτερα, απ' ό,τι τό φθινόπωρο, για έκλογικό όρόσημο... – δέν φαίνεται πώς θά έχουν λυθεί ούτε τό Κυπριακό, ούτε τό Αιγαιακό, ούτε πώς θά έχει προωθηθεί τό θέμα της ΕΟΚ. Έκτός πλέον αν υποτεθεί ότι οι πασάδες της Αγκυρας γίνονται, ξαφνικά, αρχάγγελοι διαλλακτικότητας, οι Σώφλυ – και οι πίσω από τους Σώφλυ... – άναγνωρίσουν «πλάνη» και παραδεχθούν πώς ή Χίος, ή Λέσβος, ή Σάμος, ή Ρόδος είναι νησιά έ λ λ η ν ι κ ά (έστω και αν δέν έχουν κοινά σύνορα μέ τήν ΕΣΣΔ, όπως έχει ή Τουρκία) και ή Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα πούσει νά είναι «Πύργος του Κάφκα», όπου ή γραφειοκρατία δίνει χέρι στήν άναβλητικότητα και ή διαβολή στίς έσωτερικές αντιφάσεις και διαμάχες!

Αλλά υπάρχουν και τά έσωτερικά θέματα. Καί, βέβαια, οι άπλοι, εργαζόμενοι Έλληνες δέν έχουν πεισθεί ότι ή δημοκρατία έπαισε νά κινδυνεύει, έπειδή ό κ. Αβέρωφ βρίσκει καιρό νά γράφει ώραία «έλληνικά διηγήματα» (κάπου γράφτηκε και αυτό!), όπως δέν έχουν πεισθεί ότι ή οικονομία του τόπου πάει πρίμα, έπειδή ό κ. Καραμανλής έδωσε, από τώρα, οδηγίες όπως ο προϋπολογισμός του 1978 ίσοσκελίσλει «χωρίς τήν έπιβολή ν έ ω ν φ ό ρ ω ν». Είπαμε: Τό 1978 είναι έτος εκλογών...

Και πάλι τό «άλμα»...

Ακούεται όμως και κάτι άλλο: Ο κ. Καραμανλής δέν ένδιαφέρεται πιά και τόσο για τή συνοχή και τήν αυτοδυναμία της «Νέας Δημοκρατίας», γιατί έτοιμάζεται για τό μεγάλο ποσοτικό «άλμα» προς τήν προεδρία της Δημοκρατίας. Προστίθεται, μάλιστα, ότι τό άλμα θά πραγματοποιηθεί μέ τή συναίνεση του άρχηγού της ΕΔΗΚ, προτού διαλυθεί ή σημερινή Βουλή. Καί ότι, μέ τό σημερινό πρωθυπουργό στήν προεδρία, δέν αποκλείεται ή πρωθυπουργία ν' άνταθεί στον κ. Γ. Μαύρο, έφ' όσον, έτσι είτε άλλιώς, ή ΕΔΗΚ θά συμμετέχει στήν κυβέρνηση, κατά τό πρότυπο των περισσότερων δυτικοευρωπαϊκών κυβερνήσεων, πού είναι κυβερνήσεις συμμαχικές...

Ένδέχεται, φυσικά, όλα τά παραπάνω αυτά, ν' αποτελούν φημολογία, πού αποδίδει στήν έφησυχάση του κόσμου πού συγκροτεί τήν αντιπολίτευση και, ειδικότερα, τήν Αριστερά. Η συλλογιστική είναι περίπου ή ακόλουθη: Μέ μία «συμμαχική κυβέρνηση» στήν εξουσία («Ν.Δ.» – ΕΔΗΚ), τό πολιτικό παιγνίδι, θά είναι, από δω και μπρός, πιδ εύκολο. Καί ή «Ν.Δ.», εκ των πραγμάτων, θά ύποχρεωθεί νά μετακινηθεί προς κεντρικές θέσεις... Συνεπώς, δέν ύπάρχει, για τήν Αντιπολίτευση, θέμα «άνησυχών» (για τό ένδεχόμενο έπανάδου της «Νέας Δημοκρατίας») και, προπαντός, συντονισμού έ ν ε ρ γ ε ι ώ ν... Αποτέλεσμα: Ένώ θά λέγονται αυτά ή «Νέα Δημοκρατία», μέ τή βοήθεια όλου του κρατικού μηχανισμού – ακόμη και του κ. Καραθανάση – θά δομεί τις θέσεις της, θά κατολισθαίνει ολοένα και περισσότερο προς τά δεξιά, για νά άναμετρηθεί, τελικά, στις εκλογές, όχι μέ τους χουντικούς ή τους μοναρχικούς ή τους λογής φασιστοειδείς, αλλά μέ τις δυνάμεις εκείνες πού, μέσα από μύριες δυσκολίες, προσπαθούν ν' άνοίξουν τό δρόμο προς τή δημοκρατική άλλαγή.

Είναι ένθαρρυντικό ότι ή «περίπτωση» δέν διαφεύγει από τήν προσοχή των προοδευτικών δυνάμεων, όσο και αν ή συμμαχική κυβέρνηση είναι, ασφαλώς, προτιμότερη από τή μονοκομματική. Όμως, όπως κανείς δέν αφήνει τό γάμο για νά πάει για πουργάρια, άλλο τόσο και ή Αριστερά δέν μπορεί νά λημονεί ότι αν κάτι έχει ανάγκη, τούτη τήν ώρα, ό τόπος και οι δυνάμεις της αντιπολίτευσης, είναι ή συμπύκνωση και όχι ή δξυνση των δικών της – έσωτερικών – άνταγωνισμών και αντιθέσεων.

Ίδρύθηκε πρόσφατα η Συντονιστική Επιτροπή για την Κύπρο. Μέσα στη γενική απάθεια, την κυβερνητική έμμηση για τη στεγανοποίηση των διπλωματικών χειρισμών, την παραδοχή για το κλείσιμο του φακέλου της κυπριακής τραγωδίας, η επιτροπή πρέπει να δώσει, λέγει επίμονα – και πέρα από κομματικές ή άλλες επιδιώξεις – για να φωτίσει όλες τις διαστάσεις του κυπριακού δράματος.

Νά διαλαλήσει το αίτημα για την χειραφέτηση του Κυπριακού λαού, να καταδείξει στους Έλληνες πως το Κυπριακό είναι το θέμα - κλειδί στην πολιτική και εθνική μας ζωή. Στην προσπάθεια αυτή η επιτροπή χρειάζεται – και την αξίζει – την άμεριστη βοήθεια όλων μας.

ΠΡΟΣ ΔΥΣΜΑΣ

Όσο προσανατολισμός προς τα δυτικά αποτελεί έμμηση ιδέα και αρχή για πλήθος ανθρώπων. Στην πατρίδα λ.χ. του νέου τοπτηρητή κ. Σώφλυ ή πορεία προς τη Δύση – τό Φάρ Ουέστ – αποτελεί ένα από τα θελκτικότερα θέματα της αμερικανικής μυθολογίας. Έτσι το ενδιαφέρον, και τα αποφθέγματα του, για τη «γεωγραφική διευθέτηση» του Αιγαίου προκύπτει από τη λογική και τη «δυναμική» της αμερικανικής πολιτικής. Στην περίπτωση μας οι ιδέες αυτές συμπίπτουν με τον τουρκικό μίνι-ιμπεριαλισμό, που και αυτός προσβλέπει με απληστο ενδιαφέρον δυτικά των μικρασιατικών ακτών.

Όσο για μας... Αυτό το «άνηκομεν εις την Δύσιν», μας παρέχει πολλά περιθώρια. Με τη συχνή επανάληψή του όμως θα φτάσουμε κάποτε όχι απλά «να ανήκομεν» αλλά και να μας ανήκουν όσα θα μένουν δυτικά από τις όριοθετήσεις των κ. Σώφλυ. Πού κάποτε είναι κυνικοί όσο ο άφικνούμενος, για να δηλώνουν σαφέστατα τις προθέσεις τους, και κάποτε πιο «διπλωμάτες», για να τις ονομάζουν «αρμονική συνεργασία στα πλαίσια της δυτικής συμμαχίας».

ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΝΟΤΗΤΑ

Τα μέλη και οι όπαδοί του ΠΑΣΟΚ αλλά και κάθε δημοκρατικός πολίτης είδε με ενδιαφέρον να πραγματοποιείται η πρώτη συνδιάσκεψη του Κινήματος. Οι εργασίες ενός κομματικού οργάνου στο χώρο των προοδευτικών δυνάμεων, με όλα τα θετικά που εξυπακούεται ότι ακολουθούν – αποκρυσταλλώσεις ιδεολογικές, οργανωτικά μορφώματα και χάραξη πολιτικής πορείας – χαιρετίζονται από όλους. Ακόμα περισσότερο όταν στις διαδικασίες ή συμμετοχή των όπαδων του κόμματος αποτελεί θετική συνεισφορά αλλά και την προϋπόθεση και εγγύηση για την προσφορά του στην υπόθεση του σοσιαλισμού.

Ό,τι όμως αποτέλεσε μιάν οδυνηρή έκπληξη, ήταν η εν όνομα της καθαρότητας διακήρυξη του ΠΑΣΟΚ να προχωρήσει χωρίς «ένωτικές νοθεύσεις» στο δρόμο της αλλαγής.

Όλοι μας έχουμε την πικρή πείρα των ανόθευτων και καθαρών πρωτοβουλιών από το παρελθόν. Οι έκτροπές δεν ήταν αποτέλεσμα της ένωτικής πολιτικής. Η συσπείρωση των προοδευτικών δυνάμεων είναι η μόνη εγγύηση αλλά και η προϋπόθεση όχι απλά

ΑΝΤΙ·ΘΕΣΕΙΣ

μιάς βαθιάς αλλαγής αλλά και της ασφάλισης των στοιχειωδέστερων κατακτήσεων. Η αυτονομία ενός χώρου που εκφράζει πολιτικά κάποιες κοινωνικές ομάδες δεν έρχεται σε αντίφαση με τη συμπίεση και την ενότητα στη δράση των προοδευτικών δυνάμεων.

ΕΜΠΡΗΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΝΤΟΖΕΣ

Τά δάση μας καίγονται. Κύρια αίτια της καταστροφής των δασών μας, οι φωτιές που βάζουν συνήθως όχι τόσο οι απρόσεχτοι, όσο οι ασυνείδητοι και «πονηροί» οικόπεδοφάγοι. Η μετατροπή ενός δασμένου λόφου σε βραχώδη οικόπεδο αποτελεί πάγια πρακτική και έχει αποδώσει, από χρόνια. Αν και γενικά επιδοκιμάζονται τα αυστηρά νομοθετικά μέτρα για τους εμπρηστές, ελέγχονται όμως ανεπαρκώς, με την ουσιαστική απουσία μιάς δασικής πολιτικής. Και γιατί αντιμετωπίζουν σε μικρό μόνο βαθμό τη λαίλαπα της δραστηριότητας που τείνει να μεταβάλει την επικράτεια σε οικόπεδα-ευκαιρίες. Το κράτος δίνει συχνά το παράδειγμα: μικρό δείγμα της κυβερνητικής δραστηριότητας – και απόδειξη του υποκριτικού ενδιαφέροντος – είναι όσα τό Υπουργείο Δημοσίων Έργων επιχειρεί προς όφελος προφανώς κάποιων περιοίκων, για το φυτώριο Προμπονά. Το φυτώριο αυτό, που ανήκει στο Δήμο, προμηθεύει στα παρτέρια της Αθήνας τό αναμικτό πράσινο και στο τέλος – τέλος αποτελεί ένα πνεύμονα για την περιοχή. Τώρα, σύμφωνα με τις προθέσεις του Υπουργείου, πρόκειται να αξιοποιηθεί: Πάρκινγκ, πλατείες, δρόμοι και ίσως – ίσως οικόπεδα. Κατά τα άλλα, τό κρατικό ενδιαφέρον για τό πράσινο και τό δάση που καίγονται θα εξαντλείται σε πινακίδες και αύστηρά λογίδρια;

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ

Η διαμάχη που ξέσπασε ξαφνικά (;) φέτος τό καλοκαίρι στο Δήμο της Αθήνας, έχει μερικά «περίεργα» σημεία. Και θά 'πρεπε τά προοδευτικά κόμματα να προσέξουν ιδιαίτερα όλες τίς πτυχές αυτής της κρίσης στον πρώτο δήμο της χώρας – της γενικότερης κρίσης στον τομέα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τό ενδιαφέρον αυτών που ετοιμάζουν «μικρές εστίες» αποσταθεροποίησης ή που βλέπουν τά πολιτικά πράγματα με πολύ στενά κομματικά κριτήρια, στρέφεται φυσιολογικά σ' ένα χώρο που θά μπορούσε να είναι – πέρα απ' όλα τ' άλλα – και όχυρό της δημοκρατίας...

ή ΜΑΦΑΛΝΤΑ και ό ΚΟΣΜΟΣ της

του ΚΟΥΪΝΟ

‘Η πρώτη Συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ

Του Α. Χριστοδουλίδη

ΟΣΟΙ παρακολούθησαν τη ζωή του ΠΑΣΟΚ τους τελευταίους πέντε μήνες δεν θα έπρεπε να είχαν καμιά αμφιβολία για την επιτυχία της Α' Πανελληνίας Συνδιάσκεψης. Γιατί στους πέντε αυτούς μήνες σκληρής δουλειάς είχαν μπει οι προϋποθέσεις για μία σωστή, δημοκρατική προετοιμασία των συνελεύσεων και μία σέ βάθος ανάλυση και κατανόηση των βασικών προβλημάτων που έχει να αντιμετωπίσει ένα «νεοδημιούργητο» σοσιαλιστικό κίνημα.

PENTE μήνες τα μέλη του ΠΑΣΟΚ - ξεπερνώντας την έσωστρέφεια και την άρρηστη συνθηματολογία - μακριά από σεχταρισμούς και άριστεριστικές «ασθένειες» - ρίχτηκαν με όρεξη στη δουλειά, ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα της ηγεσίας για μαζικοποίηση και ποιοτικό ανέγερμα της οργάνωσης, και δημιούργησαν ένα καινούργιο κλίμα, αναγκαία προϋπόθεση για τη σωστή και δημοκρατική λειτουργία της οργάνωσης.

Οι «ΚΛΕΙΣΤΕΣ» και «νεκρές» οργανώσεις, μοναδικό στήριγμα της μετριότητας και των ψευτοπανοραμιών, μετατράπηκαν σε ζωντανούς πολιτικούς οργανισμούς που με τη συμμετοχή τους στη καθημερινή πάλη των εργαζομένων, με τις τακτικές επισκέψεις στελεχών του κινήματος στα χωριά και στις πόλεις, με την επίτευξη των «πλάνων πολιτικής δραστηριότητας» που μπήκαν σε κάθε Τοπική Οργάνωση (Τ.Ο.), Οργανωτικό Πυρήνα (Ο.Π.) και κάθε μέλος, έδωσαν τό κίνημα με τό λαό, του δώσαν ουσιαστικό περιεχόμενο και μετέτρεψαν τις οργανώσεις βάσης σε χώρους σωστού και εποικοδομητικού προβληματισμού.

Η ΣΤΕΙΡΑ θεωρητικολογία έδωσε τη θέση της στην άμεση πολιτική πράξη, η άγνοια κριτική στη σωστή προβληματική, κριτική - αυτοκριτική και αυτοπερίωψη. Στήν κατάχτηση δηλαδή της πείρας και στη διάρθωση των λαθών. Έτσι τα μέλη του ΠΑΣΟΚ μπήκαν στη δουλειά για να βοηθήσουν τό κίνημα στη δημιουργία των αναγκαίων προϋποθέσεων, τη συλλογή των βασικών υλικών για τό πρόγραμμα του κινήματος. Οι 68 Νομαρχιακές Συνελεύσεις μετατράπηκαν σε χώρους προβληματισμού, όπου τό πολλά τοπικά προβλήματα αναλύθηκαν σε βάθος, φωτίστηκαν απ' όλες τις πλευρές, προτάθηκαν συγκεκριμένες λύσεις. Αυτή η δουλειά - ή κωδικοποίηση δηλαδή των τοπικών προβλημάτων κατά περιοχή, νομό και περιφέρεια - αποτέλεσε της πολιτικής δραστηριότητας και του σωστού πολιτικού προσανατολισμού των μελών του ΠΑΣΟΚ, αποτελεί την πρώτη ύλη πάνω στην οποία τό κίνημα θά χτίσει τό πρόγραμμά του. Μία δουλειά που είχε πηγή τον ίδιο τό λαό και καθρεφτίζει τη γνήσια και άπληη παρουσίαση των καθημερινών σοβαρών προβλημάτων του, όπως τό κατάγραψαν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι-μέλη του κινήματος. Αποτελεί κι αυτό μία ουσιαστική κατάχτηση του ΠΑΣΟΚ, που δείχνει την ποιοτική διαφορά των μελών του σε

σχέση με τό παρελθόν και προδιαγράφει την πορεία τους στο μέλλον.

Γιά όσους, λοιπόν, παρακολούθησαν από κοντά τό ΠΑΣΟΚ, όχι για να ασκήσουν «διατεταγμένη πολεμική», όχι για να μιλήσουν για «άρχηγικό κόμμα», όχι για να «διυλίσουν τόν κώνωπα», οι Νομαρχιακές Συνελεύσεις αποτελούν τη μεγάλη προσφορά - και έκπληξη, αν θέλετε - του ΠΑΣΟΚ στο λαϊκό κίνημα. Γιατί στις Νομαρχιακές Συνελεύσεις:

- Δόθηκε μία πολιτική μάχη μέσα στο χώρο προβληματισμού και δραστηριότητας των μελών.

- Ένισχύθηκε η πολιτική συμμετοχή του λαού, έστω και έμμεσα, σε διαδικασίες που μόνο η πρωτεύουσα είχε τό προνόμιο να γεύεται.

- Χτυπήθηκε στη ρίζα του τό «φάσμα φοβίας» που δημιουργεί η κυβέρνηση της δεξιάς και στον πιά απομακρυσμένο νομό.

- Δόθηκε μία καινούργια προοπτική δράσης στα μέλη, από εκείνη που μέχρι τώρα καθόριζαν - στις δοσμένες αντικειμενικές συνθήκες - οι διάφοροι κομματάρχες ή οι «έκλεκτοί» και «ιδεολογικά καθαροί» στυλοβάτες του «σοσιαλισμού».

ΜΠΟΡΟΥΜΕ, λοιπόν, να πούμε - ύστερα μάλιστα από την Πανελλήνια Συνδιάσκεψη - πως τό ΠΑΣΟΚ κατάφερε να υλοποιήσει τη βασική του αρχή για δημοκρατική διαδικασία, μία διαδικασία όχι νεκρή αλλά δυναμική, που εξασφαλίζει τη δημοκρατία και αποτελεσματικότητα, δηλαδή δένει την έσωτερική λειτουργία του κινήματος με την καθημερινή πάλη του λαού.

ΚΙ ΑΚΟΜΑ μπορούμε να πούμε πως τό κέρδος των μελών του ΠΑΣΟΚ δέν ήταν μονάχα η συμμετοχή των 936 αντιπροσώπων στην Πανελλήνια Συνδιάσκεψη και τόν προβληματισμό - άφθονο - που μπήκε εκεί, αλλά η εμπειρία που αποκόμισαν ΟΛΑ τα μέλη του ΠΑΣΟΚ στην πορεία προς τη Συνδιάσκεψη, σε σχέση με τη δουλειά τους για μαζικοποίηση και ποιοτικό ανέγερμα και σε σχέση με τις διαδικασίες για τις Νομαρχιακές Συνελεύσεις. Σ' αυτή την πορεία τα μέλη του ΠΑΣΟΚ:

- Σφυρηλάτησαν την ένότητα της οργάνωσης και την έδωσαν με τις μάζες των εργαζομένων.

- Ανάπτυξαν τη συντροφικότητα και καλοποσίτα.

- Κατάκτησαν ένα διαφορετικό επίπεδο προβληματισμού, διαμόρφωσαν απόψεις, επιχειρηματολογία.

- Κατάλαβαν την έννοια και τη σημασία του διαλόγου και την έννοια του να κρίνεται η άποψη ανάλογα με την ορθότητα της κι όχι ανάλογα με τη θέση που κατέχει κάποιος.

- Κατάκτησαν, τέλος, τις βάσεις για μία αμφίδρομη πληροφόρηση, που σίγουρα θά λειτουργήσει καταλυτικά στην ανάπτυξη της ιδεολογικοπολιτικής συγκρότησης του ΠΑΣΟΚ, στην ομοιογενεοποίηση, στο ξεκαθάρισμα των στόχων, στην «παράκληση και

αναπαραγωγή ιδεολογίας προσαρμοσμένης στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά και στην παραγωγή και αναπαραγωγή στελεχών μέσα από τη μάζα των εργαζομένων», όπως τόνισε ο πρόεδρος του κινήματος στην έναρκτήρια όμιλία του στη Συνδιάσκεψη.

ΣΑΝ ΕΠΙΣΤΕΓΑΣΜΑ όλης αυτής της πορείας πρέπει να ιδωθεί η Πανελλήνια Συνδιάσκεψη, που δέν αποτέλεσε την αρχή αλλά και τό τέλος μιάς πολύμηνης διαδικασίας, μοναδικής ίσως στα πολιτικά χρονικά της πατρίδας μας.

Οι τρεις μέρες - 8, 9, και 10 - του Ιούλη έδωσαν τη δυνατότητα στους αντιπροσώπους της βάσης - που προβληματίστηκαν σε δυό άλλα επίπεδα (της Τ.Ο. και των Νομαρχιακών Συνελεύσεων) - να αναπτύξουν τις απόψεις τους (μίλησαν 80 αντιπρόσωποι πάνω στην πολιτική εισήγηση και 100 πάνω στην εισήγηση για τό καταστατικό), να αντιπαραθέσουν σκέψεις, να τοποθετηθούν σε κάθε πρόβλημα που αντιμετώπιζει τό κίνημα. Νά πάρουν μέρος τέλος στη χάραξη της γραμμής του ΠΑΣΟΚ μέσα από τις αποφάσεις της Συνδιάσκεψης.

Κι ακόμα δόθηκε η δυνατότητα να εκτιμηθεί η μέχρι τώρα δουλειά του κινήματος, που τόσο οι αποφάσεις όσο και η τελική έκλογή, έδειξαν πως, πέρα από τυχόν λάθη που έγιναν, η συνολική δραστηριότητα του κινήματος βρήκε την αποδοχή και την έγκριση των αντιπροσώπων της βάσης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ όμως οι τελικές αποφάσεις δάζουν μία σειρά από καθήκοντα στην εκλεγμένη ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Καθήκοντα που πρέπει να υλοποιηθούν μέχρι τό Α' Συνέδριο του κινήματος.

Έτσι, η απόφαση πάνω στην πολιτική εισήγηση (που την εγκρίνει κατ' αρχήν στο σύνολό της) παρατηρεί πως θά πρέπει:

- Νά συγκεκριμενοποιηθεί τό γενικό περίγραμμα, ώστε να είναι ξεκάθαρη η ιδεολογική φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ. Γι' αυτό πρέπει να υπάρξει πρόγραμμα του κινήματος, ανάλυση των τάξεων και όμάδων στην Έλλάδα, κριτική τοποθέτηση απέναντι στις άλλες πολιτικές δυνάμεις, ανάλυση της διεθνούς κατάστασης κ.ά.

- Νά αναλυθεί ο «καινούργιος» ρόλος του κράτους και να τονιστεί η ανάγκη να γίνει τό κράτος όργανο του μνη πρωτονομιώχου Έλληνα στην πορεία για την αικαδωμηση του σοσιαλισμού.

- Νά αναλυθεί ο ρόλος των μικρομεσαίων στρωμάτων. Τό θέμα αυτό άπασχόλησε για πολύ τη Συνδιάσκεψη και η συζήτηση πήγε σε βάθος, παραπλέθησαν απόψεις και παραδείγματα όχι μόνο από τη δική μας εμπειρία αλλά και την παγκόσμια. Η τελική απόφαση αναγράφει πως σωστά η εισήγηση επισημαίνει πως χωρίς τη συμπαράσταση της μικρομεσαίας άσπικης, τό εθνικό πέρασμα στο σοσιαλισμό είναι δύσκολο. Είναι λοιπόν αναγκαία η οργανωτική ανάλυση της μικρομεσαίας άσπικης, τάξης στην Έλλάδα, και πού τις όμάδες που την αποτελούν θά είναι όχι μόνο εύκαιροί αλλά σύμμαχοι στην άλλαγή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής.

- Θά πρέπει να ανακατασταθεί η σύμβαση κυρίαρχη ιδεολογία του άσπικου κράτους, μέσα από την πολιτικοστρατηγική ανεξαρτητοποίηση της χώρας μας.

- Θά πρέπει να αναλυθούν άκόμα περισσότερο οι τράπεζες που καθορίζουν η εισήγηση για την ανεμπόδιστη και πετυχη-

μένη πορεία του λαϊκού κινήματος προς την εξουσία.

ΣΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ της Συνδιάσκεψης για την πολιτική εισηγήση πάνω στο καταστατικό επισημαίνονται τα εξής:

1. Το καταστατικό του κινήματος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν πλαίσιο απολιθωμένο και στατικό, αλλά, αντίθετα σαν μία έντονη δυναμικά εξελισσόμενη και επιδεχτική σε αλλαγές και προσαρμογές, κάτω από τη συνεχή επίδραση όλων των οργανωμένων μελών και των αντικειμενικών συνθηκών.

2. Να προταχθεί στο καταστατικό εισαγωγή που να περιέχει ιδεολογικοπολιτική θεμελίωση των αρχών και της οργανωτικής δομής του κινήματος, και συγκεκριμένα να κατοχυρωθούν ο μαρξιστικός και προλεταρ-πελευθερωτικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ.

3. Χρειάζεται περισσότερη επεξεργασία στις αρχές που διέπουν τη λειτουργία των οργάνων (συλλογικότητα, απρόσκοπτη αμφίδρομη ροή της πολιτικής πληροφόρησης κ.λπ.).

4. Τονίζεται το «ένιαίο» της δράσης του κινήματος στον κοινοβουλευτικό και έξω-κοινοβουλευτικό χώρο.

ΜΕΣΑ σ' αυτό τον προβληματισμό κινήθηκε στις τρεις μέρες δουλειάς η Πανελλήνια Συνδιάσκεψη του ΠΑΣΟΚ. Με υπευθυνότητα, αντικειμενική κρίση, με σεβασμό στις απόψεις των άλλων, χωρίς δημαγωγία, με απλότητα και πειθώ ξεκαθαρίστηκαν πολλά θέματα που άσασχολούσαν το κίνημα στα τρία χρόνια ζωής του. Μπήκαν γερά θεμέλια για την παραπέρα πορεία του. Κι αποτελεί αυτό μία αντικειμενική κρίση που δεν την αρνούνται ούτε οι αντίπαλοι του ΠΑΣΟΚ — με εξαίρεση θέβαια όσους φυτοζωούν πολιτικά και θρέφονται με τον αντιανδρείσμό και την αντιπασοκική τους τοποθέτηση, μά που δεν έχουν καμιά σχέση με το λαϊκό κίνημα.

Οι Νομαρχιακές Συνελεύσεις και η Πανελλήνια Συνδιάσκεψη έδειξαν πως τα μέλη του ΠΑΣΟΚ κατάκτησαν μία συνείδηση ουσιαστική. Οι όποιες αδυναμίες αντικειμενικές ή υποκειμενικές δυσκολίες — και θα υπάρξουν ίσως αρκετές — θα ξεπερνιούνται μέσα στην καθημερινή πάλη, με το δέσιμο της θεωρίας και πράξης. Η εμπειρία που καταχτούν καθημερινά τα μέλη του ΠΑΣΟΚ θα μετατρέπεται σε μάθημα που με τη σειρά του θα βοηθά τα καθοδηγητικά όργανα του κινήματος στην προσαρμογή των αποφάσεων, στον καθορισμό της τακτικής του ΠΑΣΟΚ.

Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ της δουλειάς που παρουσιάστηκε στις Νομαρχιακές Συνελεύσεις και στην Πανελλήνια Συνδιάσκεψη, ο ύγινης προβληματισμός, η αναπτυγμένη πολιτική συνείδηση, η συντροφικότητα, ο δυναμισμός είναι η απάντηση των μελών του ΠΑΣΟΚ σ' όσους αρνούνται τον ιστορικό ρόλο του, σ' όσους στήριξαν τις ελπίδες τους στις αδυναμίες των πρώτων χρόνων, σ' όσους έβλεπαν το ΠΑΣΟΚ σαν ένα εκλογικό μηχανισμό.

Τό ΠΑΣΟΚ, μαζικό, λαϊκό, πρωτοπόρο σοσιαλιστικό κίνημα, δίνει μέσα από την ώριμάνση του την προοπτική της ΑΛΛΑΓΗΣ. Τό όνειρο του λαού μας γίνεται πραγματικότητα. Τα μέλη του ΠΑΣΟΚ, η ηγεσία του έχουν επωμισθεί μία τεράστια ευθύνη που είμαστε βέβαιοι ότι θα τη θγάλουν σε πέρας.

Ο νέος πρόξενος των ΗΠΑ στή Θεσσαλονίκη πράκτορας της CIA!

Ανέλαβε νέος
πρόξενος των ΗΠΑ
στή Θεσσαλονίκη

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 18.
(Τού αντιπροσκήριτός μας)

Ανέλαβε το καθήκον του ο νέος Γενικός Πρόξενος των ΗΠΑ στην Θεσσαλονίκη Ντάν Άντονι Ζάκαρυ, τίτλος διευθυντής των διαφροκιστικών υποθέσεων στη Διεύθυνση Αφρικανικών Υποθέσεων του Στাইτ Ντηπάρτμεντ. Ο Ζάκαρυ, ηλικίας 33 χρονών, είχε υπηρετήσει και στο παρελθόν για πολλά χρόνια στην Θεσσαλονίκη και Αθήνα.

Το τοπικό ΔΕΗ, 144 472, μερής

Το τό ΕΙ Δ Κ σε μί τηγ

Ο καιρός σήμερα

ΘΑ ΔΡΟΙΣΤΗ

ΚΑΙ «ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΣΩΦΛΥ»

Η είδηση πέρασε στα ψιλά των εφημερίδων:

«Ανέλαβε το καθήκον του ο νέος Γενικός Πρόξενος των ΗΠΑ στην Θεσσαλονίκη Ντάν Άντονι Ζάκαρυ...»

Θά μπορούσε να δημοσιευθεί και στα «κοινωνικά», κάτω από τον τίτλο «εκλεκτά αφίξεις».

Μόνο που ο νέος αμερικανός πρόξενος της Θεσσαλονίκης, δεν είναι παρά ένας πολύ γνωστός — στο διεθνές και τον ελληνικό χώρο — πράκτορας (άξιωματοχός) της CIA!

● Τό «ΑΝΤΙ» είχε... προαναγγείλει την άφιξη του: στο τεύχος 73 (11/6) με τίτλο «Ένας δοκιμασμένος πράκτορας επιστρέφει» γράφαμε ότι «επανερχεται στην πρεσβεία της Αθήνας σαν οικονομικός σύμβουλος, καταλαμβάνοντας στην ιεραρχία την τρίτη θέση, μετά τον πρεσβευτή (γνωστό πρωτοπαλλήκαρο του Κίσιγγκερ) και τον α' σύμβουλο».

Τελικά, ίσως και λόγω της αποκαλύψης, στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη, σαν:

● Πρόξενος — αυτή είναι η επίσημη θέση.

● Υπεύθυνος του εκεί «υποσταθμού» της CIA (Chief of Base — COB).

«Ανθρωπος του... φιλέλληνα Σώφλυ,

αναλαμβάνει ένα καίριο πόστο σε μία νευραλγική (όχι μόνο από ελληνικής πλευράς) περιοχή.

Ποιός, όμως, είναι ο Ντάν Ζάκαρυ;

ΤΟ ΟΝΟΜΑ του περιλαμβάνεται στα 90 από τις 3.000 του βιβλίου του Τζούλιους Μάντερ «Ποιός είναι Ποιός μέσα στη CIA» που ενδιαφέρουν τη χώρα μας, αλλά και στη διπλωματική λίστα των χρόνων 1969 — 74, που εκδίδει το ελληνικό υπουργείο Έξωτερικών. Στη σελίδα «Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής» φιγουράρει ανάμεσα στ' άλλα ονόματα:

«Ντάν Ζάκαρυ, πρώτος γραμματέας και εμπορικός ακόλουθος. Οικία: Αγ. Δημητρίου 4, Ψυχικό, τηλ. 6713200, ημερομηνία άφιξης: 5 Αυγούστου 1969. Το βιβλίο του Μάντερ αναφέρει γι' αυτόν:

«Γεννήθηκε στις 2.12.1923 και μιλάει γερμανικά, γαλλικά και ελληνικά. Τό 1943 — 44 λοχίας στην υπηρεσία αντικατασκοπείας του Ναυτικού. Τό 1940 — 50 σπουδές στο Παρίσι. Τό 1951 — 52 στο υπουργείο Αμύνης και από τό 1952 στην υπηρεσία του Στাইτ Ντηπάρτμεντ. Υπηρέτησε στο Μόναχο, Κοπεγχάγη, Θεσσαλονίκη, Άντις Αμπέμπα και Κινσάσα, απ' όπου μετατέθηκε στην Αθήνα».

ΤΟ «ΑΝΤΙ» προσθέτει: «Ο κ. τέως λοχίας, στην κρίσιμη φάση που περνούσε τό χουντικό καθεστώς, όταν τά γιατροσόφια του πρεσβευτή Τάσκα δεν «περνούσαν» στους αγροίκους ύποτακτικούς του, ανέλαβε τη θέση του εμπορικού ακόλουθου, ενώ δεν προερχόταν, όπως απαιτεί ό κανονισμός, από τό υπουργείο Εμπορίου. Διαδίδοντας δε ξιά και άριστερά ότι αντιτίθεται στη Χούντα και ότι σκοπός του είναι ή παροχή... καλών οικονομικών υπηρεσιών, προσπάθησε να σπάσει, στα στρώματα τουλάχιστο της οικονομικής ολιγαρχίας, τό έντονο αντιαμερικανικό αίσθημα του ελληνικού λαού...»

ΑΠΟ τήν Αθήνα μετατέθηκε «ευμενώς» στην αμερικανική πρεσβεία του Παρισιού σαν εμπορικός ακόλουθος.

Κι από κεϊ στη Διεύθυνση Αφρικανικών Υποθέσεων του Στাইτ Ντηπάρτμεντ, από όπου, φαίνεται, όι μάς ήρθε...

Μιά και ή κυβέρνηση άσφαλώς δεν θά αισθανθεί τήν ανάγκη νά κάνει τήν παραμικρή «κίνηση» γιά τήν — κατά τήν ταπεινή μας γνώμη, όχι μικρή — «υπόθεση Ζάκαρυ», τουλάχιστον άς έχουνε ύπ' όψη τους όι άρχές της Θεσσαλονίκης ποιός είναι ό νέος πρόξενος — άν δεν τόν ξέρουν από παλιά.

Θά κάνουμε άλλη μιά πρόβλεψη, μέ τήν εύχη νά ΜΗΝ επαληθευθεί: ό τ. λοχίας στάλθηκε από τήν υπηρεσία του μέ ειδική άποστολή στη Θεσσαλονίκη... Γενικά, είναι ένας επικίνδυνος πράκτορας της CIA, που τό μόνο τρωτό του σημείο, ίσως, είναι ότι ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΗΚΕ (πρίν καλά — καλά πάρει τό νέο πόστο του) ή διπλή του ιδιότητα. Κάτι είναι κι αυτό...

8

ΧΡΙΚΕ), τόν οποίο θα διορίσει αργότερα στο Υπουργείο Συντονισμού μαζί με άλλους «μεταναστοπατέρες»...

● Τό 1966, οι κυβερνήσεις των «αποστατών» αφαιρούν τα διαβατήρια από 14 άριστερους μετανάστες, ενώ (Δεκέμβριος) 250 περίπου Έλληνες μετανάστες παίρνουν απειλητικά γράμματα με την υπογραφή «Μαύρη Χείρ»...

Μέ τη δικτατορία, ή... προφητική εγκύκλιος του Φλώκου αρχίζει να υλοποιείται. Μιά σειρά από «οργανώσεις» ξεφυτρώνουν ξαφνικά στον «κήπο» του Στραύου και προπαγανδίζουν την «εθνοσωτήριο», βοηθώντας παράλληλα με καθαρά χαφιεδίστικες ενέργειες. Ο κύκλος των προσώπων είναι πάντα ο ίδιος, μόνο πού ανάλογα με τις περιστάσεις αλλάζουν ετικέτα... Έναν «τίτλο» διατηρούν, όμως, οι περισσότεροι: την ιδιότητα του μέλους της CSU του Στραύου...

Ένα πρόσωπο πού παίζει πρώτο ρόλο είναι ο Ίωάννης Κωτσοβίλης, γνωστός και εδώ αρκετά: είναι σήμερα πρόεδρος ή ήγερτικό στέλεχος σέ... 4 τουλάχιστον τέτοιες οργανώσεις της Δ. Γερμανίας και, σάν ανιψιός του προέδρου της Βουλής κ. Κ. Παπακωνσταντίνου πού ισχυρίζεται ότι είναι, πηγαινοέρχεται στην Ελλάδα κι έχει πολλές επαφές - μετά τη μεταπολίτευση!

Όταν έγινε δικτατορία, ο Κωτσοβίλης, σάν πρόεδρος της «Ενώσεως Εφέδρων Αξιωματικών», με προκήρυξη χαιρετίζει τη Χούντα και γράφει μεταξύ άλλων απευθυνόμενος στους Έλληνες μετανάστες:

«... Δείξε ότι δεν είσαι Κογκολέξος αλλά Έλληνας, θροντοφώνησε και εδώ στο εξωτερικό στους ψευδοδημοκράτες...»

Λίγο μετά (6 του Μάη 1967) σ' ένα άλλο κείμενο-ιδρυτική διακήρυξη διαβάζουμε:

«Δόξα σοι ο Θεός ανεφώνησαν την 21ην Απριλίου 1967 άπαντες οι υγιώς σκεπτόμενοι Έλληνες, όταν πληροφορήθηκαν με ανακούφισιν και ιδιαίτεραν ικανοποίησιν την εθνοσωτήριον...»

Πρόκειται για την ιδρυτική διακήρυξη της «Εθνικής Κίνησης Ελλήνων εν τη Δυτ. Γερμανία», με στελέχη τους Κ. Κωτσοβίλη, Καλαϊτζή, Ανδρεόπουλο, Π. Στενό, Γρ. Δρακόπουλο, και πρόεδρο τό σημερινό πρόεδρο του ΧΡΙΚΕ, Φ. Γκούρα.

Τόν τρόπο με τόν οποίο ιδρύθηκε αυτή ή «οργάνωση» και τίς φιλοδοξίες της αποκαλύπτει - μετά τη διάλυσή της - μία συνέντευξη ενός μέλους της, του Π. Αθανασιάδη, στην ελληνική έκπομπή της Βαυαρικής Ραδιοφωνίας. Λέει χαρακτηριστικά:

«Η πρώτη ύπόσχεση πού μου δόθηκε ήταν ότι ή Ε.Κ.Ε. θα γινόταν ελληνικό κόμμα όπως ή Ε.Ρ.Ε., ή Ε.Κ. και τό αντίταγμα ήταν ότι θα ήμουν ο πρώτος υποψήφιος βουλευτής».

Η οργάνωση της Ε.Κ.Ε. θυμίζει λίγο... ΤΕΑ και λίγο... προσκόπους! Πιο πάνω από τά «άπλά μέλη» είναι οι «τομεάρχες» και πιο πάνω απ' αυτούς οι «κλαδάρχες»... Έπειδή κανένας δεν ξέρει «τί μάς επιφυλάσσει τό μέλλον»... δημοσιεύουμε μερικά όνόματα «τομεαρχών»:

Α' Κλάδος:

Κλαδάρχης: Δημήτριος - Τηλέμαχος Παπαδόπουλος. Τομεάρχες: Στ. Άδάμ, Παν. Άγγέλης, Δημ. Αναστασιάδης, Ι. Αναστασιάδης, Νικ. Βαφειάδης, Στ. Γκιελμπασίδης, Γ. Διαμαντής, Σπ. Μανασής, Δημ. Μετοκίδης, Δαν. Μουλδουδάνης, Στ. Μπέτσιος, Στ. Νικολόπουλος, Θεοχ. Παππάς, Γ. Παυλίδης, Χρ. Ρούκος, Χρ. Σαλτσονλίδης, Ήλ. Σισμανίδης, Άρ. Τσελίκος, Νικ. Τσίκας, Ίω. Χατζόγλου, Δημ. Ψυράκης.

Β' Κλάδος:

Κλαδάρχης: Γεώργιος Αρθανίτης. Τομεάρχες: Γρηγόριος Αγγέλης, Κυριάκος Γιαννίδης, Αικατερίνη Γούδη, Ευάγγελος Γούσης, Άγγελος Δήμου, Έμμανουήλ Ψαρρός, Σταύρος Χριστόπουλος, Μιχαήλ Νταγιάννης, Άντρέας Πλατής, Παντελής Σταμούλης, Φώτιος Τζανής, Θεόδωρος Παππάς, Παρασκευή Σισμανίδου, Χαράλαμπος Μοσχόπουλος, Ευφραξία (;) Μαρτινοπούλου, Ελπινίκη Παριανού.

Η ΕΚΕ είχε την... προνοητικότητα να δημοσιεύει τά όνόματα των μελών της στις προκηρύξεις υπέρ της χούντας πού κυκλοφορούσε, κάτω συνήθως από διάφορα «μηνύματα» των κορυφαίων της έπταετίας. Τέτοια μηνύματα έστειλαν στην ΕΚΕ ο Παπαδόπουλος (άρ. πρωτ.

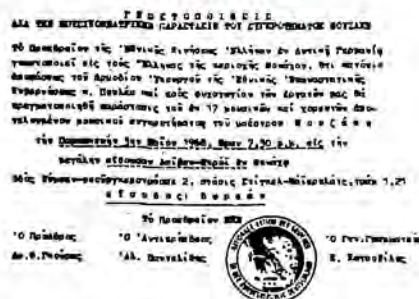
ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ του 1974 ιδρύεται ή «Ελληνική Χριστιανική Ένωση Βασιλοφρόνων Δ.Γερμανίας», με πρόεδρο τό Γρ. Δρακόπουλο και ιδρυτικά μέλη τους Π. Στενό, Δ. Ανδρεόπουλο, Άνδρ. Στάγια, Λαζ. Παρβενίδη, Γ. Ζησούλη. Η ιδρυτική της διακήρυξη δημοσιεύεται στην έφημερίδα «Ελληνικό Βήμα» του Άουγκσμπουργκ (Φ.96 23/9/74)... Τά ίδια πρόσωπα, άλλη ονομασία, ή ίδια φασιστική νοοτροπία.

● Πέρυσι τό καλοκαίρι, ο Στενός φιλοξένησε στη βίλα πού έχει στη Λήμνο τό βουλευτή του C S U Μίχελ και μερικούς δικούς μας «παράγοντες».

● Φέτος τό καλοκαίρι, και συγκεκριμένα από 16 μέχρι 20 του Ιούνη, ο Μίχελ ήγήθηκε μιάς ελληνογερμανικής φασιστικής αντιπροσωπείας πού επισκέφθηκε τόν Άρναούτη στό Λονδίνο.

● Έκει συζητήθηκε «κάτι πολύ σοβαρό» και ή συνάντηση έκλεισε με την εύχή «όλα νά πάνε καλά». Τί συζητήθηκε; Μά τί άλλο από τίς «προοπτικές ένδότητος» χουντικών και βασιλικών, κάτω από μιά ήγεσία πού «νά έμπνέει έμπιστοσύνη». Αποφασίστηκε ακόμα νά απομονωθούν «τά επιζήμια (για τή νέα προσπάθεια) στοιχεία».

● Νά περιμένουμε... έξελίξεις;

ΜΑΗΣ '68: Πουλάς, Μουζάκης, Γκούρας. Κωτσοβίλης... και τό «πουλί». Δωρεάν θέαμα για τούς εργάτες...

2768/Σ/942, αρ. διεκπ. 55681/2393), ο Πατακός, ο Μακαρέζος και ο Δ. Πατίλης. Ήθελαν έτσι νά έντυπωσιάσουν μέ τη... μαζικότητα της οργάνωσης και νά δείξουν την «πλατιά ύποστηρίξη» των Ελλήνων εργατών της Δυτ. Γερμανίας.

Μέσα του 1968 και ύστερα από τό αντικίνημα του Κωνσταντίνου Γλύξμπουργκ σημειώνεται στην Ε.Κ.Ε... διάσπαση. Ο Γρ. Δρακόπουλος και οι «άνθρωποι» του αποχωρούν σάν «μοναρχικοί»... Την ίδια εποχή αρχίζει άνοιχτή διαμάχη μεταξύ των στελεχών της Ε.Κ.Ε. «Νέοι» και άνερχόμενοι κατηγορούν τόν Κ. Κωτσοβίλη για οικονομικές άτασθαλίες.

Τό Φλεβάρη του 1969 ή Ε.Κ.Ε. κυκλοφορεί την τελευταία της προκήρυξη, πού είναι μία έπιστολή «διαμαρτυρίας» προς την ιταλική κυβέρνηση για τή στάση της απέναντι στη Χούντα.

Στή θέση της Ε.Κ.Ε. - έκτός από την υπάρχουσα «Ένωση Ελλήνων Εφέδρων Αξιωματικών» - δημιουργείται μέ τή βοήθεια του χουντικού προξένου του Μονάχου Αθανασίου μία καινούργια φασιστική - χουντική οργάνωση. ο «Σύνδεσμος Ελλήνων Βαυαρίας»...

Ο Φ. Γκούρας έρχεται στην Ελλάδα και τοποθετείται από τό Μακαρέζο στη Διεύθυνση Προγραμματισμού Έργων Όδοποιών του Υπουργείου Συντονισμού και άνοίγει γραφείο στην πλατεία Μεταξά 4...

Δύο άλλα «μαγαζιά» απ' όπου ή Χούντα άσκούσε την προπαγάνδα της στους Έλληνες εργάτες της Δυτ. Γερμανίας ήταν:

● Η Έκκλησιαστική Κοινότητα.

● Η Φιλεκπαιδευτική Έταιρεία Βασιλέως Όθων της Ελλάδος».

‘Η «Εκκλησιαστική Κοινότητα», ο πρώτος ελληνικός σύλλογος στη Γερμανία, που ιδρύθηκε στο Μόναχο εκπροσωπώντας την ελληνορθόδοξη παροικία της περιοχής, με πρόεδρο τόν Κ. Κωτσοβίλη και κοινοτικό συμβούλιο τούς Γρ. Δρακόπουλο, Μαρία Μόξερ – Φίλτσου, Άγγελο Ραφαηλίδη, Κων/νο Καραγιάννη και Κ. Λαντούρη, μετατρέπεται στα χρόνια της Χούντας σε πρακτορείο της και οργανώνει διάφορες εκδηλώσεις «συμπαράστασης» τών ελλήνων εργαζομένων προς τη δικτατορία. (Μέρα της «πολεμικής άρετης...» «συντριβή τών κομμουνιστοσυμμοριτών... κ.λ.π.).

Είχε μάλιστα την πρωτοβουλία να ανακηρύξει σε ειδική συγκέντρωση σάν «ευεργέτη του ελληνισμού» τόν έφοπλιστή Λαϊμό. Άλλά οι έλληνες δημοκράτες χάλασαν την παράσταση: διαλύσανε τη συγκέντρωση με τη βία...

● Τό γερμανικό περιοδικό SPIEGEL κατάγγειλε στίς 16.4.73 ότι ο Κωτσοβίλης προσπαθούσε να «πεισει» τίς βαυαρικές αρχές να αναγνωρίσουν την Κοινότητα σάν «πρόσωπο δημοσίου δικαίου», πράγμα που σήμαινε πώς οι γερμανικές επιχειρήσεις θά μπορούσαν να κρατούν «θηροσκευτικό φόρο» από τούς έλληνες εργάτες της Δυτ. Γερμανίας. Τελικά τό πέτυχε με απόφαση του φίλου του ύπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Μάγιερ (Suddeutsche Zeitung, 4.2.1976).

Τά έσοδα της «Εκκλησιαστικής Κοι-

νότητας» κυμαίνονται, σύμφωνα με ύπολογισμούς που γίνονται στίς Γενικές Συνελεύσεις της, από 60 – 100.000 γερμανικά μάρκα τό χρόνο. ‘Ο Κ. Κωτσοβίλης εξακολουθεί και σήμερα να παραμένει πρόεδρος, παρά τό γεγονός ότι κατηγορήθηκε από παλιούς συνεργάτες του (τήν ταμία του Δ.Σ. Μαρία Μόξερ – Φίλτσου) γιά κατάχρηση ποσού 100 – 130.000 γερμ. μάρκων και παρόλο που τέσσερα μέλη της ‘Εξελεγκτικής ‘Επιτροπής της Κοινότητας τόν έχουν μηνύσει.

‘Ο Κ. Κωτσοβίλης όμως, σάν Γενικός Γραμματέας της «Φιλεκπαιδευτικής ‘Εταιρείας» και διοικητικός διευθυντής τών «Όθωνείων Σχολείων... συμπλήρωνε την «έθνοπρεπή ανατροφή» τών ελληνόπουλων της Γερμανίας με «συστήματα προσκόπων, λυκοπούλων... κ.λ.π.».

Παρά τίς πολλές καταγγελίες που ύποβλήθηκαν τόσο από γονείς όσο και από καθηγητές που δίδασκαν στά «Σχολεία», τό θαναρικό ύπουργείο Παιδείας άφησε γιά πολύ καιρό άνενόχλητο τόν Κωτσοβίλη να επιτελεί τό... εκπαιδευτικό έργο του, μέχρι ν’ αναγκαστεί, ύστερα από έντονη κινητοποίηση τών ελλήνων δημοκρατών, να σταματήσει την επιχορήγηση. Καί παρόλο που έχει στή διάθεσή του όλόκληρο τό «φάκελο Κωτσοβίλη», εξακολουθεί να σιωπά... Αυτή ή κινητοποίηση ανάγκασε και τό ελληνικό ύπουργείο Παιδείας να κλείσει τά «Όθωνεία Σχολεία» και να ιδρύσει τά λεγόμενα «Προξενικά».

‘Ο Κ. Κωτσοβίλης φαίνεται να είναι τό «χαϊδεμένο παιδί» του Στράους και της CSU. Στίς 16.4.73 τό Spiegel δημοσίευσε την πληροφορία ότι Κωτσοβίλης δήλωνε: «Θά μπορούσα άν ήθελα να γίνω ύπουργός Παιδείας στήν ‘Ελλάδα».

Φυσικά τό θέμα δέν «κλείνει» εδώ – είναι τεράστιο. Τό «ΑΝΤΙ» συγκεντρώνει στοιχεία γιά τή δράση του «έκτός ‘Ελλάδος» νεοφασιστικού κυκλώματος θά τά παρουσιάσει σε προσεχές τεύχος) γιati πιστεύει ότι άποτελεί μιά μόνιμη άπειλή. Δέν έρχονται ΜΟΝΟ προκηρύξεις άπ’ έξω, δέβαια...

ΚΩΤΣΟΒΙΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Σύμφωνα με πληροφορίες, φθάνει στή Γερμανία στίς αρχές του 1950 και λίγο άργότερα φεύγει γιά να ύπηρετήσει τή στρατιωτική θητεία του στή Σμύρνη, στό ΝΑΤΟ. Ξανάρχεται στή Γερμανία γιά να σπουδάσει αρχιτεκτονική.

● Τό 1961 ιδρύει «δίκό του» φοιτητικό σύλλογο και αρχίζει τίς γνωριμίες του με τούς «φιλέλληνες θαυαρούς πρίγκιπες» και τίς προσωπικότητες της CSU...

● Γύρω στό 1963 δίνει εξετάσεις και άποκτά τόν τίτλο του διερμηνέα «παρά τω δικαστηρίω».

● Τελευταία ο ίδιος ύπερφηανεύτηκε ότι ήταν μεταφραστής της δικογραφίας του Ρόλφ Πόλε.

● Τό 1964, μαζί με άλλους, ιδρύει τή «Φιλεκπαιδευτική ‘Εταιρεία» και τά «Όθωνεία Σχολεία». Λίγο άργότερα (1965) γνωρίζεται με τό Μακαρέζο και τό Φώτιο Γκούρα, με τόν όποιο θά συνεργαστούν στήν Ε.Κ.Ε. Παράλληλα γίνεται πρόεδρος της ‘Εκκλησιαστικής Κοινότητας και διοικητικός διευθυντής τών «Όθωνείων Σχολείων».

● Στενότατος φίλος του ύπουργού Παιδείας της Βαυαρίας Λόουερμπάχ και του Μάγιερ της CSU, είναι και ο ίδιος μέλος του κόμματος του Στράους.

● Στίς 3.5.1970 ο Π. Μπακογιάννης, από τή Βαυαρική Ραδιοφωνία, τόν κατάγγειλε σάν «άρχηγό τών παρακρατικών της

‘Ο Κ. Κωτσοβίλης (δεξιά) με τό γερμανό ύπουργό Δρ. Μάιερ. Μεταδικτατορική φωτογραφία.

Χούντας, επαγγελματία εθνικόφρονα και τοποτηρητή του Μακαρέζου...» και ζήτησε την άπέλασή του από τή Γερμανία. Γερμανικό περιοδικό έξάλλου άποκάλεσε τή «Φιλεκπαιδευτική ‘Εταιρεία» σάν «κέντρο της ελληνικής ΚΥΠ».

● Τελευταία, παραμένοντας πρόεδρος της Κοινότητας, έξαπέλυσε μιά σειρά μηνύσεων εναντίον δημοκρατικών φοιτητών που καταγγέλλουν τή δράση του.

● Παρά τό γεγονός ότι χαρακτηρίστηκε από γερμανικό δικαστήριο σάν «άναξιδόπιστο πρόσωπο», εξακολουθεί να παραμένει διερμηνέας του γερμανικού κράτους! Οι φίλοι του στή Βαυαρία είναι πολύ ισχυροί...

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Λέγεται ότι βρίσκεται στή Γερμανία από τόν καιρό της άποχώρησης τών Ναζιστών από τήν ‘Ελλάδα και του καταλογίζεται δοσιλογική δράση. Άκόμα ότι καταδικάστηκε σε θάνατο αλλά πήρε άμνηστία από τή Φρειδερίκη τό 1949.

● Τό 1961 συνεργάζεται με τόν Κωτσοβίλη στήν «Εκκλησιαστική Κοινότητα» και τό 1967 άποτελεί μαζί με άλλους τήν πρώτη αντιπροσωπεία της φασιστικής Ε.Κ.Ε. που έρχεται στήν ‘Ελλάδα γιά να ζητήσει βοήθεια και άναγνώριση από τήν «έθνική κυβέρνηση».

● Τό 1969, σάν «μοναρχικός», φεύγει με τήν παρέα από τήν Ε.Κ.Ε. αλλά δέν σαρματά τή φασιστική του δραστηριότητα.

● Όπως όλοι οι «ευνουόμενοι», ο Γ.Δ. διαθέτει στό Μόναχο «Γραφείο ‘Εξυπηρετήσεως ‘Εργατών»...

● Μετά τή δικτατορία κάνει ταξίδια γιά να συναντήσει τόν Γλύξμπουργκ και να εξασφαλίσει τήν ύποστήριξη του γιά τήν ίδρυση της μοναρχοφασιστικής οργάνωσης «Ελληνική Χριστιανική Ένωση Βασιλοφρόνων Δ. Γερμανίας». Τό «Έλληνικό Βήμα» του Άουγκμπουργκ δημοσιεύει στίς 23.9.1974 φωτογραφία του με τόν Κωνσταντίνο...

‘Απ’ ό,τι φαίνεται λοιπόν οί άμεσα ένδιαφερόμενοι βρίσκονται από τώρα σέ παράταξη μάχης καί ό χειμώνας προβλέπεται ιδιαίτερα θερμός γιά τά πανεπιστήμια. Μιάς καί ή μάχη δέν έχει ακόμα άρχίσει, μία άποσαφήνιση τών όρων κάτω από τούς όποιους θά δοθεί αύτή ή μάχη, του πεδίου της καί τών πιθανών παραλλαγών της θά ήταν από κάθε άποψη χρήσιμη.

Τό πρώτο πού θά μπορούσε νά πεί κανείς είναι ότι τόν τελευταίο καιρό οί φορείς της έξουσίας σκληραίνουν σταδιακά καί σταθερά τή στάση τους άπέναντι στην άνώτατη έκπαίδευση. ‘Ο κατάλογος είναι άτέλειωτος: έπιθέσεις του ύπουργείου Παιδείας έναντιόν προοδευτικών έπιστημόνων (Σβορώνος, Δ. Χατζής κ. ά.), μεθοδευμένες προσπάθειες γιά έπιστροφή χουντικών καθηγητών στά πανεπιστήμια, πού σέ μερικές περιπτώσεις είχαν τό επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, «διακριτικές» παρεμβάσεις στις πρόσφατες πρυτανικές έκλογές, αντίδραστική συγκρότηση της έπιτροπής γιά τό Πανεπιστήμιο Κρήτης καί τέλος όλοκλήρωση ενός περίπλοκου νομοθετικού κατασκευάσματος στό Πανεπιστήμιο Ξάνθης από τόν κ. Μαυρίδη, πού του επέτρεψε νά κάνει έκλογές σέ άρκετές έδρες μέ προκαθορισμένα σχεδόν αποτελέσματα. Έτσι βαθμιαία τά προοδευτικά μέτρα πού είχαν παρθεί γιά τήν έκπαίδευση αποδυναμώνονται από κάθε ούσιαστικό περιεχόμενο.

Σχεδόν παράλληλη είναι ή πορεία καί στους καθηγητές. Στίς τελευταίες πρυτανικές έκλογές οί προοδευτικοί ύποψήφιοι ήττήθηκαν κατά κανόνα. ‘Ακόμα καί ή «άνοιξη της Θεσσαλονίκης» μέ 4 προοδευτικούς πρυτάνεις στή συνέχεια (Μολιώτης, ‘Αναστασιάδης, Δελιγιάννης καί Χριστοδούλου) καί ύποδειγματική συνεργασία τών τριών φορέων, κινδυνεύει νά μήν έχει καμιά συνέχεια, μετά τήν έκλογή του κ. Κονομή, μέ βασικό του σύνθημα «νά δοθεί τό πανεπιστήμιο στους καθηγητές». Ταυτόχρονα μέ αύτά τά γεγονότα έχει άρχισι νά διαφαίνεται ότι τό ρήγμα τών δημοκρατικών μέ τούς συντηρητικούς καθηγητές μεγαλώνει επικίνδυνα.

Τό ΕΔΠ, μετά από μία σειρά πετυχημένων κινητοποιήσεων, φαίνεται ότι περνάει μία άρκετά σοβαρή κρίση. Τό τελευταίο συνέδριό του πού έγινε πρόσφατα στή Θεσσαλονίκη έπιθεβαίωσε τήν ύπαρξη μιάς επικίνδυνης πόλωσης. ‘Η έλλειψη προβληματισμού σέ σχέση μέ προηγούμενες συναθροίσεις του ήταν φανερά. ‘Απομένουν σάν αντίπαρο σ’ αύτά μία σειρά από κατακτήσεις του καθώς καί ή ύπαρξη άρκετών συλλόγων μέ ούσιαστική δραστηριότητα στό χώρο τους.

Θεωρώντας σάν δεδομένο τό δυναμισμό του χώρου καί τις κατακτήσεις του, δέν πρέπει νά παραλείψουμε νά έπιστημάνουμε τις πάγιες διαρθρωτικές αδυναμίες του, πού είναι ή συνεχιζόμενη παραταξιοποίηση μέ πόλωση σέ έξωφοιτητικά προβλήματα, κάτι πού στερει από τό φ.κ. τή δυνατότητα νά παρέμβει αποτελεσματικά. Έτσι στό θέμα του νόμου - πλαισίου βρίσκεται μπροστά στό δίλημμα:

● Θά τόν καταγγείλει άνευ όρων ή θά επιδιώξει νά άφομοιώσει τά θετικά στοιχεία του;

Έέλος, οί παρασκευαστές καί οί διοικητικοί κάνουν τά πρώτα βήματα της συνδικα-

‘Ο νόμος πλαίσιο μπορεί νά γίνει μπούμεραγκ γιά τήν κυβέρνηση

λιστικής τους όργάνωσης μέ μερικά αξιόλογα αποτελέσματα.

‘Απ’ ό,τι φαίνεται ή μάχη γιά τό νόμο - πλαίσιο θά δοθεί στά παρακάτω κεντρικά σημεία:

1) Κατάργηση της έδρας καί αντικατάσταση της από τόν τομέα (άρθρα 14 - 23 του ν.π.). ‘Αντί γιά τή συγκρότηση του τομέα στή βάση του γνωστικού αντικείμενου τών έδρών, προκρίνεται ή συγκόλληση 3 έδρών καί τίποτα παραπάνω, χωρίς νά θιχτεί κανένα από τά φεουδαρχικά προνόμια τών καθηγητών.

2) Συμμετοχή στή διοίκηση τών ΑΕΙ, πού σύμφωνα μέ τήν πρόταση της έπιτροπής είναι άπαράδεκτα χαμηλή γιά τό ΕΔΠ καί τούς φοιτητές.

3) Σχέσεις καθηγητών καί ΕΔΠ (άρθρα 4, 35 - 44). ‘Από τό πιό επίμαχο θέμα, μέ άρκετή φόρτιση. Καί έδώ φαίνεται ότι βασικός άξονας της έπιτροπής είναι ή ισχυροποίηση της θέσης τών καθηγητών καθώς καί ή αποδυνάμωση καί ένδεχόμενη διάσπαση του ΕΔΠ μέ σειρά «μεταβατικών διατάξεων» (άρθρα 65 - 69).

4) Πανεπιστημιακό άσυλο. Σειρά από επίμαχες διατάξεις κάνουν έντελώς έπισφαλή τήν κατοχύρωσή του (άρθρο 5). Χαρακτηριστικό έδώ είναι ότι καί οί φορείς τών ΑΕΙ δέν έχουν όλοκληρωμένη άποψη πάνω στό θέμα.

5) ‘Επίπεδο σπουδών (άρθρα 46 - 56). Μέ πρόσχημα τό άνέθασμα του έπίπεδου σπουδών ύπάρχουν κάμποσες διοικητικές διατάξεις πού άν εφαρμoστούν κατά γράμμα θά οδηγήσουν στή διαγραφή από τά μητρώα χιλιάδων φοιτητών.

6) Αύτοτέλεια τών πανεπιστημίων. ‘Η αύτοτέλεια τών ΑΕΙ κινδυνεύει νά καταλυθεί άν εφαρμoστούν τά άρθρα 59 - 65, πού μεταξύ άλλων προβλέπουν τή σύσταση Συμβουλίου ‘Ανώτατης Έκπαίδευσης, μέ συμμετοχή εκπροσώπων παραγωγικών τάξεων κ.λπ.

Γενικά συγκρούονται δύο άντιλήψεις γιά τά ΑΕΙ.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ του νόμου - πλαισίου γιά τήν άνώτατη έκπαίδευση πού δόθηκε πρόσφατα στή δημοσιότητα τάραξε τά θαλτωμένα νερά τών πανεπιστημίων καί προκάλεσε άμεσες αντίδράσεις. Τό νεοεκλεγμένο ΚΣ τών βοηθών - έπιμελητών (ΕΔΠ) άπάντησε μέ μία όξύτατη κριτική έπισημαίνοντας σειρά άπαράδεκτων διατάξεων. ‘Από τήν πλευρά τους, οί φοιτητές διοργάνωσαν σειρά έκδηλώσεων στά μεγαλύτερα πανεπιστήμια της χώρας μέ άρκετή μαζικότητα. Μετά από αυτές τις αντίδράσεις καί τά ψηφίσματα πού εξέδωσαν καί άλλοι φορείς τών ΑΕΙ συγκροτήθηκε κοινή έπιτροπή μελέτης από τό Κ.Σ. της Ε.Φ.Ε.Ε., τό Κ.Σ. του Ε.Δ.Π., τό Κ.Σ. τών πανσκειυστών, τών διοικητικών υπαλλήλων τών ΑΕΙ καί του «Πανεπιστημιακού ‘Ομίλου», μέ σκοπό νά επεξεργαστεί ένα δημοκρατικό σχέδιο νόμου - πλαισίου γιά τά ΑΕΙ.

● ‘Η πρώτη κάτω από τόν όρο «έκδημοκρατισμός» ζητάει ριζικές λύσεις.

● ‘Η άλλη άρκείται σέ έμβολωματικές διευθετήσεις.

‘Απ’ ό,τι φαίνεται μέχρι τώρα τό ύπουργείο έχει κάνει τήν εξής βασική έπιλογή: ‘Αφού έβαλε σέ άχρηστία τό σχέδιο πού είχε έκπονήσει ή έπιτροπή Τσάτσου (πού μία μερίδα είχε χαρακτηρίσει σάν άντάρραστικό, όπισθοδρομικό κ.λπ.) έδωσε γιά «πλατιά συζήτηση» τό σχέδιο, λίγο καιρό πριν τήν προεκλογική έκστρατεία. Έτσι έλπίζει ότι οί διαμαρτυρίες τών φοιτητών θά άπορροφηθούν από τό γενικό αντιπολιτευτικό κλίμα καί ένδεχόμενα ό νόμος - πλαίσιο θά είναι τό πρώτο διάταγμα πού θά ψηφίσει ή ισχυρή κυβέρνηση της ‘Νέας Δημοκρατίας» μετά τις έκλογές, χωρίς ούσιαστική αντίσταση. ‘Ασφαλιστική δικλείδα γιά νά είναι αποτελεσματικά τά παραπάνω είναι ή διάσπαση της πανεπιστημιακής συσπείρωσης καί ή άποκόλληση τών καθηγητών από τούς ύπόλοιπους φορείς.

Έτσι σχεδόν τά πάντα θά κριθούν από τή στάση πού θά κρατήσουν οί φορείς τών ΑΕΙ καί ιδιαίτερα τό φοιτητικό κίνημα. Στήν κυριολεξία πρόκειται γιά ιστορική εύκαιρία. ‘Αν τό τελευταίο άναλωθεί στή στείρα κριτική του ν.π., ελάχιστα θά μπορέσει νά πείσει γιά τήν όρθότητα του αιτημάτων του, καί ένδεχόμενα θά χάσει τούς πιό άσταθείς συμμάχους του, πού είναι οί καθηγητές. ‘Ο μόνος τρόπος για νά άντιπαρεταθεί άποτελεσματικά είναι:

1) Νά κάνει κάθε δυνατή προσπάθεια γιά νά συσπειρώσει γύρω του καί μέ κοινές θέσεις όλους τούς φορείς.

2) Νά οικoδομήσει μαζικό κίνημα όχι στή βάση της καταγγελίας άλλα της κομμουνιστικής άντιμετώπισης του ν.π., μέ συγκεκριμένες εναλλακτικές λύσεις.

‘Αν μάλιστα στό σημείο αυτό μπορέσει καί έκμεταλλευτεί σωστά όρισμένες έμπειρίες του (κύρια από τή συμμετοχή στή διοίκηση) τότε ίσως έπιτέλους καταφέρει νά ξεπεράσει τή νόθα πολιτικοποίηση πού τό ταλανίζει.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΟΚΑ Β΄, ΣΤΗΝ ΕΟΚΑ Γ΄

ΤΡΙΑ χρόνια μετά την τραγωδία στην Κύπρο και ακόμα τό «εθνικό συμφέρον»... της κυβέρνησης Καραμανλή εξακολουθεί να κρατάει κλειστό τό φάκελο της προδοσίας. Καί οί υπεύθυνοι της συμφοράς παραμένουν ατιμώρητοι. Τί σ' αλήθεια φοβάται μία δημοκρατική κυβέρνηση, μέ πρωτοφανή μάλιστα στά ελληνικά πολιτικά χρονικά πλειοψηφία, άφου πρόκειται γιά ακόμα ένα... χρέος τών «άφρόνων της έπταετίας»; Ή μήπως δέν είναι έτσι τά πράγματα;

ΣΤΗ Λευκωσία, από την άλλη, τά δήματα είναι πολύ προσεκτικά:

- Ο «πρόεδρος» Σαμψών δικάστηκε και καταδικάστηκε σέ κάθειρξη 20 χρόνων, χωρίς όμως ν' άνοιξει ούτε μία χαραμάδα πού θά μπορούσε νά οδηγήσει στην ευθύνη διαφόρων «μεγάλων»... Δέν ακούστηκε τίποτε καινούριο έκτός από τά γνωστά..

- Αυτές τίς μέρες δικάστηκε ένας από τούς κορυφαίους της ΕΟΚΑ Β΄, ό Λευτέρης Παπαδόπουλος, συναρχηγός μετά τό θάνατο του Γρίβα. Ούτε όμως και σ' αυτή τή δίκη ακούστηκε ότιδήποτε σημαντικό...

ΛΙΓΕΣ όμως δεδομένες πριν τή θλιβερή επέτειο, κυκλοφόρησε στή Λευκωσία μία προκήρυξη πού έδειχνε τήν ύπαρξη της ΕΟΚΑ Γ΄ και άπειλούσε μέ έκτέλεση τόν πρόεδρο Μακάριο και τό σύνολο σχεδόν της κυπριακής πολιτικής ήγεσίας...Θά μπορούσε βέβαια κανένας νά γελάσει, αν δέν ήταν αυτή άκριβώς ή αντίδραση πολλών, τότε πού ή ΕΟΚΑ Β΄ άναγγέλλε τήν ίδρυση της και άρχιζε τή δράση της, γιά νά γίνει σέ λίγο καιρό τό «σώμα» της συνωμοσίας, μέ άποστολή:

- νά γίνει ό φορέας τών «ένωτικών»
- νά δημιουργήσει μέ τήν τρομοκρατική δράση της άναταρχή στό έσωτερικό και συνθήκες κατάλυσης του κυπριακού κράτους, ώστε νά δικαιολογείται ή επέμβαση της Έθνικής Φρουράς

- νά διεξαγάγει ένα μέρος τών «έπιχειρήσεων» του πραξικοπήματος, και κυρίως νά αναλάβει τήν «τήρηση της τάξης» στην ύπαιθρο...

ΤΟ «ΑΝΤΙ» φέρνει σήμερα γιά πρώτη φορά στή δημοσιότητα δυό άπόρρητα έγγραφα της ΕΟΚΑ Β΄, πού ύπογράφονται από τόν ύπαρχηγό της (μέχρι τή σύλληψή του) Σταύρο Σταύρου - Σύρο. Πρόκειται γιά δυό «Γενικές Διαταγές»:

- **Ή πρώτη (5.2.73) αναφέρεται στο «κεφαλαιώδες ζήτημα τών πληροφοριών», οί όποιες «είναι τό όξυγόνο δια τού όποιου ή όργανοις έπιζει και ένδυναμούται»...**

Ε.Ο.Κ.Α. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ 5.2.73
Πρός "Απαντα Μέλη Άστυν. Δυν. α.α.α.

Έν συνεχεία τών δσων διά Γενικών ή Ειδικών Διαταγών μου έτόνισα επανέρχομαι εις τό κεφαλαιώδες ζήτημα τών πληροφοριών διά νά έπισημάνω βασικά τινα σημεία:

1. Αί πληροφορίες είναι τό όξυγόνο δια τού όποιου ή Όργάνωσις έπιζει και ένδυναμούται. Άνευ αυτών θά ώμοιάζαμεν πρός άγέλην προβάτων πρό τών πυλών του σφαγείου τών αντιπάλων μας.

2. Αί πληροφορίες διά νά έχουν άξίαν πρέπει νά είναι έκμεταλλεύσιμοι. Καί διά νά είναι έκμεταλλεύσιμοι πρέπει νά είναι ΑΚΡΙΒΕΙΣ και ΕΓΚΑΙΡΟΙ. Άλλως είναι σχεδόν, άχρηστοι. Διαθέτομεν άριστον μηχανισμόν και Διαστανρώσεως και Έκμεταλλεύσεως τών πληροφοριών.

Έκείνο πού απαιτείται είναι ή διαρκής έπαγρύπνησις, άνησυχία και έτοιμότης τών πηγών και Όργάνων Συλλογής τών πληροφοριών και τών έντεταλμένων Συνδέσμων αυτών διά τήν Διαδίδασίν των.

3. Κατά τήν πρόσφατον έντασιν συνεχάρην πλείστους κλάδους του Ήμετέρου Δικτύου διά τήν εύσυνειδησίαν μεθ' ής ειργάσθησαν και κατέστησαν τήν Διοίκησιν ικανήν ν' άντιμετωπίση όρθώς και ταχέως τά άνακύψαντα προβλήματα.

Παρατηρήθησαν όμως και περιπτώσεις τινες όλιγορίας και άδιαφορίας. Ή στάσις αυτή δέν τιμā αλλά στιγμήτίζει. Έπιτρέπει βαρείς χαρακτηρισμούς και δικαίως.

Δέν έπιθυμούμεν εις τάς τάξεις μας νά συγκαταλέγονται καιροσκόποι και δειλοί. Δόγμα μας είναι:

Όλίγοι και εκλεκτοί.

Παρακολοθώ προσωπικώς και σημειώνω τήν άπόδοσιν εκάστου και γνωρίζω εξ ΐσου και τάς δυνατότητάς του.

Συνεπώς δύναμαι νά κρίνω άνέτως πάντα σχεδόν τά εις τήν Ήνυμνον Μέλη μας και νά άπονεύω εις εκαστον «κατά τά έργα αυτού».

4. Κυρία και βασική Άποστολή σας είναι ή Συλλογή και Διαδίδασις Πληροφοριών επί τών προθέσεων, δυνατότητων και έν γένει δραστηριότητος του αντιπάλου.

Μή φείδεσθε κόπον και χρόνου διά τήν εκπλήρωσιν της Άποστολής σας. Χύσατε ιδρώτα τώρα διά νά μήν χύσετε αίμα άργότερον.

5. Σύνθημα και άξίωμα παραμένει:

Νά προτρέχωμεν τών γεγονότων και νά τά ελέγχωμεν. Άλλως, θά τά ακολουθούμεν και θά πληρώνωμεν βαρύ τίμημα.

Πυρετώδης, έπομένως πρέπει νά είναι ή δραστηριότης σας και σās έγγινώμαι εξ όνόματος όλων τών γενναίων συμπολεμιστών μου ότι δεδαία και σύντομος θά είναι ή ΝΙΚΗ.

ΑΓΡΑΣ

Τό γεγονός ότι ή «Διαταγή» άπευθύνεται «Πρός "Απαντα τά Μέλη Άστυ. Δυν.» φανερώνει τό πόσο πλατύ υπήρξε τό «δικτυο πληροφοριών» της ΕΟΚΑ Β΄: Ή Κυπριακή Άστυνομία, οί δημόσιες υπηρεσίες, τά δημοτικά και τά γυμνάσια, τά μαζικά σωματεία και όργανώσεις ήταν κυριολεκτικά διάτρητα. Ό Σύρος καθορίζει σάν «κύρια και βασική Άποστολή» τών άστυνομικών - μελών της ΕΟΚΑ Β΄ τή «...Συλλογή και Διαδίδασις Πληροφοριών επί τών προθέσεων, δυνατότητων και έν γένει της δραστηριότητος του αντιπάλου...» Δέν παραλείπει βέβαια νά τονίσει: «Δόγμα μας είναι: Όλίγοι και εκλεκτοί» και ότι «θά άπονεύει εις εκαστον κατά τά έργα αυτού»...

ΧΡΟΝΙΑ πριν ό Γρίβας έγραφε στο διβλίω του «Άγών ΕΟΚΑ και Άνταρτοπόλεμος - Πολιτικοστρατιωτική μελέτη» (Άθήνα 1962) γιά τό θέμα τών πληροφοριών:

«...Αί άκριβείς πληροφορίες είναι ό πλοηγός, ό όποιος κατευθύνει και δεικνύει τήν όρθήν όδόν διά νά ενεργήση και νά φθάση τις εις τόν επιδιωκόμενον σκοπόν αλλά συγχρόνως και άνιχνευτής ό όποιος έπισημαίνει τάς παγίδας και τούς σκοπέλους τούς όποιους ό αντίπαλος παρεμβάλλει διά νά παραπλανήση και έν τελευταία αναλύσει νά συντρέψη τόν έχθρόν του...»

ΠΙΣΤΗ στίς «όδηγες του άρχηγού», ή ΕΟΚΑ Β΄ όργάνωσε ένα τεράστιο δικτυο συλλογής πληροφοριών και σχεδόν γνώριζε τά πάντα, ιδιαίτερα τίς δραστηριότητες τών Σωμάτων Άσφαλείας και τίς σχεδιαζόμενες έπιχειρήσεις έναντίον της. Γνώριζε ακόμα και γιά τίς συσκέψεις πού γίνονταν στο Προεδρικό, όπως φαίνεται από άναφορά του ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΟΥ πρός ΟΔΥΣΣΕΑ μέ ήμερομηνία 14.6.73. Γράφει ό ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΟΣ:

- «Στίς 12/6/73 έπραγματοποιήθη εις τό Προεδρικό Μέγαρον σύσκεψις υπό του Μούσκου τών όργανώσεων ΕΑΛ Λεμεσού και της Ένώσεως Άγωνιστών Πάφου. Ή σύσκεψη έλαβεν χώραν ή ώρα 10.50 τό πρωτ...»

ΚΑΙ σέ άλλη αναφορά του:

«...α) Πληροφορία από ήμετερον μέλος της υπηρεσίας πληροφοριών Λ/σίας καταρτίσθη κατάλογος παύσεως Καθηγητών, Διδασκάλων και άστυφυλάκων καθώς και μεταθέσεις άστυφυλάκων. Είς πρώτον στάδιον θά γίνουν παύσεις Καθηγητών και Διδασκάλων και σέ λίγον χρονικόν διάστημα αργότερον παύσεις Άστυνομικών...β) Τό Έφεδρικόν Σώμα θά κληθῇ συντόμως νά διεξαγάγη αϊφνιδιαστικάς έρεύνas εἰς οἰκίας μελῶν μας καθ' άπασαν τήν νήσον συμφώνως Καταρτισθέντος Καταλόγου υπό τοῦ ύπευθύνου ΚΥΠ και τῇ έντολῇ Κυβερνήσεως».

ΤΕΤΟΙΑ ήταν ἡ «διάδωρωση» τῶν διαφόρων κυβερνητικῶν υπηρεσιῶν πού συντελέστηκε σ' ὄνομα τῆς ένωσης και μέ τήν κάλυψη τῆς Χούντας, ὥστε ἡ ΕΟΚΑ Β' γνώριζε ακόμα και ὀνομαστικά τούς άστυνομικούς τῶν άλλων τῆς φρουράς τῶν διαφόρων άστυνομικῶν σταθμῶν...

● Ἡ δεύτερη «Γενική Διαταγή» τοῦ Σύρου, μέ ἡμερομηνία 27.4.73, άπευθύνεται πρὸς τούς «Διοικητάς Τμημάτων» τῆς ΕΟΚΑ Β' και «έντέλλεται» τήν παρότρυνση «...άπάντων τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς τήν ἡμετέραν Ὁργάνωσιν, γυναικῶν, νέων και γερόντων ὅπως παρευρεθοῦν εἰς τās ἐκκλησίας τῆς συνοικίας των ἡ τοῦ χωρίου των...» ἐπειδὴ «...κατά τήν ὥραν τῆς δοξολογίας θά ἀναγνωσθῇ ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περί καθαιρέσεως τοῦ τέως Ἀρχιεπισκόπου...»

ΕΙΝΑΙ φανερό πῶς οἱ τρεῖς πρώην μητροπολίτες δροῦσαν σέ ἄμεση σχέση μέ τήν ΕΟΚΑ Β' και ἡ ἐκκλησιαστική «άνταρσία» δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας πολύ έντεχνος ἐκδιασμός τοῦ Μακάριου και μέρος τοῦ ὅλου πλάνου γιά ἀποσταθεροποίηση στήν Κύπρο. Συντονιστής αὐτοῦ τοῦ «ἐκδιασμοῦ» ἦταν ὁ τότε πρεσβευτής τῆς Χούντας Παναγιωτάκος. Ἡ ΕΟΚΑ Β' ἦταν τό ὄργανο προώθησης αὐτοῦ τοῦ σχεδίου. Ἐτσι λοιπόν ὁ Σύρος διατάσσει: «...ΠΡΕΠΕΙ δέ νά καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια ὅπως ἀναγνωσθῇ εἰς ΟΛΟΥΣ τούς Ἱερούς Ναούς ἡ ἐγκύκλιος ἐν πλήρει τάξει».

Η «ΔΙΑΤΑΓΗ» εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΟΝ
Ε.Ο.Κ.Α. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ 27.4.73
Διοικητάς Τμημάτων.

1. Τήν Κυριακήν τοῦ Πάσχα 29.4.73 και κατά τήν ὥραν τῆς Δοξολογίας θά ἀναγνωσθῇ ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς

Συνόδου περί καθαιρέσεως τοῦ τέως Ἀρχιεπισκόπου εἰς ἅπαντας τās ἐκκλησίας τῆς Νήσου. Πρὸς τοῦτο ΕΝΤΕΛΛΟΜΑΙ τὰ κάτωθι:

α. Προτροπή και παρότρυνσις άπάντων τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς ἡμετέραν Ὁργάνωσιν, γυναικῶν, νέων και γερόντων ὅπως παρευρεθοῦν εἰς τās ἐκκλησίας τῆς συνοικίας των ἡ χωρίου των κατά τήν ὥς ἄνω ὥραν. Νά ὀρισθῇ δέ εἰς ἐπικεφαλῇ.

β. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐγκάθετοι τοῦ ΤΕΩΣ ἐπιχειρήσουν νά ματαιώσουν τήν ἀνάγνωσιν τῆς ἐγκυκλίου, νά ἐμποδισθοῦν υπό τῶν ἀνωτέρω, ἤτοι γυναικῶν, νέων, γερόντων και υπό παρευρισκομένων ἡμετέρων νέων μεγαλυτέρας ἡλικίας.

γ. Ἀμεσος διαδίδασις πρὸς τὰ ἄνω ὅλων τῶν συμβαινόντων ἐντός και περίξ τῶν ναῶν πρὸ κατά και μετά τό πέρας τῆς λειτουργίας.

2. Ἐπιστᾶται ἡ προσοχή άπάντων τῶν ύπευθύνων ἤτοι Δ/ντῶν Τμημάτων Ὑποτομεαρχῶν Ὑπαίθρου και Ὑπευθύνων χωρίων ἡ σημασία τῆς ἐπιτυχίας ἀνωτέρω ἐνεργείας. ΠΡΕΠΕΙ δέ νά καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια ὅπως ἀναγνωσθῇ εἰς ΟΛΟΥΣ τούς Ἱερούς Ναούς ἡ ἐγκύκλιος ἐν πλήρει τάξει.

3. Ὑπό τῶν Ὑποτομεαρχῶν νά υποβληθῶσι ἀμέσως μετά τό πέρας λειτουργίας ἀναφοραί εἰς ἃς νά ἀναφέρονται λεπτομερῶς ἀποτελέσματα δι' ἕκαστον χωρίον περιοχῆς του.

ΑΓΡΑΣ

Η ΟΛΗ «ἐπιχείρηση» σχεδιάστηκε - ὅπως φαίνεται και ἀπό τό κείμενο τῆς «διαταγῆς» - στήν κάθε της λεπτομέρεια και πρόβλεπε ακόμα και δυναμική δράση σέ περίπτωση πού ἡ ἐγκάθετοι τοῦ τέως ἐπιχειρήσουν νά ματαιώσουν τήν ἀνάγνωσιν τῆς ἐγκυκλίου...

ΤΕΛΙΚΑ δέβαια ὁ πολιτικοεκκλησιαστικός ἐκδιασμός δέν πέτυχε, ἡ καθαίρεση τοῦ Μακάριου δέν πέρασε. Κλιμακώθηκε ὁμως ἀμέσως μετά ἡ τρομοκρατική δράση τῆς ΕΟΚΑ Β' γιά νά φτάσουμε στό πραξικόπημα τῆς 15ης Ἰούλη και στήν εἰσβολή, μέ τὰ γνωστά ἀποτελέσματα:

● 6.000 νεκρούς, 200 χιλιάδες ξεριζωμένους και 2 χιλιάδες ἀγνοούμενους. Καί τῇ μισῇ Κύπρῳ υπό κατοχή...

ΚΑΙ σήμερα; Ἀλλά γιορτάζουμε τήν τρίτη επέτειο. Στίς 20 μάλιστα τηρήσαμε και ἑνός λεπτοῦ σιγή...

Τρία χρόνια χαμένα μέσα στή συμφορά.

Τρία χρόνια ἔχουν ἤδη κλείσει ἀπό τῇ μέρα τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο. Ἡ ἐπικαιρική φιλολογία τῶν ἡμερῶν πολύ λίγο ἀναφέρθηκε σέ κείνη τῇ λακωνική ἀπόφαση τῆς 1ης τοῦ Νοέμβρη 1974, πού ὁμόφωνα ψηφίστηκε ἀπό τῇ Γενική Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ, μέ τὰ τρία χρυσταλλικά σημεῖα τῆς:

- Πλήρης ἀποστρατιωτικοποίηση
- Ἐπιστροφή τῶν προσφύγων στά σπίτια τους
- Ἐγγυημένη σταθεροποίηση τοῦ Ἐνιαίου Ἀνεξάρτητου και Ἀκεραίου Κυπριακοῦ Κράτους.

Ὅσοι συναθροίστηκαν αὐτές τίς μέρες σέ συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας γιά νά στιγματίσουν τήν παράταση τῆς κατοχῆς θά θυμήθηκαν αὐτά τὰ τρία σημεῖα. Καί θά πρέπει νά διερωτήθηκαν γιατί μακροχρόνισε τόσο τραγικά ἡ κατοχή και ἡ τραγωδία.

Τό τρίχρονο τῶν ἀτελεῦτητων δια-

πραγματεύσεων και τῶν ἀντίθετων πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ ταλαιπωρούμενου λαοῦ (ἐλληνικοῦ και τουρκικοῦ) ξένων παρεμβάσεων, δίνει τῇ σκληρῇ ἀπάντησιν. Ἡ γραμμική λύσις ὅπως τῇ χάραξε ἡ Γενική Συνέλευση εἶχε θγεῖ ἀπό τήν πρώτη στιγμή ἔξω ἀπό τῇ σωστή πορεία. Ἐπιτράπηκαν οἱ παρεμβάσεις τοῦ ΝΑΤΟ και τῶν ΗΠΑ και ἀπό τότε συνεχίζονται. Εὐθύς ἀμέσως μέ τήν πρώτη συνάντηση τῶν ἐκπροσώπων τῶν δύο κοινοτήτων, κάτω ἀπό τήν αἰγίδα τοῦ Γ.Γ. τοῦ ΟΗΕ, ἔγιναν τὰ πρώτα ὀλισθήματα. Ἀκολούθησαν τὰ τραγικά λάθη τῆς μεταφορᾶς τῶν Τουρκοκυπρίων στό βορρά και τῆς θεμελίωσης τῆς διζωνικῆς. Ἐπιτράπηκε νά συνεχίζεται τό ὀλέθριο ἔργο τῶν πιέσεων και τῶν παρεμβάσεων. Τό ἀπλό και σαφές αἷτημα ἐκδίωξης τῶν εἰσβολέων μετατράπηκε σέ διεκυστίνδα ἐκείνων πού γιά ἱμπεριαλιστικά συμφέροντα ἀναμοχλεύουν τόν εὐρύτερο χώρο τῆς Μεσογείου. Καί σήμερα, γιά πολλούς, τό εὐκολο πρόβλημα προβάλλει σάν

δύσκολο. Καί ἄλτο.

Ἀλλά ἡ σαφής πορεία ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει. Ἡ τραγική πείρα τήν κάνει πιό ἐμφανή. Πιό ἀπαιτητική. Καί εἶναι πρὸς αὐτή τήν πορεία πού ἡ σημερινή τρίτη επέτειος τῆς κυπριακῆς τραγωδίας ἐπιβάλλει, σέ ὅσους πραγματικά ἀγαποῦν τό νησί, νά συγκεντρωθοῦν. Καί μέ συνέπεια, σθένος και ἐμμονή νά ἀγωνιστοῦν γιά τῇ μόνη θεμιτῇ λύσιν.

Ὑπάρχουν σήμερα δυνάμεις πού μποροῦν νά ἐξαναγκάσουν τόν εἰσβολέα νά ἀποσυρθεῖ. Διαφαίνονται σ' ὅλο τό χώρο και ὄχι μόνο τῆς Εὐρώπης. Καί εἶναι γι' αὐτό πού ἡ ἐλληνο-κυπριακή ἡγεσία ὀφείλει νά πορευθεῖ στήν τέταρτη προσφυγή τῆς στόν ΟΗΕ, μέ μόνο, καθαρό αἷτημα:

● Ἐμμονή στήν πρώτη ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης. Καί χάραξη γραμμῆς γιά τῇ λήψη ἀμεσων πρακτικῶν μέτρων γιά τήν ἐκδίωξη τοῦ εἰσβολέα. Γιατί μόνο μέ τό διώξιμο τοῦ εἰσβολέα ἀνοίγει ὁ δρόμος. Καί ἐξασφαλίζεται ἡ γρηγόρη λύση.

Ο Μωχάμετ Σουλεϊμάν (στή μ'ση) δίνει συνέντευξη στα γραφεία του «ΑΝΤΙ».

ΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΗΜΕΡΑ

Ο ΜΩΧΑΜΕΤ ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ,
ύποδιευθυντής του περιοδικού «Παλαιστινιακή
Έπανάσταση», επίσημου όργάνου του P.L.O., μιλά
στό συνεργάτη μας **ΓΙΩΡΓΟ ΤΣΑΛΑΚΟ** για:

- τή σημερινή κατάσταση στό Λίβανο
- τήν ισραηλινή πολιτική μετά τήν επικράτηση στίς
έκλογές του κόμματος «Λικούντ»
- τήν πρόταση του Κάρτερ για «ανεξάρτητο
παλαιστινιακό κράτος»
- τίς προοπτικές τής Παλαιστινιακής
Έπανάστασης

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ: Βρίσκομαι στήν
Έλλάδα στά πλαίσια μιάς ξέορμη-
σης διαφώτισης για τό παλαιστινι-
ακό πρόβλημα. Είναι μιά προσπά-
θεια νά ξεπεράσουμε τά «τείχη σιω-
πής» πού θέλει νά επιβάλλει ό ιμπε-
ριαλισμός καί ή προπαγάνδα του,
για νά προωθήσει καί έτσι μιά λύση
στά δικά του μέτρα, διασφαλίζοντας
τά συμφέροντά του στήν περιοχή.
Μπροστά λοιπόν σ' αυτό τόν επιχει-
ρουμένο αποκλεισμό, είναι αναγκαίο
νά αντιταχθεί ή παλαιστινιακή φω-
νή. Βέβαια οί σύμμαχοί μας πού
στάθηκαν πάντα στό πλευρό μας δέν
έπαψαν ποτέ νά ενημερώνουν τούς

λαούς τους για τήν πορεία του
αγώνα μας. Όμως νομίζουμε πρω-
ταρχικό καθήκον μας νά κάνουμε
ό,τι είναι μέσα στίς δυνατότητές μας,
για νά είναι αυτή ή ενημέρωση πλη-
ρης.

ΕΡ: Ποιοί είναι αυτοί οί σύμμαχοι;
Ή Συρία π.χ., πού μέχρι τά τελευ-
ταία γεγονότα παρουσιαζόταν σάν
κάτι περισσότερο από σύμμαχος,
άνέλαβε τελικά μιά «έπιχείρηση
καταστροφής» τής Παλαιστινιακής
Έπανάστασης.

ΑΠ: Βασικά θεωρούμε ότι όλες οί
άπελευθερωτικές δυνάμεις στον κό-
σμο πού διεξάγουν τόν ίδιο αγώνα

μέ μās, όλες οί αντιιμπεριαλιστικές
δυνάμεις καί αυτές πού αγωνίζονται
έναντια στήν αντίδραση των χωρών
τους, βρίσκονται μαζί μας στό ίδιο
χαράκωμα, πού επεκτείνεται κατά
μήκος του μετώπου τής διαμάχης
μεταξύ των ιμπεριαλιστικών, ρατσι-
στικών καί αντιδραστικών δυνάμεων
από τή μιά καί των άπελευθερωτι-
κών καί προοδευτικών δυνάμεων
από τήν άλλη. Σ' αυτό τό μέτωπο
βρίσκονται οί σοσιαλιστικές χώρες,
τά κομμουνιστικά καί σοσιαλιστικά
κράτη καί γενικά όλα τά προοδευ-
τικά κόμματα τής Δυτικής Εύρώπης
καί τά άπελευθερωτικά κινήματα
στήν Ασία, Αφρική καί Λατινική
Αμερική.

ΕΡ: Αναφέρεις μεταξύ αυτών των
συνμάχων τής Παλαιστινιακής
Έπανάστασης καί τά προοδευτικά
κόμματα τής Δυτ. Εύρώπης. Δέν
ξέρω κατά πόσο συμπεριλαμβάnete
ανάμεσά τους καί κόμματα σοσιαλ-
δημοκρατικά του τύπου π.χ. του
Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού
κόμματος του κ. Μπράντ. Από πολ-
λούς πάντως τά κόμματα του τύπου
αυτού θεωρούνται σάν προγεφυρώ-
ματα των ΗΠΑ στήν Εύρώπη.

ΑΠ: Ξέρουμε πολύ καλά πώς τά
κόμματα του τύπου αυτού βρίσκον-
ται κάτω από τήν επιρροή του ιμπε-
ριαλισμού. Έμεις όμως σάν άπελευ-
θερωτικό κίνημα μπορούμε νά εκμε-
ταλλευτούμε μερικές προοδευτικές
θέσεις τους, νά τίς καλλιεργήσουμε
καί νά τά δεμεύσουμε σ' αυτές.
Αυτό δέβαια δέν σημαίνει σέ καμιά
περίπτωση πώς κάνουμε ύποχωρή-
σεις στίς αρχές μας ή ότι αποκρύ-
πτουμε τίς διαφωνίες μας. Ίδιαίτερα
επιμένουμε στίς σχέσεις τους μέ τό
λεγόμενο Έργατικό Κόμμα του Ίσ-
ραήλ.

ΕΡ: Ας περάσουμε σ' ένα «έσωτε-
ρικό» σας θέμα: ποιός είναι ό ρόλος,
στίς εξελίξεις του παλαιστινιακού
προβλήματος, τής παλαιστινιακής
άστικής τάξης καί γενικότερα τής
παλαιστινιακής αντίδρασης;

ΑΠ: Ο παλαιστινιακός λαός, σάν
κάθε λαός του κόσμου στό σημερινό
καπιταλιστικό σύστημα, έχει τήν τα-
ξική δομή του καί κάθε τάξη τήν
ιδεολογία της, καί επομένως τήν πο-
λιτική της γραμμή, πού άντλείται
από αυτή τήν ιδεολογία. Έχει επί-
σης τή δική της τακτική για νά έξ-
υπηρετεί τά συμφέροντά της. Ή πα-
λαιστινιακή άστική τάξη δέν άποτε-

λει — και πολύ φυσικά — εξαίρεση. Δεν αποκλείεται όμως να έχει και η τάξη αυτή (ή αστική) ένα όρισμένο ρόλο στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, με την απαραίτητη όμως προϋπόθεση της αποδοχής από μέρους της του επαναστατικού προγράμματος, που είναι βέβαια διαφορετικό από το δικό της. Και κάτω ακόμα απ' αυτούς τους όρους ή τακτική της αστικής τάξης είναι αμφιταλαντευόμενη. Σε περιόδους που η επανάσταση σημειώνει επιτυχίες ή αστική τάξη είναι «πιστή» στο πρόγραμμα και υπερθεματίζει, όταν όμως αντιμετωπίζει προβλήματα, τότε το ένα πόδι της είναι μαζί μας και το άλλο με τα αντιδραστικά αραβικά καθεστώτα. 'Ο κίνδυνος δεν είναι στην ύπαρξη αυτής της τάξης, αλλά στο αν οι επαναστατικές δυνάμεις κλείνουν τα μάτια μπροστά στην πραγματικότητα και τίς φιλοδοξίες αυτής της τάξης. 'Η εμπειρία της επανάστασης λέει πως ο ρόλος της είναι περιορισμένος. 'Ο πρώτος ρόλος ανήκει στις επαναστατικές δυνάμεις του λαού μας και η πρακτική δράση είναι για την εφαρμογή του προγράμματος αυτών των δυνάμεων — κάτι που εξηγεί και την ελληνική οργανωτικών πλαισίων για την αστική τάξη.

ΕΡ: Ποιά είναι σήμερα (ύστερα από τα τελευταία γεγονότα) η κατάσταση στο Λίβανο;

ΑΠ: Τα αραβικά καθεστώτα έχουν επιβάλει περιορισμούς στην παλαιστινιακή πληροφόρηση και γι' αυτό δεν ήταν δυνατό να διαφανεί η θέση στην οποία βρισκόταν το κίνημα κατά την τελευταία περίοδο. Και μόνη όμως η ισότιμη συμμετοχή μας στις διασκέψεις του Ριάντ, πρώτα, και του Καΐρου, ύστερα, απόδειξαν πως το ιμπεριαλιστικό σχέδιο, στόχος του οποίου ήταν η εξαφάνισή μας σαν κινήματος, απέτυχε. Στις διασκέψεις αυτές αποσαφηνίστηκε εξάλλου ο βαθμός εμπλοκής των αραβικών καθεστώτων και ιδιαίτερα της Συρίας στο ιμπεριαλιστικό σχέδιο. Πρέπει να λεχθεί πως στόχος του ιμπεριαλιστικού σχεδίου ήταν ο διαμελισμός του Λιβάνου ή η διάρθρωση του με βάση «θρησκευτικά καντόνια». Ούτε το ένα πέτυχε ούτε το άλλο. Οι διασκέψεις που αναφέραμε πήραν την απόφαση της εγκαθίδρυσης ειρηνευτικής αραβικής δύναμης που θα υπάκουε στις εντολές

του προέδρου Σαρκίς, για την ανοικοδόμηση και ενότητα του κράτους. Οι δικές μας δυνάμεις συνεργάστηκαν σ' αυτό το πλάνο, ενώ αντίθετα το φασιστικό «Λιβανέζικο Μέτωπο», που αποτελείται από τους φαλαγγίτες του Τζεμαγιέλ, το «Φιλελεύθερο Κόμμα» του Σαμούν και τη συμμορία του πρώην προέδρου Φράντζι, προσπάθησε να παρεμβάλει εμπόδια δημιουργώντας συγκρούσεις και προτείνοντας περισσότερο από μία φορά την καθιέρωση της... «διοικητικής αποκέντρωσης». Οι φασιστικές δυνάμεις αναμφίβολα συνεχίζουν με την υποστήριξη των ιμπεριαλιστών και των σιωνιστών τα σχέδια διαμελισμού ή κατακερματισμού του Λιβάνου. Οι δικές μας προσπάθειες συγκεντρώνονται στην απόκρουση αυτών των σχεδίων και στη διαμόρφωση τέτοιων συνθηκών που να επιτρέψουν στην Παλαιστινιακή 'Επανάσταση να συνεχίσει τον αγώνα της.

ΕΡ: Ποιές θα είναι οι επιπτώσεις μετά τη νίκη του κόμματος «Λικούντ» στις τελευταίες εκλογές στο 'Ισραήλ;

ΑΠ: 'Η νίκη, για πρώτη φορά από την ίδρυση του σιωνιστικού κράτους, πριν 29 χρόνια, του κόμματος «Λικούντ» δεν προκάλεσε απόλυτη έκπληξη, κι αυτό οφείλεται: 1) στη φανατική προσήλωση του κόμματος αυτού σε ρατσιστικές θέσεις που σιγά-σιγά πέρασαν μέσα στην ισραηλινή κοινωνία, και στην εμφάνισή του σαν υποστηρικτή των νέων έποικων που καταφθάνουν κάθε μέρα. 2) στην οργανωτική διαφθορά του 'Εργατικού Κόμματος και τον πνιγμό κυριολεκτικά της ήγεσίας του μέσα σ' ένα πέλαγος από σκάνδαλα, κυρίως οικονομικά. 3) στην υιοθέτηση από μέρους του 'Εργατικού Κόμματος θέσεων φαινομενικά διαλλακτικών σε ό,τι αφορά την αραβοϊσραηλινή σύρραξη. 'Η νίκη του κόμματος «Λικούντ» σημαίνει για μας δυο σημαντικά πράγματα: Πρώτον την αποτυχία της πολιτικής του Κάρτερ στη Μέση 'Ανατολή, προτού ακόμα αρχίσει να εφαρμόζεται, και δεύτερον τη διάλυση της αυταπάτης μερικών αραβικών καθεστώτων που σιοιχημάτιζαν για την αλλαγή της ισραηλινής πολιτικής μετά τις εκλογές, σαν συνέπεια της πίεσης των ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα των εκλογών αποτελεί πλήγμα για την προσπά-

θεία τους παραπλάνησης των αραβικών μαζών. Ξέρουμε καλά το κόμμα «Λικούντ» και τό τί μπορεί να προσφέρει στην υπόθεση της ειρήνης στην περιοχή. 'Ο αρχηγός του, ο Μεναχέμ Μπεγκίν, είναι ένας κοινός σφαγέας του παλαιστινιακού λαού στο Ντέρ-Γιασίν τό 1948 και υποστηρικτής της «ιδέας του Μεγάλου 'Ισραήλ», από τον Εύφρατη μέχρι το Νείλο. Δεν περιμένουμε λοιπόν να συμμορφωθεί με καμιά απόφαση διεθνούς οργανισμού που θα προβλέπει την αποχώρηση των 'Ισραηλινών από τα κατεχόμενα έδαφη.

ΕΡ: Νομίζεις ότι πίσω από τις δηλώσεις του Κάρτερ για την ίδρυση «ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους» υποκρύπτεται και αλλαγή της μέχρι τώρα αμερικανικής πολιτικής;

ΑΠ: Είμαστε κατ' αρχήν αντίθετοι προς τις άσφαφεις δηλώσεις του Κάρτερ που μιλάνε για την ανάγκη ίδρυσης μιάς παλαιστινιακής έστίας, χωρίς όμως να καθορίζεται ούτε σε ποιό έδαφος ούτε και κάτω από ποιά ήγεσία. Είμαστε όμως υπέρ του πολιτικού και κοινωνικού περιεχόμενου του όρου «πατρίδα» και θ' αγωνιστούμε να την κατακτήσουμε, ποτέ όμως στα πλαίσια κάποιου ιμπεριαλιστικού σχεδίου.

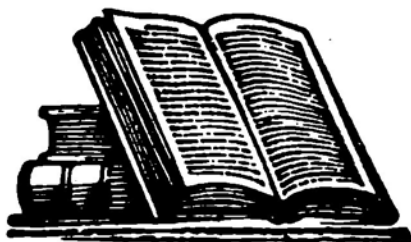
ΕΡ: Ποιές είναι οι προοπτικές της Παλαιστινιακής 'Επανάστασης;

ΑΠ: Πολλά είναι τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Παλαιστινιακή 'Επανάσταση σ' αυτό τό στάδιο που περνάει ή μεσανατολική περιοχή και γενικότερα ή περιοχή της Μεσογείου. 'Η επαναστατική όμως πράξη είναι ή πράξη της συνεχούς πάλης μέσα στις κάθε φορά συνθήκες, για τό δυνάμωμα των θετικών εξελίξεων και του περιορισμού των αρνητικών. 'Όσο λοιπόν πιό σαφές είναι ένα πολιτικό πρόγραμμα, τόσο πιό πιστή είναι ή εφαρμογή του, τόσο σκληρύνεται ή αγωνιστική θέληση και ξεπερνιούνται τά εμπόδια. Και αφού ο επαναστατικός δρόμος είναι ή γραμμή της αλλαγής προς ή δημιουργία καινούριας πραγματικότητας που να υπηρετεί τά συμφέροντα των μαζών, έμεις είμαστε σίγουροι πως τό μέλλον ανήκει στις επαναστατικές δυνάμεις της περιοχής και στις επαναστατικές παλαιστινιακές δυνάμεις συγκεκριμένα. Οι δυνάμεις του σιωνισμού και του ιμπεριαλισμού είναι καταδικασμένες να ήττηθούν. ■

ΒΙΒΛΙΟ

ΤΟ «ANTI», θέλοντας νά ἐνημερώσει τόν ἀναγνώστη, κινώντας του ταυτόχρονα καί τό ἐνδιαφέρον ὄχι μόνο ἀπέναντι στό θέμα «βιβλίο» ἀλλά καί ἀπέναντι στήν ὄλη του προβληματική, πού διόλου δέν εἶναι μεμονωμένη ἀλλά στενά συνδεδεμένη καί μέ ἄλλους γενικότερους τομείς καί προβλήματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, παρουσιάζει αὐτό τό μικρό ἀφιέρωμα.

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ σημειώματα γιά τήν ἐκδοτική κίνηση (ιστορία, δοκίμια καί ποίηση), γιά τό μουσικό βιβλίο, τό σχολικό, τό παιδικό. Τοῦτο τό τελευταῖο, ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιατί εἶναι γνωστό ὅτι ὅλες οἱ συνιστώσες ἐκεῖνες πού διαπλάθουν τίς προϋποθέσεις δεκτικότητας καί τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς τοῦ καλοῦ βιβλίου, ἀρχίζουν καί δημιουργοῦνται ἀπό τό παιδικό καί τό σχολικό βιβλίο. Καί γιατί δέν εἶναι πολὺς καίρός πού τό παιδικό βιβλίο ἀρχισε ν' ἀντιμετωπίζεται ἀπό ὑπεύθυνους συγγραφεῖς καί ἐκδοτικούς οἴκους

σάν μιά ὑπόθεση αὐτοτελῆς καί καθόλου περιθωριακή, ἐνῶ παράλληλες, ἔστω καί ἐμβρυώδεις ἀκόμη, προσπάθειες ἀρχισαν τώρα τελευταία στό σχολικό βιβλίο.

ΑΚΟΜΗ, τό γεγονός, ὅτι κι ἐφέτος, ὅπως καί πέρσι, διαλέχτηκε αὕτη ἡ ἐποχή γι' αὐτό τό ἀφιέρωμα, δέν πρέπει νά θεωρηθεῖ τυχαῖο· ἀντίθετα γίνεται μέ τήν πρόθεση νά καταργηθεῖ ὁ μύθος ὅτι τό καλοκαίρι εἶναι ἐποχή τῆς ἀνεμελιάς καί συνεπῶς τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τό βιβλίο. Τό βιβλίο, ὅλες τίς ἐποχές καί περισσότερο ἴσως τό καλοκαίρι, εἶναι ἓνας χώρος ἀνοιχτός πού προσφέρεται γιά γνώση, περίσκεψη καί, γιατί ὄχι, γιά ἀναψυχή.

ΔΟΚΙΜΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΕΣ

Τοῦ Ἀλέξη Ζήρα

Ἡ ἀποτίμηση τῶν δοκιμίων, μελετημάτων, καί πραγματειῶν, πού κυκλοφόρησαν κατά τό χρονικό διάστημα Ἰούλιος 1976 ἕως τόν Ἰούνιο τοῦ '77, οὔτε μικρή εὐθύνη ἔχει οὔτε καί μπορεῖ νά φιλοδοξήσει τό χαρακτηρισμό μιᾶς σχετικῆς ἐπάρκειας. Δέν μᾶς τό ἐπιτρέπει ὁ χώρος καί ἡ πληθώρα τῶν βιβλίων πού ἀναφέρονται στόν τομέα αὐτό. Μιά ἐναργέστερη ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων, θά μᾶς ἐπέτρεπε, ἴσως, τή σφαιρική ἀντιμετώπιση τῆς πορείας τῶν ἀσχολουμένων μέ τή δοκιμιογραφία στήν τρέχουσα ἐκδοτική περίοδο. Ὡστόσο δοκιμάζουμε τή χρήση αὐτοῦ τοῦ ὄχι ἱκανοποιητικοῦ τρόπου ἀποτίμησης, πιστεύοντας ὅτι, καί ἔτσι ἀκόμα, δίνουμε ἓνα χονδρικό διάγραμμα στόν ἀναγνώστη. Οἱ πιθανές ἐνστάσεις γιά παραλείψεις ἢ ὑπερεκτιμήσεις εἶναι ἐξαρχῆς δικαιολογημένες καί ὀφείλονται ἀποκλειστικά καί μόνο στήν κριτική ἐπάρκεια τοῦ ὑπογράφοντος.

1 α) χωματηριστικά τῆς τρέχουσας ἐκδοτικῆς κίνησης στόν τομέα τῆς μελέτης ὀρίζονται

α) ἀπό τήν αὔξηση τῶν βιβλίων πού πραγματεύονται φιλοσοφικά προβλήματα·

β) ἀπό τήν ἀνοδική τάση ὅπου βρίσκονται τὰ ἱστορικά μελετήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στόν ἑλληνικό χώρο καί ἰδιαίτερα στήν ἱστορική περίοδο τῶν τελευταίων τριάντα χρόνων·

γ) ἀπό τήν ποιοτική βελτίωση τοῦ λογοτεχνικοῦ δοκιμίου·

δ) ἀπό τήν καθίζηση, τουλάχιστον ποσοτική, τῶν κοινωνιολογικῶν καί γλωσσολογικῶν πραγματειῶν. Μέ βάση αὐτές τίς γενικές παρατηρήσεις θά προχωρήσω στήν ἐπὶ μέρους ἀναφορά ὀρισμένων ἐκδόσεων, πού νομίζω ὅτι σηματοδοτοῦν τήν περίοδο '76 - '77.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: Πέραν τῶν μεταφράσεων πού μᾶς πρόσφεραν βασικά κείμενα τῆς δυτικῆς σκέψης (τό πρόβλημα τῆς μεταφραστικῆς ἐπάρκειας παραμένει) διακρίνω τὰ «Βασικά φιλοσοφικά προβλήματα» τοῦ Θ. Βέικου, πού, κατά μία ἔννοια, ἀκολουθεῖ τή σχολή τῶν ἐμπειριστῶν καί νεορεαλιστῶν (Μ. Ράσελ). Τὰ «Θέματα παραδοσιακῆς καί σύγχρονης αἰσθητικῆς» καί τὰ «Κεφάλαια ἀπό τήν θεωρητική φιλοσοφία τοῦ Κάντ» τοῦ Ἀν. Γιανναρά, βιβλία πού προορίζονται γιά τούς σπουδαστές τοῦ

πανεπιστημίου, ἀλλά πού, ἐν τούτοις, δέν χάνουν τή γενικότερη, παιδευτική τους ἀξία, ὅσον ἀφορᾷ τή διαφώτιση θεμελιακῶν φιλοσοφικῶν ἀπόψεων τῆς παραδοσιακῆς καί σύγχρονης ὄντολογίας. Τὰ «Μελετήματα Ἠθικῆς» καί τὰ «Μελετήματα πολιτικῆς Φιλοσοφίας» τοῦ Κ. Δεσποτόπουλου, πού ξεχωρίζουν, γιά τή δίωση τῶν πλατωνικῶν διδασκῶν καί τή διαλεκτική ἀναζήτηση ἠθικῶν ἐρεισμάτων μέσα ἀπό μιά σύγχρονη προβληματική. Τόν καρπὸ πολυετούς μόχθου τοῦ Χρ. Γιανναρά «Τό πρόσωπο καί ὁ Ἔρως», ὅπου ἐπιχειρεῖται ἡ συμβολή καί ἡ ἀνεύρεση τῆς σχετικότητας ἀνάμεσα στή βυζαντινὴ ἀνατολική δοξαστική τῶν θεολογικῶν κειμένων καί στίς σύγχρονες τάσεις τῆς φαινομενολογίας καί ὄντολογίας τοῦ ὑπαρξισμού τῆς Δύσης. Τό μελέτημα «Ἡ δημιουργὸς συνείδηση» τοῦ Λ. Λιακατά, ὅπου προσφέρεται μιά ἰδιότυπη θεώρηση τῶν πεδίων τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης, συγγενική, κατά κάποιον τρόπο, μέ τή θεώρηση τοῦ Μπέρξον. Μέ μεγαλύτερο καί σταθερότερο ἔρμα κοινωνικῆς προβληματικῆς ὁ Κ. Ψυχολαΐδης ἐρευνᾷ τούς θεσμούς καί τὰ πλαίσια τῆς Καντιανῆς διαλεκτικῆς, ὡς παραγώγου τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης μετά τή Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, καί τίς σημερινές ἐκβολές τῆς θεωρίας αὐτῆς στίς καπιταλιστικὰ θεσμοθετημένες κοινωνίες («Τό πρόβλημα τῆς μεμελίωσης μιᾶς κριτικῆς τοῦ θεσμικοῦ λόγου καί ἡ Καντιανὴ διαλεκτική»). Τό μελέτημα τοῦ Κ. Βουδούρη, «Ἡ θεωρία τῆς γνώσεως», πραγματεύεται γενικά, ἀλλά μέ παιδευτικὴ σκοπιμότητα, τὰ ἐπίπεδα τῆς ἀνθρώπινης ἀντίληψης καί γνωσεολογικῆς στελέχωσης τῶν φαινομένων πού ὑποπίπτουν στόν αἰσθητὸ καί νοητικὸ μας κόσμο, ἐνῶ οἱ «Θεμελιώδεις ἔννοιες τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας καί ἐπιστημολογίας», τοῦ Γ. Μουρέλου, ἐξετάζουν τούς ἀλληλοσχετισμούς ἐπιστήμης καί φιλοσοφίας κάτω ἀπὸ τήν προϋπόθεση ὅτι ἡ νεότερη πολιτιστικὴ ἐξέλιξη δέν μπορεῖ νά διατηρεῖ αὐτόνομους τομείς ἔρευνας. Τὰ δοκίμια «Οἱ ἀργαυλοῦντες» τοῦ Χρ. Μαλεβίτη προβάλλουν τήν ὥσωση μεταξύ τοῦ χριστιανικοῦ ὑπαρξισμού καί τῆς γερμανικῆς, κυρίως, ὄντολογικῆς προβληματικῆς, μέσα ἀπὸ τήν προσωπικὴ δίωση φαινομένων. Τὰ δυὸ μικρὰ μελετήματα τοῦ Στ. Ράμφου («Ἡ μου-

σική του 'Ηρακλείτου», «Τό δακτυλίδι του Γύγης») επαναφέρουν τό πρόβλημα του έλληνοκεντρισμού και τή μέσα από μύθους ύποστηρίξει τής συνέχειας τής έλληνικότητας ή τήν άνεύρεση του μοναδικού Λόγου τής κοσμικής συγκυρίας από τά άρχαία ή σύγχρονα δοξαστικά κείμενα. Τέλος, τό βιβλίο του Κ. Άξελου γιά τόν «'Ηράκλειτο», πρωτοεκδομένο έδώ και μερικά χρόνια στή Γαλλία, συνδέει τήν άπολογητική του προσωκρατικού Έφεσίου στοχαστή μέ έγελιανά σχήματα τής ιστορικής πορείας του κόσμου.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ: Άντίθετα μέ τήν περασμένη έκδοτική περίοδο οί πραγματείες γύρω από τά φαινόμενα γλώσσας και κοινωνίας είναι έλάχιστες. Πολύ περισσότερα δοκίμια άναφορικά μέ τόν τομέα αυτό βρίσκονται διεσπαρμένα σέ έφημερίδες και περιοδικά. 'Η «Κοινωνία και Γλώσσα» του Γ. Βέλτσου έπιχειρεί τή διακρίβωση τών γλωσσικών σημαινομένων, τά όποια παράγονται και εκφέρονται μέσω τών συσχετισμών τών κοινωνικών δομών και τών ιδεολογικών τους έπενδύσεων, ενώ «Τό φαινόμενο τής άλλοτριώσεως στήν γλώσσα» του Μ. Γλέζου μεταφέρει στο έπίπεδο τών γενετικών πολιτιστικών δομών τίς κοινωνικές εξαρτήσεις πού εμφανίζονται στο έπίπεδο τής οικονομίας και πολιτικής. Τό μικρό δοκίμιο του Γ. Μπαμπινιώτη «'Η μοναδικότητα τής λέξεως. Συμβολή στήν ιστορία του γλωσσικού σημείου» στρέφεται περί τή μέθοδο τής σημαντικής στήν έρευνα του λεκτικού μηνύματος.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Έκτός μιās πληθώρας εκδόσεων πού αναλύουν στατιστικά μεγέθη στους τομείς παραγωγής, χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις στελέχωσης τών απόψεών τους, μικρή είναι, σχετικά, ή ποσοτική και ποιοτική παρουσία βιβλίων πού μπορούν νά προσελκύσουν τό γενικότερο ενδιαφέρον. «'Η εισβολή του ξένου κεφαλαίου στήν Ελλάδα», του Δ. Μπενά, αναλύει τίς έπιπτώσεις του άνοίγματος τής εντόπιας οικονομίας στίς ξένες έπενδύσεις και, έπίσης, τί άποτελέσματα κοινωνικά και πολιτικά έπιφέρουν οί έξαρτήσεις αυτές. Πιο ειδικό είναι τό μελέτημα του Α. Ράδου («Τό έθνικό εισόδημα στόν καπιταλισμό»), όπου τεκμηριώνεται ή πλάσματοςτικότητα τών δεικτών τής αύξησης του έθνικού εισοδήματος, κάτω από συνθήκες κεφαλαιοκρατικής οργάνωσης τής παραγωγής και κατανάλωσης. Πολύ ενδιαφέρον είναι τό βιβλίο του Άχ. Γρηγορογιάννη («Βιομηχανική έκρηξη και άγροτικό ζήτημα στόν σύγχρονο κόσμο»), βιβλίο πού, πέραν τών έλληνικών συνθηκών, γύρω από τίς σχέσεις βιομηχανικής ανάπτυξης και άγροτικής μεταρρύθμισης, προβληματίζεται σωστά γιά τίς έπιπτώσεις μιās αίφνιδίας πολιτικής μετατροπής τής οικονομίας στίς ύπανάπτυκτες χώρες.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ: Τά δυό βιβλία του Ά. Μεταξά («Πολιτική έπικοινωνία» και «Πολιτική κοινωνικοποίηση») δείχνουν ότι ό συγγραφέας έχει αντίληφθει καθαρά τήν άνάγκη μιās τεχνοκρατικής οργάνωσης, ή όποία, ώστόσο, πρέπει νά καθοδηγείται από πολιτικούς ήγήτορες πού έχουν συνείδηση του ιστορικού τους ρόλου και τών ύποχρεώσεων νά προωθήσουν τόν κοινωνικό μετασχηματισμό έξω από καθεστώς άδεολογικής πόλωσης. 'Η «'Ιδεολογία και αντιιδεολογία» του Θ. Θεοδωρόπουλου άσχολείται μέ τήν παραγωγή και εμφάνιση τής ιδεολογίας στους κοινωνικούς πυρήνες ενός τόπου, τήν πολιτική σχηματοποίηση του όρου και τή σύγκρουσή του μέ ψευδή σχήματα κοινωνικής συνείδησης. 'Η Περιπέτεια μιās γενεάς» και ή «Στροφή και Έλευθερία» του Αίμ. Χουρμούζιου είναι ή συλλογή σέ δύο τόμους ενός άριθμού δοκιμίων και κριτικών πού αναφέρονται είτε στο πρόβλημα τής λογοτεχνικής και ιδεολογικής στράτευσης είτε σέ γενικότερα θέματα πολιτικών αναλύσεων, τά όποια συναρτώνται μέ τήν άμέσως μεταπολεμική περίοδο, αλλά όρισμένα από αυτά λειτουργούν και γιά τό σημερινό άναγνώστη. Στίς «Άφρημένες 'Ιδέες» ό Γ. Βελισσαρίου άντιθέτει τά έποικοδομήματα τών ιδεών πού δέν λαμβάνουν ύπ' όψη τους τήν κοινωνική βάση μέ τίς θεωρήσεις πού έρχονται σέ συνεχή διαλεκτική τριβή μ' αυτήν, ενώ ό Κορ. Καστοριάδης στο «'Επαναστατικό πρόβλημα σήμερα» έπιχειρεί νά καταδείξει τήν άνεπάρκεια τών σημερινών αντιπάλων ιδεολογικών συστημάτων στο νά διαφωτίσουν ή νά έρμηνεύσουν τίς ανθρώπινες άνάγκες, καθώς αυτές έχουν μορφοποιηθεί κάτω από τούς συντελεστές τής τεχνολογικής εξέλιξης και τίς άποκαλύψεις γύρω από τήν άνάλυση του ψυχολογικού έρματος τών ανθρώπινων πρακτικών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: Συνεχίζεται άθρόα ή παραγωγή βιβλίων σ' αυτό τό χώρο. Άναγκαστικά θά περιοριστώ στίς εκδόσεις πού υπέπεσαν στήν αντίληψή μου και πού κίνησαν τό ενδιαφέρον μου. 'Η μελέτη του Α. Άξελου γιά τό Γ. Σκληρό προσφέρει παράλληλα μέ τήν πορεία του θεωρητικού τής Άριστεράς και τόν κοινωνικό και ιστορικό περιγύρο όπου αυτός έδρασε. Τό βιβλίο του Άν. Γαβαλά «'Η κοινωνία και τό κράτος έπί 'Ι. Καποδίστρια» εξέταζει τίς αντίληψεις του πρώτου κυβερνήτη τής Ελλάδας (πολιτικές ή ιδεολογικές) γιά τήν κατάσταση τήν όποία αντιμετώπισε μέ τήν έλευσή του στή χώρα, τίς ένέργειές του και τίς αντιδράσεις πού συνάντησε. «'Η Τρίπολη του Πόντου» τής Τ. Γ. Μιλλιέξ, άνιστορεί, μέσα από προσωπικές μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων, τή ζωή, τά έθιμα, τούς διωγμούς και τίς θυσίες μιās μικρής πόλης του Ευξείνου. Οί δυό τόμοι του Σπ. Λιναρδάτου «'Ο πόλεμος

του 1940-1941 και ή μάχη τής Κρήτης» είναι συνέχεια του ιστορικού διαγράμματος πού έχει άρχισεί νά καταγράφει ό συγγραφέας έδώ και χρόνια, ενώ «'Η έλληνική έξωτερική πολιτική μετά τήν συνθήκη τής Λωζάννης» του Κ. Σβολόπουλου προσκομίζει καινούργια ιστορικά στοιχεία γιά τήν περίοδο τής μετά τόν διπλωματικό θρίαμβο του Βενιζέλου έλληνικής πολιτικής. 'Η συλλογή κειμένων του Μ. Γεδεών γιά τήν «Πνευματική κίνηση του γένους κατά τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα», άν και διαπνέεται από τή Φαναριώτικη νοοτροπία τών έλλήνων άστών τής Πόλης, έν τούτοις σέ πολλά σημεία είναι ιδιαίτερα άποκαλυπτική σ' ό,τι άφορά τήν παράθεση ιστορικών ντοκουμέντων. Άξιοπρόσεκτη και ή έναρξη τής έκδοσης τών γραπτών του Καποδίστρια πού στή συνέχειά της θά μάς προσφέρει άγνωστες πτυχές τής μετά τό 1821 περιόδου. «Τό έλληνικό εργατικό κίνημα» (1918-1923) του Δ. Λιδιεράτου, δίνει μιιά έρμηνεία γύρω από τούς εργατικούς αγώνες έξω από τίς έπίσημες άπόψεις τής κομματικής Άριστεράς, ενώ «Οί φυσικές - θετικές έπιστήμες στόν έλληνικό 18ο αιώνα» του Γ. Καρρά προσφέρουν ένα ολοκληρωμένο φάσμα του τί παρήγαγε ό άνάλογος έπιστημονικός χώρος τήν εποχή αυτή και ποιά θέση είχε ή κατάσταση τών θετικών έπιστημών μέ τήν ευρωπαϊκή παραγωγή. 'Η «'Απολογία» του 'Ιωσήπου Μοισιόδακος είναι ένα από τά πρώτα κείμενα του έλληνικού διαφωτισμού και μέσα από τήν προσωπική περιπέτεια του συγγραφέα άποκαλύπτεται ένα σημαντικό μέρος τής τότε ύπάρχουσας κοινωνικής δομής, τόσο στόν έλλαδικό όσο και στά έλληνικά άλλοδαπά κέντρα. Τέλος ό «Νεοελληνικός Διαφωτισμός» του Κ. Θ. Δημαρά, είναι, κατά τή γνώμη μου, ή έναργέστερη ως σήμερα προσπάθεια άνάλυσης του τί σημαίνει ιστορικά ό 16ος και 17ος αιώνας γιά τήν πολιτιστική και κοινωνική εξέλιξη τής σύγχρονης Ελλάδας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ: Έπειδή τά όρια τής Κοινωνιολογίας είναι δυσδιάκριτα, θά πρέπει νά αναφέρουμε ότι λίγο πολύ όλες οί πραγματείες αναφέρονται σ' αυτήν αλλά χωρίς νά είναι κοινωνιολογικές. Σχηματικά, ώστόσο, «'Η κοινωνιολογία του ρεμπέτικου» του Σ. Δαμινάκου είναι μιιά μελέτη πού αναλύει τήν κοινωνική προέλευση αυτού του τραγουδιού, πού εκφράζει τούς καημούς και τά πάθη τών «λουμπεν προλεταριακών» στρωμάτων τής μεσοπόλεμης κυρίως Ελλάδας. Τό μελέτημα του Κ. Τσουκαλά «'Εξάρτηση και άναπαραγωγή» αναφέρεται σέ μιιά πληθώρα φαινομένων του χώρου μας και στόν τρόπο μέ τόν όποιο διαμορφώνονται τά φαινόμενα αυτά κάτω από τήν πολλαπλή έξάρτηση τής Ελλάδας από τούς ξένους παράγοντες. 'Ο Β. Φίλιας μέ τό μελέτημά του γιά τή θεωρία του «Μάξ Βέμπερ» προσφέρει μιιά σύνοψη τών άπόψεων του Γερμανού

θεωρητικού της σύγχρονης κοινωνιολογίας.

ΔΟΚΙΜΙΟ: Σέ σύγκριση μέ τήν περυσινή περίοδο τό λογοτεχνικό δοκίμιο είχε μάλλον μία ποσοτική καί ποιοτική άνθιση. Τά «Δοκίμια κριτικής» τοῦ Στ. Ροζάνη πραγματεύονται μία σειρά λογοτεχνικών μορφών τῆς νεοελληνικῆς ιστορίας τῶν γραμμάτων, μέ τρόπο πού δείχνει τήν αἰσθητική συγγένεια τοῦ συγγραφέα μέ τά κρινόμενα κείμενα. Ἀξιόλογος ὁ συγκεντρωτικός τόμος μελετῶν γύρω ἀπό τό ἔργο τοῦ Τ. Παπατσώνη, πού κυκλοφόρησε λίγο πρίν ἀπό τό θάνατό του. «Ἡ μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη» τοῦ Ὁδ. Ἐλύτη εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῆς προσωπικῆς εἰσπραξῆς ἀπό τόν ποιητή, τῆς δοξαστικῆς γιά τό θεῖο τοῦ Σκιαθίτη πεζογράφου. Ἡ συγκέντρωση σ' ἓνα διδλίο τῶν ἐπιφυλλίδων τοῦ Δ. Μαρωνίτη γιά τήν «Ποιητική καί Πολιτική ἠθική» ἔχει σάν κεντρικό στόχο τό ποιητικό ἔργο τοῦ Μ. Ἀναγνωστάκη, τοῦ Ἀ. Ἀλεξάνδρου καί τοῦ Τ. Πατρίκιου, μέ παράλληλες, ὡστόσο, ἀναφορές στά διάφορα στοιχεῖα πού ἐπηρέασαν τήν πολιτική καί ποιητική τους σταδιοδρομία. Τό «Ἀφιέρωμα στόν Μάρκο Ἀνγέρη» περιέχει μερικά ἀξιόλογα κείμενα γιά τόν ὁμήλικό τοῦ Βάρναλη ποιητή καί κριτικό, ἐνῶ «Οἱ Καθημερινές Τομές» τοῦ Θ. Δ. Φραγκόπουλου περιλαμβάνουν κριτικά κείμενα γύρω ἀπό τή λογοτεχνία καί τό θέατρο πού δημοσιεύτηκαν κατά καιροῦς στήν ἐφ. «Καθημερινή» καί τό περ. «Τόμος». Τέλος, «Ἡ ἑλληνική σκέψη» τοῦ Ζ. Λορεντζάτου προβάλλει γιά μία φορά ἀκόμα τίς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα ἀναφορικά μέ τήν πορεία τῆς ἐλληνικῆς σκέψης σ' ἀντιδιαστολή μέ τήν ἐυρωπαϊκή.

ΜΙΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τοῦ Κώστα Παπαγεωργίου

Μία ὁποιαδήποτε συμπερασματική ἀποτίμηση ἀνάμεσα σέ διδλία πού βγήκανε στή δημοσιότητα μέσα σέ ἓνα ὀρισμένο χρονικό διάστημα κι ἀνήκουν στό χώρο ὀρισμένου εἶδους ἐκφρασης, ὅπως αὐτή πού προτίθεται νά κάνω ἐγώ τώρα στό χώρο τῆς ποίησης, εἶναι πολὺπλευρα ἐκτεθειμένη σέ λογιῆς κινδύνους, μέ πρῶτιστο ἐκείνον τοῦ νά θεωρηθεῖ, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τουλάχιστο αὐθαίρετη. Καί ἀποτελεῖ πραγματικά αὐθαίρεσία τό νά καταλήγει κανεῖς σέ μιάν ἀπλή ἀπαριθμητική μνημόνευση διδλίων καί ὀνομάτων, ὄχι μόνο στερούμενος ἀπό τά πράγματα τῆς δυνατότητας νά τεκμηριώσει τίς τελεσιδικίες ἀπόψεῖς του, ἀλλά, προκειμένου μάλιστα γιά ποιητικά διδλία, καί νά τίς διατυπώνει βασισμένος σέ κριτήρια πού ἔχουν δημιουργηθεῖ, κατά κύριο λόγο, ἀπό καθαρά ὑποκειμενικούς παράγοντες, ὅσο κι ἂν ἀποδεχόμαστε τήν ἐξ ἀντικειμένου συνάρτηση, καί, κάποτε, ἐξάρτηση, αὐτῶν τῶν παραγόντων μέ —καί— ἀπό ἄλλους, ἐξωτερικούς κι ἐπιγενομένους· ὅπως λ.χ. εἶναι ἀναμφισβήτητο τό γεγονός πῶς μία συγκεκριμένη κοινωνικοϊστορική πραγματικότητα μπορεῖ κάποτε καί διαμορφώνει ἓνα ἀντίστοιχο κριτήριο ἢ δημιουργεῖ μιάν ἀντίστοιχα λειτουργοῦσα δεκτικότητα ἢ ἄρνηση ἀπέναντι σέ ἓνα ὀρισμένο ἀντικείμενο. Στή λογική αὐτή ἐπιφύλαξη πού θά μπορούσε, ἐνδεχομένως, νά διατυπωθεῖ ἀντίκρου σέ παρόμοιες μέ τήν παραπάνω ἐκτιμήσεις καί ἀποτιμήσεις, ἄς προστεθεῖ καί μία ἀκόμη βαρύνουσα κι ἀξιόμηπη ἀδυναμία, τοῦ νά εἶναι κανεῖς σέ θέση νά παρακολουθεῖ καί νά ἐνημερώνεται —ὅσο κι ἂν παρακολουθεῖ— πάνω σέ ὅλες ἀνεξαίρετα τίς ποιητικές ἐκδόσεις, ἢ κι ἐκδηλώσεις ἀκόμη, πρᾶγμα πολὺ φυσικό, ἂν συλλογιστοῦμε τόν ὑπέρογκο ὄριθμό τους στόν τόπο μας ἀλλά κι ἐξω, παρόλη τήν αἰσθητή του μείωση πού παρατηρεῖται τόν τελευταῖο καιρό σέ σύγκριση μέ ἐκείνον παλιότερων ἐποχῶν. Ἄλλο τώρα τό ζήτημα, ἂν, αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἀδυναμία μᾶς ὀλοκληρωμένης παρακολούθησης κι ἐνημέρωσης, πού, ἀπό πρώτη ἀποψη, φαίνεται ν' ἀποδίδεται σέ λόγους ἀντικειμενικούς, ἔχω τή γνώμη πῶς, στό βάθος, θά πρέπει νά ἀντιμετωπιστεῖ σάν ὑφέρπουσα τῆς ἄλλης πού ἦδη ἀνέφερα καί νά θεωρηθεῖ σάν ἀναγκμένη σέ ὑποκειμενικά, τό περισσότερο, αἶτια. Θέλω νά πῶ δηλαδή μέ τό συλλογισμό μου αὐτόν ὅτι καθόλου δέν θά πρέπει ν' ἀποδοθεῖ σέ ἐξωγενεῖς ἢ συμπτωματικούς λόγους τό γεγονός, ὅτι

ἐνδεχομένως νά διέφυγαν ὁλωσδιόλου ἀπό τήν προσοχή μου μερικά διδλία· ἀντίθετα, συμβαίνει πολλές φορές ἡ πληροφοροποίησῆς μας γιά κάτι, ἀκόμη κι ἂν αὐτό τό κάτι ὑπάγεται στήν ἐμβέλεια τῶν ἐνδιαφερόντων μας, νά ἐξαρτάται ὄχι μόνο ἀπό τήν ἐκ τῶν πραγμάτων δυνατότητα ἢ ἀδυναμία μας νά τό πληροφορηθοῦμε, μά κι ἀπό τίς προκαθορισμένες γύρω ἀπ' αὐτό, καθῶς κι ἀπό τό κλίμα πού ἐκφράζει καί στό ὅποιο ὑπάγεται, ἀπόψεις κι ἀντιλήψεις μας, τό ἰδεολογικό μας ὑπόβαθρο, τό γνωσιολογικό μας ἐπίπεδο, καί ἀπ' ὅ,τι τέλος πάντων ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν παραγόντων ἐκείνων πού συνιστοῦν τήν προκατάληψη, ἔτσι ὥστε ἡ ἑλλειψη τῆς πληροφοροποίησῆς ἀναφορικά μέ ἓνα διδλίο νά καταλήγει ἡμεῖς νά εἶναι ταυτόσημη μέ τήν ἄρνηση ἂν ὄχι τοῦ συγκεκριμένου διδλίου, πάντως ἢ τοῦ κλίματος πού ἐκφράζει, ἢ τοῦ ἰδεολογικοῦ του ὑποστρώματος, ἢ τοῦ προσώπου πού τό ἔγραψε, ἢ καί ὅλων αὐτῶν μαζί.

Μέ πλήρη λοιπόν ἐπίγνωση ὅλων τῶν κινδύνων γιά παρεξήγηση πού περικλείνει μία τέτοιας λογῆς αὐθαίρεσία, πού ὅμως, στό κάτω τῆς γραφῆς, ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καί ἀσκηση δικαιοματικῆς τῆς προσωπικῆς μου ἐλευθερίας καί κοίτης —τῇ στιγμῇ μάλιστα πού μία παρόμοια διατύπωση γνώμης δέν εἶναι δεσμευτική γιά κανένα ἀπολύτως καί, σέ τελευταία ἀνάλυση, εἶναι τελείως ἀνώδυνη γιά ὅλους— μέ προδιαγραφμένη τή στάση μου ἀλλά καί τήν ἡμυνά μου, ἐπιχειρῶ τήν παρακάτω ἀξιολογική ἀπαρίθμηση ἀνάμεσα σέ ποιητικά διδλία πού κυκλοφόρησαν ἀπό τήν ἀνοίξη τοῦ '76 ἴσαμε τίς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ καλοκαιριοῦ πού διανύουμε, καί πού παραθέτω κατ' ἀλφαβητική σειρά:

● **Ζέφης Δαράκης:** α) «Ὁ ἀρχάγγελος καθρέφτης» καί β) «Ὁ ἄνεμος καί τά ρολόγια», διδλία πού παρουσιάζουν σημαντικό ἐνδιαφέρον, γιά δύο κυρίως λόγους. Ὁ ἓνας συνίσταται στήν ἐκπληκτική ἱκανότητα τῆς Ζ.Δ. νά ὑπαγάγει τήν καθημερινότητά της σέ ποιητικά σχήματα διόλου προκυτασκειασμένα, πάντα καινοφανῆ, καί μέ τρόπο ἐνταγμένο στίς ἰδιαιτερεῖς ποιητικές της διεργασίες καί πεποιθήσεις. Ὁ ἄλλος, στενά συνδεδεμένος μέ τόν πρῶτο, συνίσταται στήν ἱκανότητά της, γιά νά μὴν πῶ τόλμη, νά μὴν ὑποτάσσει τά πράγματα στίς λέξεις πού χρησιμοποιεῖ, ἀλλά τίς λέξεις στά πράγματα πού θέλει νά ἐκφράσει.

κυκλοφορήσε
ἡ καταστροφή
πὺ εἶρκετο

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΜΑΣ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ 2

ΔΟΥΛΑ '72

για δωρεάν αποστολή:

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

πλ. καρυσίας 48 **αθήνα 124**
τηλ. 3248839 **11-1,30 6,30-9**

● «*Ὁ ὕπνος τῶν ἐρωτιδέων*» τοῦ Ἀλέξη Ζήρα, ἓνα ἐξαιρετικά φροντισμένο βιβλιαράκι ἐκτός ἐμπορίου, σὸ ὁποῖο ὁ Α.Ζ. κατόρθωσε, παρὰ τὴν πρόθεσή του νὰ κρατηθεῖ σὲ ἓνα χῶρο ἰδιωτικῆς μνήμης καὶ ἐμπειρίας, νὰ ἀποδώσει μὲ ἓναν ἰδιαίτερα προσωπικό καὶ εὐαίσθητο τρόπο μικρὲς καθημερινές ἀλήθειες, προσδίδοντάς τους μιά μεγαλύτερη καὶ γενικότερη ἐμβέλεια.

● «*Ὁ νότιος*», σὸ ὁποῖο ὁ Λευτέρης Κανέλλης, κινούμενος μεταξύ λεκτικοῦ ἱσχυρισμοῦ καὶ λεξιθρίας, κάνει ὥστε νὰ ἀποκτᾷ ἡ ποίησή του μίαν ἰδιαίτερη αὐθεντία καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη παρουσιάζει κάποιο ἐνδιαφέρον, ἐνδιαφέρον ὅμως πού, πολύ φοβοῦμαι, δέν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐνυπάρχει στὴν ἀπόπειρα τοῦ ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἀναζήτηση μιᾶς βαθύτερης οὐσίας στὰ ποιήματά του, πού, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὅ,τι τὰ καταξιώνει εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τους ἰδιομορφία.

● *Τάσου Κόρφη*: μὲ τὸ βιβλίο του «*Ἐργόχειρα*», ὁ ποιητὴς τῶν «*Ἡμερολογίων*», χωρὶς νὰ δείχνει πῶς ἔχει κατακτήσει καινούριους τόπους στὸν κατά κάποιο τρόπο περιορισμένο χῶρο τῆς ποιητικῆς του διάστασης, ἐξακολουθεῖ νὰ κινεῖται σ' ἓναν ἰδιόρρυθμο δίκτυο τοῦ τόπου εὐαίσθησίας καὶ ἀντιπύγνωσης, μὲ τὴ γνώριμη σεμνότητα καὶ τὸ χαρακτηριστικό ἦθος πού τὸν διακρίνει σάν ποιητὴ καὶ σάν ἄνθρωπο.

● Στὸ «*Βιολί γιὰ μονόχειρα*» ὁ *Τάσος Λειβαδίτης* συνεχίζει τὸ δρόμο καὶ τὸν ἐκφραστικό τρόπο πού χάραξε στὴ «*δεύτερη*» ποιητικὴ του περίοδο. αὐτὴ τῆς βαθύτερης καὶ ἐγκεντρικότερης ἐνδοσκοπικῆς ἀνίχνευσης, ὅπως ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται ἀπὸ τὸ «*Νυχτερινὸ ἐπισκέπτη*» καὶ δῶθε καὶ ὅπου τὸ ὑποκειμενικὸ στοιχείο, παίρνοντας ὁλοένα καὶ πλεονέκτονα μεταφυσικὲς διαστάσεις, δημιουργεῖ, ἔτσι καθὼς συμπλέκεται διαρκῶς μὲ τὶς γνωστὲς κοινωνικὲς καταβολές τοῦ ποιητῆ καὶ τὶς ἀντίστοιχες διαψεύσεις του, μίαν ἰδιαίτερη τραγικότητα.

● *Βύρωνα Λεοντάρη*: «*Μόνον διὰ τῆς λύπης*». Μὲ τὴν τελευταία του αὐτὴ ποίηση ὁ Β.Λ. δείχνει νὰ προχωρεῖ ἀκόμη βαθύτερα μέσα του, ἀγγίζοντας καὶ ψηλαφώντας ὅ,τι σώρευσε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ σωρεῖ ἀνελέητα ἢ προσωπικῶς τῆς μνήμης, ἢ βαριὰ τραυματισμένη ἀπὸ τὴν μεταπολεμικὴ καταχνιά, καθὼς συμπλέκεται μὲ τὴν καθημερινή του ἐμπειρία. Καί, πραγματικά, εἶναι φορές πού γίνεται συγκλονιστικά ἐκδηλῶς ὁ διχασμός του ἀνάμεσα σὸ ἀνεξόφλητο χρέος καὶ στὴν ἀνέλλιπὴ καθημερινότητα, ἢ, ἀλλιῶς, ἀνάμεσα στὴν ἠθικὴ ἐπιταγή καὶ στὸν καταλυτικό, πολλὰς φορές, συναισθηματισμό του. Διχασμός, πού, ἂν στὴν «*Ψυχροστασία*» ἀποτελοῦσε τὸ χαρακτηριστικό καὶ προσδιοριστικό τῆς ἀτμόσφαιράς τῆς στοιχείο, τώρα εἶναι ὑπερογκὰ διατυπωμένος παντοῦ, καθὼς τὸν βλέπουμε, διὰ μέσου τῆς μνημονικῆς του

διεργασίας, νὰ καταλήγει σὲ ὁλοένα σπαραχτικότερες διαπιστώσεις, ὑπερβολικά καταδυναστευμένος ἀπὸ τὴ μνήμη του πού κάποτε ἐξομοιώνει μὲ τὴ ρίζα του, ὅταν ἐρχεται ἀντιμέτωπος μὲ τὴ σημερινή παγωμένη καὶ ἀλλοτριωμένη πραγματικότητα.

● Μὲ τὸ δεύτερο ποιητικό του βιβλίο «*Μετάθεση*», ὁ *Χριστόφορος Λιοντάκης* ἔχει προσδιορίσει ἤδη μὲ ἀκρίβεια τὸ γλωσσικό του ὄργανο, αὐτὸ πού τὸν ὁδηγεῖ σταθερὰ στὴν κάποτε μακάβρια ἐνδοσκοπικὴ τῆς μοναχικῆς του ὑπαρξῆς. Μὲ ἀπόλυτα τιθασευμένο λόγο καὶ ὕψος ἐλλειπτικό περιοδεύει τὴν περίκλειστη ἀτομικότητά του σὲ συνάρτηση μὲ τὸ δικό του πάντα πρόσωπο καὶ πολὺ σπάνια μὲ τὸν «ἄλλον», πού, συνήθως, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ «ἄλλος» δέν εἶναι παρὰ μιά ἐσκεμμένη παραλλαγή τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ.

● Μὲ τὸ «*Γυμνὸ ὁμιλητὴ*» ὁ *Λευτέρης Πούλιος*, πίσω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἰδιαίτερης ἐνορατικῆς λειτουργίας του, ὅπως ἄλλωστε καὶ στὰ δύο προηγούμενα βιβλία του, δέν διστάζει καθόλου νὰ χρησιμοποιήσει μιά γλώσσα σκληρή, ἀπομυθοποιητικὴ καὶ ἀπομυθοποιημένη συνάμα, μὲ πλῆθος στοιχείων καὶ γνωρίσματα πού ἡ παγιωμένη καὶ συντηρητικὴ, ἴσως, ποιητικὴ δεοντολογία μᾶς κάνει νὰ θεωροῦμε πεζολογικά ἢ ἀ-ποιητικά, προκειμένου νὰ προσδώσει στὴν ποίησή του κοινωνικὲς διαστάσεις καὶ νὰ τὴν κάνει νὰ μετέξει σὸ σύγχρονο προβληματισμό γύρω ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ μας πραγματικότητα, ἔτσι ὅπως διαμορφώνεται ὄχι μέσα σὸ γενικό καὶ ἀπρόσωπο πλαίσιο τῆς ἱστορίας ἀλλὰ δείχνοντας καὶ στηλιτεύοντας ἀποφασιστικά τὶς αἰτιακές τῆς ἐκφάνσεις, μὲ ἓνα ὕψος ἴσως ὑπερβολικά μεσιανικό.

● *Σπύρου Σαρρή*: «*Ἡ Ἑλένη στὰ δωμάτια τοῦ Ὀκτώβρη*». Ἄν ἀναφέρομαι σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι γιατί εἶναι πολὺ σπάνιο στίς μέρες μας νὰ ἐμφανίζεται κάποιος γιὰ πρώτη φορὰ σὸ χῶρο τῆς ποίησης, ἔχοντας κιόλας κατακτήσει πολλοὺς τρόπους, ἀπ' αὐτοὺς πού μπορεῖ νὰ ὁδηγήσουν στὸν οὐσιαστικό ποιητικό λόγο. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ πολλές καὶ ἔντονες ἀλλοτρίες ἐπιδράσεις, πρᾶγμα πού φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ βαθμιαία ἀλλαγὴ τοῦ ὕψους του, πού ὅμως, καθὼς προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος, τὸν ὀρίσει νὰ ἐναρμονίζεται μὲ τὸ δικό του πρόσωπο. Ἀξιοσημείωτο εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀλλαγὴ πού ἐπεσήμανα ἤδη συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μίαν ἀντίστοιχη μεταβολὴ σὸ χῶρο τῶν ἱστοριοκοινωνικῶν διαδικασιῶν, ἀδίαστα καὶ χωρὶς ἐπιτήδευση, καθὼς τὸ χρονικὸ πλαίσιο μέσα σὸ ὁποῖο γράφθηκαν τὰ ποιήματά του καλύπτει κοντὰ μιά δεκαετία.

● *Γ. Ξ. Στογιαννίδης*: «*Στίς προσβάσεις τοῦ ὕπνου*», ὅπου, ὁ γνωστός ποιητὴς, χωρὶς νὰ μετακινεῖται ἀπὸ τὸ γνωρίμο, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας τῆς ποιητικῆς του σταδιοδρομίας χῶρο, κατορθώνει νὰ

δημιουργήσει καὶ πάλι τὴ γνωστὴ καὶ ἰδιάζουσα συγκίνηση μιᾶς διαρκῶς χαμένης καὶ διαρκῶς ἀναβιούσας ἐφηβικῆς εὐαισθησίας.

● Τὰ δύο βιβλία τοῦ *Σπύρου Τσακνιά*, «*Ἐν Ἀυλίδι*» καὶ «*Ἱστορίες γιὰ τὸ Σέργιο*», πού εἶναι καὶ τὰ πρῶτα του, παρουσιάζουν, ἐκτός ἀπὸ τὶς ἀναμφισβήτητες ποιητικὲς ἀρετὲς τους, ἓνα ἐπιπρόσθετο ἐνδιαφέρον, γιατί, τόσο θεματογραφικά καὶ ἐκφραστικά ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερο ψυχισμό τοῦ πού ἀναδύεται ἀπ' αὐτά, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ἐντάξει, ἔστω καὶ κάπως ὀψιμα, σὸ χῶρο τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς ποίησης, καθὼς τὸ μικρὸ συναίσθημα τῆς ἥττας καὶ τῆς συνακόλουθης ὀδυνηρῆς ἀμφισβήτησης προέχει καὶ ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ πυρῆνα ὁλόκληρης τῆς ἐκφραστικῆς καὶ τῆς προβληματικῆς του.

● Στὰ «*Συλλυπητήρια σὲ μιά μέλισσα*» ὁ *Σπύρος Φωκᾶς*, πίσω ἀπὸ ἓνα πρίσμα φαινομενικῆς ἀδιαφορίας ἢ μὲ τὴν ἰδιότητα, τάχα, τοῦ ψυχροῦ καὶ ἀμέτοχου σὲ ὅ,τι συμβαίνει παρατηρητὴ, ὑποδεικνύει καὶ κάποτε δείχνει καυτὲς καταστάσεις καὶ ἀνοιχτὲς πληγὲς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, καταλήγοντας σὸ σκληρὸ συμπέρασμα πῶς ὅλοι εἴμαστε καταδικασμένοι νὰ συμμετέχουμε μ' ἓναν προκαθορισμένο ὁλο μέσα σὲ μιά τραγελαφικὴ καὶ δίχως νόημα, παράλογη πραγματικότητα. Μόνον πού συχνὰ τὸ κρύσταλλο τῆς ἀδιαφορίας ραγίζει, ἀφήνοντας νὰ διαφανεῖ καὶ ὁ δικὸς του σπαραγμός.

● *Δημήτρης Χριστοδούλου*: «*Αἰχμές*» καὶ «*Πετρελᾶια*». Τόσο σὸ πρῶτο, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ συγκεντρωμένη τὴν ποιητικὴ του παραγωγή τῆς δεκαετίας 1965 - 75, ὅσο καὶ στὴν τελευταία του ποιητικὴ συλλογὴ «*Πετρελᾶια*», ἐπιβεβαιώνει τὰ γνώριμα προσδιοριστικὰ χαρακτηριστικά τῆς ποίησής του, πού εἶναι, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἄμεση πραγματικότητα, χωρὶς ποτὲ -κάτι σπάνιο γιὰ τέτοια ποίηση- νὰ προδίδει τὴν ὑπερχειλίζουσα λυρικὴ του διάθεση σὸ ὄνομα τῆς ὁποίας δεοντολογίας, διατηρώντας σὸ λόγο του μίαν ἀπλή καὶ πάντα ἀνθρώπινη εὐαίσθησι.

● «*Ποίηση '76*», ἓνας τόμος πού ἐπιμελῶνται δύο ποιητὲς, ὁ *Θανάσης Νιάρχος* καὶ ὁ *Ἀντώνης Φωστιέρης*, καὶ πού, περιλαμβάνοντας ἀνέκδοτα ποιήματα παλιότερων καὶ πολὺ νέων ποιητῶν, βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη σὸ νὰ ἀποκτήσει μίαν ὁλοκληρωμένη ἀποψη γύρω ἀπὸ τὶς λογικὲς τάσεις καὶ ρεύματα πού διέπουν τὴ σύγχρονη ποίησή μας.

Τέλος θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω τὴ σπουδαιότητα καὶ τὴ σημασία πού ἔχουν ἐκδόσεις βιβλίων μὲ συγκεντρωμένη τὴν ποιητικὴ ἐργασία ποιητῶν μὲ σχηματισμένο πιά τὸ πρόσωπό τους καὶ δεδομένη τὴν προσφορὰ τους, ὅπως αὐτὰ τοῦ *Τάκη Σινόπουλου*, τοῦ *Τίτου Πατρίκιου* καὶ τοῦ *Θ.Δ. Φραγκόπουλου*.

Βιβλία για τὴν Ἀντίσταση

Ἀπὸ μία πρόχειρη οἰατιστική ἀνασκόπηση τῶν βιβλίων πού ἐκδοθήκανε κατὰ τὸ τελευταῖο δωδεκάμηνο – ἀπὸ τὰ μέσα δηλαδή τοῦ 1976 μέχρι σήμερα – μποροῦμε εὐκολά νά διαπιστώσουμε ὅτι ἓνα μεγάλο ποσοστὸ – ἂν ὄχι τὸ μεγαλύτερο – τῆς ἐκδοτικῆς δραστηριότητας καλύπτουν τὰ πολιτικά-ἱστορικά ἔργα, καὶ ἰδιαίτερα ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται στὴν πρὸ πρόσφατη πολιτική ἱστορία τῆς χώρας, τῶν σαράντα τελευταίων ἐτῶν: Β' Παγκόσμιος πόλεμος – Κατοχή – Ἀντίσταση – Ἐμφύλιος.

Καί εἶναι αὐτὸ πολὺ φυσικό, ἀφοῦ τώρα μόλις μετὰ ἀπ' τὰ 40 αὐτὰ χρόνια ἔχουμε οἱ Ἕλληνες τὴ δυνατότητα καὶ νά γράψουμε ἀλλὰ καὶ νά διαβάσουμε βιβλία πού νά θρῖσκουνται. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἐπίσημη κρατική «γραμμή» καὶ νά πούμε ἢ νά μάθουμε ἀλήθειες πού ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ἦταν προγραμμένες καὶ αὐστηρά ἀπαγορευμένες. Καί κυρίως ἀφοῦ ἡ κατάσταση πού διαμορφώθηκε στὸν τόπο μας ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἦταν τέτοια πού τὸ «δεσμὲν καὶ λυεῖν» εἶχε περιέλθει στὰ χέρια ἐκείνων ἀκριβῶς πού εἶχανε κάθε λόγο νά ἐμποδίσουν τὴν ἀλήθεια νά εἰπωθεῖ καὶ νά γίνῃ ἐπίσημα γνωστὴ. Ἀφοῦ εἶχαν ἀντιστραφεῖ σὲ τέτοιο βαθμὸ οἱ ὅροι, πού οἱ ἀνέντιμοι κρίνανε τοὺς ἐντιμους, οἱ ἀντιμοὶ δικάζανε τοὺς λεβέντες, οἱ ἀπόντες τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ οἱ δοσιλογοὶ τοὺς ἡττημένους.

Καὶ νά σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ χρόνια – καὶ τὰ γεγονότα πού διαδραματιζήκανε στὴ διάρκεια τους – δὲν ἦταν μόνο σημαδιακά ἀλλὰ σταθῆκανε καθοριστικά γιὰ τίς παραπέρα ἐξελίξεις τοῦ τόπου αὐτοῦ, πού τοῦ ἀξίζει πάντως μιὰ καλύτερη μοῖρα κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, μοῖρα πού τὴν εἶχε κερδίσει ὁ λαὸς μας – στὴ συντριπτική του πλειοψηφία – μέ ἀγῶνες ὡραίους, μέ θυσιῆς ἀνείπωτες, μέ πόνον ἀπερίγραπτο: ἀλλὰ καὶ μέ μιὰ ἀπέραντη καὶ ἀπόλυτη πίστη στὸ δικίον τοῦ ἀγῶνα του.

Νά λοιπόν πού ἦρθε ἡ ὥρα νά βγοῦνε στὸ φῶς ὅσα τραγικά ἀντέξε, μὰ κι ὅσα ἀξία ἔπραξε ἐτοῦτος ὁ ὡραῖος ἑλληνικός λαός. Αὐτὴ εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ ἡ βασική ἐξήγηση τῆς ἐμπορικῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ζήτησης πού παρουσιάζουν τὰ βιβλία τῆς κατηγορίας πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ. Καί πρέπει ἀμέσως νά υπογραμμίσουμε ὅτι καὶ πολλὰ καὶ πολὺ ἀξιόλογα τέτοια βιβλία κυκλοφοροῦσαν σιὸ δωδεκάμηνο πού ἐξετάζουμε.

Ἄν θέλαμε νά κάνουμε μιὰ πρώτη κατάταξη αὐτῶν τῶν βιβλίων, θά μπορούσαμε νά τὰ χωρίσουμε ἐν δύο μεγάλες κατηγορίες: στή μιὰ θά θάζαμε τὰ ὅσα ντοκουμέντα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τυπωθήκανε ἢ ἀνατυπωθήκανε – λόγω σπανιότητας ἢ καταστροφῆς τῶν πρωτοτύπων – πρόσφατα, καὶ στὴν ἄλλη τίς προσωπικὲς μαρτυρίες πρωταγωνιστῶν ἢ ἀπλῶν ἀγωνιστῶν, πού συμβάλλανε στὴ διαμόρφωση τῶν γεγονότων γιὰ τὰ ὁποῖα προσκομίζουμε τίς μαρτυρίες τους. Ἀνάμεσα σὰ τελευταῖα αὐτά, καὶ μερικῶν ἡγετικῶν προσωπικοτήτων τοῦ ἀγῶνα, πού οἱ μαρτυρίες τους μποροῦνε – μαζὶ μέ τὰ ἔργα τῆς πρώτης κατηγορίας, δηλαδή τὰ ντοκουμέντα – ἀσφαλῶς

νά χαρακτηριστοῦνε σάν πηγές τῆς νεότερης ἱστορίας μας.

Τὸ δωδεκάμηνο πού ἐπισκοποῦμε ἐδῶ, δὲν παρουσίασε στὴν κατηγορία τῶν ντοκουμέντων τὸ μεγάλο ἀριθμὸ ἐντύπων πού εἶχαν ἐκδοθεῖ τὸ 1975 - 76 – ὅς θυμηθοῦμε τίς σειρές «Ἑλληνικά θέματα» καὶ «Ντοκουμέντα» – τὴν ποσότητα ὅμως κάλυψε ἡ ποιότητα μέ τὴν ἀνατύπωση ἐνός μοναδικοῦ σὲ ἀξία καὶ σημασία κατοχικοῦ ντοκουμέντου: τὴν ἀνατύπωση σὲ τόμο ὅλων τῶν φύλλων τοῦ «Δελτίου Πράξεων καὶ Ἀποφάσεων τῆς ΠΕΕΑ». (Ὁλκός).

Κι εἶναι βέβαια κρίμα πού οἱ ἐκδότες τοῦ ἀγῆζοντο ἕναν τέτοιο θησαυρὸ μέ τόσο ἐπιπολαιότητα καὶ ἀσέβεια καὶ δὲν ἀναθέσανε τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Δελτίου» σὲ κάποιον ἀρμόδιο ἐρευνητὴ, πού θά ἔγραφε μιὰ ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγὴ στὴν ἐκδοση καὶ θά τὴν ἐφοδίαζε μέ τὰ κατάλληλα σχόλια, διευκρινίσεις γιὰ πρόσωπα, πράγματα καὶ γεγονότα καὶ θά τὴν ὀλοκλήρωνε μέ εὐρητήρια καὶ πίνακες, ἔτσι πού νά μπορέσουν νά γίνουν κατανοητὰ σὲ ὅλη τους τὴν ἑκταση τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἀξία τῶν πράξεων αὐτῶν, πᾶν ὅστις ὁποῖος κάποτε θά ἀκουμπήσει ὁ μελλοντικός νομοθέτης μιὰς νέας Ἑλλάδας γιὰ νά θεσμοθετήσει σωστά τίς σχέσεις κράτους καὶ πολίτη. Τὸ σπουδαῖο πάντως εἶναι ὅτι μέ τὴ φωτογραφικὴ ἀνατύπωση τοῦ Δελτίου ἔχουμε τουλάχιστον τὰ πραγματικά κείμενα τῶν Πράξεων αὐτῶν τῆς ΠΕΕΑ.

Στὴν κατηγορία τῶν ντοκουμέντων θά πρέπει, νομίζουμε, νά κατατάξουμε καὶ τὸ λεύκωμα τοῦ Σπ. Μελετζῆ «Μέ τοὺς ἀντάρτες στὰ βουνά», πού μᾶς δίνει, μέ τὴν ἀδιάφευστη γλῶσσα τῆς φωτογραφίας, πραγματικά καταπληκτικὲς εἰκόνες τῆς ζωῆς τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ στὰ ἑλληνικά βουνά τῆς «Ἐλευθέρης Ἑλλάδας». Ἄς σημειώσουμε ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ πού προτάσσει ὁ Μελετζῆς στὸ λεύκωμά του, εἶναι κι αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τίς πρὸ ἐνδιαφέρουσες καὶ μεστὲς μαρτυρίες γιὰ τὸν ἀγῶνα.

Ἄν ἀπ' τὰ ντοκουμέντα περάσουμε στίς προσωπικὲς μαρτυρίες – πού ὅπως σημείωσα κιόλας ἀποτελοῦνε κι αὐτές πολὺ συχνὰ ντοκουμέντα – θά πρέπει νά σημειώσουμε πρῶτα πρῶτα τὸ βιβλίο τοῦ Πέτρου Ρούσου «Ἡ μεγάλη πεναετία». (Σύγχρονη Ἑποχή). Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ ἓνα κείμενο πρωταρχικῆς ἀξίας καὶ σημασίας γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κατοχῆς καὶ τῆς Ἀντίστασης. Κι ὄχι μόνο γιὰ τὸ Π. Ρούσο, ἀπὸ τὰ πόστα στὰ ὁποῖα θρέθηκε ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἀνάμιξή του σὲ γεγονότα καθοριστικῆς σημασίας γιὰ τὴ διαμόρφωση τῶν γεγονότων, μπορεῖ νά μιλή-

σει ἀπὸ πρῶτο καὶ ὑπεύθυνον χέρι, ἀλλὰ κυρίως καὶ περισσότερο ἀκόμα γιὰ τὸ γραφτὸ του εἶναι καὶ ἐντιμὸ καὶ καθαρό. Δὲν θά μποῦμε ἐδῶ σὲ λεπτομέρειες, οὔτε θ' ἀναφερθοῦμε στίς ὁποῖες ἐπιμέρους ἀντιρρήσεις μπορεῖ νά ἔχει κανεὶς ἢ στὰ ἐρωτήματα πού μένουν ἴσως ἀδιευκρίνιστα κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου, καὶ θά σημειώσουμε μόνο ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὸ βιβλίο τοῦ Ρούσου θά πάρει στὴν πολιτικὴ ἱστοριογραφία τῆς Ἀντίστασης τὴν ἴδια θέση καὶ ἀξία πού ἔχει γιὰ τὸ στρατιωτικὸ τομέα «Ὁ Ε.Λ.Α.Σ.» τοῦ Σαράφη. Μακάρι νά ὀλοκληρώσει τὸ γρηγορότερο ὁ Ρούσος τὸ ἔργο του, καὶ μέ τὸ δεύτερο τόμο νὰ μᾶς δώσει τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν ἐτῶν 1943-45 μέ τὴν ἴδια ἐντιμότητα καὶ νηφαλιότητα πού ἔγραψε καὶ τὸν πρῶτο τόμο τοῦ βιβλίου του.

Συμπληρωματικὸ κατὰ κάποιον τρόπο στὸ βιβλίο τοῦ Ρούσου εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ **Θανάση Χατζῆ «Ἡ νικηφόρα Ἐπανάσταση πού χάθηκε»**. (Παπαζήσης). Ἐδῶ ὅμως τὸ στυλ εἶναι διαφορετικὸ. Ὁ Χατζῆς, ἀπὸ τὰ ἡγετικά κι αὐτὸς στελέχη τοῦ ἀγῶνα, στὸ κείμενό του ρίχνει τὸ βάρος περισσότερο στὴν κριτικὴ ἀνάλυση καὶ ἐκτίμηση τῶν γεγονότων πού ἱστορεῖ καὶ λιγότερο στὴν παράθεση καὶ ἐξιστορήσῃ τους. Καὶ βέβαια αὐτὸς ὁ τρόπος γραφῆς εἶναι πρὸς ἐπιρροπὴς ἐκ ἀντιγυνμῆς ἢ ἀντιρρήσεις τοῦ ἀναγνώστη, πού χρωσιτοῦνται σὲ διαφορετικὲς τοῦ ἐκτιμήσεις ἢ καὶ προκαταλήψεις ἀκόμα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως καὶ τὸ βιβλίο τοῦ Χατζῆ ἔχει ἀποτελέσει σίγουρα βασικό κι αὐτὸ βοήθημα γιὰ τὸ μελλοντικὸ ἱστορικὸ τῆς Ἀντίστασης.

Σ' ἀντίθεση μέ τὰ βιβλία τοῦ Ρούσου καὶ τοῦ Χατζῆ, τὸ βιβλίο τοῦ **Β. Μπαρτζώτα «Κι ἀστραφεὺς φῶς ἢ Ἀκροναυπλία»** (Σύγχρονη Ἑποχή), ἐνῶ εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ διαφωτιστικό γιὰ γεγονότα πού σίγουρα ἔχουν μεγάλη βαρύτητα στὴ διαμόρφωση τῆς φουσιολογίας τῆς Ἀντίστασης, καὶ κυρίως τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν, ἀφήνει τόσα κενὰ καὶ τόσα ἀναπάντητα καίρια ἐρωτηματικά, πού μόνο σάν ἀντικείμενο προβληματισμοῦ γιὰ τὸν ἱστοριογράφο θά χρησιμεύσει κάποτε.

Ἄν τώρα ἀπὸ τὰ γραφτὰ τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν περάσουμε στίς μαρτυρίες τῶν ἀπλῶν ἀγωνιστῶν, τῶν ἀνώνυμων θά ἔλεγα – καὶ πού εὐτυχῶς δὲν μείνανε ἀνώνυμοι – θά ἐπισημάνω δύο βιβλία διαμάντια, πού χρωσιτοῦνται σὲ δύο ἀγωνιστὲς πού πολεμήσανε στὰ δύο ἄκρα τῆς Ἑλλάδας. Τὸ ἓνα τοῦ **Σπύρου Μπέκιου (τοῦ καπετάν Λάμπρου)** ἀντάρτη τῆς Ρούμελης, μέ τὸ σεμνὸν τίτλο «**Σελίδες ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ Ἀντίσταση**», καὶ τ' ἄλλο τοῦ **Β. Κασάπη (καπετάν Κρίτωνα)**, μέ τίτλο «**Στὸν κόρφο τῆς Γκούμπρευας**» (Κάλβος) κι ὑπότιτλο «Ἡ Ἑθνικὴ Ἀντίσταση στὸν Ἑβρο». Διαβάζοντας τὰ δύο αὐτὰ βιβλία, στὰ ὁποῖα δὲν ἔχει γίνῃ καμιὰ προσπάθεια ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς τους νά ὠραιοποιήσουν καταστάσεις ἢ νά ἀποσιωπήσουν ἀδυναμίες καὶ λάθη, αἰσθάνεται ὁ καλόπιστος ἀναγνώστης μιὰ ἀπειρὴ ἀνακούφιση κι ἐλπίδα μαζὶ. Ἀνακούφιση γιὰ τὴν τρέχουσα – τίμια – ἀποψη πού ἔχει σχηματίσει εὐρύτατα γιὰ τὴν Ἑθνικὴ μας Ἀντίσταση ἐπιβεβαιώνεται, ἀλλὰ κι ἐλπίδα γιὰ τὴν ὅση ὑπάρχει – καὶ θά ὑπάρχει πάντα στὸν τόπο αὐτὸ – τόσο τίμιοι καὶ παστρικοί ἀγωνιστὲς ὅπως ὁ Λάμπρος κι ὁ Κρίτωνας

μπορούμε πάντα να ελπίζουμε. Το χαρκτηριστικό και των δύο αυτών βιβλίων είναι η καθολική επιθυμία και τάση των αγροτικών – αλλά και των αστικών – πληθυσμών, είτε στην άκραιο βορρά της χώρας βρίσκονται είτε στο νότιο κορμό της, να βρουν τρόπο να επικοινωνήσουν και να συνδεθούν με άτομα ή ομάδες που φαντάζονται ή ελπίζουν ότι θα μπορούσαν να βοηθηθούν στην ένταξή τους σε οποιαδήποτε μορφή αντίστασης οποιουδήποτε κατακτητή της χώρας: των Γερμανο-Ιταλών στο νότο, των Βούλγαρων στον Έβρο. Και για τούτη μάλιστα την πολύπαθη περιοχή και για τον πολύμορφο και ιδιόμορφο αγώνα που είχε να κάνει, το βιβλίο του Κασάπη είναι πολύτιμο.

Το βιβλίο πάλι του Λάμπρου είναι κι αυτό απ' τις αξιολογότερες μαρτυρίες για την Αντίσταση της Ρούμελης, αφού ο συγγραφέας του πήρε μέρος σ' αυτήν από πολύ νωρίς – συμμετείχε στην ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου – και έζησε έτσι το φούντωμα του αγώνα στην ανταρτομάνα Ρούμελη. Δεν μπορούμε να μπορούμε εδώ σε λεπτομέρειες και θα περιοριστούμε να επισημάνουμε τις πολύτιμες πληροφορίες που μας δίνει ο συγγραφέας για τον πρωτοκαπετάνιο του αγώνα, τον Άρη Βελουχιώτη. Κι ενώ τα αισθήματα του Λάμπρου για τον Άρη είναι μία πραγματική αγάπη και θαυμασμός, όμως ποτέ δεν γλιστράνε στην προσωπολατρεία ή την υπερβολή. Έτσι η μορφή του Άρη, όπως θγαίνει από την πένα του Μπέικου, είναι η πιο αληθινή απ' όσες μας έχουν δώσει κατά καιρούς, είτε από προκαταλήψεις είτε από υπέρμετρη αγάπη, άλλοι ιστοριογράφοι και αγωνιστές.

Η βιβλιογραφία εξ άλλου γύρω από τον Άρη, πουτίστηκε κι αυτή με δύο νέα βιβλία, που αξίζει να επισημανθούν. Το ένα είναι μαρτυρίες για τον Άρη που συγκέντρωσε ο Κ. Παπακόγκος όταν έγραφε τη μυθιστορηματική βιογραφία του («Καπετάν Άρης», 1975) και δημοσιεύει και τώρα με τίτλο «Γράμματα για τον Άρη» (Παπαζήσης) και το άλλο του Ρ. Μπόκοτα «Έτσι χάθηκε ο Άρης» (Κόδρος). Απ' τα γράμματα για τον Άρη πρέπει να σημειώσουμε την ειδική βαρύτητα κι αξία που έχουν εκείνα του Αντρέα Τζήμα – του περίφημου Βασιλη Σαμαρινιώτη, πολιτικού του Γ.Σ. του ΕΛΑΣ – που γνώρισε καλά το Θανάση Κλάρα, πριν ακόμα γίνει Άρης Βελουχιώτης, και είναι ίσως από τους λίγους στην ήγερση του ΚΚΕ που παραστάθηκε με συνέπεια και στις ευχάριστες και στις δύσκολες στιγμές του πρωτοκαπετάνιου του ΕΛΑΣ. Πρέπει εξ άλλου να σημειωθεί ότι τα γράμματα του Τζήμα ξεπερνάνε κατά πολύ το στενό θέμα του Άρη και προσκομίζουν αξιόλογες μαρτυρίες για πλείστα όσα άλλα βαρυσήμαντα γεγονότα της Αντίστασης (π.χ. σχέσεις με τη Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή ή επαφές με τα υπόλοιπα βαλκανικά αντιστασιακά κινήματα κ.α.).

Το βιβλίο πάλι του Μπόκοτα, μας δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την άτιμη εξόντωση του Άρη – και μάλιστα απ' την πλευρά των δικωτών του – εξόντωση για την οποία δεν είναι άμοιρη ευθύνης και η τότε ήγερση του ΚΚΕ, ευθύνες που και μέχρι σήμερα ακόμα δεν έχει ξεκαθαρίσει αποκαθιστώντας παράλληλα τον πρωτοκαπετάνιο στη θέση που του αξίζει τόσο στην Αντίσταση όσο και στο Κόμμα – θέση όμως

που έχει πάρει ο Άρης στη συνείδησή και στην ιστορική μνήμη του ελληνικού λαού.

Σε ειδικά θέματα της Αντίστασης – συχνά όμως βασικά – αναφέρονται μερικά ακόμα βιβλία που αξίζει να επισημάνουμε. Με το θεσμό της Αυτοδιοίκησης – και δευτερευόντως της Λαϊκής Δικαιοσύνης – στην Έλευθερη Ελλάδα καταπιάνεται ο – μακαρίτης σήμερα πιά – Γ. Μπέικος στο βιβλίο του «ΕΑΜ και Λαϊκή Αυτοδιοίκηση», ένα θεσμό για τον οποίο και ο ίδιος είχε πρωτοστατήσει, συντάσσοντας με μερικούς άλλους αγωνιστές τον πρώτο Κώδικά του, που έχει μείνει στην ιστορία της Αντίστασης με το όνομα «Κώδικας Ποσειδώνας». Ο θεσμός της Αυτοδιοίκησης έπαιξε τότε μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «ο αντιστασιακός άνθρωπος» της ελληνικής υπαίθρου, και η σημασία του είναι τεράστια. Με διάφορες τροποποιήσεις, βελτιώσεις ή προσαρμογές και περνώντας από διάφορες φάσεις αποκρουστώθηκε τελικά ο θεσμός στην τελική μορφή του, όπως δημοσιεύθηκε στις πράξεις αριθμός 4 («Διατάξεις για την αυτοδιοίκηση») της ΠΕΕΑ, στα Δελτία αριθ. 2 (17-3-44) και 17 (15-8-44) αντίστοιχα.

Στο βιβλίο του αυτό εξ άλλου ο Μπέικος μας δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για μερικές αντιθέσεις ανάμεσα στην ομάδα επεξεργασίας του Κώδικα Ποσειδώνας και των τοπικών (Θεσσαλία) ήγετικών στελεχών του ΕΑΜ και κυρίως του ΚΚΕ, σ' ό,τι αφορά βασικά την έκταση και το εύρος που θα δινότανε στο νέο αυτό θεσμό, εύρος που θα έπρεπε να φτάσει τη μορφή του «σοβιέτ» κατά τους συντάκτες του, όχι όμως και κατά την άποψη της οργάνωσης. Και χωρίς να έχει πιά ουσιαστική σημασία αυτή η λεπτομέρεια, ίσως αποδειχτεί σημαντική για μία σε βάθος διερεύνηση του κινήματος ιδεών που πρυτανέψανε την εποχή εκείνη στη διαμόρφωση της γενικής αντιστασιακής σκέψης και πράξης. Ίσως από την άποψη αυτή το βιβλίο του Μπέικου αποδειχτεί πολύτιμότερο απ' ό,τι μοιάζει σήμερα.

Μία άλλη πτυχή της πολυμέρειας των προβλημάτων που παρουσίαζε η ζωή στην Έλευθερη Ελλάδα, και των θεμάτων που είχε ν' αντιμετωπίσει η ήγερση του αγώνα, είναι και κείνη που μας αποκαλύπτει το βιβλίο του Γ. Κοτζιούλα, «Θέατρο στο βουνό» (Θεμέλιο). Κι είναι πραγματικά άπεραντο τό φάσμα και η ποικιλία των φροντίδων που καταβλήθηκαν για το λαό της υπαίθρου την εποχή εκείνη και που έπιανε απ' την παιδεία (δάσκαλοι, σχολεία, διδακτικά βιβλία), την περίθαλψη (γιατρούς, νοσοκομεία, φάρμακα), τον έπαισιόμο (λαϊκά συσσίτια), μέχρι και την ψυχαγωγία του. Την τελευταία έτοιμη πλευρά καλύπτει το βιβλίο του Κοτζιούλα, όπου, εκτός από το αφηγηματικό-ιστορικό μέρος, δημοσιεύονται και στοιχεία για την κατανόηση και τη βοήθεια που βρήκαν οι προσπάθειες του συγγραφέα τόσο απ' την οργάνωση όσο και από την ήγερση του ΕΛΑΣ, αλλά και τα κείμενα των έργων που με τον αυτόσχέδιο θιασμό του παρουσίαζε ο συγγραφέας στα χωριά της Έλευθερης Ελλάδας.

Τόν τόμο αυτό εξ άλλου έρχεται να συμπληρώσει και το ειδικό τεύχος αριθ. 53-54 (Σεπτ. – Δεκ. 1976) του περιοδικού «Θέατρο», που δημοσιεύει συμπληρωματικά στοιχεία, φωτογραφίες, προγράμματα

παραστάσεων και άλλα σχετικά ντοκουμέντα.

Πριν κλείσουμε τη χρονολογική περίοδο της Αντίστασης για να περάσουμε στην τρομοκρατία και στον Έμφύλιο, θα θέλαμε να επισημάνουμε και δύο ακόμα αξιόλογα σχετικά βιβλία. Το ένα είναι η μαρτυρία του παλαίμαχου αγωνιστή Γ. Μανουσάκα «Χρονικό απ' την Αντίσταση» (Κατίπουλος), που ιστορεί την κοπιώδη πορεία μιάς ομάδας ακροναυπλιωτών απ' την Κέρκυρα στα έλευθερα ελληνικά βουνά και τις εμπειρίες του απ' τις περιόχες που διέσχισε, βιβλίο που αποτελεί κατά κάποιο τρόπο τη συνέχεια του περυσινού του «Ακροναυπλία». Το άλλο είναι οι τόμοι Ε' και ΣΤ' του «Μωριά στα όπλα», που γράφει χρόνια τώρα ο Παπαστεριόπουλος, κι αποτελούν πολύτιμη συμβολή στην ιστορία της Εαμικής Αντίστασης στην Πελοπόννησο, μαζί όμως και της – τεκμηριωμένης – επίσχυνης δράσης των λογής δοσίλογων και συνεργατών του έχθρου, των μετέπειτα «έθνικοφρόνων» κάθε μορφής και κατηγορίας – γράφε πατριδοκάπηλων.

Αν κατά το δωδεκάμηνο που πέρασε ο Δεκέμβρης δεν αποτέλεσε αντικείμενο κανενός δημοσιεύματος – ως σημειώσουμε όμως την επιστολιμαία διαμάχη απ' τις στήλες της «Κυριακάτικης Έλευθεροτυπίας» που θα σταθεί εδώ και έξι μήνες γύρω από το πρόβλημα του άφοπλισμού του 2ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ στις αρχές του Δεκέμβρη του 44 – ή μεταβαρκιζιανή τρομοκρατία της Δελιάς και ο Έμφύλιος αντιπροσωπεύονται σχετικά ικανοποιητικά στις συγγραφικές και έκδοτικές δραστηριότητες του χρόνου αυτού.

Κι ως σημειώσουμε πρώτα την επιλογή των κύριων άρθρων του Κ. Καραγκώρη στο Ριζοσπάστη της εποχής με τίτλο «Από τη Βάρκιζα στον Έμφύλιο» (Διάλογος) που καλύπτουν την περίοδο του 1945. Με τη σειρά αυτή των άρθρων αποχτά ο αναγνώστης μία πρώτη σαφή αντίληψη των συνθηκών που δημιουργήθηκαν στην Ελλάδα μετά τις δεκαεμβριανή ήττα του κινήματος και την τρομοκρατία που εξαπολύθηκε έναντι των αγωνιστών, όχι μόνο από το παρακράτος αλλά και το ίδιο το κράτος – τις διαδοχικές κυβερνήσεις της «έθνικοφροσύνης», το στρατό, τη διοίκηση και τη δικαιοσύνη ακόμα – τρομοκρατία που θα οδηγούσε μοιραία σε νέα αναμέτρηση. Το ενδιαφέρον εξ άλλου του βιβλίου μεγαλώνει ακόμα περισσότερο απ' τα στοιχεία που δημοσιεύονται εισαγωγικά για τις μετέπειτα τραγικές περιπέτειες του Καραγκώρη και που αποκαλύπτουν μία πικρή πτυχή της ανώμαλης κατάστασης που δημιουργήθηκε τότε στην ήγερση του ΚΚΕ, με τις γνωστές τραγικές συνέπειές της.

Την τρομοκρατία και τους διωγμούς των αγωνιστών παρουσιάζουμε ανάγλυφα και τα δύο σχετικά αφηγήματα-μαρτυρίες του Α. Παπαπέτρου «Καταδικασμένοι σε θάνατο» (Διάλογος) και του Στ. Σκούρη «Όσπου να ξημερώσει». Τα δύο αυτά βιβλία, μαζί και με το περυσινό «Στρατόπεδα γυναικών», καλύπτουν κατά κάποιο τρόπο το μεγάλο θέμα της τρομοκρατίας και των διωγμών που οδήγησαν στον Έμφύλιο.

Τη μεθόδευση της τρομοκρατίας στην υπαίθρο, τις προσπάθειες διάσωσης των αγωνιστών με μία στοιχειώδη αυτοάμυνα, τη συμμετοχή του έπισημου κράτους στους διωγμούς και τη δημιουργία των πρώτων

ομάδων ένοπλων μαχητών που καταφεύγουν στο βουνό για να σωθούν πρώτα και να βοηθήσουν τους συναγωνιστές τους που κινδυνεύανε ύστερα, παρουσιάζει παραστατικά ο Γ.Μπλάνας (καπετάν Κίσαβος) στο βιβλίο του «**Εμφύλιος Πόλεμος**» (Καστανιώτης), που προχωράει όμως μέχρι το '48 και την συντριβή του Δημοκρατικού Στρατού στο Γράμμο. Δυστυχώς ο Μπλάνας προτίμησε να περιοριστεί σε λίγα – καιρια όμως – γεγονότα και επεισόδια του αγώνα του Δημοκρατικού Στρατού. Και ενώ θα μπορούσε ίσως να μας είχε δώσει μια πιο αναλυτική και ολοκληρωμένη εικόνα των συνθηκών που οδήγησαν στην ήττα, έχει περιλάβει στο βιβλίο του και μία σειρά πολιτικοϊδεολογικές σκέψεις, που δεν είναι του παρόντος να αναλύσουμε. Παρ' όλα αυτά όμως η αφήγηση-μαρτυρία του Μπλάντα είναι πολύτιμη σήμερα, γιατί είναι η μόνη που έχουμε από την πλευρά του Δημοκρατικού Στρατού – αν εξαιρέσουμε βέβαια τα δημοσιεύματα της εποχής, όπως π.χ. του περιοδικού «Δημοκρατικός Στρατός» κ.ά., που όμως είναι πρακτικά απρόσιτα στον έρευντή, αν όχι κι ολότελα ανύπαρκτα σήμερα στην Ελλάδα.

Θα τελειώσουμε τη σύντομη ετούτη ανασκόπηση των δημοσιευμάτων γύρω από την Αντίσταση και τον Εμφύλιο με δύο προσωπικές μαρτυρίες ξένων συγγραφέων και άλλες δύο απόπειρες συνθετικότερης θεώρησης των γεγονότων.

Η «**Ελληνική περιπλοκή**» του Έντου Μάγιερς (Έξάντας), του πρώτου άρχηγού της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής στα Ελληνικά βουνά, πάσχει από το ίδιο ελάττωμα – ίσως λιγότερο φανερά – που έχει και το βιβλίο του δεύτερου βρετανού άρχηγού Κρ. Γουντχάουζ «**Τό μήλο της Έριδας**» (Έξάντας), που είχε κυκλοφορήσει παλιότερα: Είναι κι αυτό προκατειλημμένο, φανερά έχθρικό προς το έαμικό αντιστασιακό κίνημα και, το χειρότερο, ανέντιμο. Κι ως θέλουμε μερικοί έρευντές να φανταστούνε πως αν ο Μάγιερς είχε παραμείνει μέχρι το τέλος στην Ελλάδα και δεν είχε αντικατασταθεί από τον Κρίσι, η τύχη του κινήματος θα ήταν άλλη. Γιατί ένα σκοπό επιδιώκανε και οι δύο αυτοί «έντιμοτατοι» κύριοι: να υποτάξουν το ελληνικό κίνημα στη βρετανική πολιτική ή, αν δέ το κατόρθωναν, να το τσακίσουν και να το διαλύσουν. Και δέ διατάσανε, για να πετύχουν το σκοπό τους, να μεταχειριστούν όλα τα μέσα, ακόμα και τη σιωπηρή ή και φανερή ακόμα σύμπραξη με τον κοινό έχθρο, τους Γερμανούς. Από την άποψη λοιπόν αυτή, της ενημέρωσης δηλαδή του αναγνώστη πάνω στις ποικίλες δραστηριότητες των Άγγλων «συμμάχων», παρουσιάζει το βιβλίο του Μάγιερς ειδικό ενδιαφέρον.

Τελείως διαφορετική είναι την εποχή εκείνη η θέση των Αμερικανών έναντι του ελληνικού κινήματος, θέση που υλοποιείται στο βιβλίο «**Ο.Σ.Σ. με την Κεντρική του ΕΑΜ**», του ελληνικής καταγωγής αμερικανού αξιωματικού Κ. Κουβαρά (Έξάντας). Γι' αυτό κι ο συγγραφέας κατορθώνει να μας δώσει αρκετές ωραίες σελίδες απ' τη ζωή στην Έλευθερη Ελλάδα μαζί και με – συνήθως πετυχημένες – σύντομες σκιαγραφίες μερικών απ' τα ήγεται στελέχη του αγώνα που γνώρισε. Έπειδή όμως ο Κουβαράς μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας κατέβηκε στην Αθήνα και έζησε από κοντά

όλα τα γεγονότα που οδήγησαν στη δεκεμβριανή σύγκρουση, μπορεί να μας πληροφορήσει υπεύθυνα για την εξέλιξη των γεγονότων αυτών και κυρίως για την προγραμματισμένη και εν ψυχρώ σφαγή των άοπλων διαδηλωτών μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη, στις 3 του Δεκεμβρη, που την είδε με τα μάτια του. Για να σταματήσει κάποτε το τροπάρι του «δέν είδα, δεν ξέρω, δεν είπα» και λοιπά ανέντιμα τερτίπια των, έλέω Άγγλων και ταγματασφαλιτών, πνευματικών και πολιτικών ταγών του έρμου τούτου τόπου.

Οι δύο, τέλος, δοκιμές μιας πιο συνθετικής θεώρησης των γεγονότων είναι: «**Η Ελληνική Αντίσταση**» (Θεμέλιο) του Α. Κέδρου και του γερμανού ιστορικού Χάιντς Ρίχτερ «**1936-1946 Δυό επαναστάσεις και αντεπαναστάσεις στην Ελλάδα**» (Έξάντας), που και τα δύο, για διαφορετικούς λόγους το καθένα, παρουσιάζουν αρκετό ένδιαφέρον.

Ο Άντρεας Κέδρος, που πήρε ο ίδιος μέρος στην Αντίσταση και μετά εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, άρχισε από ωρίς τις έρευνές του και κατόρθωσε να συγκεντρώσει επαρκή στοιχεία για να μπορέσει να γράψει το βιβλίο του, που πρωτοκυκλοφόρησε γαλλικά στο Παρίσι το 1966. Οι βασικές απόψεις και θέσεις του Κέδρου είναι ότι ο αγώνας του ελληνικού λαού θυσίαστηκε στα άμοιβαία συμφέροντα των δύο εύρωπαιών συμμάχων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, της Βρετανίας δηλ. και της Σοβ. Ένωσης, μαζί και με μία σειρά λαθών –ιδεολογικών και τακτικών– της ήγείας του αγώνα και βασικά του ΚΚΕ.

Τις ίδιες αυτές θέσεις –και με μεγαλύτερη μάλιστα έμφαση– υποστηρίζει και ο Ρίχτερ στο βιβλίο του, μαζί και με μία πρόσθετη αίτια, μία υποτιθέμενη ριζική αντίθεση ανάμεσα στην πολιτική ήγεία του αγώνα –δηλαδή του ΚΚΕ– και του ένοπλου τμήματος του λαού, του ΕΛΑΣ δηλαδή, που την

εκφράζουν οι καπετάνιοι με χαρακτηριστικό εκπρόσωπο τον Άρη. Η θέση αυτή, που δεν είναι νέα – την υποστήριξε, και με προσωπικές μαρτυρίες μερικών καπετάναιων μάλιστα, ο γάλλος ΕΥΔΕΣ στο βιβλίο του «Οι καπετάνιοι» (γαλλική έκδοση 1970, ελληνική 1974, Έξάντας) – είναι αλήθεια ότι είναι αρκετά έλκυστική και δίνει κατά κάποιον τρόπο και μία ήρωικο-ρομαντική απόχρωση στις εκτιμήσεις του συγγραφέα. Η ύπαρξη όμως μιας τέτοιας αντίθεσης την εποχή της Αντίστασης δεν είναι καθόλου αυτόνομη και πρέπει πρώτα να αποδειχτεί με στοιχεία – πράγμα δυσκολότατο, αν όχι αδύνατο – γιατί μπορούμε εύλογα να υποθέσουμε ότι δεν είναι παρα μεταγενέστερο έπιφαινόμενο που δημιουργήσε ή απογοήτευση της ήττας και κυρίως ή λαχτάρα των χαμένων ελπίδων.

Έκει όμως όπου το βιβλίο του Ρίχτερ είναι πολύτιμο για την ιστορία της Έθνικής Αντίστασης, είναι τα στοιχεία που προσκομίζει από την έρευνα των γερμανικών αρχείων, για την εκτίμηση των πραγματικών διαστάσεων του ελληνικού αντιστασιακού κινήματος από γερμανικής πλευράς, και τα πολλαπλά προβλήματα που δημιούργησε στις δυνάμεις κατοχής στην Ελλάδα. Κι ακόμα κάτι: την τεκμηριωμένη και με επίσημα γερμανικά έγγραφα ντοκουμενταρισμένη συνεργασία του Ζέρβα με τους Γερμανούς. Έτσι όμως το βιβλίο του Ρίχτερ, με τα νέα αυτά στοιχεία που προσκομίζει και δευτερευόντως με τις αναλύσεις και εκτιμήσεις που κάνει για την Ελληνική Αντίσταση, θ' αποτελέσει για το μελλοντικό ιστορικό πολύτιμο κι αναντικατάστατο ίσως βοήθημα.

Έρρανιστής

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Σε παρένθεση μετά τον τίτλο κάθε βιβλίου προσθέσαμε το όνομα του εκδότη. Σε όσα βιβλία έχουν εκδοθεί από τους ίδιους τους συγγραφείς τους, δεν υπάρχει βέβαια όνομα εκδότη.

σύγχρονος κινηματογράφος '77

Ρεύματα
του
Νέου Γερμανικού Κινηματογράφου

Βίμ ΒΕΝΤΕΡΣ – Χάνς Γύργκεν ΖΥΜΠΕΡΜΠΕΡΓΚ
Ζάν – Μαρί ΣΤΡΑΟΥΜΠ / Ντανιέλ ΥΓΙΕ

(Συνεντεύξεις – αναλύσεις – μελέτες – φιλμογραφίες)

ΚΡΙΤΙΚΕΣ

(Ο άθώος – Τό πρίμ – Τό άλλο που κλαίει)

Αλληλογραφία – Ειδήσεις και σχόλια.

Ο τυπογράφος, ο εκδότης και... ο πρόλογος!

“Όσο και αν φαίνεται παράξενο ή επικοινωνία τυπογράφου. — εκδότη με τό αναγνωστικό κοινό ήταν πιο συχνή και πιο έντονη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Δέν ήταν μόνο ή απόσταση πού χώριζε τά τυπογραφεία από την πατρίδα, αλλά και ο ίδιος ο χαρακτήρας των βιβλίων πού καθόριζαν την επαφή αυτή. Καθώς επρόκειτο γιά κείμενα πού σκοπό είχαν νά καλύψουν άμεσες κυρίως ανάγκες, θρησκευτικές και εκπαιδευτικές, ο εκδότης (και τυπογράφος, γιατί οί ιδιότητες αυτές ταυτίζονταν την εποχή αυτή) αισθανόταν την υποχρέωση νά εξηγήσει την εργασία του και νά επισημάνει τίς δικές του καινοτομίες, αποδλώντας βέβαια τελικά και στην έμπορική του διαφήμιση.

Γίνονται λοιπόν οί Πρόλογοι τό μέσο με τό όποιο γνωστοποιούνται οί επιτυχίες και εξαγγέλλονται τά σχέδια του εκδότη, με κάποια βαθύτερη μερικές φορές ανάλυση του τρόπου εργασίας του. Οί δύο άνέκδοτοι Πρόλογοι πού δημοσιεύονται εδώ είναι από τούς πιο κατατοπιστικούς γιά τίς κατηγορίες των βιβλίων πού κυκλοφορούσαν στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και παράλληλα μάς δείχνουν ανάγλυφα τόν άγώνα γιά την καλύτερευση της τεχνικής εμφάνισης του έντύπου (χαρτί, στοιχεια, βιβλιοδεσία). Χωρίς νά έχουν τίς δυνατότητες πού διέθεταν οί Ίταλοί και οί Εύρωπαίοι συνάδελφοί τους, μιά πού ή φτώχεια του μεγάλου έλληνικού κοινού δέν ευνόουσε τίς ακριβές εκδόσεις, οί Έλληνες ώστόσο τυπογράφοι δέν έπαψαν νά βελτιώνουν την ποιότητα της δουλειάς τους.

Γ. Πλ.

Ο ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ ΓΛΥΚΥΣ

Διά τό νά μήν είναι εύκολον μάλιστα εις τούς άπόντας νά έχωσιν ειδήσιν των έν τη Τυπογραφία μου βιβλίων διά τουτό έφάνη μοι άρμόδιον νά προσθέσω τά έφεξης έν τω παρόντι Μηνολογίω.

“Εστω ούν γνωστόν έκαστω των Όμογενών μου ότι έκ των δύο Καταλόγων μου ο μέν περιλαμβάνει πάμπολλα Έλληνικά και Έλληνο-λατινικά βιβλία, διαφόρων παλαιών τε και νέων Έκδόσεων και τινα σπάνια και δυσεύρετα, τά όποια με κόπον και δαπάνην απέκτησα προς χρήσιν και ώφέλειαν των Φιλολόγων, ο δέ έτερος περιέχει πάντα τά Έκκλησιαστικά και κοινά. Έντεϋθεν θέλουν πληροφορηθῆ οί έντυγχάνοντες διά την φιλοτιμίαν και έφεσιν, ήν έλαθα πάντοτε εις τό νά κρατῶ πεπλουτισμένην την Τυπογραφίαν μου, ήτις θεία συνάρσει πρό δύο αιώνων και επέκεινα διετήρησεν όλην την ύπόληψιν, καθώς δέν άμφισβállω ότι και εις τό έξης θέλει προτιμᾶται διά τόν ζήλον και την επιμέλειάν μου εις όσα τείνουσι προς μείζονα καλλωπισμόν και εύπρέπειαν τόσοσιν του τύπου, όσον και του δεσίματος των βιβλίων μου. Σύν τοις κάτωθεν σημειωμένοις έντύπωσας έως τώρα Τόμους τρεῖς της Ιστορίας του Μεγάλου Ναπολέον-

τος. Κατά δέ τό 1812 έτος έλαβε τέλος και ή νέα Έκδοσις των τεσσάρων Τόμων της φιλολογικής Έγκυκλοπαιδείας. Αν αυτοί οί Τόμοι, άφ' ότου κατά πρώτην φοράν έντυπώθησαν, επέτυχον πάντοτε μεγαλωτάτην δεξίωσιν εις όλα τά άπανταχού της Ελλάδος σχολεία, πόσω μάλλον θέλουν χαρή και εύχαριστηθῆ την σήμερον οί τε έλλογιμώτατοι Διδάσκαλοι και οί φιλόμουσοι Μαθηταί, άφ' ου τούς ιδούν σχεδόν κατά πάντα ανακαινισμένους, διά την λαμπρότητα των χαρακτηριστων και του χαρτίου, διά την άρμονίαν και τάξιν του Τύπου και διά τάς νέας προσθήκας και ακριβεῖς επιδιορθώσεις, όσαι έγιναν εις αυτό τό ώφελιμώτατον και γνωστότατον βιβλίον. Η δέ τιμή του, άγκαλά, έκ παραδρομής, εις τό Μηνολόγιον του 1812 έτους σημειώθη όλιγώτερον, είναι Λ. 30 και 34 Βεν. με καλόν δεσίμον διά τά βαρύτατα έξοδα όσα έχρειάσθησαν διά νά άχθῆ εις την ρηθείσαν τελειότητα.

Όμήρου Ίλιάς και Όδύσσεια μετά των του Διδύμου Σχολίων εις Τόμους 4.

Σοαβίον Στοιχεία Φιλοσοφίας εις τόμους 4.

Εισαγωγή εις την Έλληνικήν γλώσσαν, ήτοι Έλληνικοί Διάλογοι περί διαφόρων αξιολόγων υποθέσεων εις χρήσιν των Έλληνικών Σχολείων και των άρχαρίων Μαθητών.

Θουκυδίδου Ιστορία μετά Σχολίων εις τόμους δύο.

Γραμματική Γαλλικο-Γραικική ώραιότατα νεοτυπωθεῖσα.

Μεταφυσική μεταφρασθεῖσα παρά του έν Χίω σοφωτάτου Ίεροδιδασκάλου Άθανασίου του Παρίου.

Βλέπωντας προς τούτοις την μεγαλωτάτην ζήτησιν ήν έχει τό μετά των σχολίων του μακαρίτου Νεοφύτου Επιστολάριον του Συνεσίου, έν τω 1812 έκαμα Νέαν λαμπροτάτην και ακριβεστάτην Έκδοσιν και τούτου προς ώφέλιαν των φιλόλογων του Γένους μου· καθώς θέλω μετατυπώσει έπειτα, με την αυτήν προθυμίαν και με όλους τούς δυνατούς καλλωπισμούς, και τόν Ηρωιδανόν και άλλα αξιόλογα· μάλιστα όσα βιβλία καθεξής θέλουσι τυπωθῆ εις την Τυπογραφίαν μου, όλα θέλουσιν είναι πάντα έντελέστατα.

Απόστολος νεοτύπων με μαύρον και κόκκινον χαρακτήρα. Έκδοσις ώραιότη.

Πραγματεία στοιχειώδης περί των καθηκόντων, ήτοι χρεών του ανθρώπου, προς χρήσιν των της Ελλάδος Σχολείων, βιβλίον αναγκαῖότατον και ώφελιμώτατον εις τούς παῖδας, νεοτυπωθέν έν έτει 1812 εις Όγδοον.

(Πρόλογοςέ Μηνολόγιο του Γλυκή, βενετία 1814)

ΠΑΝΟΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Ο ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΣ

Ίδού, φίλοι όμογενείς μου και έρασταί της Έλληνικής Παιδείας, έχω την τύχην νά σας προσφέρω τά Άπαντα του σοφου Ξενοφώντος του κατ' έξοχήν Αττική Μελίσσα έπονομαζομένου.

Έκόσμησα την Έκδοσίν μου όχι μόνον με καλόν χάρτην και με τ' άλλα προτερήματα, όσα πίπτουσιν εις τούς όφθαλμούς έκάστου, και περιττόν είναι νά επαριθμήσω· αλλά μάλιστα με την ακρίδειαν της διορθώσεως τόσοσιν του κειμένου, τό όποιον ήτον εις όχι όλίγα χωρία έσφαλμένον και έλλειπές από λέξεων και ολοκληρώνς έννοίας, όσον και των Σημειώσεων, αῖτινες, διά την άπειρίαν του προτέρου Διορθωτου, ήσαν πάντη άχρηστοι και τερατώδεις. Περί τουτων πάντων δύνασθε νά πληροφορηθῆτε παραβάλλοντες την παρούσαν με την πρό αυτής Έκδοσιν, χωρίς νά παρεκτείνω εγώ τόν λόγον μου.

Η μεγάλη ζήτησις την όποιαν έχουσι τά του Ξενοφώντος και ή χρήσις αυτών εις όλα τά Σχολεία της Εύρώπης άποδείχνουσι, πόσον είναι ευάρμοστος μάλιστα εις τούς νέους διά τε την γλαφυρότητα της φράσεως και διά την πολυμάθειαν και ευγλωτίαν του.

Δεχθήτε λοιπόν μετ' εύμενείας, ω φιλόμουσοι, την προθυμίαν μου· και αν εις τό έφεξης τό συγχωρήσουν αι περιστάσεις, έλπίζω νά σας εύχαριστήσω και με άλλα αξιόλογα και ώφέλιμα βιβλία.

(Έκδοση του Ξενοφώντος από τόν Πάνο Θεοδοσίον, βενετία 1811)

Μουσικά βιβλία

Τό έργο ζωής του Φ. Άνωγειανάκη

Του Γιώργου Λεωτσάκου

ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ:
«Έλληνικά Λαϊκά Μουσικά
Όργανα», έκδοση Έθνική
Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
1976. Διαστάσεις: 25,5 x 30,9
εκ., σελ. 400, με 202 εγχρωμες
και μαυρόασπρες φωτογραφίες
και 178 γραμμικά σχέδια.

ΤΕΛΕΙΩΝΟΝΤΑΣ τό διάβα-
σμα του βιβλίου του μουσικολό-
γου και μουσικοκριτικού Φοίβου
Άνωγειανάκη, μένει κανένας με
κάτι σάν πικρή γεύση στό στόμα.
Ίδιως μάλιστα άν, όπως ο ύπο-
φαινόμενος, είναι κι εκείνος Έλ-
ληνας έρευντήης, σέ κλάδο άνά-
λογο με του συγγραφέα, όσο κι
άν θέβαια δέν έχει πίσω του τίς
τρεις δεκαετίες σκληρής δουλειάς
πού καταστάλαγμα τους είναι τό
βιβλίο του Φοίβου Άνωγειανά-
κη. Δέ μπορεί νά μή δει την έρ-
γασία αυτή και σέ συνάρτηση με
τό πολιτιστικό κλίμα πού την
περιβάλλει, με τό μεταδιτατο-
ρική εικόνα της μουσικής και της
κοινωνίας μας. Μιάς κοινωνίας,
όπως έπανελημμένα έχω τονίσει,
συχνά άδιάφορης γιά την έμπε-
δωμένη επιστημονική γνώση και
κάποτε φιλισταιικής, όπου ένας
διάχυτος κάματος κάνει πολλούς
έτοιμους νά δοθούν άκριτα στό
έντυπωσιακό ύποσχετικό, νά πι-
στέψουν σέ «θαύματα», και μα-
κροπρόθεσμα άμφίβολης εύστο-
χίας «θαυματοποιούς»: ξεχνών-
τας όχι μόνο πώς «τά καλά κό-
ποις γίνονται» αλλά και πώς αΐ-
ριο οι άπέναντίς τους δυνάμεις της σύγ-
χρονης πληροφόρησης, ιδι-
οτελείς ή μή, θά δρούν νά προτεί-
νουν κάτι άλλο στίς κεραίες της
όλο και πιο μαστορικά και μεθο-
δευμένα άμβλυνόμενης εύαισθη-
σίας μας...

Μέ μέτρο όχι μόνο την τραγική
πτώση βιβλιογραφική πτώχεια σέ
μουσικές εκδόσεις υπεύθυνες
(κατάσταση ενδημική, δυστυχώς,
πού μας έχει συχνά άπασχολήσει)
αλλά και τίς αυστηρότερα διεθνή
επιστημονικά κριτήρια, ή έκδοση,
όπως ήδη γράφαμε (δλ. «ΒΗ-
ΜΑ», 2.4.77) είναι «ένα από τά
μεγαλύτερα από καταβολής έλλη-
νικής μουσικής βιβλιογραφίας
συμβάνα στό χώρο αυτό». Συμ-
πληρώνει ένα μεγάλο κενό στην
έθνομουσικολογική μελέτη μιάς
ολόκληρης γεωγραφικής περιοχής
πού, όπως επισήμαινα, ή «έξ-
ερεύνηση» της στόν τομέα αυτό
είχε μόλις άρχίσει με μιά σειρά
θαυμάσιες μονογραφίες δημοσι-
ευμένες σέ διαφορετικές εποχές:
της Δέσποινας Μαζαράκη γιά τό
λαϊκό κλαρίνο και τή φλογέρα,

του Σπύρου Περιστέρη γιά τή νη-
σιώτικη τσαμπούνα και του ίδιου
του συγγραφέα γιά τό λαγούτο.
Τό γεγονός ότι τό βιβλίο του
Φοίβου Άνωγειανάκη έτοιμάζε-
ται νά κυκλοφορήσει και σέ άγ-
γλική μετάφραση, δέν άποτελεί
μόνο θετική πρωτοβουλία πού
βοηθά τή διεθνή άκτινοβολία
της ελληνικής μουσικολογικής
επιστήμης, σέ ό,τι καλύτερο έχει
νά επιδείξει, και σέ κύκλους ίκα-
νούς νά την εκτιμήσουν πολύ κα-
λύτερα, δυστυχώς, από όρισμέ-
νους ντόπιους, ελάχιστους εύτυ-
χους... Δυστυχώς ενδέχεται νά έν-
θαρρύνει και ξένους επιστήμονες
σ' έναν ελληνικό τομέα έρευνας.
Τό πόσο θετικό μπορεί νά είναι
κάποτε κάτι τέτοιο, μαρτυρούν
περιπτώσεις όπως εκείνη του Σα-
μουήλ Μλώ-Μποδύ στή μελέτη
της δημοτικής μας μουσικής και
του άγγλου μελετητή Τζών Θόρ-
νλεϋ, στόν τομέα της έντεχνης
μουσικής μας - ο Θόρνλεϋ έμεινε
πάνω από δύο χρόνια στην Έλ-
λάδα και έτοιμάει μιά μεγάλη
έργασία γιά τό Νίκσο Σκαλκώτα.
Τέλος, ένα ακόμη πλεονέκτημα
του βιβλίου είναι και ή εκπλη-
κτικά χαμηλή τιμή του, με τά ση-
μερινά τιμαριθμικά δεδομένα:
1500 δραχμές! Τό τί σημαίνει αυ-
τό, προκειμένου γιά μιά έκδοση
τόσο φροντισμένη, όπως θά δού-
με, και πολυδάπανη, τό διαπι-
στώνουμε κάνοντας σύγκριση με
μερικές άλλες τιμές: Ένα από τά
τομύδια της γνώστης γαλλικής
σειράς «QUE SAIS-JE» έχει
φτάσει αϊσιώς τίς 85-90 δρχ. Η
τελευταία άνάλογων διαστάσεων
γαλλική έκδοση γιά τό Μίξη Θε-
οδωράκη, μιά μικρή πλακέτα, τι-
μάται κάπου 250 δρχ. Οί 390 σε-
λίδες (16,5 x 24 εκ.) της μή εικό-
νογραφημένης, δεβαία, έκδοσης
των κειμένων του Σαινμπέρν
«Τό ύφος και ή ιδέα» από τό
γαλλικό οίκο Μπυσέ-Σαστέλ 983
δρχ. Και τό (άνάλογο με του
Φοίβου Άνωγειανάκη) βιβλίο
του καθηγητή Άλφρενς Πίκεν γιά
τά παραδοσιακά μουσικά όργανα
της Τουρκίας, πού είχε κυκλοφο-
ρήσει λίγο πριν (με περισσότερες
σελίδες κείμενων αλλά αίσθητά
μικρότερο σχήματος και πολύ
λιτότερο έκδοτικό) πουλιόταν
(άν πουλιόταν...) στή φοβερή
τιμή των 3.850 δρχ.!

Μόνο ή έκδοση καθαυτή, από
τότε πού προγραμματίστηκε ως
τό έτοιμο άντίτυπο, κάλυψε χρο-
νικά μιά πενταετία. Χρονικό διά-
στημα «φυσιολογικό» θά λέγαμε,
με γνώμονα τά ελληνικά έκδοτικά

δεδομένα, αλλά ακόμη κι άν λά-
δουμε άπόψη πώς ο συγγραφέας
δέν είχε παρά μόνο ένα
συνεργάτη-εργινητή.

Οί ξένοι συνάδελφοι του
συγγραφέα, όπως ο Πίκεν, γιά
τών δικών τους βιβλίων τά εύρε-
τήρια χρησιμοποιούν ολόκληρα
συνεργεία νέων σπουδαστών και
έρευντηών! Όπως και νά 'χουν
τά πράματα, τό βιβλίο, καθώς
γράφαμε, «είναι ένα άνεκτίμητο
επιστημονικό όργανο (...). Ένα εί-
δος "έγκυκλοπαίδειας των Έλ-
ληνικών λαϊκών οργάνων", όπως
σεμνά τό χαρακτηρίζει ο συγ-
γραφέας». Τή χρηστικότητα ή
επιστημονικότητά του έπαυξά-
νουν 178 γραμμικά σχέδια
διαφωτιστικότητας και 202 θαυ-
μάσιες εγχρωμες (τί προβλήματα
έκτύπωσης χρειάστηκε νά λι-
θωθούν!) και μαυρόασπρες φωτο-
γραφίες. Κοντολογίς, ή έκδοση
είναι ένα ακόμη έργο τέχνης πού
ή ύψηλή αισθητική του της σελι-
δοποίησης και της έκτύπωσης τό
τοποθετεί άξια πλάι σέ άνάλογα
έπιτεύγματα της Έθνικής Τραπέ-
ζης όπως ή «Νεολιθική Έλλάδα»
και ή «Μονή Σταυρονικήτα».

Άς περάσουμε όμως στό ίδιο
τό κείμενο: Νιώθει κανένας δέος
και βαθύ σεβασμό μπροστά στην
όμοιογενή πολυεδρικότητα αυτού
του καρπού των προσπαθειών
μιάς ολόκληρης ζωής άφιερωμέ-
νης στην έρευνα, αλλά και μπρο-
στά στίς διαστάσεις και τή χρο-
νική διάρκεια της έντατικής συν-
θετικής προσπάθειας: Ένα από τά
μεγαλύτερα προβλήματα (σέ
άμεση συνάρτηση με τίς έξαιρετι-
κές ικανότητες του έρευντή και
του συγγραφέα) θά πρέπει νά
υπάρξει τό έξοδάλειγμα όχι αυτού
πιά, τελικά, περιέλαβε ο Φοίβος
Άνωγειανάκης, αλλά αυτού πού
δέν περιέλαβε. Στό σημείο αυτό
(και από προσωπική πείρα) δέν
μπορεί νά μή σκεφτούμε τό πόσο
αλήθεια περίεργοι, πολυμερείς
και άδιάλειπτα μεταμορφούμενοι
είναι οί βαθιοί δεσμοί πού άνα-
πτύσσονται ανάμεσα σ' έναν
έρευντή και τό υλικό του - δε-
σμοί πού υπόκεινται σ' ένα είδος
άέναης μετασχημάτισης και
ανάθεωρησης όσο τό έρευνήτικό
υλικό πλουτίζεται και ή εικόνα
πού πρόσφέρει αλλάζει. Και νά
σκεφτούμε πώς ο Φοίβος Άνω-
γειανάκης «ένσπαιώνει στό ίδιο
πρόσωπο, όχι ένα αλλά πότερους
έρευντήες»: έθνομουσικολόγος-
οργανολόγος, άκάματος συλλέ-
κτης ελληνικών λαϊκών οργάνων,
άποθεσμευσιτής της μεγαλύτε-
ρης, ως σήμερα, συλλογής (300
όργανα!) πού χαρίζει στό κράτος
και θά στεγαστεί σέ μουσείο, ο
άνθρωπος πού κατάγραψε, ή
φωτογράφησε όλες τίς άπεικονί-
σεις μουσικών οργάνων στή δυ-
ζαντινή εικονογραφία των έκ-
κλησιών του έλλαδικού χώρου, κι
ακόμη έμπειρος έρευντήης πού

συλλέγει πληροφόρησης γιά τό
θέμα του από βιβλιογραφικές πη-
γές όχι σχετικές αλλά άσχετες μ'
αυτό: νά τί καταξιώνει κατ' έξ-
οχήν έναν επιστήμονα πού προ-
χωρεί στην πραγμάτωση του συγ-
κεκρωμένου έρευνήτικού και επι-
στημονικού του στόχου δίχως νά
παρατείνεται και από μιά πολυμέ-
ρεια πνευματικών ένδιαφερόν-
των. Και γιά όποιον τόν ξέρει, εί-
ναι αλήθεια μοναδικός ο Φοίβος
Άνωγειανάκης στό νά «όργανώ-
νει» την ίκανοποίησή τους, δίχως
αυτό νά τόν άποξενώνει από τό
κύριο έργο του, άλλ' άπεναντίας
νά τόν βοηθά στην έξυπνέρεσή
του.

Η είσαγωγή, πού μόνη της «θά
δικαίωνα τή συγγραφή», τοποθε-
τεί έμπεριστατωμένα, με θαυμα-
στή λιτότητα, πυκνότητα και σα-
φήνεια σ' όλο τό πλήθος των έκ-
φάνσεών του, τό πρόβλημα της
δημοτικής μουσικής μας παράδο-
σης όχι μόνο πάνω στά τελευταία
δεδομένα της έθνομουσικολογίας
αλλά και ιστορικά, γεωγραφικά
και κοινωνιολογικά «μέ λεκτική
οικονομία σύμφυτη και συλλει-
τουρούσα με την επιφυλακτικό-
τητα του έπαίοντα», όπως γρά-
φουμε.

Τό βιβλίο είναι χωρισμένο σέ 5
ένότητες: είσαγωγή, ιδιόφωνα,
μεμβρανόφωνα, αερόφωνα και
χορδόφωνα. Όρισμένα κεφάλαι-
α, όπως λ.χ. «τό κουδούνι»
(σελ. 54-89) αποτελούν θαυμα-
στές μονογραφίες πού ξεσκεπά-
ζουν μπροστά στά έκπληκτα και
γοητευμένα μάτια μας άνυποψί-
αστους κόσμους μιάς άρχέγονης
μουσικής εύαισθησίας του λαού
μας. Έτσι πυκνά και τερπνά
συνάμα δοσμένες, οί πληροφορίες
αυτές σέ κάνουν ν' αναρωτιέσαι
σάν τί (ανάποφρευτα) σ' ένα τέ-
τοιο κεφάλαιο-λήμμα της «εγκυ-
κλοπαίδειας» του είναι δυνατό
νά άφησει άπ' έξω ο συγγραφέας
Συστηματικές αναδρομές σέ πη-
γές έντυπωσιακής ποιότητας -
από τους ξένους περιηγητές ως
τους άραβες συγγραφείς και τούς
βυζαντινούς χρονικογράφους και
από τίς φιλολογικές πηγές ως τά
δεδομένα της άρχαιολογίας - τε-
κμηριώνουν έξ άλλου, όπου αυτό
είναι δυνατό, την άρχαιότητα των
διαφορών μουσικών μας παρα-
δόσεων. Τέλος, ένα ακόμη προτε-
ρημα του βιβλίου (και κάθε άλλα
παρά λεγόμενο σημαντικό) είναι
και τό ότι άποτελεί συμβολή άνε-
κτίμητη και άπαραγραπτή και
σάν καταγραφή ενός λεξιλογίου
μουσικών όρων, δημοτικών και
μή, πού, φυσικά, οί περισσότεροι
αναφέρονται στά όργανα και στίς
ονομασίες των μερών τους. Η
καταγραφή αυτή έξυπνότερη, ως
ένα σημαντικότατο σημείο, έστω
και έμμεσα, μιά από τίς πιο έπώ-
δυνες ελλείψεις της μουσικής
γραμματολογίας μας, εκείνη ενός
λεξιικού μουσικών όρων.

Σημαντικές συμβολές

Του Χάρη Ξανθουδάκη

Μερικές κρίσεις και απόψεις μας για το ελληνικό μουσικό βιβλίο έχουν φιλοξενηθεί παλιότερα και άλλου και στίς σελίδες του «ΑΝΤΙ» (περίοδος Β', τεύχος 20, 31 Μαΐου 1975). Η γενική εικόνα του προβλήματος (γιατί πρόβλημα είναι η απουσία ελληνικών βιβλίων γύρω από τη μουσική, έστω και δευτερογενές) δεν έχει αλλάξει από τότε. Η κατάσταση της μουσικής παιδείας στον τόπο μας αλλάζει συνεχώς προς το χειρότερο και η συγκεκριμένη συνέπεια αυτής της κακοδιαμονίας δεν αίρεται με την παρουσία, τελευταία, μερικών μουσικών βιβλίων. Την έκδοσή τους χρωστούμε στην πρωτοβουλία και στο μεράκι των ίδιων των δημιουργών τους, που γνώριζαν βέβαια ότι μία τέτοια χρηματική «επένδυση» είναι εκ των προτέρων χαμένη υπόθεση.

Με το σημειώμα μας αυτό θέλαμε να επισημάνουμε τά.κατά τη γνώμη μας, αξιολογότερα, παραλείποντας τη σημαντικότερη «Κοινωνιολογία του Ρεμπέτικου» του Στάθη Δαμιανάκου, έργο που κινείται μέσα στα όρια της κοινωνιολογικής μεθοδολογίας (δπως προειδοποιεί και ο συγγραφέας του), και το πρόσφατο βιβλίο του Φοίβου Άνωγειαννάκη για τὰ Ἑλληνικά Μουσικά Ὑργανα, τὸ ὁποῖο παρουσίασε ὁ Γιώργος Λεωτσάκος.

Θά θέλαμε επίσης νά συστήσουμε θερμά, σ' ὅσους ἀνθρώπους σκοπεύουν νά διαθέσουν μερικά χρήματα γιὰ ἕνα παιδικό δῶρο, τὸ βιβλίο «Ἡ Ὁρχήστρα» τῆς Μαριόρας καὶ τοῦ Θανάση Ἐξαρχόπουλου. Οἱ τριάντα μία καλὸγούστες πολυχρωμὲς εἰκόνες ποὺ συνθέτουν τὸ βιβλίο – μέρος παλιότερης δουλειᾶς τῶν δημιουργῶν παρουσιασμένης δημόσια – συνοδεύονται ἀπὸ ἕνα μικρὸ δίσκο μὲ ἄλλα σχόλια καὶ ἠχογραφημένα παραδείγματα ποὺ ἐξηγοῦν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ 25 διαφορετικὰ ὄργανα ποὺ εἰκονογραφοῦνται στίς σελίδες τοῦ βιβλίου.

ΓΙΑΝΝΗ Π. ΓΚΙΚΑ, Μουσικά Ὑργανα καὶ Λαϊκοὶ Ὑργανοπαῖχτες στὴν Ἑλλάδα, α' τόμος Εὐβοία καὶ Σκύρος, Ἀθήνα 1975.

ΣΤΙΣ 95 σελίδες τοῦ βιβλίου, ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται διεξοδικὰ στὰ ὄργανα τῶν περιοχῶν ποὺ δηλώνονται στὸν ὑπότιτλο. Ἡ σκοπιὰ του εἶναι κυρίως (ἀλλὰ ὄχι ἀποκλειστικά) ἡ σκοπιὰ τοῦ λαογράφου· τοῦ λαογράφου ὅμως ποὺ κατέχει ἀλλὰ καὶ βιώνει τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης του. Ἡ ἔρευνα ἐπεκτείνεται στὸν κοινωνικὸ ρόλο τῶν οργανοπαιχτῶν στίς ἀντίστοιχες περιοχές, σὲ μαρτυρίες γιὰ τὰ ὄργανα καὶ τοὺς οργανοπαῖχτες καὶ σὲ ἐκτεταμένες ἀναφορὲς στοὺς τοπικοὺς χοροὺς. Τὴν τεκμηρίωση καλύπτουν 71 σημειώσεις, 13 σχέδια ποὺ παρεμβάλλονται στὸ κείμενο καὶ δύο παραρτήματα ἐκτὸς κειμένου: στὸ πρῶτο παρα-

τίθενται 103 φωτογραφίες μὲ ἀναλυτικὲς λεξάντες καὶ στὸ δευτέρου ἔξι σκοποὶ σὲ δυζαντινὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ καταγραφή ἀπὸ τὸν Σίμωνα Καρρά, ὁ ὁποῖος προλογίζει τὸ βιβλίο (ὁ τελευταῖος σκοπὸς σὲ καταγραφή Ψάχου). Τὴν ἀνάγνωση τῆς μελέτης τοῦ Γιάννη Γκίκα βοηθοῦν ἕνα ἀλφαριθμητικὸ εὐρετήριο καὶ ἕνας χάρτης τῆς Καρυστίας καὶ τῆς Σκύρου.

ΜΑΝΟΛΗ Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ, Μουσικά Χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832), τόμος πρῶτος, Ἀθήνα 1975.

Τὸ ἄχαρο ἔργο μᾶς ἀποδελτίωσης πραγματοποιεῖται μέσα σὲ 500 σελίδες μὲ ἐκπληκτικὴ ἀκρίβεια, μεθοδικότητα καὶ πληρότητα. Τὸ κύριο σῶμα τοῦ βιβλίου χωρίζεται σὲ τρεῖς ἐνότητες. Στὴν Εἰσαγωγὴ ὀρίζονται μὲ ἀκρίβεια ὁ χώρος (ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ δημιουργία στὴν Τουρκοκρατία), τὸ ὕλικό (τὰ χειρόγραφα ἔξι βασικῶν συλλογῶν, μεμονωμένα χειρόγραφα ἀπὸ ἄλλες συλλογές) καὶ ἡ μέθοδος ἔρευνας (παρουσίαση χειρογράφου σὲ τέσσερα ἐπίπεδα: βιβλιογραφικά διακριτικὰ στοιχεῖα, παλαιογραφικὰ στοιχεῖα, περιγραφὴ περιεχομένου, (συν)κριτικὸς σχολιασμός, μέθοδος κατάρτισης τῶν βιβλιογραφικῶν καταλόγων). Στὸ Πρῶτο Μέρος ὁ ἐρευνητὴς παρουσιάζει τὰ χειρόγραφα ἀκολουθώντας αὐστηρὰ τὴν μέθοδο ποὺ ὀρίζει ἡ Εἰσαγωγή. Τὸ Δεύτερο Μέρος περιλαμβάνει δύο ἀλφαριθμητοὺς καταλόγους (οἱ συνθέτες, τὰ μέλη) μὲ πλήρεις καὶ ἀκριβεῖς παραπομπές. Ἡ μελέτη τελειώνει μὲ ἕνα γενικὸ ἀλφαριθμητικὸ εὐρετήριο καὶ ἕναν πίνακα ἀντιστοιχίας τῶν ἀριθμῶν τῶν χειρογράφων. (Ἡ βιβλιογραφία καὶ οἱ συντομογραφίες παρατίθενται στὴν ἀρχή. Ἐκτὸς κειμένου, 25 φωτογραφίες μουσικῶν χειρογράφων).

Χωρὶς περιστροφές, κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ γράφοντος, ἡ μελέτη τοῦ Μανόλη Χατζηγιακουμὴ εἶναι ὑπόδειγμα ἐπιστημονικῆς δουλειᾶς καὶ τεκμήριο ἐπιστημονικοῦ ἥθους.

ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα
ὀλόκληρος ὁ κόσμος

ΤΟ ΒΗΜΑ

κάθε πρωὶ
στὰ χέρια σας.

PYLARINOS ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

● Τό εξώφυλλο του 'Αναγνωστικού της Γ' Δημοτικού της περιόδου της δικτατορίας του Μεταξά. 'Η ίδρυση του 'Οργανισμού 'Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, τό 1937, εξασφαλίζει τόν απόλυτα ελεγχόμενο καί συγκεντρωτικό χαρακτήρα του συστήματος.

Τό εξώφυλλο του 'Αναγνωστικού της

Γ' Δημοτικού της περιόδου της 7ετίας. 'Ομοιότητες μόνο στά εξώφυλλα αποφεύγονται. 'Η κατάργηση του Παιδαγωγικού 'Ινστιτούτου καί οί δηλώσεις του υπουργού Παιδείας κ. Κ. Καλαμποκιά τό 1967 ότι ή επίδραση (τών μελών του Παιδαγωγικού 'Ινστιτούτου)... «επί της επιλύσεως των εκπαιδευτικών ζητημάτων υπήρξε αντίθετος πρός τάς παραδόσεις του έθνους καί την μακράν α-

τού ιστορίαν...» θυμίζουν πολύ την εγκύκλιο του υπουργού Παιδείας κ. Γεωργακόπουλου τό 1936: «... 'Ανθρωποι άνίκανοι νά περιλάβουν εις την μικράν ψυχή των την άπέραντον καί ιεράν έννοιαν της Πατρίδος... Προσεπάθησαν νά ύπονομεύσουν την θρησκείαν, την πατρίδα καί την οίκογένεια...» (Βλ. 'Αλέξη Δημαρά. 'Η μεταρρύθμιση πού δέν έγινε. 'Εκδόσεις 'Ερμής.)

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Της Βουβούλας Κωστοπούλου

Τό άρθρο αυτό – μέρος από μία μεγαλύτερη έρευνα – δέν έχει ούτε την πρόθεση αλλά ούτε τή δυνατότητα νά καλύψει σφαιρικά τόν τρόπο πού αναπτύσσεται ή αισθητική στά παιδιά, μέσα από τό εκπαιδευτικό σύστημα καί ειδικότερα μέσα από την εικονογράφηση των σχολικών βιβλίων, πού έδώ κύρια μās ενδιαφέρει. 'Αλλά επισημαίνει ένα μόνο απ' τά πολλά «μέσα» της παιδείας πού χρησιμοποιείται για την επίβολή της κυρίαρχης ιδεολογίας καί αισθητικής, όπως αυτή εκφράζεται μέσα απ' την εικονογράφηση των σχολικών βιβλίων. Τό θέμα – απ' όσο γνωρίζω – δέν έχει απασχολήσει ποτέ σοβαρά ή έχει απασχολήσει ελάχιστα τόν προβληματισμό όλων εκείνων πού κατά καιρούς πρότειναν προοδευτικές ή προοδευτικότερες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις.

Ένώ π.χ. έχουν δοθεί – καί δί-

νεται – πολλές μάχες για την καθιέρωση της δημοτικής μας γλώσσας καί για την καθιέρωση μιās άλλης αντίληψης θεματογραφίας, δέν έχουν δοθεί αντίθετα μάχες γι' αυτήν την επίσης μεγάλη καί πρωταρχική γλώσσα, τή γλώσσα της εικόνας. Συνέπεια της έλλειψης σωστής αισθητικής διαπαιδαγώγησης είναι από πολύ νωρίς ή καταστροφή της αισθητικής του λαού, ύποχειριου ύστερα στην καθημερινή καί καταγιστική εισβολή της κατευθυνόμενης μαζικής ύποκουλτούρας.

Ένα από τά βασικά συμπεράσματα πού καταλήγει κανείς βλέποντας συγκεντρωμένο τό υλικό της εικονογράφησης των αναγνωστικών – από τή δεκαετία του '30 μέχρι τή μεταπολίτευση – είναι ή άρνηση για όποιαδήποτε αλλαγή. 'Αρνηση πού περιέχει «έν σοφία» τούς κατάλληλους τρόπους καί τά κατάλληλα μέσα πού θεσμοποιούν-

ται με τις «νέες» κάθε φορά μεταρρυθμίσεις, που στέκονται ό ακρογωνιαίος λίθος του συστήματος. Μιάς και έχει τη δυνατότητα να παραλαμβάνει τον «πολίτη» από τη νηπιακή του ηλικία, ώπου να τον παραδώσει «ακαδημαϊκό πολίτη», έτοιμο να αναπαράγει τό σύστημα, την ιδεολογία του, την παιδεία του και την αισθητική του.

Ιδιαίτερα μάλιστα στο χώρο της αισθητικής ή κατάσταση παρουσιάζεται ακόμα πιο πολύπλοκη. Οι σύγχρονες αναζητήσεις δεν απασχολούν παρά μία μειονότητα καλλιτεχνών, που με τη σειρά τους απευθύνονται σε μία άλλη μειονότητα. Έτσι η αντίληψη για μία «ελληνικότητα» στην τέχνη, που ουσιαστικά φορμάρεται στη ΜΙΑ και μοναδική Σχολή Καλών Τεχνών, αναπαράγοντας κατά κύριο λόγο τις σχέσεις παραγωγής σ' ένα καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό, αφαιρεί βασικά – και συνειδητά – την αμφισβήτηση, κύριο στοιχείο για τ'ν εξέλιξη της τέχνης.

Αν δούμε τα «ιδεώδη» που π.βάλλουν οι εικόνες για τη μητέ, τον πατέρα, την οικογένεια, αν προσέξουμε τον έντονα μικροαστικό χαρακτήρα του σπιτιού, αν καλοεξετάσουμε τα πρόσωπα των παιδιών – ιδίως στη διάρκεια της δικτατορίας – την ισοπέδωση και την ταύτιση μ' όρισμένα ξένα πρότυπα, όπως έχουν περάσει απ' τη διαφήμιση, δέ θα δυσκολευτούμε να καταλάβουμε γιατί κυκλοφορούν ΑΥΤΑ και ΟΧΙ ΑΛΛΑ βιβλία.

Συμπερασματικά. Γνωρίζοντας τις δυσκολίες που παρουσιάζονται στην προσπάθεια για μία πραγματική ανανέωση στο χώρο της αισθητικής διαπαιδewγησης, δυσκολίες που αν ξεπεραστούν θά σημαίνουν ίσως βαθύτερους και ριζοσπαστικότερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, σε πρώτη φάση θά μπορούσε να τεθεί σε αμφισβήτηση ή ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ περάσματος του σχολικού βιβλίου – τουλάχιστον στην πρώτη βαθμίδα – μέσα από τα κρατικά κανάλια. Πρόταση που από αρκετές πλευρές επισημαίνεται σά μία μικρή επιβεβαίωση στην προσπάθεια για μία – έστω και λίγο – πιο δημοκρατική παιδεία. ■

Διανομές ελαιοεικόνων σχολίων παραλαμβάνει τον σάκκο της.

● Η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται βασικά από την ήττα του κινήματος. Στη διήγηση του μαθητού (;) ή «φιλόνηρωπη επίσκεψη» δέ διαφέρει και πολύ από τούς έράνους υπό την ύψηλhn προστάσιαν της Α.Μ. του βασιλέως!

ΜΙΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

(ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ)

Ναός είναι με το παλιό μου σχολείο, με το παλιό μου σπίτι, με το παλιό μου άσπρετο, με το παλιό μου κεφάλι. Έτσι, λοιπόν, να έλκω και εγώ μαζί μου τον παλιό μου σχολείο, τον παλιό μου άσπρετο, τον παλιό μου κεφάλι.

Φίλοι μου, να έλκω μαζί μου...

● Τό εξώφυλλο της Γ' Δημοτικού άμέσως μετά τόν πόλεμο. Παραμένει τό ίδιο βιβλίο μέ τήν έκδοση του '37, άφαιρούνται μόνο τά κεφάλαια πού είναι σχετικά μέ τήν 4η Αυγούστου.

● (Γ' Δημοτικού 1949). Τό σοβαρό και άγέλαστο παιδάκι μέ τά σφιχτά κοταιδάκια καί τήν ποδιά, τά μαζεμένα χέρια καί γενικά τήν παθητική στάση, προβάλλεται σάν «τό διαμάντι του σπιτιού». Φυσικά μόνο μέ τέτοια πρότυπα «...τά όποια μέ βασικά σύμβολα τήν Πίστιν καί τήν Παιδείαν θά ένίσχυον τήν Έκκλησίαν καί τό Σχολείον...» ή άρχουσα ιδεολογία προσπαθεί νά επιβληθεί. «Τό διαμάντι του σπιτιού» επιπλέον είναι καί κορίτσι – δέν πιστεύω νάναι τυχαίο – μέ συμμετοχή στις οικιακές δουλειές, προετοιμάζει τό μέλλον της. “Ας μήν ξεχνάμε. Στο σύνολο του πληθυσμού της άπογραφής του 1951 έχουμε:

Έγγράμματοι	Άγράμματοι
Άνδρες 88%	12%
Γυναίκες 64%	36%

Έκουγχρονισμός στην παραγωγή, μετακινήσεις του πληθυσμού από τήν ύπαιθρο χώρα στα άστικά κέντρα – βλέπε πίνακα – αλλαγές στην καθημερινή ζωή, λές καί δέν άφορούν καθόλου τή νέα γενιά, πού διαμορφώνεται σέ όριοθετημένα καί ξεπερασμένα πλαίσια.

Μόνο ή ...Αύγουλα προβάλλει από τό θουνό αλλά κανένα τρακτέρ δέν προβάλλει ...άπό πουθενά. (Στή φωτ. τά έξώφυλλα των εκδόσεων 1955, '64, '67, '70, '72.)

ΑΣΤΙΚΟΣ ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Κατανομή του πληθυσμού σέ %

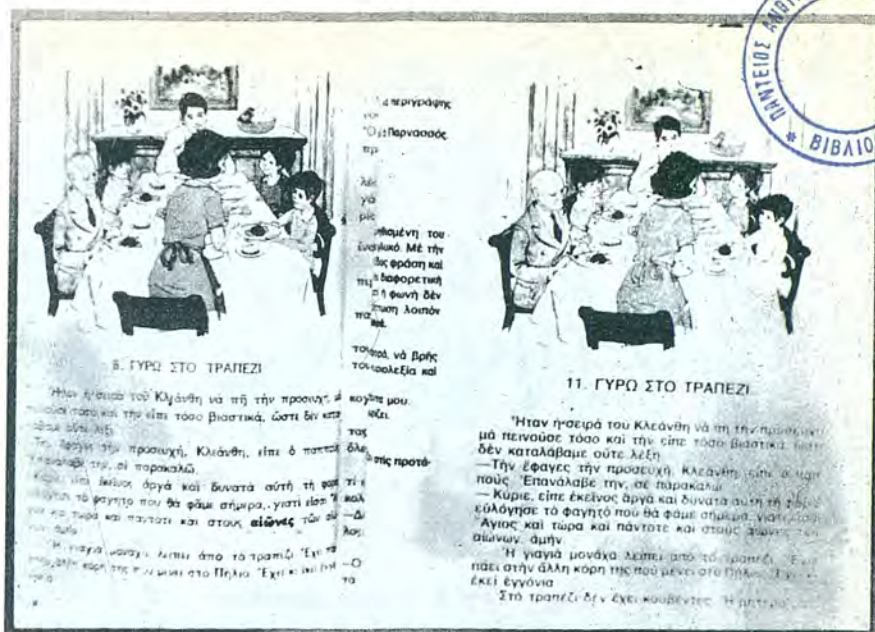
Έτος	άστικός	ήμ/κός	άγροτικός
1928	31,1	14,5	54,4
1940	32,8	14,8	52,4
1951	37,7	14,8	47,5
1961	43,3	12,9	43,8
1971	53,2	11,7	35,1

● Άναγνωστικό της Δ' Δημοτικού.
1964: ‘Η καλωσύνη του Σπύρου’, διήγημα του Σαραντίδη

1965: ‘Ο Παππούς’, διήγημα του Κακαθίτσα

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ παραμένει ή ίδια. Πέρα από τό θέμα της χρησιμοποίησης ενός έργου πού έφτιαξε ένας καλλιτέχνης γιά συγκεκριμένο σκοπό, χρησιμοποίησης μάλιστα από τό κράτος σέ περίοδο μεταρρυθμίσεων, ύπάρχει καί τό άπλό θέμα του περιεχομένου της εικονογράφησης σέ σχέση μέ τό περιεχόμενο του διηγήματος. Κι άν μέν ‘Η καλωσύνη του Σπύρου’ συγχωρεί τόν ‘Παππού’, τό ότι ό ‘Κροϊσος καί Σόλων’ μεταβάλλεται σέ ‘Δημοκλήδη’ – τόν πρώτο πράκτορα, όπως λέει τό κείμενο – άλλά καί μόνο γιατί φοράει άρχαία ρούχα, είναι κάτι τελείως άσυμβίβαστο.

● Άναγκαστικός Νόμος 129 της 19 Σεπτεμβρίου 1967.

«Άθρον 13.1. Τά έτη φοιτήσεως εις τας Παιδαγωγικάς Άκαδημίας όρίζονται εις Δύο»... Τά βιβλία πού έκδίδονται στη διάρκεια της 7ετίας προσπαθούν νά καλύψουν ιδεολογικά τή συγκεκριμένη καθημερινότητα, παρουσιάζοντάς τη όμως σά ρόζ κουφέτο. Φυσικά ή οικογένεια υπερχαλύπτει κάθε άλλη δραστηριότητα, γιατί τό τρίπτυχο «Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια» έχει γίνει «Πατρίς, Οικογένεια, Θρησκεία». Τό κλειστό κύκλωμα τής οικογενειακής ζωής προβάλλεται καί σάν τό ιδεώδες. Δέν είναι περιεργό ότι αυτό τό ίδιο ιδεώδες καλύπτει καί τή μεταπολίτευση – τουλάχιστον στην πρώτη φάση. Παρ' όλο πού γίνονται όρισμένες αλλαγές στά κείμενα, ή εικονογράφηση μένει ή ίδια.

● Οι αντίρρησης για τό είδος τής εικονογράφησης, στην ανάλυση των εικόνων του κάθε βιβλίου, πού μπορεί νά 'χει κανείς (έκδ. 1928,32,34) δέν μπορεί ταυτόχρονα νά τόν κάνει νά μήν αναγνωρίσει ότι τά ταχύτατα περάσματα σέ μιά διαφορετικού τύπου – καί ιδεολογίας – εικονογράφηση (γιατί μόνο αυτή ουσιαστικά αλλάζει), δέν θά άφηνε τά περιθώρια μακροπρόθεσμα για μιά ουσιαστική ανανέωση.

Γιατί ή επί χρόνια παρουσία τής «Γιορτής του Πατέρα», ένα πρότυπο πού έχει καταργηθεί από τήν ίδια τή ζωή, τουλάχιστον μέ τή σχέση καί τήν εμφάνιση πού προτείνεται, δέ δείχνει τίποτα άλλο παρά τήν έλλειψη τόλμης – καί άρετής – για τήν άποδοχή καί παρουσίαση των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων πού έχουν έπιβληθεί.

Γι' αυτό καί ή πρόταση για τήν κατάργηση του μονοπωλίου έκδόσεως σχολικών βιβλίων (στην πρώτη βαθμίδα), θά άποτελοΰσε έναν πόλο έλξης για τό πέρασμα καινούργιων εκπαιδευτικών μεθόδων.

’Ας κάνουμε τά παιδιά ν’ αγαπήσουν τό βιβλίο

της Β. Αγγελοπούλου

Τό παιδικό αναγνωστικό κοινό είναι τό πιο ευαίσθητο κι ευάλωτο κοινό. Γιατί τό παιδί, που τί του είναι πρωτοφανέρωτο και όλοένα προσπαθεί να ανακαλύπτει τί γίνεται γύρω του, πού ζητάει μέ πάθος να καταλάβει τίς σχέσεις και τίς αιτίες των φαινομένων πού παρατηρεί, δέχεται σάν τόν διψασμένο τά μηνύματα πού του φέρουν τά διαβάσματά του. Κι αυτά αφήνουν έντονα σημάδια στη φαντασία του, τή σκέψη και τήν κρίση του.

Γι’ αυτό πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στην επιλογή των βιβλίων του. Εξάλλου υπάρχει κι ένας ακόμη λόγος πού επιβάλλει τήν προσοχή μας. Από τά πρώτα βιβλία πού θά δώσουμε στα παιδιά μας, εξαρτάται αν θ’ αγαπήσουν τό διάβασμα ή όχι. Κι αυτό έχει μεγάλη σημασία.

Γιά να κάνουμε τά παιδιά ν’ αγαπήσουν τό διάβασμα και να βρίσκουν ενδιαφέρον σ’ αυτό, πρέπει τά βιβλία πού τους προορίζονται να είναι γραμμένα μέ σύγχρονο πνεύμα και όχι μέ τή νοοτροπία τής «καλής παλιάς εποχής». Γιατί τό παιδί ζει μαζί μας, στη δική μας εποχή, και τά άπειρα καθημερινά προβλήματα πού παρακολουθεί γύρω του τό απασχολούν και τό προβληματίζουν.

Ευτυχώς ανάμεσα στα βιβλία πού κυκλοφορούν τώρα, υπάρχουν αρκετά πού τό περιεχόμενό τους ενδιαφέρει τό σύγχρονο παιδί. Άλλα απ’ αυτά έχουν ένα καθορισμένο μύθο βασισμένο σε σημερινά προβλήματα, άλλα αναφέρονται στην ιστορία, άλλα έχουν θέματα παρμένα από τή φύση και τόν κόσμο της. Η ποικιλία είναι αρκετά μεγάλη.

Γιά τά περισσότερα απ’ αυτά τά βιβλία ή ενημέρωσή μας είναι ελάχιστη. Γιατί ούτε ο ήμερήσιος, ούτε ο περιωδικός τύπος διαθέτουν συστηματικά τόν απαιτούμενο χώρο για τήν παιδική λογοτεχνία. Και τό ραδιόφωνο κι ή τηλεόραση τήν αγνοούν.

Η ανάγκη τής ενημέρωσης είναι πάντα επιτακτική, αλλά γίνεται πιο έντονη τώρα τό καλοκαίρι. Οι γονείς μπορούν να διαθέσουν κάποιο χρόνο για να κάνουν τά παιδιά τους ν’ αγαπήσουν τό διάβασμα και τά παιδιά έχουν περισσότερα χρόνο να διαβάσουν για τήν ψυχαγωγία τους, χωρίς τό άγχος τής μελέτης του σχολείου.

Γιά να βοηθηθούν κάπως όσοι ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τά βιβλία πού κυκλοφορούν, παραθέτω στη συνέχεια μία σύντομη παρουσίαση μερικων απ’ αυτά, μιλώντας για τό περιεχόμενό τους και για τήν ηλικία στην οποία απευθύνονται. Θά ήθελα να επισημάνω ότι ή κατά ηλικία ταξινόμηση των βιβλίων είναι απλώς ενδεικτική. Αυστηρή ταξινόμηση τέτοιου είδους, είναι αδύνατο να υπάρξει. Γιατί ή αναγνωστική ικανότητα κι ή ώριμότητα του μικρού αναγνώστη εξαρτιέται από τίς ειδικές συνθήκες του καθενός, πού είναι άνάλογες μέ τό κοινωνικό, τό σχολικό και τό οικογενειακό περιβάλλον του.

Ελένη Βαλαδάνη: ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΙΚΡΟΥΤΣΙΚΟ. ΑΡΚΟΥΔΑΚΙ (-ΑΣΤΕΡΑΚΙ-ΑΥΓΟΥΔΑΚΙ-ΚΑΡΦΑΚΙ-ΚΡΕΜΜΥΔΑΚΙ-ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑΚΙ) Αθήνα, Παπαδόπουλος, 1977.

Μία σειρά από 6 βιβλία, για πολύ μικρά παιδιά, με πλούσια και εκφραστική εικονογράφηση τής Άννας Ίωαννίδη, πού δημιουργεί μία ζωντανή και διασκεδαστική ατμόσφαιρα. Ο μικρός Λουκάς, με τόν άχώριστο φίλο του τόν σκύλο του τόν Πάβλο, είναι ο ήρωας όλης τής σειράς. Κι έχει άπορίες για όλα. Πώς τό πράσινο μπουμπούκι γίνεται τριαντάφυλλο; Τί κάνουν οι άχτίνες του ήλιου; Πότε θγαίνει τ’ άστεράκι; Κάθε βιβλίο και μία πολύ απλή καθημερινή ιστορία, γραμμένη μέ διασκεδαστικό κι άνάλαφο ύφος, πού δίνει άπαντήσεις στις άπορίες των μικρών παιδιών.

Άννέτ Τιζόν και Τάλους Ταίηλορ: Ο ΜΠΑΡΜΠΑΜΠΑΜΠΑΣ - ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑΜΠΑΜΠΑ Αθήνα, Άργώ, 1976

Δύο βιβλία για μικρά παιδιά, πού βασίζονται κυρίως στη διασκεδαστική και όλο ευαισθησία εικονογράφηση τους. Κάθε σελίδα και μία σύνθεση πού μέ τίς απλές και άπαλές γραμμές των εικόνων της και τ’ άρμονικά της χρώματα, δημιουργεί ένα πλήθος έντυπώσεις και κεντρίζει τή φαντασία. Ο Μπαρμπαμπαμπάς είναι ένα πελώριο άσουλούπιο αλλά χαριτωμένο πλάσμα πού γεννιέται από τή γη, σάν τά δέντρα και τά λουλούδια. Γεμάτος καλοσύνη κι άγάπη για κάθε τι ζωντανό, βοηθάει όποιον έχει τήν ανάγκη του. Και τά δύο βιβλία μιλούν στη φαντασία των παιδιών - τό κείμενό τους είναι ελάχιστο - και τά μεταφέρουν σ’ ένα κόσμο γεμάτο φιλικότητα και πραότητα, αλλά και δυναμικό.

Ευγενία Φακίνου: Η ΤΕΝΕΚΕΔΟΥΥΠΟΛΗ, Αθήνα, Κέδρος, 1977

Παραμύθι πού παιχτηκε από τό κουκλοθέατρο «Καλημέρα» τής Ευγενίας Φακίνου. Η πολύ όμορφη εικονογράφηση του κι οι χρωματιστές του σελίδες δημιουργούν μία χαρούμενη και διασκεδαστική ατμόσφαιρα και ζωντανεύουν τούς ήρωές του, τά κουνιστά κουκιά.

Βούλα Μάστορη: ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΣ, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 1977, σελ. 92

Δύο παραμύθια πού μαθαίνουν στα μικρά παιδιά τή ζωή τής μέ-

λισσας και των μερηγκιών μέ διασκεδαστικό τρόπο. Πλούσια κι όμορφη εικονογράφηση του Ραφαήλου Βογιατζόπουλου, αλλά μέ κάπως έντονα κι όχι επιτυχημένα χρώματα. (Για παιδιά ως 8 χρονών).

Κόκλος του Έλληνικού Παιδικού Βιβλίου: ΤΟ ΧΡΥΣΟ ΡΟΔΙ Αθήνα, 1974, σελ. 250.

Μία εύστοχη επιλογή από ποιήματα και πεζά των Έλλήνων συγγραφέων πού άσολούνται μέ τήν παιδική λογοτεχνία.

Τό πολυποίκιλο περιεχόμενό της - παραμύθια, ιστορίες από τή σύγχρονη ζωή και από τά περασμένα, ιστορίες από τή φύση μέ τά ζώα και τά λουλούδια της, άλλες γεμάτες συγκίνηση και λυρισμό, άλλες έξυπνες και μέ χιούμορ, λυρικά ή άστεία ποιήματα - μιλά στο συναισθηματικό κόσμο του παιδιού και χαρίζοντάς του ευχάριστες ώρες τό κάνει να ενδιαφερθεί περισσότερο για τό διάβασμα. (Για παιδιά από 8 χρονών κι επάνω).

Ελένη Βαλαδάνη: ΕΝΑΣ ΘΕΟΣ ΞΕΠΕΤΙΕΤΑΙ, Αθήνα, Κέδρος, 1977, σελ. 170.

Μία παρά παιδιών από τήν Αθήνα ξεκινά για διακοπές στη Χάλη, ένα μικρό νησί κοντά στη Ρόδο. Οι προετοιμασίες, τό ταξίδι κι ή γεμάτη καινούργιες εμπειρίες και συναρπαστικές περιπέτειες ζωή των μικρών πρωτευουσίων στο νησί, δίνονται μέ πολλή δροσιά, ζωντάνια και χιούμορ. (Από 8 χρονών κι επάνω).

Λιλή Μανροκεφάλου: ΑΓΙΣ, Αθήνα, Κέδρος, 1977.

Στά χρόνια τής παρακμής τής Σπαρτης, τόν 3ο π.Χ. αιώνα, ο Άγης, ο γιός του βασιλιά Εύδαμίδα, όνειρεύεται να σταματήσει τήν καταστροφική πορεία τής πατρίδας του και να τήν κάνει να ξαναβρεί τήν παλιά της δόξα. Δεν είναι, όμως, εύκολο να πραγματοποιηθούν τά όνειρα ενός αγνού και άπειρου νέου πού δεν είναι σε θέση να σταθμίσει τήν οργανωμένη δύναμη του κακού και δεν έχει τίς δυνατότητες να τό πολεμήσει μέ τά κατάλληλα μέσα. Έτσι τό κίνημά του άφάνίζεται. Όμως ο σπόρος πού έριξε θά βλαστήσει αργότερα. (Από 9 χρονών κι επάνω).

Αλεξάνδρα Δέλτα - Παπαδόπουλου: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ, Αθήνα, Έστία, 1976, σελ. 181.

Ιστορίες γύρω από όχι πολύ γνωστά πρόσωπα τής ελληνικής μυθολογίας, γραμμένες μέ ζωντά-

νια και γλαφυρότητα. 'Η απλό-
τητα κι η όμορφιά τους γοητεύει
τόν αναγνώστη και τόν μεταφέρει
στό μυθικό κόσμο που έπλασε η
φантаσία των αρχαίων Έλλήνων.
(Από 9 χρονώ κι επάνω).

Πιπίνα Τσιμικάλη: ΨΗΛΑ ΣΤΗ
ΣΤΑΝΗ ΤΗΣ ΓΑΡΥΦΑΛΛΙΑΣ,
'Αθήνα, Κέδρος, 1977, σελ. 143.

Τά παλικάρια της 'Αντίστασης
κουβαλούν ένα Γερμανό τραυμα-
τία στη σtάνη της Γαρυφαλλιάς,
μιάς βασανισμένης χωριάτισσας,
πού έχει τό μονάκριβο γιό της
χαμένο στόν πόλεμο. 'Ο τρώπος,
πού η απλή αυτή γυναίκα άντιμε-
τωπίζει και φροντίζει τό στρατι-
ώτη του έχθρου σέ μία τραγική
για την ίδια εποχή της ζωής της,
φέρει ένα θερμό μήνυμα άνθρω-
πιάς στίς γεμάτες σκληρότητα μέ-
ρες μας. (Γιά παιδιά 10 ως 12
χρονώ).

Πιέρ Γκαμαρρά, Ο ΚΑΠΕΤΑΝ
ΑΠΡΙΑΝΣ, Μετάφρ. Ζωής Σδώ-
λου - Βέη. 'Αθήνα, 'Αργώ, 1976,
σελ. 134.

Ποιός είναι ο Καπετάν 'Απρί-
λης, πού τ' όνομά του συμβολίζει
τήν άνοιξη και τόν ήλιο, την έλ-
πίδα για τη ζωή και τη λευτεριά;
Τό μαθαίνουμε σιγά-σιγά, καθώς
ξετυλίγεται ο μύθος στό καλο-
γραμμένο αυτό μυθιστόρημα, πού
τό θέμα του αναφέρεται στην
άντίσταση των Γάλλων στη γερ-
μανική κατοχή.

Στά δύσκολα εκείνα χρόνια, ο
Γιάννης, ένας μικρός παριζιάνος,
καταφεύγει μαζί μέ τη μητέρα
του σ' ένα όρεινό χωριό των Πυ-
ρηναίων. Στά έκθαμβά μάτια του
παιδιού φανερώνεται η όμορφιά
της φυσικής ζωής, ενώ ταυτό-
χρονα του αποκαλύπτεται η κα-
λοσύνη κι ο ήρωισμός των απλών
άνθρώπων, πού μάχονται τόν
κατακτητή. Και δέν άργεί νά
προσφέρει κι ο ίδιος τίς μικρές
του δυνάμεις στό μεγάλο άγώνα.
'Ενα βιβλίο πού δείχνει τη δίνη
και την πάλη του ανθρώπου για
τη λευτεριά.

ΤΑ ΠΑΡΑΞΕΝΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ, 'Αθήνα,
Μπουκουμάνης, 1977.

Δώδεκα αυτότελείς τόμοι, πού
μάς γνωρίζουν τά παράξενα του
ζωικού κόσμου (τά ζώα, τά που-
λιά, τίς άράχνες κ.λπ.) και μάς
μιλούν για την εξέλιξη της τεχνι-
κής (τ' αυτοκίνητα, τ' αεροπλάνα,
τίς μηχανές κ.λπ.).

'Ο κάθε τόμος έχει μία μικρή
είσαγωγή στην άρχή και στό τέ-
λος ένα γλωσσάρι για τόν ανα-
γνώστη πού δέν είναι μυημένος
στην ειδική όρολογία. Τά κείμενα
είναι πολύ σύντομα και αφήνουν
νά μιλούν οι εικόνες, πού είναι
θαυμάσιες, έγχρωμες και πολύ
παραστατικές.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

1. Βερκόρ: Η ΣΙΩΠΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ
2. Άννα Φράνκ: ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΦΡΑΝΚ
3. Στέφαν Χέιμ: ΟΜΗΡΟΙ
4. Πιότρ Βερσιγκόρα: ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕ ΚΑΘΑΡΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ
5. Πιότρ Βερσιγκόρα: Β' τόμος
6. Πιότρ Βερσιγκόρα: Γ' τόμος

Θά ακολουθήσουν διαλεχτά έργα από όλες τίς χώρες, όσες έκαναν 'Αντίσταση
κατά των στρατευμάτων κατοχής.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ: 'Η τιμή και η συνείδηση των σκλαβωμένων λαών

ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΑΣ

1. Σόλωνα Ν. Γρηγοριάδη ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

	1941 - 1974
ΤΟΜΟΣ 1ος ΚΑΤΟΧΗ	1941 - 1943
ΤΟΜΟΣ 2ος ΚΑΤΟΧΗ - ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ	1943 - 1945
ΤΟΜΟΣ 3ος ΕΝΟΠΛΟΣ - ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ	1946 - 1949
ΤΟΜΟΣ 4ος ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	1950 - 1967
ΤΟΜΟΣ 5ος ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ (έπιβολή και άκμή)	1967 - 1969
ΤΟΜΟΣ 6ος ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ('Αποτελμάτωση)	1969 - 1973
ΤΟΜΟΣ 7ος ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ (Κατάρρευση)	1973 - 1974

Στό μεγάλο σχήμα 75 x 105, μέ πλούσια εικονογράφηση και έξαιρετική βιβλιο-
δεσία.

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ

τιμή 3.200

2. Φοίβου Ν. Γρηγοριάδη 'Ιστορία της 'Ελλάδος 1909 - 1940 σέ 4 τόμους.

- 1 + 2: Διχασμός - Μικρά 'Ασία 1909 - 1922
- 3: «'Ελληνική Δημοκρατία» 1923 - 1935
- 4: «'Η 4η Αυγούστου» - 'Αλβανία 1936 - 1940

Σχήμα 75 X 105. Πλήρης εικονογράφηση, φροντισμένη βιβλιοδεσία.

οι 4 τόμοι δραχ. 1.800

3. 'Απαντα 'Αντρέα Καρκαθίτσα

Παρουσίαση-έπιμέλεια ο φιλόλογος Στράτος Χωραφάς. 'Η έκδοση σέ τέσσερις
τόμους των 30 τυπ. φύλλων έκαστος, σελ. 480 στό μεγάλο σχήμα 70 x 100, είναι
πολύ φροντισμένη. 'Εχει έξαιρετική εικονογράφηση. 'Αριστη βιβλιοδεσία μέ
χρυσοτυπίες.

'Ο Καλύτερος 'Ελληνας διηγηματογράφος στην πιό φροντισμένη έκδοση.

οι 4 τόμοι δραχ. 1.800

Μιά «Λογική» χωρίς λογική ή πώς μιά παλιά ἐπιθυμία μετατρέπεται σέ ἄγχος

Τοῦ Βασίλη Νούλα

Ήταν παλιά ἡ διατύπωση καί ἡ ἐπιθυμία γενική γιά μιά συστηματικότερη διδασκαλία τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων στά γυμνάσιά μας σέ ἀντικατάσταση τῆς ἀνεκδιήγητης παλιάς «Λογικῆς». Ὅπωςδήποτε αὐτό καθαυτό τό γεγονός εἶναι μιά κατάκτηση τῆς παιδείας μας πού ἀναμφισβήτητα θά χαιρετισθεῖ σάν θετική κατάκτηση τοῦ λαοῦ μας.

Ἀλλά ἡ μελέτη τῶν βιβλίων πού ἔχουν ἐπιλεγεῖ μᾶς βάξει σέ πολλές ἀνησυχητικές θά λέγαμε σκέψεις, γιατί ἂν ἡ εἰσαγωγή τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας στά γυμνάσιά μας εἶναι θετικό δῆμα, ἡ ποιότητα τῶν βιβλίων, πού προκρίθηκαν μάλιστα ὑστερα ἀπό σχετικό διαγωνισμό, εἶναι ἀρνητική. Δέν γνωρίζουμε τήν ποιότητα ὅσων ἀπορρίφθηκαν ἀπό τήν ἐπιτροπή κρίσης γιά νά ἐκτιμήσουμε καί ἀνάλογα τήν κρίση καί τῆς ἐπιτροπῆς. Ἴσως θά ἦταν προτιμότερο νά ἀπορριφθοῦν ὅλα καί νά ξαναπροκηρυχθεῖ ὁ διαγωνισμός. Καί αὐτό γιά τούς ἐξῆς λόγους:

1. Τά βιβλία δέν προσφέρονται καθόλου ἀπό διδακτική ἀποψη. Φαίνεται πώς οἱ συγγραφεῖς τους δέν ἔχουν καμιά πείρα ἀπό τή σχολική πράξη, καί αὐτό ὅχι μόνο ἀπό καθαρά παιδική ἀποψη (ἐνότητες διδακτικές κ.λπ.), ἀλλά καί ἀπό ἀποψη περιεχομένου. Κυριαρχεῖ ἕνας ἐλίτικος καί διανοουμενίστικος τρόπος παρουσίας ἀπό τή γλώσσα μέχρι τή διατύπωση τῶν νοημάτων, πού εἶναι ἀδύνατο νά παρακολουθηθοῦν ἀπό τό μαθητή καί πολλές φορές καί ἀπό τόν ἴδιο τό δάσκαλο: ἐκφραστικές ἀσάφειες, σύγχυση νοημάτων κ.λπ.

Εἰδικότερα τά «Στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας» (εἰσαγωγή στή φιλοσοφία), ὅπως χαρακτηρίζονται, ἔχουν τήν παρακάτω διάταξη:

Α. Εἰσαγωγή, (ἐννοια, ἀντικείμενο, ἐπιστήμη καί ἀξία τῆς φιλοσοφίας) ἀπό τήν Κελεσίδου – Γαλανοῦ.

Β. Γνωσιολογία, (πρόβλημα – πηγές, ἐξωτερικός κόσμος καί κύρος τῆς γνώσεως) ἀπό τή Γραμματική Ἀλατζόγλου.

Γ. Ἠθική, (ἐννοια, Ἠθική καί ψυχολογική συνείδηση παράγοντες τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, οἱ ἀξίες, ἠθικοί κανόνες καί τό πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως) ἀπό τήν Κελεσίδου – Γαλανοῦ.

Δ. Αἰσθητική, (ἐννοια, ἀντικείμενο, τέχνη, τό Ὁραῖο, Αἰσθητικές κατηγορίες) ἀπό τήν Κελεσίδου – Γαλανοῦ.

Ε. Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων: (Εἰσαγωγή, προσωκρατικοί, Ἀττική φιλοσοφία – φιλοσοφία τῶν Ἀλεξανδρινῶν καί τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων), ἀπό τόν Εὐάγγελο Ροῦσο.

Ὁ ἴδιος διαχωρισμός ἰσχύει καί γιά τό Ἀνθολόγιο πού περιλαμβάνει τά ἀντίστοιχα κείμενα.

2. Δεύτερη γενική παρατήρηση εἶναι ἡ κατά ἀπαράδεκτο τρόπο μονομερῆς παρουσίαση τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς φιλοσοφίας, δηλ. τῆς ἰδεαλιστικῆς δυτικῆς φιλοσοφίας. Φυσικά δέν θά περίμενε κανεῖς μιά φιλοσοφική ἔκθεση τῆς ἀριστερῆς μαρξιστικῆς φιλοσοφίας, ἀλλά νά ἀγνοεῖται καί τελείως τό θέμα παραπάει. Γιατί αὐτός ὁ στρουθοκαμηλισμός; Τή στιγμή πού ξέρουμε καλά πώς οἱ μαθητές μας, ἔστω καί ἀπό μόδα ἂν θέλετε, διαβάζουν ὅ,τι πέσει στά χέρια τους ἀπό μαρξιστική φιλολογία καί εὐτυχῶς ἡ δυστυχῶς κυκλοφοροῦν ἀφθονα στίς μέρες μας ὅλα σχεδόν τά ἔργα τῶν κλασικῶν τοῦ μαρξισμού γιατί ἐμεῖς, λέγω, νά ἐπιμένουμε μέ μακάθρια μακαριότητα νά ἀγνοοῦμε τό θέμα; Γιατί νά μὴν παρουσιάσουμε τίμια – ἔστω καί μέ πολενικό πνεῦμα – τίς βασικές ἀρχές τῆς μαρξιστικῆς φιλοσοφίας, ἀφοῦ καλῶς ἡ κακῶς, μᾶς ἀρέσει δέ μᾶς ἀρέσει, ἡ φιλοσοφία αὐτή, ἡ ἂν θέλετε ἡ πολιτική αὐτή ἰδεολογία, συνταράσσει τήν ἐποχή μας ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ πλανήτη μας; Τέτοια στάση μόνο τ' ἀντίθετα ἀκριβῶς ἀποτελέσματα φέρνει.

3. Τρίτη γενική παρατήρηση εἶναι ἡ σέ ἀφάνταστο βαθμό καί πολύ ὑποτιμητικό γιά τούς συγγραφεῖς τῶν παραπάνω ἐγχειριδίων, μέ ἐξάιρεση τόν κύριο Ροῦσο, δουλική προσκόλληση στά κείμενα τοῦ κ. Θεοδωρακόπουλου, πού παρουσιάζεται σχεδόν σάν ὁ μόνος φιλόσοφος τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. (Τό ὄνομα π.χ. τοῦ Θεοφ. Βορέα δέν ἀναφέρεται οὔτε μιά φορά). Βέβαια εἶναι γνωστή ἡ προέλευση τοῦ βιβλίου: εἶναι τέκνο τοῦ Κέντρου Φιλοσοφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, πρόεδρος τοῦ ὁποίου εἶναι ἀκριβῶς ὁ κ. Θεοδωρακόπουλος.

Εἶναι ἀκόμη γνωστό πώς οἱ συγγραφεῖς του εἶναι συντάκτες, δηλ. ὑπάλληλοι αὐτοῦ τοῦ Κέντρου. Ἔτσι μπορεῖ κανεῖς νά συμπεράνει πώς καί τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς κρίσης πού τό διάλεξαν θά εἶναι ἡ μέλη αὐτοῦ τοῦ Κέντρου ἡ ἄμεσα ἐπηρεαζόμενοι ἀπ' αὐτό. Ἐχουμε δηλ. ἕνα ἀποτέλεσμα ἀντάξιο τῆς προέλευσής του. Σ' αὐτό τουλάχιστον πέτυχαν ὅλοι ὅσοι δούλεψαν γι' αὐτό.

4. Τό βιβλίο ἔχει τόν τίτλο «Στοιχεῖα φιλοσοφίας» (Εἰσαγωγή στή φιλοσοφία) καί περιορίζεται μόνο σέ πέντε κεφάλαια, ὅπως εἶπαμε: Εἰσαγωγή, Γνωσιολογία, Ἠθική, Αἰσθητική, Φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων. Κί' ἐδῶ εἶναι ἑλλειπστατο καί καθόλου ἀντιπροσωπευτικό. Δέν ἀναφέρονται καθόλου π.χ. τά κεφάλαια, βασικά τῆς φιλοσοφίας: τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας ἡ φιλοσοφίας τῆς φύσεως ἡ τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας (Social-Philosophie) ἡ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἡ τῆς φιλοσοφικῆς Ἀνθρωπολογίας ἡ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος (Kulturphilosophie), γιά νά περιοριστοῦμε μόνο σ' αὐτά. Γιατί αὐτή ἡ παράλειψη καί μέ πιά χρησιμότητα ἔγινε ἐπιλογή; Ἡ μήπως γιατί ὁ «δάσκαλος» (δηλ. ὁ κ. Θεοδωρακόπουλος) δέν ἀσχολήθηκε βαθύτερα καί ἐκτενέστερα μ' αὐτά ἢ τί νά ὑποθέσει κανεῖς τέλος πάντων;

5. Ἐπειτα γιατί σάν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας παρουσιάζεται μόνο ἡ ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφία χωρίς καμιά ἀναφορά στήν ἀνατολική, τή μεσαιωνική ἢ τή σύγχρονη φιλοσοφία; Ἀντί αὐτό τό συνδυάσμα δέν θεα ἦταν προτιμότερη μιά σεμνή καί ὑπεύθυνη παρουσίαση τῆς παγκοσμίας ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας πού θά ἦταν ἔτσι ἡ ἴδια καί μιά εἰσαγωγή στή φιλοσοφία, ἀφοῦ ἡ φιλοσοφία καί ἡ ἱστορία της δέν ἀπέχουν καί πολύ;

6. Γενική παρατήρηση εἶναι ἡ ἑλλειψη ἐνότητας καί ὁμοιογένειας στή συγγραφή τοῦ βιβλίου, πράγμα πού δείχνει πώς οἱ παραπάνω συγγραφεῖς ἂν καί προέρχονται ἀπό τήν ἴδια στέγη δέν ἔκαναν καμιά προσπάθεια γιά συνεργασία. Ὁ καθένας τράβηξε τό δρόμο του χωρίς βέβαια νά ξεφεύγει ἀπό τίς γενικές ὁδηγίες πού φαίνεται πώς εἶχαν ἔξωθεν ἢ ἄνωθεν ἡ ἀκόμα

χειρότερα, μόνοι τους έθεσαν για να φανούν «βασιλικότεροι του βασιλέως». Μικρή απόδειξη και μόνο καθαρά τυπική πόνος ή γ. Αλατζόγλου – Θέμελη αναφέρει στο κείμενό της και τα σχετικά κείμενα από το Άνθολόγιο, πράγμα που βοηθάει πολύ στη διδασκαλία.

7. Η άρχη που διαφαίνεται στην όλη προσπάθεια συγγραφής του διδλίου είναι ή άποψη πώς τάχα ή φιλοσοφία είναι μία ιδιαίτερη ένασχόληση του ανθρώπινου πνεύματος, μία ιδιαίτερη ικανοποίησή του. Ένας αϊτοσκοπός· ή φιλοσοφία δηλ. για τη φιλοσοφία. Κάτι δηλ. που δέν έχει καμιά σχέση με την πολιτική. Αυτό δέν είναι μόνο ψέμα αλλά και άφέλεια και ύποκρισία, γιατί ή παραπάνω θέση όχι μόνο δέν είναι άπολιτική και πάνω ή πέρα από την πολιτική, αλλά πολιτική αντιδραστική και αντιδημοκρατική. Αυτό φαίνεται και από την έπιλογή της γνωσιολογίας – που για τον Άριστοτέλη είναι μία μέθοδος, ένα όργανο για τη φιλοσοφία – της ήθικης και της αίσθητικής σάν τα κυριότερα και αντιπροσωπευτικότερα δείγματα της φιλοσοφίας, σάν δήθεν πιό άπολιτικά και ακίνδυνα. Άπορεί κανείς πώς δέν διάλεξαν και την αναλυτική φιλοσοφία ή φιλοσοφία της γλώσσας, που είναι και τόσο της μόδας έξω.

8. Τελικά αυτά τα διδλία δέν βοηθούν καθόλου τό νέο στό νά τόν κάνουν νά άρχίσει νά σκέφτεται φιλοσοφικά, δηλ. νά άρχίσει νά σκέφτεται θαύτερα μόνος του στηριγμένος στις δικές του νοητικές δυνάμεις: δέν ξυπνούν στό νέο μέσα του τόν «έρωτα του καλού και της αλήθειας». Του παρουσιάζουν τη φιλοσοφία σάν μία σχολαστική μάθηση παρά σάν μία «άναγωγή εις ουσίαν», σάν μία γιγαντομαχία περί της ουσίας». Τόν μπερδεύουν αντί νά του άνοίξουν τά μάτια της ψυχής του προς τό «πέλαγος του καλού και της αλήθειας», τόν άπογοητεύουν αντί νά τόν «διακλύσουν».

9. Τό διδλίο της «Χριστιανικής Ήθικης» για τη ΣΤ' τάξη τών γυμνασίων είναι πιό «άντικειμενικό», κι αυτό όσο βέβαια είναι δυνατό στην παρουσίαση της διαλεκτικής φιλοσοφίας.

10. Έλεϊται άναρωτιέται κανείς γιατί δέν γίνεται καμιά σύγκριση της φιλοσοφικής ήθικης με την ήθική του χριστιανισμού της εκκλησίας και του μαρξισμού.

11. Γίνεται άναφορά πολλές φορές σ' ένα φιλόσοφο π.χ. τόν Κάντ όχι μόνο κι από τούς τρεις συγγραφείς αλλά και από τόν ίδιο πολλές φορές χωρίς ένότητα, ίσως και με αντιφάσεις. Γι' αυτό θά ήταν καλύτερα μία ιστορία της φιλοσοφίας με πρότυπο την «Αρχαία Έλληνική Φιλοσοφία» τών Zeller-Nestle (σε μετάφραση Χρ. Θεοδωρίδη).

12. Θά ήταν βέβαια πολυτέλεια αλλά είναι ένα μεγάλο παράπονο του Έλληνα δασκάλου, νά ζητούσε από την πολιτεία ή βάρη και από τούς συγγραφείς ένα ιδιαίτερο διδλίο βοηθήμα για αυτόν που θά τόν βοηθούσε στη δουλειά του, πράγμα που γίνεται σχεδόν πάντα έξω.

13. Τελικά έχουμε ένα νεοκλασικό διδλίο «της σχολής Αθηνών» (Θεοδωρακόπουλος, Τσάτσος, Κανελλόπουλος).

14. Θα κάνουμε τώρα ειδικότερες παρατηρήσεις στά διάφορα μέρη του διδλίου:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έδώ διαδίδουμε άμέσως διάφορα άκαταλαδίστικα, και κυρίως για τούς μαθητές, όπως: «ό άνθρωπος οικοδομεί τη ζωή του πάνω σε έννοιες» (σελ. 5) ή πιό κάτω στην ίδια σελίδα «τό πνεύμα είναι αναφορικό και μορφοποιητικό» ή «στόν Ίππια τόν μείζονα ό Πλάτων παρουσιάζει τόν Σωκράτη ως αντίθετο τών σοφιστών και τών ρητόρων από «δαμόνια τύχη» παρακινούμενο νά έρευνά συνεχώς» (σελ. 6) ή «προϋπόθεση τών έπιστημών είναι ή λογική» (σελ. 18) ή «οί αντίθεσεις είναι μέσα στην ουσία της ζωής» (σελ. 26). Τέλος στη διδλιογραφία της «Εισαγωγής» δέν αναφέρονται τά διδλία «Εισαγωγή στη φιλοσοφία» τών Χρ. Θεοδωρίδη και Karl Jaspers.

ΗΘΙΚΗ

1) Ένώ λέγεται «τη σχέση άλλωστε ήθικης προς τά ήθη δειχνει και ή έτυμολογία του όρου ήθική· ή ήθική προέρχεται από την πρακτική οικονομική ζωή, όπως δείχνουν οί όροι άξία, χρηστός, χρέος κ.λ.π.», δέν αναφέρεται τουλάχιστον τό γνωστό

χωρίο του Άριστοτέλη όπου «ή ήθική από τούς έθους παράγεται» (σελ. 85)

2) Ένώ στη σελ. 85 αναφέρεται πολύ σωστά «ή φιλοσοφική ήθική... δέν είναι κωδικοποιημένη έπιστήμη ή όρισμένη μάθηση που σκοπεύει νά φρονιματίσει με έτοιμά σχήματα κανόνων και κριτήρια ή δογματικές θέσεις», στη σελ. 86 λέει: «Η φιλοσοφική ήθική δείχνει στόν άνθρωπο τό νόημα και τό μέγεθος της έσωτερικής του άυτονομίας τη σημασία που έχει για τη ζωή του νά κατευθύνη υπεύθυνα τίς πράξεις του με βάση σταθερές άρχές...» Στη σελ. 98 διαδίδουμε πάλι: «Γενικά όμως ή ήθική δέν είναι δυνατόν νά στηριχθή στο συναίσθημα, δηλ. σε κάτι ύποκειμενικό, μεταδλητό, σε γεγονότα και όχι σε σταθερές άρχές». Τέλος στη σελ. 103: «ό Άριστοτέλης ήδη έχει όρίσει ότι ή άρετή πρέπει νά πηγάζει από σταθερές άρχές» – πράγμα που είναι έντελώς λάθος άρκει νά θημηθούμε τό «πρός τόν καιρόν σκοπεΐν» του Άριστοτέλη. Η συγγραφέας προφανώς δρίσκει σε σύγχυση, γιατί τί συμβαίνει τέλος πάντων, ύπάρχουν ή όχι σταθεροί ήθικοί κανόνες και άρχές προς τούς όποιους ό άνθρωπος ρυθμίζει τη συμπεριφορά του; Όπωςδήποτε ό μαθητής με τό δίκιο του θά μάς κατηγορήσει για άγνοια ή καλύτερα σκοπιμότητα.

3) Στη σελ. 89: «Ό έσωτερικός άγώνας για την άξιοπρέπεια και ή «πρακτική» ήθική του διάσταση μετατρέπουν τη ζωή σε «βίον» με την άρχαία σημασία του όρου». Δηλαδή: ρωτάμε έμεις.

4) Στη σελ. 94: «Ό Άρίστιππος θεώρησε την ήδονή «ώς περιεχόμενον του άγαθού», χωρίς νά αναλύεται ό όρος ήδονή.

5) Όλόκληρο τό κεφ. 2 της ήθικης με τόν τίτλο: «ΗΘΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ», θά μπορούσε νά έλεγε γιατί είναι και πολύ άζατανόητο για τά παιδιά αλλά και γιατί δέν προσφέρει τελικά τίποτα.

6) Στη σελ. 101: «Τό όμολογουμένως τό λόγω ζήν» προφανώς λάθος τυπογραφικό, «όμολογουμένως τώ λόγω». Ένώ αναφέρονται ένα σωρό άχρηστα για τόν μαθητή πράγματα σε σχέση με την ήθική προβληματική όπως τό κεφ. 4 με τόν τίτλο: «Οί άξίες και τά συναφή προβλήματα», όπου ή συγγραφέας αισθάνεται και ή ίδια την άνάγκη νά δικαιολογηθεί γράφοντας στην άρχη σε παρένθεση: (Τό κεφάλαιο αυτό δέν άποτελεί διδακτική ένότητα αλλά είναι δείγμα προβληματισμού. Άποσκοπεί όχι στην παροχή γνώσεων αλλά στην άσκηση της κριτικής (ικανότητας), έμεις λέμε ούτε τό ένα ούτε τό άλλο, αλλά μάλλον σε έπίδειξη γνώσεων άποσκοπεί και σε συνειδητή ή άσυνειδητή άδυναμία για έξέταση τών σπουδαίων προβλημάτων της ήθικης, όπως οί σχέσεις της ήθικης με την πολιτική, με τη θρησκεία, Θεός, φύση, άλογον, με την έπιστήμη, με την κοινωνία. Τι νά πει κανείς;

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Η αισθητική άρχίζει με τόν νεοπαράκατω όρισμό (σελ. 125) της φιλοσοφίας, που δέν αναφέρεται στη γενική εισαγωγή, άκαταλαδίστικο έντελώς: «Η φιλοσοφία είναι μελέτη τών τρόπων με τούς όποιους εκφράζεται ή συνείδηση του ανθρώπου και ή προσπάθεια άναγωγής, με κάθε τρόπο σε κάτι ένιαίο».

1) Γενικά επικρατεί ή αντίληψη «ή τέχνη για τη τέχνη». Έτσι διαδίδουμε: «όταν ένα έργο τέχνης δέν είναι άυτοβελιωμένο, αλλά χρησιμοποιείται για άλλους – έκτός τούς αισθητικούς – σκοπούς, (πολιτικούς, έμπορικούς) περιέρχεται στο είδος τών εργαλείων...» (σελ. 133).

2) Καμιά σύνδεση τέχνης με τό ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον από τό όποιο προέρχεται, εκφράζει και έρμηνεύει ή είναι άκόμη άποτέλεσμά του, αν θέλετε. Διαδίδουμε άκόμη «... ή τέχνη δέν εκφράζει την ιστορική άντικειμενικότητα αλλά την άσθαντικότητα του δημιουργού της...» (σελ. 134). Τι νά πει κανείς... (σελ. 134) – Και ξαφνικά (σελ. 134): «Η τέχνη είναι άποτέλεσμα της αισθητικής συνείδησης του καλλιτέχνη, δηλ. εκ προειρύσεως επαναστατική... Και ή αισθητική συνείδηση του καλλιτέχνη τίνος είναι άποτέλεσμα; Τέλεια σύγχυση και ένα άδιόρθωτο αίσθημα ένοχής... Πιο κάτω (σελ. 136): «Κύρια πηγή της τέχνης είναι ή ίδια ή ψυχή του καλλιτέχνη...»

3) Ένώ αναφέρεται στις θεωρίες για το ωραίο του Πλάτωνα και του Πλωτίνου (σελ. 143), για τον Άριστοτέλη τίποτε.

4) Τέλος η διβλιογραφία έλλιπής όπως πάντα και μεροληπτική: Χαρακτηριστικά, δεν αναφέρεται ούτε η αισθητική του Παπανούτσου. Ούτε ένα απόσπασμα στο Άνθολόγιο, ενώ σωρό από τον κ. Μουτσόπουλο, ίσως γιατί ήταν μέλος της επιτροπής κρίσεως...

ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

1) Βασικά γίνεται λόγος για την τυπική (φορμαλιστική) άποψη της γνωσιολογίας, σαν ένα κομμάτι της τυπικής λογικής, και σχεδόν καθόλου λόγος για τη διαλεκτική λογική ή τις συγχρονείς απόψεις της Λογικής. Στην αρχή κιάλας (σελ. 32) διαβάζουμε: «Ποιός π.χ. θά άμφισβήτηση την άλήθεια ενός άπλου μαθηματικού συλλογισμού, όπως $2 + 2 = 4$; ή ποιός θά φέρει αντίρρηση ότι η αρχή του Άρχιμήδη είναι μιά δέδαιη γνώση που μάλιστα επαληθεύεται από την καθημερινή ζωή;» Ούτε καν γίνεται λόγος όχι για την μαρξιστική διαλεκτική, αλλά ούτε και για τη διαλεκτική του Έγελου (ελάχιστα στη (σελ. 59), ή για το διαλεκτικό υλισμό, που σχεδόν τον ταυτίζει με τον άπλοϊκό ρεαλισμό).

2) Έδω έχουμε επίσης άλλη μέθοδο, την ιστορική: Συζητώντας δηλ. τις σχετικές απόψεις διαφόρων φιλοσόφων και τά σχετικά φιλοσοφικά ρεύματα (σελ. 33). Φυσικά γίνεται πολύ μεροληπτική ιστορική έκθεση. 26) Η γνωσιολογία αρχίζει από τον Πλάτωνα και τελειώνει στον Κάντ, τίποτα για τη γνωστή θεωρία του Δημόκριτου.

3) Έξετάζονται σαν κάτι τελικά ξεχωριστά και αντίθετα – αίσθηση και νόηση – υποκείμενο και αντικείμενο – λόγος και έμπειρία – φύση και ιστορία κ.λπ.

4) Ένώ για τον Άριστοτέλη λέει: «Οί λογικοί νόμοι κατ' αυτόν είναι νόμοι της πραγματικότητας» (σελ. 42)... παρακάτω (σελ. 43) «τά συμβεβηκότα της ουσίας, ποσόν, ποιόν κ.λπ. είναν συγχρόνως και λογικοί τρόποι με τους όποιους σκεπτόμαστε την ουσία... ό νοός μου, έχει μέσα του την κατηγορία του ποιού...» Γίνεται δηλ. μιά Καντιανή έρμηνεία του Άριστοτέλη, που κάθε άλλο παρά Άριστοτέλης είναι.

Κι όλα αυτά για να φθάσουμε τόσο γρήγορα στο άποκορύφωμα της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας, «άποτέλεσμα των λογικών και φυσικών νόμων που πηγάζουν από την Ratio, δηλ. τον όρθό λόγο, είναι η άπαρασάλευτη τάξη που επικρατεί στον κόσμο και πηγή όλων αυτών και ό ίδιος ό όρθός λόγος είναι ό Θεός» (σελ. 44) – (Descartes—Spinoza—Leibniz).

6) Γενικά είναι μιά συστηματικότερη έκθεση και από παιδαγωγική – διδακτική άποψη προσφορότερη προσπάθεια από τη συγγραφή της Α. Κελεσίδου-Γαλανού.

7) Από τις 50 σελ. της γνωσιολογίας αναφέρονται στον Κάντ οι 11. Αυτό είναι χαρακτηριστικό δείγμα της νοστορπίας και των στόχων αυτού του βιβλίου.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1) Έδω έχουμε την καλύτερη δυνατή από κάθε άποψη, στα πλαίσια δέδαια που γενικά χαράχτηκαν έξωθεν ή άνωθεν – έκθεση φιλοσοφίας. Και περισσότερο διδακτική και άληθινότερη. Από την αρχή κιάλας (σελ. 156-7) γίνεται προσπάθεια για μιά σφαιρική έρμηνεία του φαινομένου της φιλοσοφίας χαράσσοντας τις ιστορικές προϋποθέσεις μέσα στις όποιες γεννήθηκε και άναπτύχθηκε η φιλοσοφία, όπου ό μύθος γίνεται λόγος, ή τυραννία δημοκρατία, και η έλευθερία και η φτώχεια άνεκτη και άνετη ζωή.

2) Όσο σύντομη και άν θεωρηθεί η έκθεση αυτή, θά μπορούσε π.χ. ό συγγραφέας της να έπεκταθεί λίγο περισσότερο στον Ηράκλειτο π.χ. για τη σημασία του Λόγου, στο «πάντα ρεΐ», τό ρόλο των αντιθέσεων κ.λπ.

3) Έπειτα δεν μπορούμε να δεχθούμε πως «οί προσωκρατικοί ήταν γνήσιοι έρευνήτες. Άναζητούσαν την άλήθεια για χάρη της άλήθειας... τό άνδιαφέρον τους δεν είχε σχέση με τά

καθημερινά προβλήματα» (σελ. 169)!...

4) Δεν μπορεί κανείς να μιλάει για τους προσωκρατικούς και τους σοφιστές και να μην κάνει λόγο για τη διαλεκτική για τις συνέπειες ευρύτερα της άτομικής φιλοσοφίας, για τη σπουδαιότητα της έννοιας της ύλης, για τη σημασία της αιώνιας ύπαρξης της φύσης, που δεν δημιουργήθηκε από τό Θεό, αλλά ήταν πάντα, και άκόμη για τη βαθύτερη σημασία του «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος» του Πρωταγόρα ή πως ήταν κατά του θεσμού της δουλείας ή τελικά τη σημασία αυτών των φιλοσόφων που έλευθερώνουν τον άνθρωπο από τις αυθεντίες του μύθου, της θρησκείας, της εξουσίας ή και αυτής άκόμα της φύσης. Έπειτα δεν ξεκαθαρίζεται άν ήταν άθεοι ή όχι, άν ήταν ή όχι ιδεαλιστές ή υλιστές, και ότι ήταν περισσότερο έπιστήμονες παρά φιλόσοφοι με τη μεταγενέστερη σημασία του όρου.

5) Ό συγγραφέας δεν παίρνει θέση, αλλά εκθέτει όσο εκθέτει. Έτσι άνάμεσα στον Ηράκλειτο (ροή), και τον Παριενίδη (στάση) δεν λέει ποιός έχει δίκαιο και γιατί κ.λπ. Δεν γίνεται δηλ. στους προσωκρατικούς ξεκάθαρη αντιπαράθεση των δύο ρευμάτων, του προσοδευτικού υλιστικού των υλοζωϊστών της Μιλήτου και του Ηράκλειτου, από τη μιά, και του ιδεαλιστικού και αντιδιαλεκτικού των Πυθαγορείων και των Έλεατών.

6) Για τον Σωκράτη δεν διευκρινίζεται άν η όλη του φιλοσοφία, κατά κύριο λόγο ήθική φιλοσοφία, τίθεται στην ύπηρεσία όλου του λαού ή μιάς μόνο μερίδας και μάλιστα της άριστοκρατίας.

κεραμικά

άπό τό εργαστήριο

“ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ,,

Φτιαγμένα με κέφι και αγάπη
σε καινούργιες πάντα φόρμες και σχέδια
έκλεκτά δώρα για τους άπαιτητικούς
φίλους σας.

Θά τά βρήτε στο εργαστήριο,
Φανερωμένης 48 - Χολαργός
τηλ. 65.21.725

Στη Θεσσαλονίκη άντικείμενα
του εργαστηρίου θά βρήτε
κατ' άποκλειστικότητα στο μαγαζί
“άντικείμενο,, Δημητρίου Γούναρη 30.

7) Στην έκθεση για τον Πλάτωνα διαβάζουμε μερικά παράξενα πράγματα όπως: «Ο Ἀριστοτέλης παρά το ότι οικοδόμησε δικό του σύστημα θεωρείται ο πιο αυθεντικός πλατωνικός» (σελ. 175), – τίποτε πιο λανθασμένο απ' αυτά – ή «ο Πλατωνικός έρωτας δεν είναι άλλος από τον πόθο της ψυχής για το αιώνιο, από τον αγώνα της να γνωρίσει τα πραγματικά όντα και να τα απομυθηθί σ' αυτή τη ζωή, δηλ. να τα πραγματοποιήσει, όσο γίνεται» (σελ. 177).

Και τί γίνεται με τον «παιδαγωγικό έρωτα»; ή «η ιδέα του αγαθού δεν είναι το Είναι, αλλά «επέκεινα του Είναι» δηλ. αυτή και μόνη είναι δημιουργικός λόγος του παντός και του αισθητού και του νοητού κόσμου» (σελ. 177), ενώ παραπάνω διαβάζουμε «οι ιδέες για τον Πλάτωνα είναι οντότητες αιώνιες... είναι πραγματικές... τα μεταβλητά φαινόμενα του κόσμου έχουν την αιτία τους σ' αυτά τα αμετάβλητα όντα», δηλ. φαύλος κύκλος, γιατί ποιός δημιουργεί ποιόν και πώς γεννιέται το αιώνιον; Έπειτα αφού η ψυχή είναι αθάνατη πώς «δεν είναι ιδέα» (σελ. 178); ή «τό να γνωρίζει κανείς το όμορφο, το καλό, το δίκαιο, για τον Πλάτωνα, όπως και για τον Σωκράτη σημαίνει να γίνεται ο ίδιος όμορφος, καλός, και δίκαιος...». Ίσα – ίσα αυτό δεν αρκεί, δηλ. μόνη η γνώση δεν είναι αρκετή αν δεν ακολουθηθεί και η πράξη, και αυτή είναι ακριβώς και η σφοδρή κριτική του Ἀριστοτέλη στον Πλάτωνα, γιατί η γνώση πώς «οὐσία της ἀρετῆς δεν είναι άλλο από τη γνώση του καλού» (σελ. 178) είναι λαθεμένη, γιατί οὐσία της ἀρετῆς είναι η πράξη.

Γράφει ακόμη (σελ. 179): «Στόν ιδανικό για τον Πλάτωνα τύπο κράτους ισχύει η αρχή του καταμερισμού της εργασίας και η αρχή του ότι κάθε πολίτης κάνει την εργασία που ταιριάζει στη φύση του» χωρίς να ξηγήει πώς αυτοί που αποφασίζουν γι' αυτό είναι οι άρχοντες και όχι το ίδιο το άτομο και πώς ακόμη δεν μπορεί να αλλάξει επάγγελμα. Ἀκόμη από τρεις αὐστηρά διαχωρισμένες τάξεις του Πλάτωνα, τους επαγγελματίες, που με την εργασία τους συντηρούν τις άλλες και είναι φυσικά οι πιο πολυάριθμοι, τους στρατιωτικούς, που φροντίζουν να προστατεύουν το σύνολο από εξωτερικούς εχθρούς και από εσωτερικές αναστατώσεις, και από τους κυβερνήτες, που δημιουργούνται με ειδική αγωγή και αὐστηρή επιλογή μόνο από τη δεύτερη τάξη. Τώρα τί λογής κυβερνήτες βγαίνουν από τους στρατιωτικούς εύκολα καταλαβαίνει κανείς. Έπειτα, κατά περίεργο τρόπο, ο συγγραφέας δεν λέει τίποτα για τις περί δουλείας απόψεις του Πλάτωνα, που είναι απάνθρωπες.

8) Για τον Ἀριστοτέλη διαβάζουμε: «Η κίνηση είναι αιώνια. Αιώνια είναι και η πρώτη αιτία για την κίνηση. Και πρώτη αιτία της κινήσεως είναι καθαρή ενέργεια που μπορεί να ταυτισθεί με τη θεότητα» (σελ. 184). Έδώ έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Ἡ πρώτη αιτία για την κίνηση είναι η φύση (που παράδοξα δεν κάνει καθόλου λόγο ο συγγραφέας) σάν «κινούν ακίνητον» ή σάν «νόησις νοήσεως» (άνθρωπος) σάν καθαρή νοητική ενέργεια και όχι ο Θεός. Θεός δηλ. στον Ἀριστοτέλη δεν υπάρχει, ή, αν θελήσουμε να αναζητήσουμε Θεό, θά πούμε τότε πώς αυτό είναι η φύση ή ο «σπουδαίος άνθρωπος».

Δεν μᾶς λέει καθόλου αν ο Ἀριστοτέλης πίστευε στην άθανασία της ψυχής, όπως ο Πλάτων, ή, πράγμα πιθανότερο, πίστευε πώς η ψυχή, σάν «έντελέχεια ή πρώτη σώματος φυσικού δυναμεί ζώην έχοντος», αποθνήσκει μαζί του ή τόσο το σώμα όσο και η ψυχή σάν ενέργειες και σάν ὕλη αθάνατη τελικά δεν χάνονται μέσα στο σύμπαν αλλά αλλάζουν μορφή κάθε φορά σάν ένα ποιοτικό μετασχηματισμό που πίστευε ο Ἀριστοτέλης.

Για τον Ἀριστοτέλη δεν υπάρχει μία ιδανική πολιτεία πρότυπο για κάθε πόλη και λαό, αλλά ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές κάθε φορά συνθήκες είναι η άριστη πολιτεία διαφορετική. Γι' αυτό και η ποικιλία των πολιτευμάτων, που βασικά χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, τα καλά, που εξυπηρετούν το συμφέρον των πολλών, και τα κακά ή παρεκβάσεις, που είναι για το συμφέρον των λίγων. Έτσι έχουμε όρθα πολιτεύματα τη βασιλεία, την αριστοκρατία και την πολιτεία, και τις παρεκβάσεις αυτών αντίστοιχα, την τυραννίδα, την ολιγαρχία

και τη δημοκρατία (όχλοκρατία).

Δεν καταλαβαίνουμε όμως γιατί ο συγγραφέας αναφέρει τη δημοκρατία στη θέση της πολιτείας και την όχλοκρατία στη θέση της δημοκρατίας, όπως δεν καταλαβαίνουμε γιατί αποφεύγει να θέξει πάλι το πρόβλημα της δουλείας στον Ἀριστοτέλη, πράγμα που γεννάει πολλές απορίες και αμφιβολίες στους μαθητές. Ἀκόμη αποφεύγει συστηματικά μία σύγκριση και αντιπαραβολή των πλατωνικών και αριστοτελικών απόψεων.

9) Συνέχεια και εξέλιξη της αριστοτελικής φιλοσοφίας είναι οι στωικοί. Έτσι η ἀρετή εδώ δεν είναι γνώση (Σωκράτης – Πλάτων), αλλά πράξη. Γίνεται μία πολύ άμυδρη σκιαγράφηση της στωικής φιλοσοφίας, αρχαίας (Ζήνων, Κλεάνθης, Χρύσιππος), μέση (Παναίτιος, Ποσειδώνιος) και νέας (Σενέκας, Ἐπίκτητος, Μάρκος Αὐρήλιος), μία εποχή δηλ. μισῆς χιλιετηρίδας (300 π.χ. – 200 μ.χ.), που ο μαθητής αδυνατεί να σχηματίσει μία αντίληψη οὐσιαστική για τη σημασία της στοᾶς για τη φιλοσοφία (341 – 270 π.χ.).

10) Για τον Ἐπίκουρο γίνεται σχετικά ευρύτερος λόγος σάν συνεχιστή της ατομικής ὕλιστικής φιλοσοφίας του Δημόκριτου. Ἰδανικό της είναι η ψυχική γαλήνη και η αποβολή του άγχους, πράγμα που φέρνει ψυχική ήδονη και εὐτυχία στην ἀταραξία. Δεν ξεκαθαρίζει ο συγγραφέας αν ο Ἐπίκουρος ήταν άθεος ή όχι με το να λέει «Θεοί ὑπῆρχαν βέβαια, αλλά δεν ασχολούνται με τον κόσμο και τους ανθρώπους» (σελ. 196). Τότε τί Θεοί είναι αυτοί;

11) Ὁ Πύρρων (360 – 270 π.χ.) είναι ο κυριότερος εκπρόσωπος της σκεπτικής φιλοσοφίας μαζί με τον Ἀρκεσίλαο και τον Καρνεάδη, που πρόσθεσε ότι αδυνατούμε να γνωρίσουμε τα πράγματα «και η αμφιβολία για το κύρος της γνώσεως» γενικά ήταν η βάση της φιλοσοφίας του.

Γενικά θά μπορούσαμε να παρατηρήσουμε πώς η ανάπτυξη της στωικής φιλοσοφίας του Ἐπικούρου, των στωικών καθώς και των έλλεκτικών και των νεοπλατωνικών παρακάτω γίνεται σχεδόν χωρίς καμία αναφορά στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της εποχής του έδρασαν. Αυτό δεν βοηθάει καθόλου και στην καλύτερη εκτίμηση της θεικής ή άρνητικής προσφοράς τους και το ρόλο που γενικά έπαιξαν. Τέλος, πώς να συγχωρέσει κανείς την παράλειψη στη βιβλιογραφία του βιβλίου της ιστορίας της ελληνικής φιλοσοφίας των Zeller – Nestle.

12) Τέλος μία γενική απορία: Πώς είναι δυνατόν να μιλάει κανείς για το νεοπλατωνισμό, που θέλει να τον θεωρεί σάν το τελευταίο μέρος της φιλοσοφίας των αρχαίων Ἑλλήνων, και να μὴν αναφερθεί στον Χριστιανισμό, που στην εποχή της εμφάνισης του νεοπλατωνισμού (3ο μ.Χ. αἰώνα) έχει διαμορφώσει τη δογματική του; Γιατί τελικά ποιός επηρέασε ποιόν και ποιές είναι οι ρίζες και των δύο. Μήπως ο Πρόκλος, που κατάκλεψε έντελώς ο Hegel στα νεώτερα αιώνα για να παρουσιάσει σάν δική του την τριαδική μορφή – θέση – αντίθεση – σύνθεση της διαλεκτικής φιλοσοφίας του, έχει τις ρίζες του στο τριαδικό χριστιανικό δόγμα και οι δύο μαζί τελικά στον Ἀριστοτέλη; Έπειτα γιατί όχι δύο λόγια και για το «Βολταίρο» της κλασικής αρχαιότητας, το Λουκιανό (120 – 180 μ.Χ.). Τελειώνοντας θά μπορούσε ο συγγραφέας να δώσει μερικά συμπεράσματα συνοψίζοντας και χαρακτηρίζοντας τη σημασία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Γιατί ο Ὁριγένης ή ο Κέλσος π.χ., για να μὴ μιλήσουμε για τους κλασικούς Καππαδόκες πατέρες, να μὴ, ανήκουν στην ελληνική φιλοσοφία; ή θά πούμε πώς αυτοί ανήκουν στη λεγόμενη χριστιανική φιλοσοφία και μπορεί τελικά κανείς να μιλάει για κάτι τέτοιο; Δηλ. μπορούμε να κάνουμε επιλογή στα διάφορα κατά καιρούς και εποχές ρεύματα της σκέψης και να χαρακτηρίζουμε σάν φιλοσοφικά όποια κάθε φορά εμείς κρίνουμε σάν τέτοια, και με ποιά κριτήρια άραγε;

Αυτά έχουμε να πούμε μελετώντας τα δύο βιβλία φιλοσοφίας που στάλθηκαν πέρυσι στους μαθητές στις τελευταίες τάξεις των γυμνασίων μας. Τα περίμεναν γενιές Ἑλλήνων, αλλά τελικά δεν ξέρει κανείς αν πρέπει να λυπάται ή να χαίρεται που ήρθαν.

● ΠΟΛΛΑΠΛΑ ΕΡΓΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ

● ΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΕΣ
ΜΕΤΑΞΟΥΤΥΠΙΕΣ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΑΛΕΞΗΣ ΑΚΡΙΘΑΚΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΒΕΡΝΑΔΑΚΙ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΑΪΤΗΣ
ΟΠΥ ΖΟΥΝΗ
ΜΑΚΗΣ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΡΑΣ
ΒΑΣΩ ΚΑΤΡΑΚΗ
ΓΑΒΡΙΕΛΑ ΣΙΜΩΣΙ
ΙΩΑΝΝΑ ΣΠΗΤΕΡΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΠΑΛΙ»
6 ΤΕΥΧΗ ΑΝΑΤΥΠΟ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΙΚΟΣ
ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ

με
4 εγχρωμές
εικόνες και
2 λιθογραφίες
υπογραμμένες
απο τον
Παναγιώτη Τετοη

ΤΟ
ΜΟΝΑΔΙΚΟ
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΕΧΝΗΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΟΚΛΗΣ
«ΒΙΒΛΙΟ-ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ»

ΑΛΕΞΗΣ ΑΚΡΙΘΑΚΗΣ
«3 ΙΣΤΟΡΙΕΣ»

5
ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ
ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΟΥ
Θεοφίλου
ΣΕ

500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

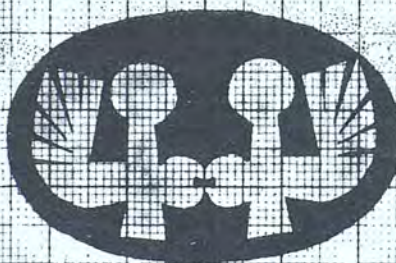
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ
«ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ»

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΚΩΣΤΑ ΤΑΧΤΣΗ

ΣΧΕΔΙΑ

ΝΙΚΟΥ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ-ΓΚΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΡΑΛΗΣ

«ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ
«Η ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝΟΣ»
ΜΕ ΣΥΝΑΥΓΕΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ
ΝΙΚΗΣ ΚΑΝΑΓΚΙΝΗ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τ. ΑΝΑΛΙΣ
«ΠΑΝΙΑ ΓΙΑ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ»
ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ
ΑΛΕΞΗΣ ΑΚΡΙΘΑΚΗΣ

● ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ

«ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙ»
ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ
ΑΝΤΩΝΗ ΚΕΡΕΤΣΗ

ΝΑΤΑΣΑ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ
«ΑΚΡΥΛΙΚΑ»

ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Λογο

«ΒΕΒΑΙΩΣ-ΒΕΒΑΙΩΣ»
ΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ

Δημήτρης Μορτόγιας

In me la morte, in te la vita mia
(Michelangelo)

Περισσότερο από μία προσωπική μαρτυρία, τὰ Δείγματα γραφής του Δημήτρη Μορτόγια είναι μία μαρτυρία για τὰ όρια της αντίστασης μιάς γενιάς: «Πόλεμος, οί σειρήνες, τό έωθινό της μνήμης μου· δομβαρδισμοί, κατοχή, έμφύλιος σκοτωμός, μετεπαναστατική τρομοκρατία και άποχαύνωση. Νά ή αύγή της ώριμης ζωής μου». Σ' αυτή την έμπειρία πάνω στην όποία πλέκεται ή προσωπική ζωή, στον Πύργο της 'Ηλείας στην άρχή, στην 'Αθήνα, στο Φράμπουργκ και στο Βερολίνο ύστερα, ξανά στην 'Αθήνα και, τέλος, στο Λονδίνο, όπου χάνεται στίς 5 του Μαρτίου 1975 κλείνοντας τὰ σαράντα του χρόνια, σ' αυτή την έμπειρία αντιπροβάλλονται όλες οί αντίστασεις, όσες ή «αίσιοδοξία της δούλησης» μπορεί νά αντιτάξει στην «άπαισιοδοξία της γνώσης». Γιατί τό βαθύτερο γνώρισμα του Δημήτρη Μορτόγια ήταν άκριδώς ένα είδος λογικής έπιταγής στην κατάφαση.

Του Σπύρου 'Αοδραχά

Η αντίσταση αρχίζει μέ την άνάγκη της γνώσης, τό μοναδικό μέσο υπέρβασης μιάς πραγματικότητας πού, κάποτε, θεωρήσαμε ότι ήταν ή πληρωμή της ήττας: άλλοι μπόρεσαν νά κόψουν τόν όμφαλό λώρο πού τούς ένωνε μέ κάποια από εκείνα πού λέγαμε «μορφές της κοινωνικής συνείδησης» και νά θρούν τό φρέγγρισμα μιάς λύτρωσης στη συλλογική μέθεξη· άλλοι επέλεξαν άτομικότερες στάσεις, τό «λάθε διώσας» και την άδιέξοδη συναίσθηση ευθύνης πού συνεπαγόταν, την άναπόδραστη κατάργηση των ούτοπιών, τό μαρμαρό της προσωπικής ευφορίας άκόμη κι όταν καλούσε σ' αυτή κάποιο πρωινό στίς Μυκήνες, πάνε είκοσιέντε χρόνια τώρα·

θουλιάζει όποιος σηκώνει τίς μεγάλες πέτρες.

Αυτή ή άνάγκη της γνώσης, τό ύστατό του καταφύγιο όπου μπορούσαν νά έλευθερωθούν οί άσύνηθες πνευματικές του ικανότητες, τόν έφερε γρήγορα σέ έπαφή μέ τὰ ύψηλότερα πρότυπα της σκέψης, μέ τίς άπαιτητικότερες μορφές του ώραιου και άκόνισαν την κριτική του στάση, τόσο κιόλας όξυμένη απ' αυτές τίς γνωστές ψυχολογικές προϋποθέσεις πού καλλιεργούνται άδυσώπητα στους μικροαστικούς μας κλοιούς· από πολύ νωρίς, όταν πιά οί γέφυρες πού μπορούσαν νά του υπενθυμίζουν κάποιες δυνατότητες ένσωμάτωσης κόβονταν ή μία μετά την άλλη, ζούσε τό άδιέξοδο της πρώιμης γνώσης πού τόν τυράννησε σέ όλη του τή ζωή και πιά δέν ήταν θεμιτή καμία θαμνιδωτή προσέγγιση στα πράγματα πού τόν δονούσαν, στα αντικείμενα της δοκιμασίας του. Δίψα του άπόλυτου σ' αυτό τό ιστορικοκρατούμενο πνεύμα, χθόνια έλξη στίς ίλιγγιώδεις συγκρίσεις, νωρίς του δίδαξαν την πιο καταστροφική έκδοχή της ματαιότητας· θά χρειαστούν πολλές

υπαρξιακές άγωνίες, πολλή αίσθηση πικρίας για ν' αποφασίσει κάποια στιγμή νά μήν έξαντλείται άποκλειστικά στον προφορικό λόγο και θά χρειαστεί πολλή μοναξιά για νά διοχετεύσει ένα μέρος της άπελπισμένης του γνώσης σέ μία σατιρική ποίηση πού τή διατρέχουν άνεπάντεχα λυρικά εύρήματα. «Ωραία έρείπια» της έκφρασής του, διασωσμένα στα δύο διβλία πού, μέ σεβαστή άνωνυμία, μάς χάρισε τό πρόσωπο πού γνοιάστηκε τὰ δύσκολα γραφτά, όσα ό ίδιος θέλησε νά κρατήσει και για τὰ όποία σπάνια ή ποτέ μιλούσε·

ses ailes de géant qui l'empêchent de marcher.

Τό Δείγμα γραφής¹, χωρισμένο σέ τρία μέρη, περιέχει μία σειρά σημειώσεων και διαδοχικών προσεγγίσεων γύρω από τό έλληνικό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου· τέσσερα δοκίμια και τέλος κάποιες ήμερολογιακές σελίδες (οί περισσότερες του 1963) γραμμένες άτακτα στο Βερολίνο και άποσπάσματα από γράμματά του των έτών 1955 - 1974: ή προσωπική μαρτυρία κυριαρχεί σ' αυτή την τελευταία ένότητα, χωρίς νά παύει νά έχει μία γενικότερη έμβέλεια και μία έκφραστική αὐτοτέλεια.

Τά κείμενα, όσα έχουν ως κέντρο τό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου, άποτελούν πρώτες, κι ως ένα βαθμό διαδοχικές, συνοπτικές άποτυπώσεις μιάς έργασίας πού θά ύποβαλλόταν ως διδακτορική διατριβή στο 'Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου· έχουν γραφεί στα χρόνια 1961 - 62 και μπορεί νά τὰ διακρίνει κανείς σέ μία κλίμακα έπεξεργασίων πού δέ θυμίζει σέ τίποτε τούς «κλασικούς» τρόπους πρόσβασης στο περιγραφικό ύλικό: κοινός παρανομαστής όλων αυτών των κειμένων, από τίς πρώτες σημειώσεις ως τίς πιο συνθετικές διατυπώσεις, ή «έξημερευτική» ύποτύπω-

ση, ή άδιατάρακτη διαπλοκή άνάμεσα στή ζητητική του μελετητή και στίς πληροφοριακές ικανότητες του αντικειμένου, ή μεταγραφική της μυθιστορηματικής ύλης σέ μία θεωρία κοινωνικής έξημενείας θεμελιωμένης ιστορικά. Αυτός ό τρόπος πρόσβασης, προσανατολισμένος στην άνάδειξη της άποδεικτικής άξίας του μυθιστορήματος του μεσοπολέμου, σέ σχέση μέ τίς άπαιτήσεις μιάς ιστορικοκρατούμενης κοινωνικής προβληματικής, φτάνει σέ άπέριττες έπιγραμματικές έκφράσεις πού δίνουν αὐτοδύναμη βαρύτητα σέ μία σειρά σημειώσεων (σ. 46 - 83). Ικανών νά θεμελιώσουν όχι μόνο μία καινούρια άνάγνωση αυτής της μυθιστορηματικής ύλης άλλα και νά προσφέρουν ένα μεθοδολογικό και θεματολογικό πλαίσιο για την άνατομία της έλληνικής κοινωνίας.

Στό τυπικό κείμενο (σ. 11 - 18) πού δημοσιεύεται μέ τόν τίτλο (προσθεμένον από τόν εκδότη): «Η μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας. Η άποδεικτική άξία του μυθιστορήματος του μεσοπολέμου», έξηγείται γιατί ή συγκεκριμένη στιγμή της έλληνικής κοινωνίας και της ιδεολογίας της μπορεί νά άναπαραχθεί κι ως ποιοό βαθμό μέσα από τό μυθιστόρημα:

«Ο καλλιτέχνης, προσπαθώντας νά έξιχνιάσει την αίνιγματικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης, δεσμεύεται από τίς προθέσεις του και είναι άναγκασμένος, άν δέ θέλει νά ξεπέσει στο μηρύκασμα κοινών τόπων, νά διεισδύσει στην ουσία της ανθρώπινης φύσης και νά αντικρίσει κατάματα και θαρραλέα τίς γενεσιουργές αίτίες, τίς άμετάκλητες αντιφάσεις, την άναγκαία απόληξη και άναπόδραστη διάπληξη των άτομικών πεπρωμένων πού έξιστορεί. Έτσι τό κοινωνικό ύπόβαθρο, έξω από τούς άμεσους στόχους του καλλιτέχνη, στο μέτρο πού καθορίζει τή δυναμική των μορφών, έμπίπτει στην έμβέλειά του, και ή σωστή του σημασιολόγηση είναι προϋπόθεση κάθε καλλιτεχνικού έπιτεύματος. (...) Τό αντικείμενο της τέχνης ώθει τόν καλλιτέχνη νά διασπάσει τόν κλοιό της ιδεολογίας και νά προσεγγίσει μέ εύκράδαντες όλες τίς κεραιές του την πραγματικότητα. Η τέτοια κατεύθυνση του καλλιτέχνη περιέχει τή δυνατότητα μιάς κριτικής στάσης άπέναντι στην ιδεολογία και έγκλείει τό ένδεχόμενο της κριτικής έπισκόπησης της ιδεολογίας και της άναίρεσής της» (σ. 15). Σ' αυτή τή γενική παρατήρηση έρχεται νά προστεθεί έξειδικευτικά μία δεύτερη πού έξηγει τίς δυνατότητες κριτικών άποδεσμεύσεων πού συνεπάγεται τό δόγμα «ή τέχνη για την τέχνη» πού «διεκδικεί την ιδιαιτερότητα της τέχνης και θεμελιώνει τόν άσυμβίβαστο δυϊσμό μεταξύ της τέχνης και κάθε άλλης κοινωνικής δραστηριότητάς κατά την πηγή, τό ένανυσμα, τό τέλος και την ώφέλεια. Έτσι, έχοντας ή τέχνη άρνηθεί τή δυνατότητα διακοινωνικής άξιοποίησής των

εύρημάτων της, κατοχυρώνει την έλευθερία της από τόν κομπορμισμό της ιδεολογίας» (σ. 15 - 6). Τά όρια της αποδεικτικής αξίας της μυθιστορηματικής μορφοποίησης, «μορφοποίησης της κοινωνικής πραγματικότητας στη μήτρα των κατηγοριών ενός δραστήριου και απαιτητικού υποκειμένου», χαράζονται από τη μερική έποπτική Ικανότητα των μυθιστοριογράφων πού, στην περίπτωση, έχουν όμογενή κοινωνική προέλευση, τη μεταγραφική λειτουργία της τέχνης, ώστε να μην αρκεί «για την ανεύρεση της κοινωνικής θεωρίας πού υποβαθώνει τό μυθιστόρημα (...) ή έξαρση τυπικών και γενικών στοιχείων και των κοινών τόπων»· «πρέπει να αναχθούμε στους είδοποιους καθορισμούς της έπικής συνείδησης και να εντοπίσουμε τις μορφοποιητικές δυνάμεις πού επηρεάζουν τό σχηματισμό της, στο μέτρο πού δηλώνονται ή υποδηλώνονται στο μυθιστόρημα, κι όταν δέν αρκεί, μέ άμεση αναγωγή στην κοινωνική πραγματικότητα» (σ. 17). Αυτή ή άλληλομετάδοση από τη μυθιστορηματική μορφοποίηση στο Ιστορικό διατρέχει όλη την έκθεση μέ επίκεντρο την επίπτωση της Μικρασιατικής καταστροφής στη διαμόρφωση όχι μόνο της πολιτικής και γενικής ιδεολογίας της ελληνικής άστικής τάξης, αλλά και στο σχηματισμό μιάς ψυχολογίας και ήθικης αξιολογίας σέ αναφορά πρós τις όποιες πλάθει τούς ήρωές του τό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου.

Η μικρασιατική καταστροφή από τό ένα μέρος και ό άνομοιομερής άστικός μετασχηματισμός συνιστούν τό υπόδαθρο μιάς κοινωνίας πού φιλοσοφικά εκφράζεται μέ τό μηδενισμό και τόν ήδονισμό πού και οι δύο έχουν την ίδια απόληξη, τό Μηδέν (σ. 29). Η Μικρασιατική καταστροφή σημαίνει τό τέλος της Μεγάλης Ίδέας πού μαζί μέ τόν πόλεμο «ήταν αυτονόητες προϋποθέσεις του έθνικού θίου» (σ. 21)· μετά τό 1922 αντιτρέπονται οι αξίες και «στό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου σάν αίτια της κατά καιρούς έθνικής κινητοποίησης για την άπελευθέρωση των όμοθενών μνημονεύονται άλλοτε ή ψυχοκινητική δύναμη των ρητορικών σχημάτων επιδέξιων δημιουργών, και άλλοτε ή πληθωρική ζωτικότητα της νεολαίας (...) Ο πόλεμος δέν αναλύεται στην πολυμέρειά του και στην προοπτική του σά δυναμικό Ιστορικό φαινόμενο αλλά σά βασανιστικό έτομικό δίωμα ή σάν παράλογη και ασύλληπτη όργη αίμοχαρών Θεών, έξω από τόν ανθρώπινο έλεγχο και προγραμματισμό» (σ. 21 - 2). Οι πολιτισμικές επαφές μέ τη Δύση χαρακτηρίζονται από μία εύρύτατη δεκτικότητα πού, ή ίδια, είναι αποτέλεσμα του κενού πού προκαλέσε ή ήττα στην έθνική ιδεολογία: ό μηδενισμός και ό ήδονισμός συνιστούν, επιλογές μέσα από τις όποιες μπορεί να εκφραστεί ένας μικρασιατικός άτομικισμός, γέννημα μιάς άνομοιομερούς καπιταλιστικής ανάπτυ-

ξη, άνίκανης να έναρμονίσει σέ μία κατάφαση τις οικονομικές λειτουργίες και τις συνακόλουθες κοινωνικές συμπεφορές μέ μία θεωρία καταξιοτική της ούσίας του καπιταλισμού: «Ο ρόλος της εργασίας σάν ανθρωποπλαστικής εργασίας δέν άνευρίσκεται πουθενά (...) Καθένα ίχνος πουργιτανικού φιλελευθερισμού. Η παρασιτική εργασία εμφανίζεται στην περιοχή της κυκλοφορίας, όχι της παραγωγής, τρέφεται από την κερδοσκοπία και τη σπατάλη, απορρέει δέ από τόν παρασιτικό χαρακτήρα του άποικιακού μονοπωλισμού» (σ. 58). Στο χώρο της τέχνης άμεσο συνεπακόλουθο ή διάστασή της και ό συνειδητός διαχωρισμός της από την πραγματικότητα, καθώς ή ένωμάτωση, στη δεύτερη «ισοδυναμεί μέ συμβίβασμό και παραίτηση» και καθώς «ή έλευθερία, δυνατή μόνο ως έσωτερική, πρέπει να πληρωθεί μέ την άποστέρηση της δημιουργικής κοινωνικής δράσης» (σ. 29 - 30). Αυτή ώστόσο ή διάσταση και ή έλλειψη μιάς καταφατικής ήθεωρίας απέναντι στην πραγματικότητα θά κάμουν τη γενιά των μυθιστοριογράφων του μεσοπολέμου να ιδούν την κοινωνία τους κριτικά και να της αντίταξουν την έλευθερία του άτόμου πού γίνεται «άκραίος υποκειμενισμός, επίταση και παραφθορά του άστικού άτομικισμού» (σ. 43).

Στό κεφάλαιο πού φέρει τόν τίτλο «Έρωτας και Γυναίκα» (σ. 32 - 44) και πού παρουσιάζεται σέ τρεις παραλλαγές τίθενται σέ μία έναργή διαπλοκή τά προβλήματα της άλλοτρίωσης στο έπίπεδο των θεσμών, μέ επίκεντρο τό γάμο, και εξέτάζεται ή χρήση του μοτίβου του έρωτα και της γυναίκας, σέ συνάρτηση μέ την κυρίαρχη ιδεολογία στο μυθιστόρημα, δηλαδή τόν άτομικισμό του όποιου ή έλευθερία βρίσκεται σέ διάσταση ριζική μέ την οίκογένεια πού «εμφανίζεται βασικά σάν τμήμα του άπάνθρωπου κοινωνικού μηχανισμού, φτιαγμένη όχι για να διευκολύνει την ανάπτυξη της άτομικότητας, αλλά για να την κολοβώνει και να την έξοστρακίζει από τόν άληθινό προορισμό της» (σ. 35). Ο έρωτας χρησιμοποιείται ως μέσο για την ολοκλήρωση του άτομικισμού, γίνεται άκοινο-

νικός και τονίζονται όσες στιγμές του «θεμελιώνουν την ούσιαστικότητα της ανθρωπίνης ζωής στην έσωστρέφειά της και σόν άναχωρητισμό. Ο άλλος άνθρωπος, σάν προϋπόθεση άυτογνωσίας, δέν έρχεται στο προσκήνιο» (σ. 36).

Κλείνοντας αυτές τις σύντομες σημειώσεις επάνω στα γραφτά του Δημήτρη Μορτόγια για τό ελληνικό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου, χρειάζεται να υπογραμμίσω την έκφραση μέ την όποια αναφέρεται στην καίρια στιγμή της Ιστορίας μας, στη Μικρασιατική καταστροφή, μέ την όποια παίρνει τέλος ή «όρθοδοξη άστική ιδεολογία» πού παροχέτευε τις δυνατές κριτικές στάσεις απέναντι στην έθνική πραγματικότητα στο «μαχητικό έθνικισμό, θεμελιωμένο Ιστορικά από τόν άλύτρωτο Έλληνισμό». Τό τέλος της Μεγάλης Ίδέας συνεπιφέρει μία κριτική στάση απέναντι σόν άστισμό πού ή γενιά των μυθιστοριογράφων του 30 εξέφρασε μέσα από μία φυγή ισοδύναμη μέ την ένωμάτωση: φυγή, ώστόσο, πού επέτρεψε καταλυτικές θεωρήσεις, άναποτελεσματικές γιατί ως προϋπόθεσή τους θεωρήθηκε ένας άτομοκεντρισμός χωρίς κοινωνική διέξοδο: φυγή πρós τά άδυτα μιάς έσωτερικής έλευθερίας στην όποια άντιστοιχούν άλλες άποδεσμεύσεις τις όποιες προκάλεσε τό ρήγμα του 22: «Ανοίγουν τις πόρτες στο σωτηριακό κίνημα του πολιορκισμένου, στην αποκτηνωτική λαίλαπα του φασισμού, και οδηγούν σέ μία δημοκρατική ιδεολογία πού τό κύριο γνώριμά της είναι ή θεοποίηση της όμφαλοσκοπούμενης και έκστασιαζόμενης, άπόκοσμης και φιλέρημης άτομικότητας, συμπληρούμενης από την τυφή και άκριτη άναγνώριση και καθαγίαση της έκάστοτε ύπάρχουσας κατάστασης σόν κοινωνικό χώρο. Η άδιαμαρτύρητη προσαρμογή στις κοινωνικές συνθήκες είναι ή άλλη όψη μιάς στάσης ζωής, πού έξυμνει την έσωστρέφεια σάν την πρώτη πράξη πνευματικής εϋθύνης και έλευθερίας» (σ. 41). Διεσδυτική λοιπόν κι από την κορυφή μιάς καθολικής έποπτείας, αυτή ή θεώρηση του κοινωνικού τύπου πού μορφοποίησε ή μυθιστοριογραφία του ελληνικού μεσοπολέμου μέσα από τά άδιέξοδα, τις

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

● Φάκελλος:

Τεύχος Ιουλίου - Δρχ. 40

Κρίση έξουσίας στην Σοβιετική Ένωση

- Τό κράτος ξεφεύγει από τό Κόμμα;
- Διαβάζοντας τό νέο Σύνταγμα
- Η πτώση του Πογκόρνυ και ή γεροντοκρατία
- Ένισχύεται ή κεντρική έξουσία

● Ίρανοσαουδαραβικός άνταγωνισμός στον Περσικό Κόλπο

ἀναστολές και τις τυφλές της καταλυτικότητας· κραδασμένη σύγκαιρα από την προσωπική φόρτιση του συγγραφέα που αισθάνεται προσδιορισμένος ο ίδιος από τις άπαξίες στις οποίες αντιτάχθηκε αυτή ή μυθιστοριογραφία, χωρίς να τους αντιπαράταξει την ούμανιστική ανθρωπότητα την οποία ο ίδιος θεωρούσε ως προϋπόθεση κάθε υπέρβασης της κοινωνικής μας πραγματικότητας· κ' εδώ οι ρίζες του, και συνακόλουθα ή μαρτυρία του, ξεφεύγουν από την προσωπική περιπτώσιολογία για να αποτελέσουν τμήμα της καθολικότερης συμφωνίας διπου συγκλίνει ή πρωτογενής άρνηση με τη λογική θεμελίωση που, σε μία άλλη κρίσιμη στιγμή της ιστορίας μας, πρόσφερε ή μαρξική έρμηνεία. Οι λίγες σελίδες του βιβλίου αυτού σημαδεύουν μία από τις πιο εύτυχισμένες αναδραστικές της στο χώρο της στοχαστικής μας πεζογραφίας.

Τά Δείγματα γραφής δέν είναι ένα ολόκληρωμένο βιβλίο, αλλά μία έκρηξη στοχασμών διατυπωμένων με μία αυτόδύναμη έκφραστική έναργεια, αποτέλεσμα ή ίδια περισσότερο συλλογιστικής ικανότητας εν έργω παρά μίας ύφολογικής επεξεργασίας· ο άναγνώστης που θά συναντηθεί μαζί τους θά τους δεχτεί όχι σά μία διδακτική ύλη αλλά σάν ένα έναυσμα, σά μία συνέχεια ίσως των δικών του αναζητήσεων, σάν έναν αντίλαλο στη δική του φωνή που την ξανακούει σε άλλον τόνο ευκρίνειας: αν ή άποτελεσματικότητα μιάς άνάγνωσης είναι άνάλογη με την πνευματική διέγερση που μπορεί νά προκαλέσει, τότε τό βιβλίο αυτό, καλότυχό, θά συναντηθεί με ποιητές· έμφανισθείς και θ' άνθοδολήσει· όπως άνθοδολεί ένα ποίημα. Σ' αυτόν που γράφει τις γραμμές αυτές, γέματος καθώς είναι από τόν προφορικό λόγο του Δημήτρη Μορτόγια και σε άδυναμία νά ξεχωρίσει τό γραφτό λείψανο από την προφορική του πηγή, από σιωπές και ύπαινικτικές αναφορές, είναι έξαιρετικά δύσκολο νά κάμει άλλη παρουσίαση από τό κορφολόγημα που επιχείρησε εδώ· είναι επίσης αναρμόδιος νά μιλήσει για τό δεύτερο βιβλίο, τά Ποιήματα², για τά όποια δέ θά είχε παρά νά επισημάνει δυό προφάνειες.

Και πρώτα, τή σατιρική έκθεση ενός μαχητικού κριτικού πνεύματος· δεύτερο τή «φιλοσοφία της σύνθεσης» που μαρτυρείται όχι μόνο στις πολλαπλές διαπραγματεύσεις της ύλης του ποιήματος αλλά και στην έπιλογή της παραδοσιακής ποιητικής στην έκφραση ενός λυρισμού πραγματοποιημένου μέσα από άσυνήθιστες συζεύξεις λεκτικών και όπτικών εύρημάτων:

τόν έλεύθερο συναγωνισμό
θά προτιμούσα

τις αϊχμές αν είχα
του σκαντζοχοίρου

άπ' τ' άμήχανο φθόγισμα τ' όντίρου

Σέ όλη του τή ζωή ο Δ. Μορτόγιας δημοσίευσε ένα του μόνο ποίημα κι αυτό με ψευδώνυμο³. Όστόσο, ή δημιουργική του ένασρόληση με την ποίηση δέν ήταν παρεκβατική: από την πρώτη ύποτύπωση του θέματος ως την τελική επεξεργασία μεσολαδούν πολλαπλές και μακρόχρονες προσεγγίσεις που δείχνουν μία ποιητική μνήμη σε έργήγορη και μία κατασκευαστική συνείδηση με ολοκληρωμένη φιλοσοφία της σύνθεσης· αυτά τά δυό στοιχεία, οι επανειλημμένες προσεγγίσεις και ή ποιητική θεωρία, μäs έπιτρέπουν νά εκλάβουμε τά ποιήματά του ως συνειδητές μαρτυρίες της ίδιας έμβέλειας μ' εκείνη που έχουν τά άλλα του γραφτά. Είτε ή πρώτη ύλη έρχεται από ένα άνεπιζήτητο έρέθισμα είτε έπ λέγεται, υπόκειται σε μία επεξεργασία ενόψει μιάς «δουλητικής προγραμματισμένης επιδιώξης», καθώς μαρτυρεί ο ίδιος, για νά απολήξει σε μία έκφραση με ισχυρή νοηματική φόρτιση και ύπαινιγματική. Η «ύπαινιγματική γλώσσα της τέχνης» άρτιώνεται μέσω μιάς έπιλογής διατυπώσεων με εικονοπλαστική ικανότητα που προσδίδουν στο ποίημα μία πολυσημαντότητα, ή όποια τό άπογειώνει από τή συγκεκριμένη του νοηματική σύλληψη. Η άπόσταση άνάμεσα στο νόημα και στη διατύπωση που πραγματώνεται με την ύπαινικτικότητα ενισχύεται από ένα άσυνήθιστο λεξιλόγιο που άποσκοπεί στην ύποβολή εικόνων, στην άποδέσμευση πολυσημών. Κοντά στους σχεδόν έρμητικούς στίχους που προσφέρονται σε μία πολλαπλή έγγραφη, άλλοι, οϊκειότεροι, με την ίδια πάντα νοηματική φόρτιση και εικονοπλαστική δύναμη:

Είμαι στην έρημο κατάμονος.

Στήν άμμο γραμμένα τά δήματα του
άνέμου· και της μόναξιάς

Τό νερό πετάει πιο ψηλά άπ' τά σύννεφα.

Ό φόδος έλλοχεύει μέσα στις τρύπες
των άστών

και μένει μόνο ή ούρά του νά σέρνεται.

Πίσω άπ' τ' άστρα τά κρυμμένα ρύγχη
των λεόντων

και τό δέρμα άπαλότερο άπ' τό μετάξι.

Πολλές έμπειρίες, μορφωμένες σε διαφορετικού τύπου ποιητικά άποτελέσματα, συνιστούν τό παραπλήρωμα ενός στοχασμού σκορπισμένου σε τμηματικές καταγραφές που κάθε μία τους μπορεί νά μäs κατευθύνει σε γόνιμες αναζητήσεις και νά διαφοροποιήσει την εύαισθησία μας.

□

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

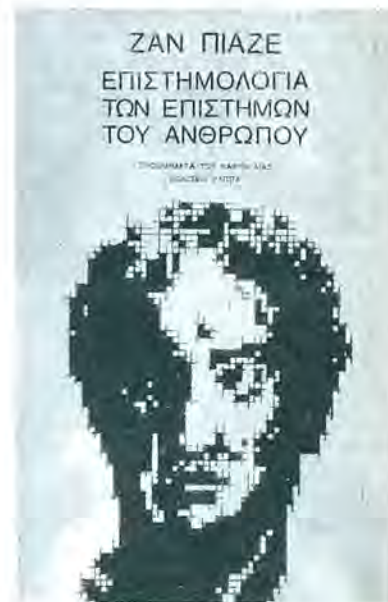
1. Δημήτρης Μορτόγιας, Δείγμα γραφής, Τό μυθιστόρημα του μεσοπολέμου· Δοκίμια· Ημερολόγιο και γράμματα, Άθήνα, Όλκός, 1977, σ. 196.

2. Δημήτρης Μορτόγιας, Ποιήματα, Άθήνα, Όλκός, 1977, σ. 79.

3. Δ. Μανωράνης, «Πρωτοχρονιάτικο», Έπιθεώρηση Τέχνης, άρ. 143, 1964, 428-9· σε μεταγενέστερη γραφή στα Ποιήματα με τόν τίτλο «Καρκινόβωσις» (σ. 8 - 9).

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ κυκλοφόρησε

Ἡ οἰκογένεια

Τοῦ Δημήτρη Μορτόγια

Τό κείμενο αὐτό ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἀπό τό σχέδιο μελέτης τοῦ Δ. Μορτόγια μέ τίτλο «Τό μυθιστόρημα τοῦ μεσοπολέμου», πού περιλαμβάνεται στό βιβλίο του «Δεῖγμα γραφῆς».

5. [ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ] Ἡ οἰκογένεια, σχηματισμός πειστικός πού ἐξαρθρώνει ἢ εὐνουχίζει τήν ἀτομικότητα. Ἀντιτίθεται στήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς ἀτομικότητας καί ἀποσκοπεῖ μονάχα στή διαιώνιση τοῦ εἶδους. Φαλκιδεύει τά μεγάλα ὁράματα καί τίς μεγάλες προσπάθειες καί αὐρεῖ τίς εὐγενικές ψυχές στό τέλμα τῆς μετριότητας.

Ὁ διαποτισμός τῆς οἰκογένειας ἀπό τό ἀνταγωνιστικό καί ἐκμεταλλευτικό πνεῦμα τῆς ἀστικής κοινωνίας εἶναι γενικός κανόνας. Οἱ προσωπικές σχέσεις τῶν συζύγων συναρτῶνται ἅμεσα μέ τήν περιουσιακή τους συνεισφορά ἢ τήν οἰκονομική τους σημασία γιά τήν οἰκογένεια καί βασίζονται στήν ἀρχή τῆς κοινωνικῆς ἰσχύος. Δέν ἐνώνει κανένας οὐσιαστικός δεσμός τούς συζύγους ἐκτός ἀπό τόν σωματικό.

Στή διαμόρφωση τῆς οἰκογένειας μπορούμε νά παρακολουθήσουμε ἄνετα τόν ἐκφυλισμό τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας. Ἐκτός ἀπό τήν οἰκονομική ἀσφάλεια καί τό σωματικό στοιχεῖο, καμιά ἄλλη γέφυρα δέν ἐνώνει τούς συζύγους. Ὁ καθένας κλεισμένος στόν ἀτομικισμό του δημιουργεῖ ἕναν ξεχωριστό κόσμο, ὅπου ὁ ἄλλος δέν ἔχει εἴσοδο.

Οἱ σχέσεις τῶν συζύγων ἐπηρεάζονται ἅμεσα ἀπό τήν περιουσιακή τους κατάσταση· δέν ἀντιπαρτίθενται ἀτομικότητες ἀλλά περιουσίες: τό πνεῦμα τῆς ἀγορᾶς διαπερνᾷ καί τήν ἀγιότητα τῆς Ἑστίας.

Ἡ κυριαρχία τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντα εἶναι ἀποφασιστική ὅχι μόνο στή σύναψη τοῦ γάμου ἀλλά καί στή διαμόρφωση τῶν σχέσεων τῶν συζύγων. Ἡ ἱεράρχηση μέσα στήν οἰκογένεια ἀνταποκρίνεται στίς περιουσιακές σχέσεις τῶν συζύγων κατὰ λόγο εὐθύ. Ἀφοῦ ἡ οἰκογένεια ἔχει προκαταβολικά ἐκπέσει σέ θεσμό τῆς ἀλлотριωμένης ἀστικῆς κοινωνίας, τό πνεῦμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καί τῆς ἀναγωγῆς τῆς οἰκονομικῆς δύναμης σέ ἀποκλειστικό ἀξιολογικό κριτήριο τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας τή διαποτίζει ἀποκλειστικά. Ἡ οἰκογένεια, ὅπως καί ἡ κοινωνία τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τήν πρωτοβάθμια μορφή, ἀπό τήν οὐσία της κατακερματίζει καί κατακρεουργεῖ τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καί τή μεταβάλλει σέ ἀπλή κοινωνική λειτουργία. Θυσιάζει τόν πλοῦτο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, γιά νά πετύχει τή συνέχιση τοῦ εἶδους, καί στή μονοτονία καί ἀέναυ ἐπανάληψη τῶν ὁμοιομορφῶν στιγμῶν της ἐκμαυλίζει καί ἀφυσδατώνει τίς γενναίες παρρησιάζσεις, ἀποπροσανατολίζει τό ἄτομο ἀπό τόν προορισμό του καί τό καταδικάζει σέ παρασιτικό φυτοζώισμα.

Ὁ ρόλος τῶν παιδιῶν στήν ἀτομική ζωή. Ὅπου δέν ἤχουν εὐγονικά σαλπίσματα μέ φασιστικές μαρμαρυγές, ἡ παιδογονία εἶναι τό τυχαῖο ἐπακόλουθο τῆς αἰσθησιακῆς πλήρωσης· ἀμελητέα ἐν-ὄχληση.

Τά παιδιά εἶναι ἐνοχλητικά παρακολουθήματα τῆς φυσιολογικῆς λειτουργίας, ἐμπιστευμένα στίς φροντίδες τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ ἢ, στήν καλύτερη περίπτωση, πρώτη ὕλη γιά τήν ἐπιτυχεστερή πλαστούρηση ἀπωθημένων σχεδίων ἢ ναυαγισμένων προθέσεων.

Ἐπίμονη ἀναζήτηση προγονικοῦ δένδρου. Σύμπτωμα φεουδαρχικό, μεταφυτευμένο στήν ἀξιολογία τῆς παρασιτικῆς ὀλιγαρχίας· σά μιά ἐπιπρόσθετη συμβολή στό μῦθευμα τῶν βιολογικῶν συντελεστῶν τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι. Ἡ οἰκογένεια, στοιχειώδης κοινωνική μονάδα ὑποκείμενη στό νόμο τῆς φθορᾶς· τά μέλη της ὑφίστανται τή μοῖρα της. Ἡ οἰκογένεια σάν ἀρχέτυπο τῶν ἀτομικῶν

ἰδιοτυπιῶν καί ἐξηγητικό μοτίβο τῆς κοινωνικῆς πολυφωνικότητας. Ἡ οἰκογένεια φορέας τῆς παράδοσης. Ἡ οἰκογένεια μίτος γιά τή διερεύνηση τῶν ἀτομικῶν χαρακτήρων. Ἐνας ἐπιπόλαιος φρούδισμός ἐπιτρέπει νά ἀνάγονται τά κείρια μορφοπλαστικά γεγονότα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς σέ οἰκογενειακές ἐντυπώσεις.

Ἡ ρηχὴ κοσμικότητα, σά συμπλήρωμα τοῦ ἀνόητου οἰκογενειακοῦ βίου, ἀποδεικνύει τήν ἔλλειψη κάθε οὐσιαστικότητας στίς διανθρωπίνες σχέσεις καί προσπαθεῖ νά καταπολεμήσει τήν πλήρη μέ καταπληκτικά τεχνάσματα. Ἐνα ζῶο πού σφαδάζει ἀλγεῖ λιγότερο ἀπό κείνο πού χάσκει. Ἡ ἀπιστία, μιά μορφή καταπολέμησης τῆς πλήξης.

Ἡ σημασία τῆς οἰκογένειας ὡς συντηρητικοῦ θεσμοῦ εἶναι ἀκλόνητα θεμελιωμένη. Ἡ ὀλιγαρχία, μολονότι ἔχει ὑπονομεύσει καί παραμορφώσει τό περιεχόμενο τῆς οἰκογένειας, ἐπιμένει μέ θρησκευτική προσήλωση στή διατήρηση τοῦ τύπου. Παίρνει σοβαρά τόν ὑποδειγματικό της κοινωνικό ρόλο καί ἀναδέχεται τούς δεσμούς καί τίς δεσμεύσεις τοῦ οἰκογενειακοῦ σχήματος πού ἐνδόμυχα ἀποδοκιμάζει, γιατί εἶναι πεπεισμένη γιά τήν ἀναντικατάστατη σταθεροποιητική του ἐπίδραση. Ἡ χαλάρωση τῆς οἰκογένειας ἀπελευθερώνει καταλυτικές ἢ ἐπαναστατικές τάσεις κατεξοχήν ἐπικίνδυνες.

Ὁ συμβιβασμός ἐπιτυχάνεται μέ τήν ὑπικρισία. Δυό ἀξιολογίες σέ κυκλοφορία. Μιά μεταξὺ τῶν μυημένων καί μιά σέ κοινὴ χρήση. Ἡ ἀπιστία προκαλεῖ ἀντίδραση στόν καλὸ κόσμο ἀπό τή στιγμή πού δέν περιβάλλεται ἀπό μυστικότητα καί περιφρονεῖ τίς ἀρχές τῆς συνωμοτικότητας. Ὁξύτατη ἡ διάσταση τῆς πραγματικότητας καί τῆς πρόσψεως. Ἡ πρόσψοψη ὑπόδειγμα πρὸς τά κάτω, ἐπικουρούμενο ἀπό ἀκαδημαϊκές θεωρητικολογίες. Ἡ πραγματικότητα, τό ἀκριβὸ μυστικὸ μας καί ἡ σοφία μας.

Ἡ ἐκπόρνευση τῆς συζύγου ἀξιοπρεπὲς ἐπάγγελμα. Ἡ κατατράννηση τῶν παιδιῶν ἀκίνδυνον πεδίο ἐκτόνωσης τῆς ἐπιθετικότητας· πατριαρχικὴ ἀνατροφή τῶν θυγατέρων· ξυλοδαρμός τῶν ἀγοριῶν καί τῶν συζύγων.

Ἡ συμβίωση τῶν γενεῶν βασανιστικὴ· ἐπιτείνεται ἀπὸ τόν διευρυνόμενο κοινωνικὸ διαφορισμό καί τόν ταχύ ρυθμὸ ἱστορικῶν μετασχηματισμῶν.

Ὅταν ἡ οἰκογένεια σά φορέας παράδοσης δυναστικά θέλει νά διαπλάσει τούς νέους ἀνθρώπους, σύμφωνα μέ ληξιπρόθεσμα πρότυπα, δαγκώνει σάν τό σκορπιὸ τήν οὐρά της. Ἀσυνεννοησία, σιωπηρὴ ἢ φανερὴ ἐχθρότητα, ἀπεμπόληση τῶν χρησίμων ἢ γόνιμων στοιχείων τῆς κοινωνικῆς πείρας καί ἀναζήτησης νέου προσανατολισμοῦ ἀπὸ τῆς νέας γενιάς, χωρὶς κανένα ἔρμα ἢ τήν κατάληλη κρησάρα. Ἡ ἀναζωπύρωση τῆς οἰκογένειας μέ κατευθυντήριες ἀρχές μεσαιωνικές, ἐμφανὲς ὑποταγὴ τῆς γυναικῆς, πειθάρχηση ὅλων τῶν μελῶν στή θέληση τοῦ ἡγέτη, ἐνότητα ζώντων καί τεθνεώτων καί συντηρητισμός.

Δέν ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἰσχυρὴ ταξικὴ συνείδηση. Οἱ μετατοπίσεις καί οἱ διακινήσεις τοῦ πλοῦτου συχνότατες, ὥστε νά λείπει ἀπὸ τήν ὀλιγαρχία ἡ κληρονομικὴ κύρωση. Ἀποτέλεσμα: λυσσασμένη ἀναζήτηση προγόνων ἀλλὰ καί ἐλαστικότητα στήν εἰσδοχὴ νέων μελῶν στόν κύκλο ὑψηλῶν προσώπων. Ὁ novus homo μᾶλλον ἐκπολιορκεῖ εὐκόλα τά ἄδυστα τῶν ἀδύτων. Τά συμπεθεριάσματα τῆς ἀριστοκρατίας μέ τούς ἀστούς παρουσιάζονται σάν ἡ καταλληλότερη μέθοδος διάπλεξης τῆς κουλτούρας μέ τὴ ζωικὴ ἀκμή καί σάν προϋπόθεση γιά τήν παραγωγή ὁμαλῶν ἢ ἀξιοσημείωτων ἀπογόνων. Καί σ' αὐτό τό σημεῖο ὁ βιολογισμός λέει τό σαχλό του λογάκι περὶ εὐγονίας.

Ἡ ἀριστοκρατία χορεύει, παρλάρει, τσιλιμπουρδίζει, εἶναι ὅμως ἀνίκανη γιά ἔργα. Πέτρος Πάρνης (Πετσάλη), Ὁ προορισμός τῆς Μαρίας Πάρνης), Σφακοστάθης, Δελατόλλας, Ὅλγα Σκινᾶ (Θεοτοκά, Ἀργώ). Πῶς ἐξηγεῖται ἡ παραλυσία τῆς ἀριστοκρατίας; Μέ τόν μοναδικὸ ἀλάνθαστο τρόπο: βιολογικά!

Ἡ οἰκογένεια σάν κοιτίδα τοῦ γνήσιου ἀνθρωπισμοῦ καί πρόγευση τῆς σωστῆς ὁργάνωσης τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων ἀκούγεται διακριτικά νά ἀγεῖ μέ ἀξιοπρέπεια καί εὐγένεια τό καθημερινὸ της φορτίο στὰ περιθώρια τοῦ κοινωνικοῦ καί ἱστορικοῦ στίβου. Διαλύεται, ὅταν οἱ φορεῖς τῆς ἐμπλακοῦν στόν δαιμονικὸ ρυθμὸ τῆς μοντέρνας ζωῆς.

Τά κριτήρια στήν ἄγρα παρτεναίρ· ὁ πατρικός παρὰς προκαλεῖ καί θραδινές λυρικές ἐξάρσεις καί τοὺς ἀναγκαίους ἐκθιασμούς, ὅταν ὁ ὑποψήφιος σύζυγος ὑπολογίζει σέ ἀπόκρουση τῆς αὐτοθυοσίας του· ἡ θέση τοῦ γαμπροῦ ἐπιστρατεύει τοὺς πιεστικούς μηχανισμούς τῆς οἰκογένειας. Π.χ. Βούλα, στόν Γιούγκερμαν τοῦ Καραγάση.

Ὁ γάμος συμπληρώνεται μέ τήν παλλακία. Τά παιδιά τυχαῖα προϊόντα ἐρωτικῶν περιπτώσεων· μοναδική τους λειτουργία ἡ ἀναπαραγωγή καί ἡ οἰκονομική κατοχύρωση. Παραμορφωτική ἐπενέργεια τῆς οἰκογένειας στή σωστή διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν καί στήν ἐτοιμασία τους γιά τόν ἄγωνα τῆς ὑπαρξης.

Βιολογικός καθορισμός τῆς προσωπικότητας. Στόν Γιούγκερμαν ἀπό τήν ἀντιπαράθεση τῶν δύο ἀδελφῶν, τοῦ Γιούγκερμαν καί τοῦ Σουλθέστρου· εὐγονικές ἀπόψεις αἱρουν ἀπό τήν ἀπιστία τήν ἠθική τῆς φρικαλεότητας καί ἐμμεσα ἀρνιούνται στήν οἰκογένεια θετικό ρόλο στή διάπλαση τῆς νέας γενιάς.

Ἡ ἔσχατη γελοιοποίηση τοῦ γάμου στόν Γιούγκερμαν. Ὁ Γιούγκερμαν παντρεύεται τήν κοινή μαϊτρέσσα κατά τή διάρκεια κρασοκατάνυξης. Τό ἀνάλογο μέ τή γελοιοποίηση τῆς ἔθνικης ἰδέας στό καρναβάλι τοῦ Πετσάλη (Ὁ μάγος μέ τά δῶρα).

Ἡ δξύτατη διάσταση τῶν γενεῶν στοὺς Νοταράδες (Θεοτοκά, Ἀργώ). Ἡ δυναστεία θασιζεται σέ κοινωνική συνέχεια· μετά τή μι-κρασιατική καταστροφή οἱ παλιοὶ τύποι κίθδηλοι, ἡ παλιά γενιά μαφιασμένη καί οἱ νεότεροι πελαγῶμένοι (Θεοτοκά, Ἀργώ). Ἡ οἰκογένεια διάμεσο καί φίλτρο τῆς κοινωνικῆς ἀναστάτωσης. Εἶναι τά τρία παιδιά οἱ τρεῖς δυνατές ἀπαντήσεις στό ἀκάνθινο πρόβλημα; Ὁ Ἀλέξης ποιητής, ὁ Λίνος τυχοδιώκτης καί ἀκτιβιστής, ὁ Νικηφόρος γυναικάς. Ἡ πορεία τους τονίζει τόν παραλογισμό τῆς ἱστορίας καί τή ματαιότητα τοῦ συνειδητοῦ μόχθου· ὁ Ἀλέξης συμβιβάζεται καί δημιουργεῖ ἀθάνατο ἔργο. Ὁ Λίνος ἐπαναστατεῖ καί ἐκμηδενίζεται. Ὁ Νικηφόρος, ἐμμανής τῆς δόξας, ψοφάει σκορπώντας τόν ἀντρισμό του στοὺς ἀπέραγτους δρόμους τῶν μεγαλουπόλεων. Στούς Πάρνηδες (Τριλογία Πετσάλη) τό προτσές ὑποκειμενικοποιημένο.

Τά κριτήρια τοῦ σωστοῦ γάμου, χρήματα καί καταγωγή. Οἱ γονεῖς τῆς Δελατόλλα στή διερεύνηση τοῦ Μανώλη Σκυριανοῦ (Θεοτοκά, Ἀργώ). Ἀποσιώπηση τοῦ θεσμοῦ τῆς προίκας. Οἱ εὐτυχισμένοι γάμοι προσανατολίζονται σέ ἀνατολίτικα πρότυπα. Ἡ γυναίκα μονογαμική, ὑποχωρητική καί ξεκουραστική.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 τηλ. 3248346

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ Νουρεντίν Μπόμπα

Νουβέλα

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ Μικρά Ἀσία

Ἱστορικό μυθιστόρημα
σέ 2 τόμους

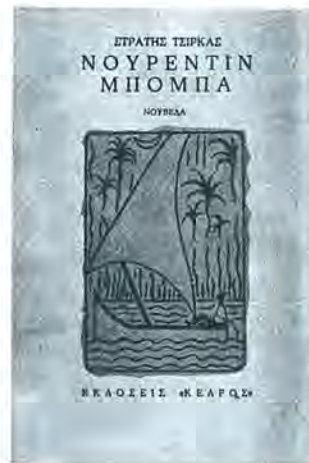
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΧΙΝΑΣ

Για τήν υπεράσπισι
τῆς ἐλληνικῆς
εγκεφαλοκρηπίδας

Οἱ ἐκπομπές του Α. Σχινά
ἀπό τήν Deutsche Welle
σχετικά με το γλωσσικό ζήτημα

τό νέο τεῦχος τοῦ
«Νεοελληνικοῦ Λόγου»
ἀφιερωμένο στόν
Κ. Βάρναλη

Νέες ἐκδόσεις

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ '75-'76

Αφιέρωμα
στον
Κώστα Βάρναλη

ΚΕΔΡΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Ο Νέος Δημοκρατικός Πολιτισμός

Ο υπουργός Πολιτισμού απέδειξε τουλάχιστον δύο ταλέντα α. ότι γνωρίζει από «δημόσιες σχέσεις» και β. ότι διαθέτει «πυγμή».

Τό πρώτο δέν είναι περίεργο: στην Έσπερίδα τα μαθε ό άνθρωπος. Καί τώρα θέλει νά μάς διδάξει πόσο σημαντική διαφημιστική καμπάνια είναι ή περιφορά των αρχαίων μας.

Τό δεύτερο, μή νομίζετε ότι τό μαθε από τον κ. Καραμανλή, Διόλου μάλιστα. Οί έξουσίες του εκπορεύονται, όπως λέγεται, από τον πρόεδρο κ. Τσάτσο, στον οποίο καί έχει εκχωρηθεί ή επιτροπεία του ΥΠΠΕ. Έτσι ερμηνεύεται καί ή παντοδυναμία του κ. Τρυπάνη περί τά εκπολιτιστικά. Ο κ. υπουργός «κόβει τά κεφάλια» των αρχαιολόγων πού τόλμησαν νά έχουν διαφορετική γνώμη απ' αυτόν καί επικαλείται τό δημοσιούπαλληλικό κώδικα.

Ο καθηγητής, ακαδημαϊκός καί πνευματικό τέκνο του Νέου Κόσμου, υπουργός Πολιτισμού, θεωρεί επιπλέον τον έναντι του τον αρμοδιότερο νά μάς εκπολιτίσει καί έβαλε μπροστά τή μηχανή γιά νομοσχέδια. Πού φυσικά τά επιβάλλει. Η παντοδυναμία της νεοδημοκρατικής πλειοψηφίας παρέχει τή δυνατότητα σέ ανθρώπους του αναστήματος αυτών πού εποπτεύουν τό ΥΠΠΕ, νά πραγματοποιήσουν κάθε φαινή τους ιδέα.

Στή μνήμη του Βασίλη Ρώτα

Αφιέρωμα αγάπης στή μνήμη του άξέχαστου Μπάρμπα Βασίλη Ρώτα ή έκδοση αυτού του μικρού λευκώματος μέ μηνύματα επώνυμων κι ανώνυμων γιά τό χαμό του - «μιά μικρότατη μερίδα, απ' αυτή τήν άπειρη αγάπη των ανθρώπων, σάν μιά χούφτα σπερνά» - όπως γράφει στην εισαγωγή ή Βούλα Δαμιανάκου - «στήν άγια χλωρή μνήμη του».

Τό έξώφυλλο - καλλιτεχνημένο από τήν κόρη της Βούλας Δαμιανάκου Έλένη Βασιλοπούλου -

είναι έμπνευσμένο από τό ποίημα του Ρώτα «Παπαρούνα κόκκινη»:

Παπαρούνα κόκκινη,
πού άνθισες στον τάφο μου,
θύλαξε απ' τά κόκκαλά μου
τό τραγούδι της αγάπης.

«Νέα της ΕΔΑ»

Η ΕΔΑ άπόκτησε τά «Νέα της»: μιά καλοπροσέγγιμη έκδοση πού κυκλοφορεί στό τέλος κάθε μήνα μ' όλα τά νέα του κόμματος.

Τό πρώτο τεύχος αναφέρεται βασικά στή Β' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη, γιά τήν όποία όλο τό ύλικό κυκλοφόρησε σέ χωριστή έκδοση.

Περού καί Ρίτσος

Λέγεται Άλφρέδο Πίττα Τσάδους κι είναι Ινδιάνος - κατ' ευθείαν άπόγονος των Ινκας -

ποιητής καί δημοσιογράφος, γιάς του διευθυντή του Έθνικού Ινστιτούτου Πολιτισμού του Περού. Έρθε πριν λίγες μέρες στην Ελλάδα καί από τήν Αθήνα έφυγε άμέσως γιά τό Μαντέμ Λάκκο: ήθελε νά ζήσει άπό κοντά τό έλληνικό «μεροκάματο του τρόμου» των μεταλλωρύχων.

Πτυχιούχος της γλωσσολογίας στό Πανεπιστήμιο του Σάν Μάρκος της Λίμα, γυρίζει όλη τήν Εύρώπη μέ γαλλική (δημοσιογραφική) ύποτροφία. Στην Αθήνα ένθουσιάζτηκε από τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους», αλλά όταν γυρίσει στην πατρίδα του τον περιμένει μιά άλλη δουλειά - σχετική μέ τήν Ελλάδα: θά μεταφράσει, μαζί μ' άλλους συμπατριώτες του, Γιάννη Ρίτσο...

Τριακονταετίες...

Η «ΜΠΑΛΚΑΝ», ή πολιτική αεροπορία της Α.Δ. της Βουλγαρίας, γιόρτασε αυτές τίς μέρες τά τριάντα χρόνια από τήν ίδρυσή της. Η «ΜΠΑΛΚΑΝ» είναι μιά από τίς πιό ενεργητικές κρατικές επιχειρήσεις της γειτονικής χώρας. Η δραστηριότητά της δέν εξαντλείται στίς τουριστικές μεταφορές. Έχει τήν ευθύνη καί γιά μιά σειρά από κοινωνικές έπιτηδεύσεις: Τό ράντισμα των χωριών, τήν αερομεταφορά γιά τίς επείγουσες περιπτώσεις άσθενών, τίς μεταφορές άγαθών. Όσο γιά τον τομέα του «σέρβις» των τουριστών, έχει επιτύχει άξιόλογα άποτελέσματα καί δέν έχει νά ζητήσει σέ τίποτα τίς μεγάλες εταιρίες του δυτικού μας κόσμου.

Νέοι γραφίστες

Τό βιβλιοπωλείο GAZETTE, στίς αρχές του μήνα, παρουσίασε, μέ θέμα τό ΒΙΒΛΙΟ, τή δουλειά στίς γραφικές τέχνες των μαθητών της - πρώην - Σχολής Δοξιάδη.

Οί νέοι γραφίστες έδειξαν μιά σειρά από προτάσεις πού χαρακτηρίζονταν όχι μόνο από τή στέρεη γνώση της τεχνικής αλλά καί τήν ευαισθησία στην προσέγγιση καί τή λύση στό θέμα ΒΙΒΛΙΟ.

Αποχωρώντας από τήν έκθεση αναρωτηθήκαμε γιατί οί πιό πολλοί εκδότες μας δέν κατάλαβαν ακόμα τή σημασία της σωστής φροντίδας στην έκδοση ενός βιβλίου. Είναι χρέος πρós τό άναγνωστικό κοινό.

ΦΥΣΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Οί φυσικοί έχουν τον... κόσμο τους - καί τό περιοδικό τους: «Ο φυσικός κόσμος» τό λένε, δγαίνει κάθε μήνα, διευθύνεται από συντακτική επιτροπή καί ανήκει στην «Ένωση Έλλήνων Φυσικών». Προσεγγιμένη δουλειά - σέ εμφάνιση καί ύλη - μάς φέρνει πιό κοντά σ' ένα μάλλον άγνωστο κόσμο.

Μέ κεραμική ύλη

Ο YIANNES (Γιάννης Ιοργανίδης) είναι ένας νέος δημιουργικός καλλιτέχνης πού από χρόνια ζει καί δουλεύει στην Αμερική. Πριν λίγο καιρό έκτέθηκαν έργα του στή γκαλερί του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης.

Η τεχνική της κεραμικής είναι ό κύριος τρόπος της πλαστικής έκφρασης του YIANNES. Απλευθερώνει τό ύλικό από τήν παραδοσιακή χρήση του καί τό μεταπλάθει από «χειροτεχνία» σέ έργα μιάς πρωτότυπης καί αυθεντικής τέχνης.

ΣΤΙΣ μέρες μας υποστηρίζουμε πώς η τέχνη είναι παρούσα υπό διάφορες ονομασίες, καθημερινή, μέσα στην κατανάλωση, τη θρίσκουμε σε κάθε δῆμα μας· και ιεραρχώντας τὰ διάφορα μέρη της, τὴν ἔχουμε μπάσει στο χηματοστῆριο τῶν ἀξιών. Τέχνη πουλιέται παντοῦ καὶ σὲ κάθε στιγμὴ, τέχνη λοιπὸν ἀγοράζουμε. Ἔτσι περιτριγυρίζομαστε ἀπὸ ἀριστουργήματα. Σωρεύουμε ἀριστουργήματα. Κάθε μέρα πού περνάει, ἀφήνει πίσω της πλήθος ἀριστουργημάτων. Ἔτσι, τὸ χθὲς ἀφομοιώνεται καὶ φαίνεται αἰσθητικὰ πιὸ ἀξιόλογο ἀπὸ τὸ σήμερον. Ἡ αἴγλη πού ἔτσι ἀποκτάει τὸ παρελθὸν μᾶς δίνει τὴν αἰσθησιὴ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ γνωστὸ καὶ φιλόξενο, μιά καὶ τὸ παρόν, ὄντας ἐπιθετικὸ, μοιάζει ἀγνωστὸ καὶ ἀφιλόξενο. Βιάζουμε λοιπὸν τὴ συγκομιδὴ. Στὰ δέντρα τῆς τέχνης τοῦ κήπου μας, τ' ἀριστουργήματα εἶναι ἀγουροὶ καρποὶ πού ξεκρεμάμε καὶ μὲ τυμπανοκρουσίες τοποθετοῦμε σὲ μέρη ζεστά, πολυτέλη, μὲ βάση θεωρίες φανταχτερές, ὥστε νὰ δέσουν, νὰ ωριμάσουν, νὰ δγᾶλουν ἄρωμα καὶ νὰ μᾶς προσφέρουν τὴ σάρκα καὶ τὸ ζυμὶ τους. Ἐλάχιστοι τέτοιοι καρποὶ ἀνταποκρίνονται στὶς προσδοκίες μας. Χρειάζεται γρήγορα ν' ἀλλάξουμε προϊόν, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσουμε οὐσιαστικὰ τὸ παρελθόν, νὰ ξεχάσουμε τὴν ἀποτυχία μας καὶ νὰ καλύψουμε τὴν ἀνησυχία μας. Κάνουμε διαπιστώσεις, χωρὶς ν' ἀλλάζουμε μέθοδο. Ἐπιμένοντας στὴ μέθοδό μας, πολλαπλασιάζουμε τὰ δέντρα τοῦ κήπου μας, ἐπιταχύνουμε περισσότερο τὴν περισυλλογὴ τῶν καρπῶν, θουτιόμαστε στὰ μεγάλα σύνολα, πού ὁ νοῦς μας δὲν συλλαμβάνει καὶ ἡ κρίσις μας δὲν μπορεῖ νὰ ἐλέγξει. Ἰσως, μέσα στὸν ἀναβρασμὸ νὰ φτιάχνουμε ἀπλῶς θύματα. Ἐχουμε ὁμῶς κάποιο σημεῖο ἀναφοράς.

Ἡ ΥΠΕΡΤΙΜΗΣΗ τοῦ ἀγουρου, τὰ ὑπερθετικά τοῦ θαυμασμοῦ, ἡ κινητικότητα τῶν σημείων ἀναφοράς δημιουργοῦν μίαν δλότελα ἄλλη ἀντιμετώπιση τοῦ μακρινότερου παρελθόντος. Τὸ μακρινότερο παρελθόν μοιάζει μὲ μπαούλο τεράστιο, διαρκῶς ἀνακαλυπτόμενο, ὅπου ὁ καθένας σκύδει, ψάχνει καὶ φέρνει στὸ φῶς ρούχα καὶ ἀντικείμενα πού τοῦ πᾶνε καὶ πού κραυγαλέα παρουσιάζει στοὺς ἄλλους, τονίζοντας ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο καὶ ὑποχρεωτικὸ νὰ τοὺς πηγαίνουν. Τὸ μακρινότερο παρελθόν ἀποτελεῖ στὴν οὐδαί στοιχεῖο ἀπόδειξης τῆς ἀλήθειας αὐτῆς τῆς συνθηματολογίας, πράγμα ἐξ ἄλλου ἀναγκαῖο γιὰ μιά ἐποχὴ πού ἀγνοεῖ τὴ γονιμότητα τῆς οἰωπῆς, τὴν ἐκπληξὴ σάν ἀπαρχὴ μακρόχρονης μελέτης καὶ δὲν ἀνεχεται νὰ μὴν ὑπάρχουν δια-

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΦΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΟΥ Ἡ Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Φ. Δ. Δρακονταειδῆ

χωρισμοὶ στὴ γνώση.

ΑΝ αὐτὴ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ ἀπέναντι στο μακρινότερο παρελθόν, ὑπάρχει μιά εἰδικὴ ἀντιμετώπιση τῶν δημιουργημάτων τοῦ παρελθόντος πού οἱ αἰῶνες ἔχουν χαρακτηρίσει «ἀθάνατα» καὶ πού, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες, οἱ καιροὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουν καταστρέψει ἢ μειώσει. Ὅχι μόνο ἐπειδὴ οἱ ἀνθρωποὶ ἀπὸ γενιά σὲ γενιά ἀλλάζουν, ὁχι μόνο γιατί ὑπάρχουν διάφορα συμφέροντα μπροστὰ στο ἴδιο δημιουργημα, ἀλλὰ γιατί τὸ δημιουργημα καθ' ἑαυτὸ ἀντιστέκεται, παίρνει ὅποιο πρόσωπο καὶ ὅποια διάσταση τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ καιροί, χωρὶς νὰ χάνει τὴν ταυτότητά του, εἶναι παρόν διαρκῶς, ἐπιβάλλει τὴν τάξη του καὶ μιλάει ἀπὸ τὰ χεῖλια μας, ἀκόμα καὶ ὅταν μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ ἡ ὑπαρξὴ του. Αὐτὰ τὰ δημιουργήματα, μιά καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὰ ξεφορτωθούμε, τὰ λατρεύουμε: τὰ βάζουμε στὰ μουσεῖα, τὰ παραδίδουμε στὰ χεῖρια τῶν εἰδικῶν, τὰ διδάσκουμε στὰ σχολεῖα. Μὲ ἄλλα λόγια, τὰ βάζουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ, καὶ τὰ περνάμε στὴν κληρονομία μας, στὶς λατρευτικές μας ὑποχρεώσεις. Ἰκανοποιεῖται λοιπὸν ἡ λογικὴ μας, ὅταν μὲ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα στὸ χέρι μιλάμε γιὰ «ρίζες», γιὰ τὴ σταθερότητα τῶν ἀναφορῶν μας καὶ ὅταν ταυτόχρονα δικαιολογεῖται ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ πρόσφατου παρελθόντος, σάν συνέχειας στὶς «ρίζες μας». Ἰκανοποιεῖται καὶ ἡ δυσπιστία μας γιὰ τὸ παρόν, ἐνῷ ἐξορκίζεται ἡ ἀπειλὴ τοῦ μέλλοντος.

Ἡ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ τῆς τυπογραφίας εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πόλεων, τὸ τέλος τῆς φεουδαρχίας, τὴν ἀνοδο τῶν ἀστών, τὴν ἐπανεκτίμηση τῶν δομῶν. Ὅμως, ἡ τυπογραφία στάθηκε τὸ κουτὶ τῆς Πανδώρας γιὰ τοὺς λογιῆς ἀφέντες καὶ τοὺς λογιῆς μηχανισμοὺς πού αὐτοὶ οἱ ἀφέντες ἔστησαν, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Γουτεμβέργιου ὡς τὰ σήμερον. Θὰ ἦταν κουραστικὸ ν' ἀναφερθεῖ κανεὶς στὰ μέτρα πού ἀρρήθκαν κατὰ τοῦ γραφτοῦ λόγου καὶ τῶν γραφιάδων: οἱ φωτιές δὲν

ἔχουν σθῆσει ἀκόμα, τὰ ἱκρίσματα ὑπάρχουν, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν τὰ ἐκτελεστικά ἀποσπάσματα, καὶ οἱ ἐξορίες εἶναι στρωμένες ἀπὸ τὰ διδλία πού τίς δημιουργήσαν. Αὐτὴ ἡ θέση μπροστὰ στο ἔντυπο εἶναι δικαιολογημένη: δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἐλέγχεται κάθε γραπτὸ. Δὲν ὑπάρχει τρόπος πού νὰ μποδίζει τὴν ἐπάνοδο στο γραπτὸ. Δὲν ὑπάρχει ἀντίδοτο στὶς ἐρμηνείες πού δγαίνονται ἀπὸ τὸ γραπτὸ. Τὸ γραπτὸ δὲν παύει νὰ εἶναι ἓνα γεγονός, πού διαρκῶς σοῦ μπλέκεται στὰ πόδια. Ἀντίθετα, ἄλλες μορφές τοῦ λόγου μποροῦν νὰ ἐλεγχθοῦν καθ' ὅλοκληρίαν, νὰ μὴν ἀπαιτοῦν τὴν ἐνεργοποίησή τοῦ ἀνθρώπου, νὰ εἶναι εἰκόνες πού ἔρχονται καὶ φεύγουν, χωρὶς πιθανότητα ἐπιστροφῆς, εἰκόνες

πού εἶναι γεγονότα θνησιγενῆ καὶ πού δίνουν ἔτσι ἀφορμές γιὰ ἐρμηνείες διαστικές, χωρὶς δυνατότητα στάσης σὲ συγκεκριμένα ὀχήματα ἐννοιῶν (= λέξεις). Αὐτὲς οἱ μορφές λόγου ἐλέγχονται ἀπόλυτα καὶ μέσ' ἀπὸ αὐτὸ τὸν ἐλεγχὸ περνάει, σάν μόνη κλωστή ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς βελόνας, τὸ μόνον μήνυμα πού ἔχει ἐπιλεγεί. Οἱ ἄλλες μορφές λόγου, ἐκτὸς τοῦ γραφτοῦ λόγου, ὅσο ἐντιμες καὶ ἂν εἶναι, δὲν μεταβιβάζουν παρὰ συνθήματα. Ἀποκρούουν τὴν κριτικὴ. Κάνουν τὴ σκέψη μιά σειρά ἀπὸ δεδομένα. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου τὰ πράγματα, συνθηματοποιήματα, φαίνονται ἄλλα, αὐτὲς οἱ μορφές τοῦ λόγου μᾶς ἀγγίζουν, σάν πιὸ οἰκτείες.

Οἱ καταφάσεις πού ἐμφανίζονται σὲ τοῦτες τὶς γραμμές, δὲν στέκονται καὶ σὲ ἄλλους παράγοντες, μὰ τοὺς ἔχουν ὑπ' ὄψη καὶ τοὺς θεωροῦν παρόντες.

Ὑστερα, τί σημασία ἔχει νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ πράγματα γνωστὰ καὶ νὰ δώσει προνομιακὴ θέση δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ὅταν, λιγότερο ἢ περισσότερο, τὸ πρόβλημα εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ὅταν οἱ ἀποχρώσεις εἶναι μικρές σ' ἓναν κόσμον πού ἀπλῶς διατηρεῖται καὶ πού, δουτηγμένος στὶς ἀντινομίες του, δὲν εἶναι ὁ κόσμος πού περιμένει κανεὶς νὰ γεννηθεῖ.

ΟΜΩΣ αὐτοὶ πού σήμερον ἐμφανίζονται σάν ὑπερασπιστὲς τοῦ γραφτοῦ λόγου, εἶναι οἱ νε-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Ἀσκληπιοῦ 7 τηλ. 3636083

ΝΙΚΟΥ ΨΥΡΟΥΚΗ

Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

κροθάφτες του. 'Ο γραφτός λόγος δεν είναι ιδιωτικός, δηλαδή υπόθεση προσωπική, μέ σχετικό αντίκρουσμα καί μ' επιπτώσεις σε στενό κύκλο. 'Όταν οι ανθρώπινες ομάδες ήταν μικρότερες, αυτό θα μπορούσε να ισχύσει. Μέ την τυπογραφία όμως, ο γραφτός λόγος έγινε δημόσιος. 'Αρχισε να μεταφέρει στοιχεία κι απεικονίσεις των ανθρώπινων επιδιώξεων. 'Ο γραφτός λόγος απόκτησε την άμεσότητα του προφορικού· δοήθηκε, υποστήριξε, σταθεροποίησε, τίμησε τις αλλαγές· έγινε αναπόσπαστο μέρος των ανθρώπινων επιδιώξεων. 'Ετσι, ο γραφτός λόγος του παρελθόντος είναι πολυμερής, πολυδιάστατος σε πλήθος επίπεδα, καλειδοσκοπικός. 'Εν πάση περιπτώσει, δεν είναι ποτέ τό αποκλειστικό εργαλείο έκφρασης ενός ειδικού. Είναι σταθερά εργαλείο δημόσιο.

ΑΠΟ τή στιγμή όμως πού ο γραφτός λόγος χάνει τήν επαφή μέ τό πλήθος, γίνεται διάλεκτος, καί τέλος κώδικας γιά μνημένους, χάνει όλη του τήν ικμάδα, άργοπεθαίνει. 'Ο γραφτός λόγος είναι πειθαρχημένος, δεν μπορεί νά είναι συνεχώς αποτύπωση όργης, μίσους, ταραχής (κορυθαντισμού). 'Όταν ο γραφτός λόγος αντιμετωπίζεται έτσι, έξω από τό δημόσιο χώρο, δεν φταίει ή γλώσσα (= τό λεξιλόγιο), έπειδή χρησιμοποιείται κι από τούς άλλους. Είναι σά νά πετάμε τό σφυρί, έπειδή ή πρόκα δεν καρφώθηκε σωστά, βρίζοντας όλα τά σφυριά, έπειδή ο γείτονας έχει κι αυτός ένα καί τό χρησιμοποιεί. 'Αν τό σφυρί είναι ή γλώσσα, ο καθένας μπορεί νά καυχθεί ή νά μεμψιμοιρήσει έπειδή ή πρόκα του (= τό νόημα) καρφώθηκε ίσα ή στραβά. Τέτοια τακτική, είναι όλοτελα σε βάρος του γραφτού λόγου. 'Αφήνει τήν πόρτα άνοιχτή γιά τήν είσοδο των άλλων μορφών λόγου καί ή κατάσταση θυμίζει καλογεριστικές διαμάχες τόν Μεσαίωνα κι αποδεικνύει τόν πνευματικό εύνοουχισμό. 'Ο γραφτός λόγος δεν είναι ποτέ μερικός. 'Ολοκληρώνεται σά ένας κύκλος εποχών. Τότε μόνο ανταποκρίνεται στό ρόλο του.

ΑΝ ο σημερινός γραφτός λόγος πάσχει κι αν δεχτούμε ότι δεν υποκαθίσταται (έστω κι αν οι προφητες τό διαλαλούν, λές καί ή γραφήν δεν είναι ήδονή καί συνεπώς μπορεί νά κοπεί, όπως οι κακές συνήθειες των παιδιών), αν παραμερίσουμε τόν αναθρασμό του παρόντος κι αναζητήσουμε τήν πνευματική ψυχραιμία, αν πιστεύουμε ότι, όσο κι αν όλα είναι χαμένα, κάτι δεν είναι χαμένο, αν θεωρούμε άνάγκη νά μαθητεύσουμε πρós όφελος τής ανθρώπινης συνεννόησης, τότε τά δημιουργήματα του γραφτού λόγου του παρελθόντος είναι στέ-

ρεα στηρίγματα. 'Ας τά δγάλουμε από τίς προθήκες των μουσείων, άς τά πάρουμε από τά χέρια των ειδικών, άς αφαιρέσουμε τά τόσα περιβλήματα, άς κρατήσουμε στά χέρια μας τό δημιουργήμα γυμνό. Θά τό αναγνωρίσουμε ζεστό, τωρινό, δικό μας. Θά καταλάβουμε ότι ο κόσμος γύρω μας είναι άγνωστος. Καί θά τόν ανακαλύψουμε.

ΌΤΑΝ ή καθημερινότητα μπαίνει σε πλειστηριασμό, μιά καί αυτή είναι ή τάση γιά τήν τέχνη στό χρηματιστήριο αξιών του καιρού μας, ή βαρβαρότητα κυριαρχεί, γιατί ή τέχνη είναι άνήμωρη. 'Η τέχνη από τή φύση της είναι ήθική (κι αν αυτό τό κριτήριο ήταν καθοριστικό στή σκέψη μας, πολλά από τά καθημερινά άριστουργήματα θά περνούσαν άπαρατήρητα), δάξει τόν κόσμο σε τάξη. 'Η τέχνη του μακρινότερου παρελθόντος είναι ήθική, από τήν άποψη καί μόνο ότι πολέησε τή βαρβαρότητα, φτιάχνοντας αισθητικό κανόνα κοινωνικά άποδεκτό. Αυτή ή τέχνη είναι δεμένη μέ τό όνειρο, μέ τήν άνεξήγητη δηλαδή θεβαιότητα ότι πέρα από αυτό πού υπάρχει, βρίσκεται καί κάτι άλλο, σάν άλλη γη. 'Η τέχνη δεν έχει τήν έμβέλεια του κόσμου πού μάς τριγυρίζει. Φοβούμενη ώστόσο τό χάος καί τό κενό αυτό περιορίζεται μέ τούς κανόνες της. 'Ο καθένας έχει δικαίωμα ν' αλλάξει αυτούς τούς κανόνες, πράγμα πού τόσες φορές έγινε, κανείς όμως δεν έχει τό δικαίωμα νά τούς καταργήσει, γιατί ή έλλειψη των κανόνων είναι ο θάνατος τής τέχνης. 'Ας μή λέμε πώς ή τέχνη είναι έλευθερη: ή τέχνη αντικατοπτρίζει τήν έλευθερία των ανθρώπων κι αυτή προτείνει, μέσα από τήν τάξη καί τήν ισορροπία, γι' αυτό έξ άλλου είναι κι επικίνδυνη. 'Η τέχνη ψιθυρίζει, δεν φωνασκεί· έτσι είναι πιά άποτελεσματική. 'Η βαρβαρότητα φωνασκεί (= άπειλεί)· έτσι είναι πιά άποτελεσματική από τήν τέχνη. 'Αν αυτές οι σκέψεις μπορούν νά πείσουν, τότε εύκολα χαρακτηρίζει κανείς τήν εποχή μας. 'Όσα λέγονται έτσι γιά τήν τέχνη, ισχύουν - μέ τό παραπάνω μάλιστα - καί στήν περίπτωση του γραφτού λόγου, όπως μπορεί νά γίνει κατανοητό από τή σημασία πού του αποδίδουμε, ύπολογίζοντας ταυτόχρονα ότι ένας νέος κόσμος είναι δυνατός.

•ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ•

Τό πρόβλημα του έλληνικού κινηματογράφου καί ή ΕΣΕΚΤ

'Όπως αναφέραμε σε προηγούμενο άρθρο μας - 'Αντί, τ. 65 - τό άστικό κράτος προσπαθεί μέ κάθε τρόπο νά χρησιμοποιήσει τούς κινηματογραφιστές γιά τήν εξυπηρέτηση των συμφερόντων του, καί σ' ένα μεγάλο βαθμό τό 'χει καταφέρει καλλιεργώντας στούς κινηματογραφιστές τήν καριερίστικη νοοτροπία, τή μικροαστική άνασφάλεια καί τόν καιροσκοπισμό.

Μέχρι τή μεταπολίτευση, στό συνδικαλιστικό όργανο των σκηνοθετών, τήν 'Εταιρία Σκηνοθετών 'Ελληνικού Κινηματογράφου Τηλεόρασης (ΕΣΕΚΤ), κυριαρχούσε ή λεγόμενη «παλιά φρουρά». Τό καταστατικό τής εταιρίας απαιτούσε τέτοιες προϋποθέσεις γιά τήν έγγραφη μέλους, πού πολλοί «νέοι» σκηνοθέτες πού δεν είχαν δουλέψει στήν «έμπορική» παραγωγή, μά πού είχαν ώστόσο φτιάξει ταινίες μικρού ή μεγάλου μήκους, άνεξάρτητες κύρια παραγωγές ή αυτοχρηματοδοτούμενες, είχαν αποκλειστεί από τήν εταιρία. 'Η παλιά φρουρά λειτουργούσε σάν μιά κλειστή ομάδα κατοχυρωμένων επαγγελματιών πού φρόντιζε νά διασφαλίσει κεκτημένα συμφέροντα. Στήν πλειοψηφία τους οι επαγγελματίες αυτοί ήταν οι λιγότερο ή περισσότερο ικανοί σκηνοθέτες πού είχαν δεχτεί τό χολλυγουντιανό μοντέλο καί κατασκεύαζαν ταινίες σύμφωνα μ' αυτό. Ταινίες πού πρέσβευαν τήν ταξική συμφιλίωση, διαιώνιζαν τίς άστικές αξίες καί πρόβαλλαν - γιά νά επιβάλουν - τόν άστικό τρόπο ζωής, ταινίες - κομμάτι από τό έποικοδόμημα - πού έξυπηρετούσαν τήν άμερικήνικη κυριαρχία καί τήν ντόπια όλιγαρχία. Ταινίες πού αποτελούσαν τόν κινηματογράφο - «όπιο του λαού» - (Βερτώφ). Μετά τή μεταπολίτευση οι αποκλεισμένοι «νέοι» σκηνοθέτες συγκεντρώθηκαν μέ σκοπό νά δημιουργήσουν ένα νέο συνδικαλιστικό όργανο. Στά πλαίσια τής παγκόσμιας άμφισβήτησης του χολλυγουντιανού μοντέλου, έτει-

ναν καί οι έλληνες «νέοι» σκηνοθέτες νά άμφισβητήσουν τίς ταινίες τής «παλιάς φρουράς», δυστυχώς όμως οι περισσότεροι έμειναν στό επίπεδο των αισθητικών άναζητήσεων. Τελικά προσχώρησαν ομαδικά στήν «παλιά» ΕΣΕΚΤ, χωρίς ν' αλλάξουν τίποτα στήν παλιά κατάσταση. 'Η μόνη αλλαγή ήταν (μέχρι τώρα) ένδεικτικά, σε σχέση μέ τίς προϋποθέσεις έγγραφης μέλους. Κι αυτή άκόμα ή αλλαγή, τό νά μπορεί δηλαδή ο άπόφοιτος τής κινηματογραφικής σχολής νά γίνεται μέλος στό σωματείο γιά ν' αγωνιστεί γιά τή λύση των προβλημάτων πού αντιμετωπίζει, κατοχυρώθηκε μόλις φέτος, άφού μάλιστα άκούστηκαν μιά σειρά από έξωφρενικές προτάσεις, όπως: γιά νά γίνει κανείς μέλος θά πρέπει ή ταινία του νά 'χει βραβευθεί ή νά 'χει δουλέψει Χ ώρες στήν τηλεόραση ή νά 'χει όπωσδήποτε κάνει μεγάλου μήκους ταινία, καί άλλα παρόμοια.

Αυτό αποδεικνύει στήν πράξη πώς ή διαμάχη άνάμεσα στίς «έμπορικές ταινίες» τής πρώτης καί τίς «καλλιτεχνικές» τής δεύτερης δεν ήταν τίποτ' άλλο από διαμάχη άνάμεσα στήν παλιά καί στή νέα έλίτ.

Οι κινηματογραφιστές, έχοντας ν' αντιμετωπίσουν από τή μιά προβλήματα έπιβίωσης - άνεργία, χαμηλοί μισθοί, έκμετάλλευση των νεότατων σκηνοθετών από τούς παλιότερους, στό βαθμό νά καλούνται νά δουλέψουν τσάμπα... γιά νά μάθουν!! - καί από τήν άλλη όλες τίς άστικές άποπροσανατολιστικές άπόψεις

Γι' αυτό τό κείμενο δούλεψαν οι: ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΣ ΒΕΡΓΙΤΣΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΖΕΡΒΟΣ, ΣΥΜΕΩΝ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ, ΘΕΚΛΑ ΚΙΤΤΟΥ, ΑΝΤΑ Κ.ΙΑΜΠΑΝΤΣΕΑ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΑΜΠΡΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ.

πού περιβάλλουν τη δουλειά του σκηνοθέτη - άτομο καλλιτέχνης, διανοούμενος πού «δημιουργεί» «έμπνευσις», ξεκομμένος από την πραγματικότητα κ.ά. - δρίσκονται, οι περισσότεροι μέχρι τότε, σ' ένα αδιέξοδο, και χρειάζεται σκληρός αγώνας - σ' όλα τα μέτωπα: συνδικαλιστικό, ιδεολογικό, κινηματογραφικής πρακτικής - για να ξεφύγουν απ' αυτό.

Μέχρι τότε τώρα, δυστυχώς, η διοίκηση της ΕΣΕΚΤ δεν μπόρεσε να άμφισθητήσει τα κυβερνητικά πλαίσια, προτείνοντας μία εναλλακτική λύση ενάντια στην κρατικο-μονοπωλιακή πολιτική. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια λειτουργήσε και φέτος η εταιρία υποχωρώντας βήμα βήμα στις προτάσεις του ύπουργείου, μὴν έχοντας συγκεκριμένες θέσεις και προτάσεις να αντιπαραθέσει.

Αφού το ύπουργείο πήρε μία σειρά από μέτρα για τόν κινηματογράφο και τό φεστιβάλ έρημνη της εταιρίας, η εταιρία αντέδρασε απειλώντας πώς δεν θα πάρει μέρος στο φεστιβάλ. Στη συνέχεια βέβαια άρκεστηκε στή μηδαμινή από τό ύπουργείο παραχώρηση να δεχθεί στή σχετική συντονιστική επιτροπή ένα μέλος της εταιρίας!! Βέβαια τό κράτος φροντίζει να Ικανοποιεί τις διεκδικήσεις της εταιρίας με τή μικρότερη ζημία και με μία τέτοια διάρθρωση των επιτροπών και των μηχανισμών, πού να έξουδετερώνει τήν παρουσία των σκηνοθετών. Παράδειγμα γι' αυτή τήν κατάσταση αποτελεί η διοργάνωση του φεστιβάλ και οι επιτροπές του. Τόσο στήν οργανωτική όσο και στήν προκριματική και τήν κριτική επιτροπή, η συντριπτική πλειοψηφία των μελών είναι άτομα πού μάταια θα 'ψαχνε κανείς να βρει τή σχέση τους με τόν κινηματογράφο. Συμμετέχει και ένας σκηνοθέτης πού επιλέγεται από τό ύπουργείο ανάμεσα σέ δύο πού προτείνει η εταιρία. Οι έλληνες σκηνοθέτες έχουν στίς επιτροπές ένα μόνο εκπρόσωπο, κι αυτός πρέπει να 'ναι τής άρσεκείας του ύπουργείου!!

Τό φετινό φεστιβάλ ήταν επιβεβαίωση της κυβερνητικής πολιτικής στον κινηματογράφο - γι' αυτή μίλησαμε στο προηγούμενο άρθρο μας. Τά βραβεία περιορίστηκαν. Η διοίκηση της ΕΣΕΚΤ, μετά τήν ανακοίνωση του ύπουργείου Βιομηχανίας για τήν περιοπή των χρηματικών βραβείων, περιορίστηκε στήν παρακάτω χλιαρή δήλωση: «Οι έλληνες κινηματογραφιστές αισθανόμαστε ούσιαστικά έξαπατημένοι από τήν άπρόσμενη αυτή ένέργεια του ύπουργείου Βιομηχανίας». Μαζί με τή δήλωση φρόντισε να καθησυχάσει τούς σκηνοθέτες πού

συμμετείχαν στο φεστιβάλ - ώστε πάση θυσία να πάρουν μέρος στο φεστιβάλ - μεταφέροντάς τους μετρημα του Κ. Μοσκόφ, έκ μέρους του δήμου Θεσσαλονίκης, πού γνωστοποιούσε πώς ο δήμος αναλάμβανε να καλύψει κατά τό ήμισυ τά περικοπέντα βραβεία.

Αυτή η άναγγελία άποπροσανατόλισε τούς σκηνοθέτες και έξουδετέρωσε έντεχνα τήν αντίσταση κάποιων απ' αυτούς. Μετά βέβαια τό τέλος του φεστιβάλ - και μέχρι σήμερα 30-3-77 - μένουν ο δήμος Θεσσαλονίκης και η 'Εταιρία Σκηνοθετών έκτεθειμένοι, γιατί τελικά τά λεφτά αυτά δεν δόθηκαν οέ κανένα και κανέναν δεν ξέρει τί άπόγιναν - κι αν ύπηρεξαν ποτέ. Πάντως οι άνθρωποι πού τά διεκδικούν δεν έχουν καμιά άπάντηση ή πληροφορία. Καί η 'Εταιρία Σκηνοθετών ούτε πού φιλοτιμήθηκε να δγάλει μία ανακοίνωση. Ακόμα η άπουσία αυτών των χρηματικών επέθλων καθιστά πολύ άληθινή τή διαπίστωση πώς φέτος τό κράτος πήρε πίσω τά λεφτά πού τό ίδιο έδωσε για βραβεία, επιστρέφοντάς τα στον έαυτο του μέσα από τή βράβευση των ταινιών πού τό ίδιο χρηματοδότησε. Αυτό τό γεγονός, συνιστά μίαν άλλη όψη πού πολλοί αντιλαμβάνονται σιωπηρά, κανέναν όμως δεν έχει έκφράσει. Ποιά είναι η σκοπιμότητα πού νομιμοποιεί τή συμμετοχή κρατικών παραγωγών, του Κέντρου Κινηματογραφίας, σ' ένα φεστιβάλ κινηματογράφου πού, κατά τήν αντίληψη του κινηματογραφικού κόσμου, θα 'πρεπε να ένισχύει τις άνεξάρτητες-φτωχές παραγωγές, για να μπορέσουν να συνεχίσουν να ύπάρχουν. Άπολογισμός: Τό κράτος έδωσε για τό φετινό φεστιβάλ 500 περίπου χιλιάδες, απ' τις όποιες περίπου τις 400 τις πήρε πίσω!!

Οι ταινίες πού προβλήθηκαν φέτος δεν είχαν έναν κοινό χαρακτήρα. Οι περισσότερες απ' αυτές ήταν ταινίες «αίσθητικής άναζήτησης» ή προσπάθειες προσωπικής έκφρασης των δημιουργών τους, πού πολύ λίγη σχέση έχουν με τά πραγματικά και άμεσα προβλήματα του έλληνικού λαού. Άλλες δήλωναν πώς άσχολήθηκαν με τέτοια προβλήματα, στήν πραγματικότητα όμως κάνανε ακριβώς τό ίδιο με τις προηγούμενες. Μένανε στο έπίπεδο της αισθητικής άναζήτησης, της προσωπικής έκφρασης, κι είναι όλοφάνερο πώς οι δημιουργοί τους πολύ λίγο ένδιαφέρθηκαν για τήν προώθηση λαϊκών συμφερόντων. Κι όμως αυτοί οι κινηματογραφιστές και ξέρουν πολύ καλά πόσο Ικανό έργαλείο είναι ο κινηματογράφος και αυτοαποκαλούνται προσοευτικοί. Υπήρξαν και μερικές ταινίες πού πραγματικά άσχολήθηκαν με

προβλήματα του λαού μας. Ταινίες πού ένδιαφέρουν τό κοινό και πού άξίζει τόν κόπο να γίνονται και να προβάλλονται. Απó αυτές, άλλες κόπηκαν από τήν προκριματική κι άλλες παραγκωνίστηκαν έντεχνα. Αντίθετα, μέσα από όλόκληρη τή διαδικασία του φεστιβάλ, προωθήθηκαν, με τήν επίσημη βράβευση, ταινίες πού καπηλεύονται τούς λαϊκούς άγώνες και τά βασανίστηρια των αγωνιστών για να προσδώσουν άξια σέ άμφίδρολη ποιότητας καλλιτεχνικές άναζητήσεις και ταινίες πού έκφράζουν τήν παρακμή της τάξης πού αντιπροσωπεύουν οι δημιουργοί τους.

Η αισθητική άναζήτηση-αυτοσκοπός, πού αναπτύσσεται άνώδυνα μέσα στίς «φιλελεύθερες» άγκάλες της άστικής Ιδεολογίας χωρίς να δημιουργεί τό παραμικρό ρήγμα, έγινε τό κύριο χαρακτηριστικό των άκροβατισμών του έλληνικού κινηματογράφου. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά επικρατεί και χειροκροτείται από τούς κριτικούς «μας», πού καθιερώνουν με τις «σοφές» παρεμβάσεις τους τή μία ή τήν άλλη άξία. Οι κριτικοί στήν Ελλάδα είναι ούσιαστικά άνύπαρχοι, άφού δεν μπόρεσαν και δεν θέλησαν να γίνουν μάρτυρες της γέννησης ενός έθνικού κινηματογράφου. Σερόνόμενοι πίσω από τις άξίες πού φασιστικά επέβαλε η κυρίαρχη Ιδεολογία, μετατρέπουν τήν κριτική τους σέ όργανο επιβεβαίωσης της, κι όχι σ' ένα όργανο αυτοσυνείδησης μιας έν δυνάμει πρωτοπορίας ενός λαού, μέσα από τις καταγραφές στο πεδίο της τέχνης των άγώνων και της συνειδητοποίησής του. Οι καθιερωμένοι κριτικοί, πιστοί ύπηρέτες των συμφερόντων της

άρχουσας τάξης, φτάνουν στο σημείο να λένε πώς τό κοινό είναι άνίκανο να καταλάβει!! Κι όμως: Τό κοινό του φεστιβάλ έκφρασε πεντακάθαρα τί ζητά με τόν κινηματογράφο. Ζητά από τούς κινηματογραφιστές να άσχοληθούν με τά πραγματικά του προβλήματα, με τά θέματα πού τό άπασχολούν. Ακόμα, αν είναι δυνατό, θέλει οι έλληνες κινηματογραφιστές να μὴν ξεδεύουν τις δυνάμεις τους προσπαθώντας να γίνουν μία κάποια καλλιτεχνική πρωτοπορία, ξεκομμένη από τήν πραγματικότητα, αλλά αντίθετα να προσπαθούν να κατακτήσουν θέσεις τέτοιες, πού να αναλογούν στίς θέσεις μιας πολιτικής πρωτοπορίας. Εμείς πιστεύουμε πώς οι κινηματογραφιστές πρέπει να παράγουν έργα με λαϊκό χαρακτήρα και συμφωνούμε με τόν όρισμό του Μπρέχτ για τό λαϊκό χαρακτήρα ενός έργου: «Λαϊκό χαρακτήρα έχει ένα έργο, όταν είναι κατανοητό στίς πλατιές μάζες, όταν υιοθετεί τήν άποψη των λαϊκών τάξων, συγκροτώντας τήν και προωθώντας τήν. Ένα έργο είναι λαϊκό, όταν σ' αυτό αντιπροσωπεύεται η πρωτοπορία του λαού, αυτή η πρωτοπορία πού 'ναι Ικανή να οδηγήσει τό λαό στήν έξουσία, και έπόμενα χρησιμοποιεί μορφές, σχήματα κατανοητά στα ύπόλοιπα τμήματα του λαού. Λαϊκό χαρακτήρα έχει ένα έργο όταν μεταδίδει στο τμήμα του λαού πού ακολουθεί τήν πρωτοπορία τις κατακτήσεις αυτής της πρωτοπορίας».

Αυτός πιστεύουμε πώς πρέπει να 'ναι ο στόχος των κινηματογραφιστών, η παραγωγή έργων με λαϊκό χαρακτήρα. Καί πρέπει να γίνονται ταινίες τέτοιες πού να βοηθούν στήν κατάκτηση αυτού του στόχου.

κυκλοφόρησε πάλι

α' έξόμνο 75, δρχ. 300

1975 α'

‘Ο ‘Αρχαιολόγος

καί ἡ κοινωνική του εὐθύνη

Τό ἐπάγγελμα τοῦ ἀρχαιολόγου καί ἡ κοινωνική εὐθύνη εἶναι τό βασικό θέμα τῆς ἔρευνας πού ἀρχίζει ἀπό σήμερα μέ τήν παράθεση τῶν ἀπόψεων τοῦ Συλλόγου Πτυχιούχων Ἱστορικών καί ‘Αρχαιολόγων, πάνω σέ συγκεκριμένα ἐρωτήματα.

‘Η Ντόρα Ρογκάν, πού ἔχει τήν ἐπιμέλεια τῆς ἔρευνας, γράφει:

Εἶναι πιά καιρός νά γίνει κοινή συνείδηση ὅτι τά πολλά καί σοβαρά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει στίς διάφορες θαμνίδες τῆς ἡ ἐπιστήμης τῆς ‘Αρχαιολογίας στόν τόπο μας ἔχουν ἐξ αἰτίας τῆς «εἰδικῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας» τῆς χώρας μας δυσάρεστες ἐπιπτώσεις σέ πολλούς τομεῖς καί ὅτι τά σημεῖα πού θίγονται εἶναι «νευραλγικά». (Βλ. καί «ΑΝΤΙ», 36/10 - 1 - 76, σελ. 41 - 43). Δέν πρόκειται μόνο γιά τή διαιώνιση τῶν μεγάλων ἀδυναμιῶν πού ἀφοροῦν τή συγκρότηση, τήν ἐπένδρωση τῆς ‘Αρχαιολογικῆς ‘Υπηρεσίας καί τόν τεχνικό ἐξοπλισμό της, τήν ἀρτηριοσκληρωτική γραφειοκρατία πού μεταβάλλει σέ ‘Οδύσσεια ἀκόμα καί τήν παραμικρή διαδραματίζουσα, τό συστηματικό θραυκτικῶν τῶν «ὑπό προώθηση» ζητημάτων, τόν ἀκρωτηριασμό κάθε δημιουργικῆς πρωτοβουλίας, τήν ἀνεπίτρεπτη κωλυσιεργία πού συμβάλλει στήν ὀλοκληρῶση τῆς καταστροφῆς τῶν μνημείων μας, τό κυριολεκτικό «θέρισμα» τῶν ἀρχαιολογικῶν καί πολιτιστικῶν μας θησαυρῶν, τή μὴ προβολή καί δημοσιότητά τους, τίς ἐλλείψεις τῶν μουσείων, μέ ἀποτέλεσμα πολλά ἀπ’ αὐτά νά μὴ μποροῦν νά λειτουργήσουν οὔτε σάν ἀποθήκες, τό κενό πού δημιουργεῖται ἀπό τήν ἀπουσία ἐνός ἀρχειῶν μνημείων, τήν ἀπαρχαίωση καί ἀνεπαρκή πανεπιστημιακή διδασκαλία, τήν ἔλλειψη μιάς μεταπτυχιακῆς ἐκπαίδευσης, τίς ἀνύπαρκτες προϋποθέσεις γιά τήν ἐξασφάλιση μιάς συστηματικῆς καί ἀντικειμενικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, τό «φευδαρχικό δίκαιο» πού ἐπικρατεῖ στήν ἀνάληψη τῆς μελέτης τῶν μνημείων ἀπό «ὀρισμένους», μέ ἀποτέλεσμα νά παρεμποδίζεται, γιά νά μὴν ποῦμε ματαιώνεται, ἡ μελέτη τους καί ἡ ἀπαραίτητη γιά τήν προώθησή τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας δημοσίευσή τους.

‘Ολα αὐτά τά «κακῶς κείμενα» γνωρίζουμε μίαν ἔξαρση τώρα, πρῶτα μέ τίς ἀντιδράσεις πού ἐξ-

ακολουθοῦν νά δημιουργοῦνται γύρω ἀπό θέματα ὅπως ἡ «Πύλος», ἡ καταστροφή τῶν μνημείων (π.χ. ἡ συγκρότηση καί δημοσίευση μιάς «Μαύρης Βίβλου» ἀπό τά μέλη τοῦ Συλλόγου ‘Αρχαιολόγων, κ.ά) καί, κυρίως, μετά ἀπό τίς τελευταῖες ἐξαγγελίες τῆς κυβέρνησης σχετικά μέ τό νέο ‘Οργανισμό τῆς ‘Αρχαιολογικῆς ‘Υπηρεσίας πού θά κατατεθεῖ στή Βουλὴ τόν ‘Οκτώβρη καί τήν ψήφιση τῶν δύο νομοσχεδίων («Περί τροποποιήσεως τῶν περὶ ‘Αρχαιοτήτων καί ‘Αρχαιολογικῶν Συμβουλίου κειμένων διατάξεων» τοῦ ΥΠΠΕ, περὶ «Λειτουργίας Λατομείων» τοῦ ὑπουργείου Βιομηχανίας).

Πῶς νά περάσει ἐδῶ ἀπαράτη- ρητο τό «ἀντικρουόμενο» αὐτῶν τῶν προτάσεων καί τῶν σχεδίων; ‘Από τή μιά μέ τή θέσπιση νέων τοπικῶν ἀρχαιολογικῶν συμβουλίων ἐπιδεικνύεται μιά προσπάθεια «καλῆς θέλησης» γιά μιά ταχύτερη διαδικασία. ‘Ομως, ἀπό τήν ἄλλη, μέ τή σχεδιαζόμενη μείωση τῆς γνώμης τοῦ ‘Αρχαιολογικοῦ Συμβουλίου ἀπό «σύμφωνη» σέ «ἀπλή» καί τήν ἐλάτ- τωση τῶν μελῶν του, ἐπιχειρεῖται ὁ ἀκρωτηριασμός του καί ἡ μετα- τροπή του σέ πειθνὴν ὄργανο τῆς κυβέρνησης. Οἱ ἐπιπτώσεις πού θάχουν αὐτά τά «μέτρα» στό μέλλον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπι- στήμης καί ἰδιαίτερα στή «μοῖρα» τῶν μνημείων στόν τόπο μας, εἶναι ὀφθαλμοφανεῖς ἀκόμα καί γιά τοὺς ἀφελεῖς. ‘Οπως, ἄλλω- στε, καί ἐκείνες ἀπὸ τήν πρόταση νά ἐξαρτάται ἀποκλειστικά ἀπὸ τό Συμβούλιο τοῦ ‘Υπ. Βιομηχα- νίας ὁ χαρακτηρισμός ὀρισμένων περιοχῶν σάν διατηρητέων ἢ ὄχι.

Τώρα, λοιπόν, πού ὅλα αὐτά τά προβλήματα προβάλλουν μέ μιά ξεχωριστή ἐμφαση ἡ ἔρευνα πού ἀρχίζει δέν ἐπιδιώκει μόνο τή σφυγμομέτρηση τῆς γνώμης τῶν εἰδικῶν καί τόν προβληματισμό τοῦ κρατικοῦ φορέα, ἀλλά καί τή συνειδητοποίηση εὐρύτερα τῆς σοβαρότητας μιάς «κατάστασης» πού νά «ρυθμιστική» μιάς ὀρι- σμένης θέσης καί πολιτικῆς.

ΕΡ: Πῶς πρέπει, κατὰ τή γνώμη σας, νά ἀσκεῖ τό ἐπάγ- γελμά του ὁ ἀρχαιολόγος καί εἰκότα ὁ ἀρχαιολόγος - ὑπάλ- ληλος τῆς ‘Αρχαιολογικῆς ‘Υπηρεσίας;

ΑΠ: ‘Ως πρὸς τόν τρόπο πού πρέπει νά ἐξασκεῖ τό ἐπάγγελμα του ὁ ἀρχαιολόγος γενικά, εἴτε εἶναι ἐρευνητής εἴτε ὑπάλληλος στήν ‘Αρχαιολογική ‘Υπηρεσία, ἕνας πρέπει νά εἶναι ὁ βασικός ἄξοντας: ἡ συνείδηση τῆς κοινω- νικῆς του εὐθύνης. Θά ἀναλύ- σουμε ἀμέσως παρακάτω πῶς ἐμεῖς τὴν ἐννοοῦμε. Μὲ τόν τρόπο πού ἐξασκεῖται ἡ ‘Αρχαιολογία σήμερα, ἡ ἔρευνα γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀπευθύνεται καί ἐνδιαφέρει μόνο τοὺς ἀρχαι- ολόγους. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ ἀρχαιολόγος νά ἀποκόβεται ἀπὸ τόν κοινωνικό του ρόλο, τό ρόλο δηλαδή τοῦ ἐπιστήμονα πού ἐρευνᾷ γιά νά διαδώσει τά πορί- σματα τῆς ἔρευνάς του, ἀποτελέ- σματα πού ἀφοροῦν τήν ἱστορία τῆς χώρας του. ‘Η ἀνακύκλωση τῆς ἔρευνας μέ κέντρο τό στενό χώρο τῶν εἰδικῶν ἔχει σάν ἀπο- τέλεσμα τήν ἀδιαφορία τοῦ κοι- νοῦ γιά τήν παράδοση καί τήν ἱστορία του καί τή δημιουργία ἐμποδίων γιά τό ἔργο τοῦ ἀρχαι- ολόγου. Τὴν παιδευτικὴ συμβολή τοῦ ἀρχαιολόγου τὴν ἔχουμε καί πρόσφατα διατυπώσει (δημοσία συζήτηση γιά τό ἐπαγγελματικὸ πρόβλημα τῶν ἀρχαιολόγων. Φι- λοσοφική Σχολή ‘Αθηνῶν. 5- 5-77). Θεωροῦμε ὅτι εἶναι ζή- τωνα πολιτικῶν ἐπιλογῶν ἡ ἀπο- δοχή ἢ μὴ αὐτῆς τῆς συμβολῆς. Συνοψίζοντας, θά λέγαμε πῶς ὁ ἀρχαιολόγος πρέπει νά ἐξασκεῖ τό ἐπάγγελμα του α) μέ δεκτικό- τητα καί εὐελιξία σὲ ἐπιστημο- νικὸ ἐπίπεδο, β) προσπαθώντας νά γεφυρώσει τό χάσμα ἀνάμεσα σὲ κοινὸ καί τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐπιστημονικῆς του ἔρευνας, γ) λειτουργώντας μέ κατανόηση γιά τίς ἀνάγκες καί τά προβλήματα τῆς σύγχρονης ζωῆς.

ΕΡ: Τί προτεραιότητα δίνετε στά προβλήματα πού παρουσι- ἀζει τό ἐπάγγελμα καί ἡ ἐξ- ἄσκησή του;

ΑΠ: Μᾶς καίει τό ἐπαγγελμα- τικὸ πρόβλημα. ‘Επαγγελματικῆς δυνατότητες γιά τοὺς πτυχιού- χους τῆς ‘Αρχαιολογίας δέν ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τήν ‘Αρχαι- ολογικὴ ‘Υπηρεσία, ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστες θέσεις σὲ πανεπιστή- μια. Στὴν Α.Υ. ἐδῶ καί δεκαετίες ὁ κλάδος παραμένει κλειστός. Οἱ θέσεις εἶναι ἐξαιρετικά περιορι- σμένες. Σήμερα ὑπηρετοῦν 98 μό- νιμοι ἀρχαιολόγοι καί 140 περί- που ἑκτακτοί, οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν καμιά ἐπαγγελματικὴ κατοχύ- ρωση (θεωροῦνται «ἐποχιακοί» ὑπάλληλοι καί ἀμείβονται μέ ἡμερομίσθιο).

‘Υπάρχει ἕνα πληθὺς ἀπὸ

ἀνεργούς ἢ ἑτεροαπασχολούμε- νους πτυχιούχους τῆς ‘Αρχαιολο- γίας. Τό κράτος κατοχυρώνει μόνο ὅσα πτυχία τό σιμφύρει μέ τήν ἀντιεπισημονική μέθοδο τῶν (περιστασιακῶν) διαγωνισμῶν. Γεγονός εἶναι ὅτι μέ τόν τρόπο πού λειτουργεῖ σήμερα ἡ Α.Υ., ὀλιγόριθμη καί ἀνίσχυρη, εὐνο- οῦνται ποικίλα πολιτικοοικονο- μικά συμφέροντα. Αὐτό ἀπέδειξε καί ἡ προώθηση ἀπὸ τήν κυβέρ- νηση τῶν δύο νομοσχεδίων («Περί τροποποιήσεως τῶν περὶ ‘Αρχαιοτήτων καί ‘Αρχαιολογι- κῶν Συμβουλίων κειμένων διατά- ξεων» τοῦ ΥΠΠΕ καί «Περί λει- τουργίας λατομείων» τοῦ ‘Υπουργείου Βιομηχανίας). Μὲ τά νομοσχέδια αὐτά ὀλοκληρώνε- ται τό ξεπούλημα τῶν πολιτιστι- κῶν ἀξιών τοῦ λαοῦ. Καταγγεί- λαμε τήν ἀπροκάλυπτη κατάρ- γηση τῆς Α.Υ. πού μεθοδεύτηκε συστηματικά ἀπὸ καιρὸ (ἡμερη- σιος ἀθηναϊκὸς τύπος: 14-6-77) καί καταλήγοντας εἴχαμε ἐπιση- μάνει: «Μὲ τήν παραπάνω πολι- τικὴ ταυτίζονται, ἔστω καί ἄθε- λα, ὅλοι ὅσοι κατέδωκαν προ- σπάθειες γιά νά συγκρατήσουν τήν κλειστὴ δομὴ τῆς ‘Υπηρεσίας καί τὸν ἐπαγγέλματος. Εἶναι καιρὸς ἀκόμα ὅλοι οἱ φορεῖς νά συνειδη- τοποιήσουν πού ὀδηγεῖ μιά τέ- τοια τακτικὴ καί νά ἐνωθῶν γιά νά ἀντιπαλαίψουν».

‘Ως πρὸς τὴ λειτουργία τῆς Α.Υ., ἕνα ἄλλο μεγάλο πρόβλημα εἶναι ἡ γραφειοκρατία καί ὁ συγ- κεντρωτισμός, πού δημιουργοῦν προβλήματα στή σχέση ἀρχαι- ολόγων - κοινῶν. ‘Ενδεικτικά ἀναφέρουμε πῶς καμιά ἀπόφαση σχετικὴ μέ ἀπαλλοτρίωση, ἐπι- σκευὴ οἰκημάτων σέ προστατευ- ὄμενους χώρους, ἀμοιβὴ γιά παράδοση ἀρχαίων κ.λπ. δέν παύονται ἀπὸ τοὺς τοπικούς ὑπεύθυνους. Τά στοιχεία πρέπει νά σταλοῦν στήν κεντρικὴ ὑπηρε- σία τοῦ ‘Υπουργείου μαζί μέ τὴν εἰσήγηση τοῦ τοπικοῦ ὑπεύθυνου. ‘Η κεντρικὴ ὑπηρεσία πρέπει νά ἀποφασίσει, καί μάλιστα χωρὶς νά ἔχει γνώση τῆς κατάστασης. Αὐτὴ ἡ διαδικασία ἔχει σάν ἀπο- τέλεσμα τὴν ἀνήκουστη ταλαιπω- ρία τοῦ κοινῶν.

‘Αν τό κράτος σήμερα τείνει κάπως νά διευρύνει τὴν Α.Υ. καί νά δημιουργήσῃ μιά στοιχειώδη ἀποκέντρωση μέ τά ἑξὶ νέα το- πικά ‘Αρχαιολογικά Συμβούλια (βλέπε «Μέτρα γιά τὴν πολιτι- κὴν πρόοδο τῆς χώρας». ‘Ημε- ρήσιος ἀθηναϊκὸς τύπος: 12-6- 77), αὐτό φρεσκάει ἀλλά ὅχι γιά νά ἐκμηδενίσῃ αὐτὰ τά συγ- κειμενὰ πολιτικοοικονομικά συμφέροντα πού ἀναφέραμε παραπάνω, ἀλλὰ γιά νά καρπω- θεῖ περισσότερα ὀφέλη ἀπὸ τό οἰκονομικὸ μέγεθος - μνημείο.

ΕΡ: Πόῦ ὀφείλεται τό χάσμα ἀνάμεσα σ’ αὐτὸ πού εἶναι σή-

μεγα έφικτό και σ' αυτό που θα έπρεπε να γίνει. Πώς κατά τη γνώμη σας θα μπορούσε ν' αλλάξει ή κατάσταση;

ΑΠ: Ο άρμόδιος κρατικός φορέας που εφαρμόζει την επίσημη ιδεολογία περί μνημείου (Ισον: ιδεολογική διαστρέβλωση και αντιμετώπιση του σχεδόν αποκλειστικά σαν οικονομικό μέγεθος), είναι η 'Αρχαιολογική 'Υπηρεσία. Πρόκειται για ένα κλειστό κύκλωμα με μία εκπληκτικά αντιδραστική δομή. 'Εμείς αποκλείουμε τη δυνατότητα ν' ανοίξει η Α.Υ. και νά ξελιχθεί σ' ένα δημόσια υπηρεσία που νά ικανοποιεί τις ανάγκες της κοινωνίας χωρίς την πίεση όλων των ενδιαφερομένων φορέων. 'Η θέση μας για τη λύση του προβλήματος είναι η άνοδος της στάθμης των αρχαιολογικών σπουδών και τό άνοιγμα της 'Υπηρεσίας με τό σύστημα της έπιτηδεύσεως. Γνωρίζουμε την αντίδραση που συνάντησε και συναντά η άποψή μας και η πάλη μας για την πραγμάτωση αυτού του στόχου. Είναι γνωστό τό επίπεδο των σπουδών σέ όλους τους κλάδους, και όμως μόνο η 'Αρχαιολογία διατηρείται σαν κλειστό επάγγελμα, με την πρόσφαση του «χαμηλού επιπέδου». Πρόφαση που έξυπηρετεί άνετα και άπρόσκοπτα όλα εκείνα τά συμφέροντα που θέλαμε σέ παραπάνω ερώτημά σας.

Πιστεύουμε ότι οι φοιτητές, τοιλάχιστον της Φιλοσοφικής Σχολής 'Αθηνών, έχουν απόλυτα κατανόηση τό ζήτημα και ήδη πήραν θέση πάνω σ' αυτό σέ πρόσφατο ψήφισμά τους (Ψήφισμα για την άπεργία των έκτακτων αρχαιολόγων. 'Ημερησίος άθηνναϊκός τύπος : 24.6.77).

Δέν δεχόμαστε έξάλλου την τεχνική διάσπαση που έπικρατεί στόν κλάδο μας. Διάσπαση που καλλιέργει ή αντίδραση ώστε οι διάφοροι σύλλογοι των αρχαιολόγων νά είναι κυριολεκτικά άνίκανοι νά παρέμβουν ούσιαστικά για νά αλλάξει ή κατάσταση.

Έχουμε ήδη διατυπώσει τίς προτάσεις μας για την αντιμετώπιση της κατάστασης (δείτε ΑΝ-ΤΙ, όπ. παρ., σελ. 43). 'Εδώ θα επαναλάβουμε: 'Αναδιάρθρωση και άνοιγμα της Α.Υ. 'Η Α.Υ. πρέπει νά αναδιοργανωθεί εκ βάθρων κατά πόλεις, επαρχίες και νομούς. Θά πρέπει νά περιλαμβάνει επαρκή άριθμό έπιστημόνων όλων των αναγκαίων κλάδων και ξεειδικεύσεων. Δηλαδή έκτός από αρχαιολόγους, όπως δήποτε ιστορικούς, αρχιτέκτονες, τοπογράφους, πολιτικούς μηχανικούς και κατά περίπτωση έπιστήμονες άλλων ειδικοτήτων, όπως κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους, χημικούς, καλλιτέχνες, συντηρητές κ.λπ. 'Η αναδιοργά-

νωση αυτή, σέ ό,τι άφορά τό αναγκαίο έπιστημονικό και εργατικό δυναμικό, πρέπει νά συνδυασθεί με τόν απαραίτητο τεχνικό και οικονομικό εξοπλισμό. Οι πόροι της Α.Υ. είναι γνωστό πως είναι τεράστιοι.

Σαφής διατύπωση των δσων προτείνουμε εδώ περιέχεται στό λεπτομερές υπόμνημα - κριτική στά πολιτιστικά μέτρα που έξάγει ή κυβέρνηση, τό όποιο και καταθέσαμε στην κυβέρνηση, στά κόμματα, στούς συλλόγους, στά πανεπιστήμια της χώρας κ.ά. ('Ιούνιος 1977).

ΕΡ: Πώς αντιλαμβάνεσθε την «παιδεία» του αρχαιολόγου; Σας ικανοποιεί ή σημερινή κατάσταση; 'Αν όχι, προσδιορίστε τό γιατί και προτείνετε τρόπους για ν' αλλάξει.

ΑΠ: Πρώτα άς εξετάσουμε την πανεπιστημιακή παιδεία, που στό ιδεολογικό επίπεδο άποτελεί τό συνέχεια των δσων διδάσκεται ή λαός μας στή βασική και μέση εκπαίδευση για την ιστορία. Θεωρητικά ή πανεπιστημιακή παιδεία έχει εύρύτητα, ούσιαστικά όμως είναι χαμηλού επιπέδου (έλλειψη επαρκών γνώσεων, σχεδόν άνύπαρκτη πρακτική έξάσκηση). Σ' αυτό βασίζεται άλλωστε και τό γνωστό έπιχείρημα «περί χαμηλού επιπέδου» των πτυχιούχων που αναφέραμε πριν, έπιχείρημα πάνω στό όποιο έδραζονταν κάθε μορφή συμφέρωντα ή μικροσυμφέρωντα. Τά πρότυπα για την αναδιάρθρωση της πανεπιστημιακής παιδείας υπάρχουν. Δέν θά τά φέρουμε δέβαια έμείς. 'Όσο για τά κενά που στό μεταξύ υπάρχουν, οι πτυχιούχοι μπορούν νά τά αναπληρώσουν με τόν καλύτερο δυνατό τρόπο, δηλαδή μέσα στήν ίδια τη δογλεία και με τη βοήθεια όλων εκείνων που φωνασκούν και τρέμουν μήπως πέσει τό «έπίπεδο» της Α.Υ.

'Όσο για τη μεταπανεπιστημιακή παιδεία, είναι επίσης απαραίτητο νά λειτουργήσει τμήμα Μεταπτυχιακών 'Αρχαιολογικών και 'Ιστορικών Σπουδών στά πανεπιστήμια. 'Ο όγκος και ό τρόπος της δουλειάς των αρχαιολόγων - υπαλλήλων της Α.Υ. τούς στερεί τη δυνατότητα έπιμόρφωσης και γενικότερης παιδείας, πράγματα απαραίτητα για τη σωστή λειτουργία ενός έπιστημονα.

'Εξυπακούεται ότι τόν πρώτο και κύριο λόγο πάνω στό ζήτημα έχουν οι φοιτητές των φιλοσοφικών Σχολών. Καί είναι καυρός, νομίζουμε, νά διατυπώσουν συγκεκριμένες προτάσεις. 'Η παραγωγή άνειδίκευτων έπιστημόνων στίς έξαρχημένες χώρες και τούς είναι γνωστή και την έχουν ήδη καταγγείλει.

ΕΡ: Πώς αντιλαμβάνεσθε τη μεθόδωση της αρχαιολογικής έρευνας; Κατά τη γνώμη σας οι υπάρχοντες σήμερα φορείς της αρχαιολογικής έρευνας και της αρχαιολογικής εργασίας γενικότερα είναι επαρκείς σέ άριθμό και σέ απόδοση - καθώς και ή μεταξύ τους συνεργασία;

ΑΠ: 'Η έρευνα άρχίζει στό πανεπιστήμιο. 'Όμως για ποιά πανεπιστήμιο μιλάμε; Καί για ποιά έρευνα, όταν, για παράδειγμα, δέν υπάρχει 'Αρχείο Μνημείων στην Α.Υ.; 'Εν πάση περιπτώσει, φορείς της αρχαιολογικής έρευνας στην 'Ελλάδα, σήμερα, είναι, έκτός από τά πανεπιστήμια, ή 'Αρχαιολογική 'Υπηρεσία του ΥΠΠΕ και ή 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία. 'Η πρώτη είναι υπεύθυνη λειτουργικά για την άνασκαφή, την προδύλη και τη διάσωση των μνημείων. 'Η δεύτερη είναι ανεξάρτητος φορέας (Ν.Π.Δ.Δ.) που ένισχύει οικονομικά την έρευνα (χορηματοδότηση άνασκαφών, άναστηλώσεων κ.λπ.) τόσο των αρχαιολόγων της Α.Υ. όσο και τών πανεπιστημιακών. Σ' αυτούς περιορίζεται και ή ένθάρρυνση και άρωγή που προσφέρει ή 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία.

'Άλλο μεγάλο πρόβλημα είναι ή μελέτη των μνημείων. Πρόβλημα που σχετίζεται άπόλυτα με τη διατήρηση του κλειστού κυκλώματος του κλάδου. Τά αρχαία δέν είναι προστά σέ όλους τούς μελετητές αλλά «άνήκουν» στούς έλάχιστους μόνιμους αρχαιολόγους - υπαλλήλους της Α.Υ. 'Ετσι παρουσιάζεται τό φαινόμενο αρχαία νά παραμένουν άγνωστα επειδή οι μόνιμοι αρχαιολόγοι της Α.Υ. δέν έχουν τόν καιρό ή τη διάθεση νά τά δημοσιεύσουν. ένω άξιόλογοι έπιστήμονες, ακόμα και οι έκτακτοι αρχαιολόγοι της Α.Υ., έξαρτώνται άπόλυτα από την άδεια των μόνιμων για δημοσίευση. 'Αποτέλεσμα αΐτου του καθεστώτος πνευματικής ιδιοποίησης που έπιζυγεί, είναι ό αποκλεισμός του έρευνητή από τό ύλικό της έπιστήμης του. ή καταστροφή του τεράστιου άποθηκευμένου αρχαιολογικού ύλικού και ή διαιώνιση των έπιστημονικών ζενών.

Μιλήσαμε στην άρχή για την

ανάκύκλωση της δουλειάς του αρχαιολόγου. 'Ενα παράγωγο είναι ή έλλειψη συνεργασίας με παράλληλους έπιστημονικούς φορείς (αρχιτέκτονες, ανθρωπολόγους, ιστορικούς κ.λπ.), ώστε νά μήν υπάρχει ή απαραίτητη διασάθρωση άπόψεων. 'Ακόμα ή μεθοδολογία, βασικά ιδεαλιστική, δέν ανταποκρίνεται πιά στή σημερινή έπιστημονική μεθοδολογία.

Τίς ποσοτικές άνεπάρκειες της Α.Υ. τίς θέλαμε παραπάνω. 'Όσο για τίς ποιοτικές, αυτές έξαρτώνται άμεσα από την άνεπάρκεια των εργαστηρίων έρευνας και συντήρησης. Οι σύγχρονες τεχνικές μέθοδοι (για τη χρονολόγηση, τη σύσταση του ύλικού κ.λπ.), αυτές είναι σχεδόν άνύπαρκτες για τούς 'Ελληνες αρχαιολόγους.

ΕΡ: Ποιά είναι ή γνώμη σας για τη συμμετοχή ξένων σχολών, ιδρυμάτων ή έπιστημόνων στην αρχαιολογική έρευνα στην 'Ελλάδα;

ΑΠ: Οι ξένες αρχαιολογικές άποστολές άποτελούν σήμερα καθεστώς στην 'Ελλάδα. 'Αρχικά δημιουργήθηκαν τόσο από τόν ύποσυνειδητο θαυμασμό των 'Ελλήνων αρχαιολόγων για την άνωτερότητα των 'Ευρωπαίων, όσο και άπο πρακτικές άνάγκες, άφού τό έλληνικό κράτος δέν είχε τη δυνατότητα νά χρηματοδοτήσει έκτεταμένες άνασκαφές. Είναι αλήθεια ότι οι ξένες σχολές, ιδρύματα και άποστολές έχουν σημαντικό έργο στην 'Ελλάδα χάρη στά άφθονα οικονομικά μέσα που διαθέτουν, μέσα που δυστυχώς τό έλληνικό κράτος δέν παρέχει στούς αρχαιολόγους του. 'Αλλά ή ύπαρξη των ξένων σχολών στην 'Ελλάδα εκφράζει άναμφισβήτητα μία πολιτική πνευματικού ιμπεριαλισμού και είναι ένας τρόπος προδολής των «προηγμένων» χωρών στόν τόπο μας. Οι ξένοι αρχαιολόγοι στίς περισσότερες περιπτώσεις ζούν έξοχομένοι από την ελληνική πραγματικότητα.

'Εδώ βλέπουμε ακόμα πιο έντονο τόν έλιτισμό που ύπάρχει στούς αρχαιολόγους γενικά. 'Ελιτισμός που στην Α.Υ. εκφράζεται και συντηρείται από τό κλείσιμο του κλάδου.

**SLEEPING BAG
ΑΠΟ ΕΙΔΙΚΟ ΥΦΑΣΜΑ
ΚΑΙ ΠΟΥΠΟΥΛΟ!
ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
ΤΙΜΗ ΕΞΩΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ:
ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ 8226511**

•ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ•

Έκθεση Βυζαντινής Τέχνης στη Μόσχα

Του Μήτσου Άλεξανδρόπουλου

Στό μουσείο εικαστικών τεχνών της Μόσχας λειτούργησε Ἀπρίλη με Μάη ἔκθεση ἔργων βυζαντινῆς τέχνης. Εἶναι ἐπιλογή ἀπὸ τὸ βυζαντινὸ ἀπόθεμα τῶν σοβιετικῶν μουσείων. Πολὺ καλὴ εὐκαιρία νὰ πάρει κανεὶς μιά ἐποπτικὴ γνωριμία μετὰ τὴ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ (κι ὥς ἕνα σημεῖο μετὰ τὴ διακοσμητικὴ τέχνη). Πρῶτη φορὰ ἔχουμε συγκεντρωμένα στὸ τεράστιο φουαγιέ τοῦ μουσείου καὶ στὴ μεγάλη του αἴθουσα τὸ πλῆθος τὰ βυζαντινὰ ἔργα πού εἶναι σκόρπια σὲ διάφορες σοβιετικὲς πόλεις. Ἔτσι ἔχει ὁ ἐπισκέπτης τοῦ μουσείου τὴ σπάνια εὐκαιρία νὰ περπατήσει, βοηθημένος ἀπὸ τὴν ἐξαιρετὴ ἐπιλογὴ πού ἔχει γίνει, τοὺς ἰδιόμορφους δρόμους αὐτῆς τῆς παλιᾶς τέχνης πού πάλωσε μιά καὶ καλὴ, ἀπὸ τὴν πρώτη ἀρχή, κι ἔκτοτε γράφει μιά ἀντίθετη πορεία.

ΣΤΗΝ ἔκθεση, ἐκτός ἀπὸ τὴ Μόσχα, ἔχουν συμμετοχὴ τὸ Λένινγκραντ (τὸ Ἑρμιτάζ, πού ἔχει μερικὲς θαυμάσιες εἰκόνες τοῦ XI – XII αἰῶνα), τὸ Κίεβο καὶ τὸ Νόβγκοροντ.

Οἱ δύο τελευταῖες πόλεις, ὅπως ξέρουμε, εἶναι τὰ σημαντικότερα παλιὰ κέντρα τῆς ρωσθοβυζαντινῆς συνεργασίας. Τόσο μακραινῶν ἢ συνεργασία αὐτὴ, δὲ μποροῦσε νὰ μὴν τεκμηριωθεῖ καὶ μ' ἕνα ἀριθμὸ πολιτιστικῶν μνημείων πού κινήθηκαν πᾶνω σὲ μονόδρομο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὴν ἀναπτυσσόμενη Ρωσία.

Καὶ πάλι συλλογίζεσαι ἀπὸ ἀφορμὴ κι αὐτὴ τὴν ἔκθεση πόσο ἀλήθεια πολλοὶ καὶ πολὺπλευροὶ ὑπῆρξαν οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ καὶ πόσο δραστήρια λειτούργησαν ξεπερνώντας τὰ συνηθισμένα, εἰσδύοντας μέσα θαδιά στίς ρίζες κι ἀφήνοντας ἐκεῖ δικές τους καταβολές πού καὶ σήμερα ὅσο νὰ ἔναι ἐπηρεάζουν τὸ ψυχικὸ πεδίο τοῦ Ρώσου καὶ τοῦ Ἑλλήνα. Σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ – σὲ σύγκρισή καὶ μετὰ τὸν ἴδιο τὸ νεοελληνικὸ μας πολιτισμὸ – ἡ βυζαντινὴ βάση ἐνσωματώθηκε κι ἔγινε, θάλεγε κανεὶς, πατριό ἑαυτοῦ τῆς ρωσικῆς κουλτοῦρας. Γνωρίζουμε μερικὰ πράγματα γιὰ τὸ πὼς ἐπὶ αἰῶνες γινόταν τὸ ἀλίσθερισι. Εἰκόνες, ὠραῖα κεντήματα, καμέες, λογίς ἐκκλησιαστικὰ σκευὴ ἀπὸ χρυσάφι, ἀσήμι, ἑλεφαντοκόκαλο, ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς βυζαντινῆς τεχντροπίας, ἔφταναν στὴ Ρωσία ἀκατάπαυστα μὲ διάφορες εὐκαιρίες σὲ μιά πολὺ μεγάλη χρονικὴ διάρκεια – καὶ φυσικὰ τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι πολλὰ καὶ ἀξιόλογα.

Στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση ὑπάρχουν μερικὲς ἀπὸ τίς καλύτερες βυζαντινὲς εἰκόνες, ὅπως, γιὰ ν' ἀναφέρω ἕνα-δύο παραδείγματα, ἡ ἀσύγκριτη «Παναγία τοῦ Βλαντίμιρ» κι οἱ δύο περίπου μέτρων ὁλόσωμες μορφές ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ

Δέση τοῦ Θεοφάνη τοῦ Γραικού. (Δυστυχῶς στὴν ἔκθεση τὴν «Παναγία τοῦ Βλαντίμιρ» δὲν τὴν ἔχουν φέρεῖ, μά εἶναι προσιτὴ λίγο, πὶό πέρα στὴν πινακοθήκη «Τρετιακόφσκαγια», κι ἀπὸ τοῦ Θεοφάνη τίς φορητὲς εἰκόνες εἶναι ἐδῶ μόνο ἡ Παναγία ἀπὸ τὴ Δέση καὶ μιά «ἀμφιπρόσωπη» εἰκόνα μετὰ τὴ σκηνὴ τῆς Μεταμορφώσεως στὴ μιά πλευρὰ, ἕνα ἄλλο ἀριστοῦργημα αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ζωγράφου). Τὰ ἔργα αὐτὰ πού βλέπουμε τώρα ἐδῶ στὴν ἔκθεση, κι ἄλλα ἀκόμα πολλὰ, ἔφταναν στὴ Ρωσία ἀλλὰ δωρεῆς γραικῶν κληρικῶν στοὺς ρώσους ἡγεμόνες κι ἱεράρχες, ἐνῶ ἄλλα ἔχουν γίνει ἀπὸ βυζαντινοὺς μέσα στὴν ἴδια τὴ Ρωσία – καὶ γι' ἀρκετὰ ἔχουμε καὶ γραφτὲς μαρτυρίες μέσα σὰ χρονικὰ ἢ σ' ἄλλες πηγές. Ἐνὰς ἄλλος πάλι ἀριθμὸς ἀπὸ εἰκόνες καὶ σκευὴ ἔγιναν μὲ εἰδικὲς παραγγελίες σὲ μοναστήρια τοῦ Ὁρους, στὴ Θεσσαλονίκη, μὰ κυρίως στὴν Πόλιν, τὴ «χρυσὴ γέφυρα Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως», ὅπως λ.χ. ὁ Μέγας Σάκκος τοῦ μητροπολίτη Φώτιου, ἀσκήτωτος ἀπὸ τὸ χρυσάφι, τὸ ἀσήμι καὶ τίς μαργαριταρόπετρες. Ἀπὸ πλευρὰς καλλιτεχνικῆς ὁ Σάκκος τοῦ Φώτιου – ὅπως κι ἕνας ἄλλος πού λέγεται «Μικρός» κι ἕνα πετραχίλι τοῦ ἰδίου μητροπολίτη – μπορεῖ νὰ παραλληλιστεῖ μετὰ τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέου. Ἀπάνου τοῦ ἔχουμε ἱστορημένο μετὰ τὸ βελόνι ἕνα γενναῖο μερίδιο ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ πανόραμα, ἀγίους, προφήτες, ἱεράρχες ὁλόσωμους ἢ μέχρι τὴ μέση, σκηνές ἀπό τὴν ἱερὰ ἱστορία, αὐτοκράτορες, πάπες, πατριάρχες, ρώσους ἡγεμόνες καὶ τσαρίνες, ὅλα αὐτὰ πλασμένα μετὰ τὴ φορὰ τῆς κλωστής μέσα σὲ συμπλέγματα σταυρῶν κι ἄλλων συμβολικῶν σημείων πᾶνω σὲ ζωερὴ πολυχρωμία ὅπου δεσπόζει τὸ χρυσάφι, τὸ πορφυρὸ μετὰ κι αὐτὰ μαργαριτάρια. Ὁ Μέγας Σάκκος ἔχει γίνει στὴν

Πόλιν ἀπὸ τεχνίτες τῆς αὐτῆς μετὰ αὐτοκρατορικὴ παραγγελία. Μετὰ τὴν προέλευση τούτη – καὶ δέβαινα μετὰ τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ – ἦταν, μαζί μετὰ τὴ περίφημη αὐτοκρατορικὰ διάσημα, τὰ ὀνομαστά «μπάρμιν», ἐπίσης τέχνης βυζαντινῆς, σὲ περίοπτη θέση μέσα σ' ἄλλα παλιὰ κειμήλια. Γνωρίζουμε ὅτι μετὰ τὸ μητροπολίτη Φώτιο, γιὰ τὸν ὁποῖο ράφτηκε, ἦταν σὲ φύλαξη στὴ ρωσικὴ μητρόπολη καὶ στὸ πατριαρχεῖο καὶ φορέθηκε κι ἀπὸ μεταγενέστερους ἱεράρχες σὲ μερικὲς ἑξώρες περιπτώσεις, ὅπως λ.χ. ἦταν ἡ στέψη ἐνὸς τσάρου (ἀναφέρεται ὅτι τὸν ἔβαλε ὁ ρώσος πατριάρχης στὴ στέψη τοῦ Μεγάλου Πέτρου) – ἀλήθεια, σὲ πλῆθος ἐπεισόδια τῆς παλιᾶς ἱστορίας μᾶς παραπέμπουν τούτα τὰ βυζαντινὰ θυμύματα, καθὼς ἑξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν τὴν ἱστορικὴ τους ἀτμόσφαιρα καὶ μερικὰ μάλιστα τοὺς θρύλους τους.

Ἀλλὰ τώρα τὸ θέμα εἶναι ἡ ἴδια ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Γιὰ μιά γενικὴ πληροφόρηση τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἀντί» γράφω τούτο τὸ σημείωμα ἀλλὰ θὰ περιοριστῶ σὲ μερικὰ πρῶτα ἐκθέματα, ἀφήνοντας τὴ συνέχεια γιὰ καμιά ἄλλη εὐκαιρία. Ὅσο προχωρεῖ κανεὶς στίς δύο αἰθουσες, τόσο χάνεται μέσα στίς ἐντυπώσεις καὶ σὲ ζητήματα πού δὲ θὰ μπορούσα νὰ τὰ περάσω μετὰ ὁ λόγια, ἰδιαίτερα ἐκεῖ ὅπου (ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν XI καὶ τὸ XII αἰῶνα – τότε ἄλλωστε καὶ διαμορφώνεται αὐτὸ πού ἡμεῖς σήμερον ξέρουμε σὰ βυζαντινὴ τέχνη) συμπλέκεται καὶ τὸ σπουδαῖο ζήτημα τῶν ἐπιδράσεων τῆς βυζαντινῆς τέχνης στὸ οὐρανό τοῦ κόσμου.

Τὸ πρῶτο λοιπὸν πού μᾶς δίνει κι ἡ ἔκθεση τῆς Μόσχας εἶναι τὸ αἶσθημα πού μᾶς συνοδεύει σ' ὅλες τίς ἐπικοινωνίες μας μετὰ τὸ δυσκολοπλησίαστο Βυζάντιο, δηλαδή ἀκριβῶς τὸ αἶσθημα πὼς δὲ καὶ νὰ διάβαινε κανεὶς, ὅσα νὰ εἶδε καὶ νὰ σκέφτηκε ἀπὸ διάφορες ἀφορμές, πολλὰ πράγματα ἑξακολουθοῦν νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τίς γνώσεις μας καὶ σ' ἄλλα πάλι ὑποχρεωνόμαστε ν' ἀλλάξουμε τίς ἐκτιμήσεις μας. Ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶναι κάθε στιγμὴ ἐτοιμὴ νὰ μᾶς προσφέρει διαφενέσεις κι ἀποκαλύψεις. Ἡ ἔκθεση ἀγογγίζει πρῶτα τὰ πορτραῖτα τοῦ Φαγιούμ ἀπὸ τὴ συλλογὴ πού ἔχει τὸ ἴδιο τὸ μουσεῖο τῆς Μόσχας. Τὰ τρία τούτα πορτραῖτα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πὶό παλιὰ (2ος καὶ 3ος αἰῶνας), ἕνας ἀντρας, μιά μεσόκοπη γυναίκα κι ἕνα νεοπαῖδι. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὰ πορτραῖτα αὐτὰ, πού τὰ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Αἰγύπτιοι στοὺς ἐνταφιασμούς, ἄσκησαν σοβαρὴ ἐπίδραση στὴν τέχνη τῆς χριστιανικῆς εἰκόνας, καθὼς μεταφέρουν κατευθεῖαν στὸ μεταίχμιό ζωῆς καὶ θανάτου καὶ θυθίζουν

τὴν αἴσθησι στὰ λυπητερά καὶ στὰ ὑπερβατικά. Τὰ μεγάλα, σκεπτικά καὶ λυπημένα, μάτια πού σὰ νὰ ἐπαναλαβαίνονται ἀπὸ πορτραῖτο σὲ πορτραῖτο, τράδην ἰδιαίτερα τὴν προσοχὴ τῶν πρῶτων χριστιανῶν ζωγράφων μετὰ τὴν τοιοσμένη πνευματικότητα τῶν παραστάσεων καὶ μετὰ τὸν τρόπο πού πᾶνω στὰ πρόσωπα αὐτὰ, πολὺ συγκεκριμένα μετὰ ἀτομικὰ τους ἑξαχρίσματα, ἐπαιρναν μιά τόσο ὑποβλητικὴ ὑπόσταση τὰ αὐτὰ καὶ τὰ δόρατα τῆς χριστιανικῆς μεταφυσικῆς, τὸ πρῶτο καὶ κύριο προδίδμα πού ἀντιμετώπισε ἡ ἁγιογραφία. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ νεκρικὸ πορτραῖτο τῶν Αἰγυπτίων γνόρισε μιά ἐσωτερικὴ ἐξέλιξη, ἀπὸ τὰ ἑλληνοισλαμικὰ χρόνια πού ἐμφανίστηκε ὡς τὴ συνάντησή του μετὰ τὴν εἰκόνα. Οἱ τεχνίτες ἀπλοποίησαν τὴν τεχνικὴ τους χρησιμοποιώντας χρώματα πὶό ὑγρὰ κι ἀραιὰ κι ὑποχωρώντας ἀπὸ τὸ ζωντανὸ πλάσιμο τῆς μορφῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς γραμμικῆς παράστασης καὶ πρὸς τὴν ἡρεμὴ ὀριζοντιωμένη ἐπιφάνεια. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς τέχνης αὐτῆς ἐπισημαίνουν διάφορους δείχτες σύμφωνοι μετὰ τοὺς ὁποῖους σὸ νεκρικὸ αἰγυπτιακὸ πορτραῖτο δυνάμωνε προοδευτικὰ ἡ ἀφηρημένη ἰδέα τοῦ ὑπερβατικοῦ, ὅπως λ.χ. ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ μετὰ, ἀπὸ τὸ 2ο αἰῶνα, πού χρονολογεῖται καὶ τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ πορτραῖτα τῆς ἔκθεσης, ἀρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὸ χρυσοῦς βάθος, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἡ μορφὴ γινόταν πὶό ὑποβλητικὴ χάρις στὴν ὑπογραμμισμένη μεταφυσικὴ διάσταση. Ἔτσι, ὅταν στὸν ἴδιο τοῖχο ἐνὸς μουσείου ἀπὸ ἕνα τέτοιο πορτραῖτο περνᾶς σὲ μιά εἰκόνα ἀγίου, σκέφτεσαι ὅτι τὰ δύο τούτα ἔργα μπορεῖ νὰ βῆκαν, ἄς πούμε, ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι

Παρόλα αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι πισωτὴ καὶ ἡ ἀποψη πὼς τὸ αἰγυπτιακὸ πορτραῖτο ἦταν μιά μόνο μέσα στίς πολλὲς πηγὲς ἀπὸ ὅπου ἀντλήσε στὰ πρῶτα κιόλας βήματα τῆς ἑικόνας. Ἄν γίνεται ἐπιμονὰ λόγος γι' αὐτὸ, εἶναι ἄλλοι γιὰτὶ διατηρήθηκαν πλεῖστα ὅσα τέτοια πορτραῖτα πυκνοσπαρμένα στὰ αἰγυπτιακὰ κοιμητήρια, ἐνῶ ἄλλες μεταδιδόμενες μορφές ἀπὸ τὴν ἀρχαία στὴ μεσαιωνικὴ θρησκευτικὴ τέχνη (χωρὶς νὰ γίνεται λόγος γιὰ τίς ρωμαϊκὲς καὶ τίς ἑλληνιστικὲς ἐπιδράσεις) εἶτε διατηρήθηκαν σὲ πολὺ μικρότερες δόσεις ἢ ἔχουν ἐντελῶς διαφύγει. Μ' αὐτὴ φαίνεται τὴ σκέψη οἱ ὁργανωτὲς τῆς ἔκθεσης ἔχουν φέρεῖ ἀπὸ τὸ Ἑρμιτάζ δύο γλυπτὰ πορτραῖτα ἀπὸ τὰ φάρους τῆς πολυταλαιπωρημένης Παλμύρας (Φοινικὸς πόλις) πού μέσα στὸ Ἑρμιτάζ, ὅσο καὶ νὰ τὰ χτενίζεις, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν τὰ ἀνακαλύψεις ἢ νὰ μὴ σκεφτεῖς ὅσα σκέφτεσαι τώρα ἐδῶ πού τὰ

βλέπεις νά τά περιστοιχίζουν εικόνες άγιών και προσωπογραφίες νεκρών. Χρονολογούνται τό ένα επακριβώς (189 μ.Χ.) και τό άλλο επίσης δεύτερος αιώνας. Είναι κιόλας εικόνες σέ πέτρα. Μορφές ιερατικά ύποβλητικές, όλομέτωπα στραμμένες στό θεατή, μέ τά μεγάλα τους μάτια άκίνητοποιημένα σέ μία στιγμή τελετουργικής περιουλλογής. Πρώμοι δυζαντινοί Παντοκράτορες. Ίδιαίτερα έντυπωσιακός είναι ό δεύτερος, ό Βαρπαλλάς, νέος άντρας μέ μία κορώνα στό κεφάλι του σάν τόν προφήτη Δαβίδ και μέ μία ριγωτή κελεμπία ριγμένη άπάνω του. Οί κάθεται ραβδώσεις δίνουν έμφαση στό όριζόντια χαρακτηριστικά της μορφής. Τά χέρια προβάλλουν μέσ' από τό ρούχο σέ στάση δεητική. Στο άριστερό, άνάμεσα στό δάχτυλο έχουν περάσει και τόν κύλινδρο μέ τό συστατικό. Τά δάχτυλα του δεξιού χεριού, λίγο νά κάνουν πώς κάμπτονται, έχουμε κιόλας τή δεξιά του Πατρός κι ό πάπυρος στό άλλο χέρι έτοιμος είναι νά χυθεί κάτω σάν ένα ελιγτάριο. Αυτά, μαζί μέ τήν ιερατική άκίνησία και τήν ύψηλή πνευματικότητα πού άναδίνει τό πρόσωπο αυτού του άνατολίτη, φέρνουν τό έργο σέ πολύ στενή προσέγγιση μέ τήν εικόνα, είναι κιόλας ένα-δυό δήματα πρίν από κείνη.

Μά γνωρίζουμε ότι φορητές εικόνες έχουμε από τήν εποχή του Ίουστινιανού και μετά (άπό τά τέλη του 6ου αιώνα). Κι από τήν πρώτη αυτή περίοδο δέν έχουν διατηρηθεί παρά ένα μικρό μόνο μέρος, πού γιά διάφορους λόγους διέφυγε τόν όλοτρο των εικονομάχων. Κι εδώ άκριβώς κορυφώνεται τό ενδιαφέρον της σοβιετικής έκθεσης. Ένα από τά μουσεία του Κιέβου (Δυτικής κι Άνατολικής τέχνης), χάρη στις δραστηριότητες του ρώσου αρχιμαντρίτη Πορφύριου Ουσπένσκι, έχει στήν κατοχή του έναν αριθμό (νομίζω 4) άπό τίς πρώτες χριστιανικές εικόνες. Τίς έφερε ό Ουσπένσκι από τό Σινά και μέχρι τελευταία, πρίν από τίς έρευνες των Γ. και Μαρίας Σωτηρίου, οί εικόνες αυτές του Κιέβου θεωρούνταν οί μόνες πού σώθηκαν από τόν 6 και τόν 7ο αιώνα. Τώρα ξέρουμε ότι πολύ περισσότερες άπό τό Κίεβο έχουν διατηρηθεί στή μονή της Άγίας Αικατερίνης στό Σινά – μερικά τίς έχουμε προσιτές σέ άριστη έκτύπωση. Τρεις άπό τίς εικόνες του Κιέβου τίς βλέπουμε τώρα στήν έκθεση της Μόσχας. Κι οί τρεις μέ ζωστής κεροπογιές, πού δίνουν στήν παράσταση ζωντάνια και χάρη, άλλα έντελώς χαρίσματα από εκείνα της μεταγενέστερης εικόνας. Είμαστε άκόμα σέ μία εποχή πού ή νέα τέχνη δέν έχει διαμορφώσει άπαρέγκλιτα σχήματα και δόγματα, οί κανόνες

δέν είναι τόσο δεσμευτικοί όσο έγιναν έπειτα. Οί στιγμές αυτές είναι ιδιαίτερα έλκυστικές, μάς τραβάν μέ τόν τραχύ άγώνα της αναζήτησης, πού μέ διάφορους τρόπους άποτυπώνεται πάνω στό έργο. Κρίνοντας τουλάχιστον άπό τίς τρεις τούτες εικόνες, βλέπουμε ότι οί παραστάσεις (κι αυτό πού τίς φτιάχνουν και τίς χρησιμοποιούν) είναι μέ τά όλα τους μέσα στό ζωντανό μας κόσμο, ό όποιος κι ενδιαφέρει τούς εικονιζόμενους σχεδόν άποκλειστικά – πουθενά δέν βλέπουμε νά κυριαρχούν μυστικά παρεδώσε μέ τό υπερέραν. Ούτε στήν έκφραση, ούτε στό ένδιάμεσο, πού δέ μένουν άδεια, τραβώντας τή σκέψη γι' άλλου, μά είναι τιομάτα μικρότερες μορφές και λεπτομέρειες. Ούτε και τά νεκρικά πορτραίτα, γιά τά όποια μιλήσαμε πίο πάνω, θυμούμαστε βλέποντας αυτές τίς εικόνες, άλλα μάς πηγαίνουν πίο κοντά στήν έλληνιστική παράδοση μέ τά ζωντανά ένδιαφέροντά της γιά τόν άνθρωπο. Είναι βέβαια ιερές εικόνες μέ άποσαφηνισμένο μάλλον λατρευτικό χαρακτήρα, άλλα φαίνεται καθαρά πώς ή ιδέα του πνευματικού δέν έχει όχι νικήσει, άλλα ούτε καν έχθρευτεί άκόμα τή ζωντανή όψη και τήν ύλικότητα τούτου του κόσμου. Τά χρώματα πηχτά κι ή επιφάνεια πάλλεται όλοζώντανα, εδώ ό καλλιτέχνης λειτουργεί σά ζωγράφος και γλύπτης άκόμα, ύπογραμμίζει άδρά τίς σκιές, τά χαμηλώματα, φωτίζει τίς έξοχές: δροσίζει τά μάγουλα, μά και γιά τίς ίδιες τίς μορφές φαίνεται πώς έχει ύπόψη του πολύ συγκεκριμένα ύποδείγματα από τή ζωή ή από έργα όμορφα της έλληνιστικής ιδιοσυγκρασίας.

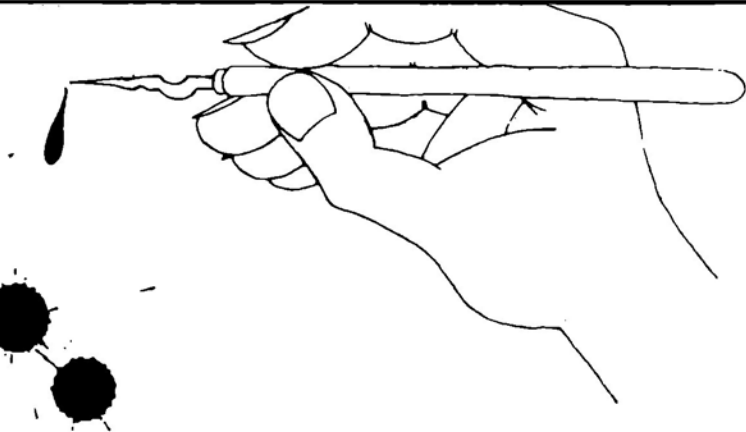
Αυτό τό τελευταίο τό έχουμε γι' άναμφισβήτητο στή μία εικόνα, τήν πίο παλιά. Ή Παναγία μέ τό Βρέφος στό άριστερό της χέρι, ένα μικρό εικόνισμα περίπου 20 επί 40 σέ σανίδα μέ πολύ καλή επίστρωση. Οί γραμμές, λεπτές και νόστιμες, και τό πλάσιμο των προσώπων μέ άπαλά φωτεινά χρώματα, μιλούν γιά ζωγραφικό μεράκι άναμφισβήτητης έλληνικής παιδείας και κάνει τιμή στό γούστο του αρχιμαντρίτη Πορφύριου, πού άσφαλώς ήξερε τί έπαιρνε. Ή Παναγία αυτή είναι ώραιός γυναικείος τύπος σέ λεπτή λυρική διάθεση μέ άνεπαίσθητα ίχνη λύπης, πού μάλλον της τά προσδίνει ή άνίδεη χαριτωμένη όψη του παιδιού παρά αναβλύζουν από τήν ίδια. Δέ μπορεί κανείς νά πιστέψει ότι τό άριστούργημα αυτό έγινε γιά τό μπει σέ τάφο, όπως δείχνει νά πρίονισμα άπάνω της σανίδας, όπου οί δυό γωνιές έχουν φύγει και σχηματίζεται ένα Π μέ διευρυμένη βάση, όπως βλέπουμε και

σέ μερικά νεκρικά πορτραίτα. Είναι πάντως ένα άριστούργημα. Χρονολογείται άπό τόν 6ο αιώνα, ενώ οί δυό άλλες είναι μεταγενέστερες (6-7 αιώνας). Ή Παναγία μέ τό Βρέφος θυμίζει τήν πλούσια πείρα πού είχε προηγηθεί, παρά τή νέα θρησκευτική τέχνη πού άρχιζε. Σιμά σ' αυτήν είναι οί δυό άλλες εικόνες: ό "Άγιος Σέργιος κι ό "Άγιος Βάχχος, κι άκόμα περισσότερο ή τρίτη εικόνα: «Ο "Άγιος και ή "Αγία». Τούτη ή εικόνα, ό "Άγιος και ή "Αγία, είναι πίο μεγάλη, περίπου 40 επί 60, έργο αρχαϊκό, μέ τεχνική διόλου στρωμένη, αρχαία, πρόσωπα χοντρά κι άκομψα. Άλλά πολύ πίο ζωτικά, μέ μικρά δραστήρια μάτια. Οί δυό μορφές δέν έχουν ούτε όνομα. Άλλά ούτε μεταφυσικές σκέψεις κι άλλες πνευματικές έγνοιες. Φαίνονται μάλλον ικανοποιημένες πού οί θρησκευτικές ύποθέσεις πάνε τόσο καλά στήν άνατολική αυτοκρατορία. Πίσω είναι ή νίκη του χριστιανισμού και ή καθιέρωσή του σάν επίσημη θρησκεία, από αυτό τό πνεύμα έκπορεύονται. Χειλή σφιχτά, λαιμοί γεροί, κοντόχοντροι, μάγουλα σαρκώδη και ροδαλά, μαυρομάλλης αυτός, καστανόχρωμη ή γυναίκα, σά δυό νιόπαντροι πού έχουν όλη τή ζωή μπροστά τους.

Έδώ μπροστά του στέκεσαι και σκέφτεσαι (κι εδώ σταματά τήν περιγραφή, από κει και πέρα έκτείνεται άπροσπλάστος ό μέγας δυζαντινός ώκεανός) πού άλήθεια θά βάδιζε και πώς, σέ τί δρόμους, ή δυζαντινή ζωγραφική, άν λίγα χρόνια έπειτα δέν έπερτε στό φοβερό της έμφύλιο πόλεμο. Τό ότι έπese είναι μία γερή ένίσχυση των σκέψεων πού ξεκινάν από τούτα τά αρχαία εικονίσματα πού τά βλέπουμε τώρα στήν έκθεση της Μόσχας χάρη στις φροντίδες του δραστήριου ρώσου αρχιμαντρίτη του περασμένου αιώνα (είναι γνωστό ότι κοροφολόγησε γερά και τά μοναστήρια του "Ορους). Τό Δόγμα έγκαιρα από τό καραούλι του συνέλαβε φθοροποιές επιδράσεις των ζωοποιών δυνάμεων πάνω στην άγνοοξία, όλεθριες παρεκκλίσεις και ύποτιες ύποτροπές. Ή φανατική διαμάχη επί δυό αιώνες έκανε ν' άναδιπλωθούν τά δραστήρια στοιχεία επαφών της τέχνης μέ τή ζωή και γιά πάντα έριξαν μέσα στήν άγιογραφία τό πλέγμα της αίρετικής παρέκκλισης και τελικά ή νίκη της εικόνας δέν ήταν νίκη της ζωγραφικής, άλλα του δόγματος. Ώστόσο ή τέχνη πήρε πάλι νά λειτουργεί από μέσα μέ τή δική της άκατανίκητη ζωτικότητα και διατηρητικότητα, κι ένα από τά ισχυρότερα κίνητρα των ενδιαφερόντων μας κι έμάς σήμερα γιά τή δυζαντινή τέχνη βρίσκεται άκριβώς στή

δίψα μας νά γνωρίσουμε καλύτερα τίς περιέργες φάσεις αυτής της μακραίωνης, κρυφής και φανερης, έποποιίας...

Στό τέλος άκριβώς της μεγάλης αίθουσας, άφου κάνουμε πιά όλο τό γύρο, είναι μία άλλη Παναγία, δίχως βρέφος, στον τύπο της Δεομένης, άλλα σέ φορητή εικόνα. Άνήκει στή συλλογή του Κρεμλίνου της Μόσχας (τέλη του 14ου αιώνα, τέλη του Βυζαντίου). Έξαιρετη εικόνα, όμορφη γερή κατασκευή, και πάλι μάς κάνει νά σκεφτούμε τόν ικανό τεχνίτη, τό κατόρθωμα της τέχνης, πού μέσα σέ όποιους περιορισμούς θά έκδηλωθεί άκριβώς μέ τίς δικές της άρετές. Έχουν περάσει από τήν άλλη Παναγία όχτώ δυζαντινές έκατονταετηρίδες. άλλα τά δυό αυτά έργα σά δίδυμα μορφούν νά στέκουν τό ένα δίπλα στό άλλο, είναι άναμφισβήτητο ότι κι εδώ κι εκεί λειτουργήσει ή ίδια καλλιτεχνική έξαρση κι εύφορία, πού μπορεί ν' ύψηλά τόν κανόνα χωρίς αυτό νά σημαίνει πάντα κι ότι τόν άναίρει. Ίσα-Ίσα μπορεί νά τόν ξαναγομίζει οσία, νά τόν ξανακάνει ζωή. Κάθε ένα τέτοιο έργο έπισημαίνει τό πέρασμα μιάς ιδιοφυΐας. Στίς αρχές του 15ου αιώνα, ό ρώσος σοφολογιότατος Έπιφάνιος έγραφε σ' ένα φίλο του γιά τό μεγάλο Θεοφάνη: «Όταν έκείνος έζωγράφιζε ή έγραφε κάτι, ποτέ κανείς δέν είδε νά στρέφεται πρός τίς άρχεπιπείς. όπως βλέπουμε νά πράττουν τούτο ιδικοί μας ζωγράφοι οί όποιοι άπορούντες άλλο τί δέν κάνουν είμή νά κοιτάζουν πότε εδώ και πότε εκεί, ώστε αντί νά λέγεται ότι ζωγραφίζουν, όρθόν νά λέγεται ότι κοιτάζουν». Έκείνος, θά σου έλεγα, ενώ διά τίς χειρός του ίστούρει τόν τοίχο, έν τούτοις και τά πόδια του δέν παύουν νά είναι έν κινήσει και μέ κάθε έναν' είσερχόμενον συνομιλεί και ό νους του διαλογίζεται τό ύψηλό και τό πνευματικό, ενώ οί σωματικοί του όφθαλμοί δρώνται οί ένσοφοι τήν έν σοφία ώραιότητα». Ό Θεοφάνης εύτύχησε πού άφανυλάξουν οί Ρώσοι τ' όνομά του – κι έχουμε και μερικά έργα πού μέ κάποια δεβαιότητα μπορούμε νά πούμε πώς είναι δικά του. Άλλοι πέρασαν χωρίς ν' άφήσουν προσωπικά ίχνη. Μά τήν παρουσία τους τή νιώθει κανείς περνώντας από εικόνα σέ εικόνα. Ή δυζαντινή αντίληψη γιά τήν τέχνη διόλου δέν ήταν εύνοϊκή γιά τήν ξεχωριστή λάμψη του ταλέντου, κι όμως ή τέχνη αυτή, μέ τό στατικό χαρακτήρα πού έπίμονα της υπαγόρευε τό δόγμα, μάς έχει δώσει έξοχες μαρτυρίες γιά τό καλλιτεχνικό δαιμόνιο του άναθρώπου πού μπορεί και θαυματοουργεί έστω κι όταν πέφτει δέσμο στον ύποχρεωτικό τύπο.

● Δύο γράμματα-απαντήσεις στο μαθητή Τ.Τ., που τίθουν το θέμα του «δημοκρατικού δρόμου για το σοσιαλισμό»:

Ήγαπητό Αντί.

Θά 'θελα πάρα πολύ νά άπαντήσω στό μαθητή Τ.Τ. πού στό τεύχος σου 72 «κάνει κριτική» πάνω στό δημοκρατικό δρόμο γιά τό σοσιαλισμό. Πρώτα άπ' όλα οί κομμουνιστές, οί φίλοι καί μέλη του ΚΚΕ ές. καί του «ΡΗΓΑ» δέν είναι συνηθισμένοι σέ διαστρεβλώσεις, πράγμα πού έχει γίνει έπίσημη δουλειά του «ΚΚΕ» (!) καί τών θυμάτων του.

Οί δογματικοί πάντοτε διαστρεβλώνουν τίς θέσεις του ΚΚΕ έσωτ. καί στό όνομα του μαρξισμού - λενινισμού τίς άπορρίπτουν!!!

Ο φίλος μου Τ.Τ. ύποστηρίζει ότι ό δημοκρατικός δρόμος πρós τό σοσιαλισμό δέν ύπάρχει σάν έκφραση. Ο Λένιν όμως ποτέ δέν καθόρισε τό δρόμο πρós τό σοσιαλισμό. Μίλησε βέβαια γιά ειρήνη καί μη ειρηνική μετάδωση στό σοσιαλισμό. «Η ιστορία γενικά καί ή ιστορία τών επαναστάσεων ιδιαίτερα, είναι πάντα πιό πλούσια σέ περιεχόμενο, πιό πολύμορφη, πιό πολύπλευρη, πιό ζωντανή, πιό "πανούργα", άπό όσο φαντάζονται τά καλύτερα κόμματα, οί πιό συνειδητές πρωτοπορίες τών πιό πρωτοπόρων τάξεων» (Β.Ι. Λένιν «Άπαντα», τομ. 31ος, σελ. 75).

Ο δημοκρατικός δρόμος πρós τό σοσιαλισμό του ΚΚΕ έσωτ. δέ βλέπει τή δημοκρατικότητα μέ τήν άστική της έννοια, ούτε πιστεύει ότι ό καπιταλισμός θά νικηθεί χωρίς αντίσταση. Τό ΚΚΕ έσωτ. πιστεύει στήν ένότητα της ελληνικής εργατικής τάξης καί όλου του λαού μας. Πιστεύει ότι οί καταχτήσεις της εργατιάς, όλων τών λαϊκών στρωμάτων, δέν παραχωρούνται άπ' τούς ιμπεριαλιστές «χαριστικά», όπως οί ρεφορμιστές, αλλά μέ τήν καθημερινή επαναστατική πάλη γιά συγκεκριμένα δημοκρατικά ρεαλιστικά δικαιώματα. Αυτή τήν πορεία πρós τό σοσιαλισμό μέσα άπό βαθιές δημοκρατικές διαδικασίες πού συσπειρώνουν ευρείες μάζες τό «ΚΚΕ» (!) τή θεωρεί θέση ρεφορμιστική, θέση ουδράς.

Ο Λένιν έλεγε: «Όπως είναι αδύνατος ό νικηφόρος σοσιαλι-

σμός, άν δέν πραγματοποιήσει τήν πλήρη δημοκρατία, έτσι καί τό προλεταριάτο δέν μπορεί νά προετοιμαστεί γιά νά νικήσει τήν άστική τάξη, άν δέν κάνει όλόπλευρο, συνεπή καί επαναστατικό άγώνα γιά τή δημοκρατία». Οί ύπέροχοι όμως... έγκέφαλοι καί θεματοφύλακες του ΚΚΕ έξ. ύποστηρίζουν τή «μαρξιστική» θέση: ή όλο ή τίποτα!

Γι' αυτό άκριδώς, φίλε, άφού ή άστική τάξη κατέχει όλόκληρο τόν κρατικό μηχανισμό, ό έν-οπλος δρόμος δέν είναι καί τόσο εύκολη ύπόθεση, αλλά χρειάζεται συγκεκριμένη άνάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης.

Έπειτα ποιός σάς λέει ότι ό πλουραλισμός είναι άστικός; Ο ίδιος ό Λένιν έλεγε ότι ύπάρχουν δυνατότητες νά εξαχθιδρυθεί ό σοσιαλισμός μέ τή συμμετοχή πολλών κομμάτων, ή καθοδήγηση όμως θά άσκείται άπό τό επαναστατικό κόμμα του προλεταριάτου, άπ' τό όποιο πόρω άπέχουσιν οί λαοπλόγοι «επαναστάτες».

Φιλικά
Γ.Γ.

άπόφοιτος γυμνασίου

Ήγαπητό ANTI

Θά 'θελα νά διατυπώσω μερικάς σκέψεις μου πάνω σ' ένα γράμμα του μαθητή Τ.Τ. πού δημοσιεύτηκε στό τεύχος 72. Είναι σχετικά μέ τό δημοκρατικό δρόμο γιά τό σοσιαλισμό (...).

Α. Ο φίλος έπιστολογράφος Τ.Τ. ξεκινώντας μάς λέει επί λέξει: «Θά πρέπει νά σημειωθεί ότι δημοκρατικός δρόμος πρós τό σοσιαλισμό δέν ύπάρχει σάν έκφραση. Είναι φτιαγμένη». Μ' αυτές τίς δύο μόνο φράσεις, καταλαβαίνει ό καθένας μας τή νοστοροπία τών δογματικών: Δέν μάς άρέσει αυτό, έπεται ότι δέν ύπάρχει. Όχι φίλε Τ.Τ., όσο καί νά ύποστηρίζεις ότι ό δημοκρατικός δρόμος σάν έκφραση καί ουσία δέν ύπάρχει, διαφεύδεται άπό τή σκληρή πραγματικότητα. Όμως δέν είναι αυτό πού 'χεις έσύ στό μυαλό σου. Η όλη σύλληψη του μη ένοπλου περάσματος

στό σοσιαλισμό έχει τίς ρίζες της πολύ παλιά, όσο καί άν φαντάζεσαι ότι είναι «έφεύρημα της αναθεωρητικής ομάδας γιά νά μή χάσει τή μικροαστική της πελατεία». Ο Γκράμσι στό «Τετράδια της φυλακής» γράφει ότι, μέ τή νέα μορφή πού παίρνει τό κράτος, ή διαδικασία μετάδωσης της κοινωνίας άπό τόν Κ.Μ.Κ. στό σοσιαλισμό, δέν θά πρέπει νά 'ρχεται μέσα άπό ένα έμφύλιο πόλεμο ή μία κατά κράτος σύρραξη. Αυτή τή γκροασιανή σκέψη (άγκάθι γιά τό σταλινικό κορσούτι πού πλάσασε τό ΚΚΣΕ) προχώρησαν καί άλλοι έπόμενοι μαρξιστές αναλύοντας τή νέα μορφή του κράτους στήν καπιταλιστική κοινωνία του 20ού αιώνα (Τολλιάτι, Μπερλίνγκονερ, Καρίγιου). Έτσι ό δημοκρατικός δρόμος συνίσταται στήν προσπάθεια πού κάνει τό κίνημα καί ή πρωτοπορία του, στό νά χτίσει τέτοιες δομές, νά δημιουργήσει τέτοιες προϋποθέσεις πού λίγο

λης άξίας γιά τό εργατικό καί λαϊκό κίνημα καί οί διμαγωγίες αυτού του τύπου πιστεύω ότι είναι έξαιρετικά επικίνδυνες, όταν μάλιστα λέγονται άπό ένα ύπέρμαχο της «όρθοδοξίας». Οί έκλογές είναι ένα σημείο της επαναστατικής διαδικασίας όπου, παρ' όλη τήν κυριαρχία της άστικής τάξης στό μέσα ένήμερωσης, τό κομμουνιστικό κόμμα παίρνει ένα δείκτη τών αποτελεσμάτων, άπό τίς εξετάσεις πού δίνει καθημερινά στό λαό μέ τήν πολιτική του, σ' όλα τά θέματα.

Β. Καί φτάνω έτσι στό πώς βλέπω νά λειτουργεί ό πλουραλισμός στό σοσιαλιστικό κράτος. Άσφαλώς είναι κάτι πού κάνει τόν Τ.Τ. νά δγαίνει άπό τά ρούχα του, νά άφαιρεί τόν «άναθεωρητισμό» καί τά τοιαύτα. Όμως τά πράγματα δέν είναι έτσι.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στόν προλεταριακό κρατικό μηχανισμό καί στόν άστικό κρατικό μηχανισμό, είναι ό μη διαχωρι-

Ο ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟ

λίγο ή άστική τάξη νά χάσει τή δύναμή της σάν ήγεμονική δύναμη της κοινωνίας (πόλεμος θέσεων), μία πού ούτως ή άλλως ή κοινωνία είναι άδύνατο νά προχωρήσει πέρα άπό τά γνωστά άδιέξοδα πού τή φέρνει ή όλιγαρχία. Οί άστοί είναι σίγουρο - καί μόνο μερικοί άφελείς όπορουνιστές σάν τό ΚΚΕ έξ. δέν έχουν ξεκαθαρίσει - ότι δέν θά παραδώσουν τήν έξουσία. Πρέπει νά καταλάβεις φίλε Τ.Τ. ότι ό δημοκρατικός δρόμος είναι ό μόνος πού έξασφαλίζει αυτές τίς προϋποθέσεις γιά τή μετάδωση στό σοσιαλισμό, πού ή «επαναστατική» φρασολογία καί ή συνθηματολογία τών δογματικών όχι μόνο δέν έξασφαλίζει αλλά ναρκωθετεί.

Ισχυρίζεται ό φίλος Τ.Τ. ότι «οί έκλογές είναι καθαρά άστική έφεύρεση έτσι όπως έννοούνται μέσα στόν καπιταλισμό». Έγώ θά 'λεγα ότι τό κοινοβουλευτικό παιχνίδι είναι μία έπιτυχία μεγά-

σμός του άπό τίς μάζες, ή καθηλωτική του σ' αυτές, δηλ. ή έξαφάνιση εκείνου πού ό Λένιν έλεγε «κράτος μέ τήν κύρια έννοια». Έτσι, όταν ό σοσιαλιστικός συνασπισμός (κομμουνιστών-σοσιαλιστών - ριζοσπαστών κ.λπ.) γίνει έξουσία καί κενόρρητη, θά πρέπει αυτόματα νά είναι καί καθυποταγμένος στίς μάζες, στό λαό, πού είναι καί ή δύναμή του. Έδώ θά πρέπει νά τονίσουμε μέ μεγάλη έμφαση, ότι ένα έξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό της μη προλεταριακής κρατικής έξουσίας, ή της κρατικής έξουσίας πού 'χει πάψει νά 'ναι προλεταριακή, βρίσκεται στό γεγονός ότι ό κρατικός μηχανισμός τοποθετείται πάνω άπό τίς μάζες καί ενεργεί κατά έξουσιαστικό τρόπο σέ σχέση μ' αυτές.

Σ' αυτή τή φάση, όπου δηλ. ό σοσιαλιστικός συνασπισμός προχωρά στήν οίκοδόμηση του σοσιαλισμού σύμφωνα μέ τό πρό-

γραμμά του, ή ταξική πάλη ισαφalus δέν παύει. Όμως τώρα πού τά μέσα παραγωγής είναι κάτω από κρατικό έλεγχο, ή κρίσιμη άρένα στην όποία οι άστικές κοινωνικές δυνάμεις δίνουν τή μάχη γιά νά συσταθούν και νά επιβληθούν εκ νέου, δέν είναι τό κοινοβούλιο, όπως φαντάζεται ό φίλος Τ.Τ., αλλά αυτός ό ίδιος κρατικός μηχανισμός, τά άνώτερα ήγετικά κλιμάκια του κυρίαρχου κόμματος. Έτσι ή λειτουργία άστικών κομμάτων στό στάδιο αυτό δέν άποτελεί τόν παραμικρό κίνδυνο, μιάς και ή μάχη δέν δίνεται εκεί. Έτσι καταλήγουμε στό καιτό έρώτημα: Άμα στίς επόμενες ή μεθεπόμενες εκλογές ό σοσιαλιστικός συνασπισμός ήττηθεί, τότε θά πρέπει νά παραδώσει τήν εξουσία σεδόμενος τούς κανόνες του κοινοβουλευτικού παιχνιδιού και νά έχουμε πισωγύρισμα στον καπιταλισμό; Όλη ή προσπάθεια γιά τήν οίκοδόμηση του σοσιαλισμού θά πάει χαμένη; Θά προσπαθήσω νά άποδείξω ότι αυτό τό έρώτημα είναι στην ουσία του ψεύτικο, και νά γιατί:

Όπως είπα πριν, ό σοσιαλιστικός κρατικός μηχανισμός ταυτίζεται μέ τίς μάξες και δέν είναι μηχανισμός έξω και πάνω απ' αυτές. Οι δυνάμεις του σοσιαλισμού κατέχουν τήν ήγεμονία όχι μόνο στην οικονομική βάση αλλά και στό ιδεολογικό εποικοδόμημα. Παράλληλα διαθέτουν πλέον όλη τήν άνεση τής προβολής και προπαγάνδας των δικών τους ιδεών. Είναι φυσικό επακόλουθο (μιάς πού συμφωνούμε ότι ή πλειοψηφία του λαού (ή συντριπτική μάλιστα) άποδέχεται τό σοσιαλισμό) νά πιστεύουμε ότι υπό όμαλές συνθήκες είναι άδύνατο νά γίνει τήν έμπιστοσύνη του λαού εκ' όσον τηρεί τό πρόγραμμά. Άν συμβεί νά χάσει αυτή τήν έμπιστοσύνη, σημαίνει απλά ότι έπαψε νά ναι προλεταριακή ή εξουσία, δηλ. ότι ή εξουσία άσκειται πλέον εν όνόματι του προλεταριάτου, τό όποιο, μέ άλλα λόγια, σημαίνει ότι οι άστικές δυνάμεις παλινεστρώθηκαν μέσα στό ίδιο τό κόμμα, μέσα στον ίδιο τόν κρατικό μηχανισμό. Έτσι, άσχετο μέ τό αν οι κρίσιμες αποφάσεις παίρνονται εν όνόματι τής φογατικής τάξης, άφού αυτή έχει χάσει τήν έμπιστοσύνη της από τό κόμμα της, σημαίνει ότι τό κόμμα έγινε άστικό, και ή κοινωνία άναπαράγει τίς άστικές σχέσεις.

Μ' αυτή τήν έννοια νομίζω ότι ό πλουραλισμός όχι μόνο δέν κρύβει κινδύνους αλλά άποτελεί τό προπύργιο γιά τήν όμαλή δόμηση του σοσιαλισμού.

Φιλικάτα
Γιάννης Άναστασόπουλος
φοιτητής

● Κι ένα ακόμα σχετικό γράμμα:

Άγαπητό «ΑΝΤΙ»

Στό 71ο τεύχος σου πολλοί άναγνώστες άπάντησαν πάνω σε ένα γράμμα μου πού δημοσιεύτηκε στό 69ο τεύχος. Θά ήθελα νά άπαντήσω, μέ όσο τό δυνατόν συντομώτερο τρόπο, πάνω στό τόσο πλατιά θέμα.

1. Τό «Κ».Κ.Ε.(έσ.) άποκλείει α priori τόν μη ειρηνικό δρόμο προς τό σοσιαλισμό και φυσικά τή «δικτατορία του προλεταριάτου». Αυτό νομίζω πως είναι μία έντελώς άντιμαρξιστική, αντιιστορική θέση. Για τόν άπλούστατο λόγο ότι δέν στηρίζεται πάνω στην πείρα πού άποχτήθηκε από τή μέχρι τώρα πορεία του κομμουνιστικού κινήματος, άντίθετα μάλιστα.

Άποτελεί ταυτόχρονα (ή θέση αυτή) και ένα μεγάλο λάθος ταχτική. Η διαπίστωση αυτή δέν άπορρέει από κανένα δόγμα, αλλά από μία άντικειμενική, ρεαλιστική άντιμετώπιση τής κατάστασης. Άκόμα κι αν ένα γνήσιο λαϊκό κίνημα (σοσιαλιστικό) μπορούσε νά κερδίσει τήν εξουσία μέ εκλογική διαδικασία - πράγμα πολύ προβληματικό, δθενέντος του κίβδηλου χαρακτήρα αυτής τής διαδικασίας (εκλογικοί νόμοι κ.λπ.) - θά άνατρέπονταν γρήγορα μέ στρατιωτικό πραξικόπημα (παράδειγμα Χιλής).

Όλα αυτά φυσικά δέν άποκλείουν τό ειρηνικό πέρασμα στο σοσιαλισμό (εκ' όσον οι περιστάσεις τό επιτρέψουν). Άλλά ή πείρα μās θεβαιώνει ότι οι δρόμοι τής επανάστασης, ειρηνικός ή μη, δέν μπορεί και δέν πρέπει νά θεωρούνται σαν δρόμο πού άποκλείει ό ένας τόν άλλο. Η άπόλυτη αντιπαράθεση έγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους γιά τήν επιτυχία του επαναστατικού προοδός.

2. «Στό ενδιάμεσο τής κεφαλαιοκρατικής και κομμουνιστικής κοινωνίας βρίσκεται μία περίοδος επαναστατικού μετασχηματισμού τής πρώτης στη δεύτερη. Τό κράτος αυτής τής περιόδου ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΙΠΟΤ' ΑΛΛΟ, εκτός από τήν ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟΥ».

Μέ τίς φράσεις αυτές, ό Μάρξ, καθόρισε τό χαρακτηρισμό και τήν αναγκαιότητα τής «δικτατορίας του προλεταριάτου». Άλλά τί ακριβώς είναι ή «δικτατορία του προλεταριάτου», πού υποβάλλει σε τόσο σκληρή δοκιμασία τά μυαλά των άστών και όλων των ρεβιζιονιστών; Είναι φανερό πως είναι ή δικτατορία πού άσκει τό προλεταριάτο σαν τάξη πάνω στους άστούς. Και μοναδικός της σκοπός είναι, ή κατάλυση τής

άστικής κρατικής μηχανής και ή άνοικοδόμηση τής άταξικής κομμουνιστικής κοινωνίας. Και όπως θεβαιώνει ό Λένιν, είναι ό δημοκρατικότερος τρόπος διακυβέρνησης σε μία κοινωνία όπου έχουν άπομείνει ύπολείμματα τής άστικής τάξης.

Οί κατά καιρούς εμφανιζόμενοι άνανεωτές (βλέπε ρεβιζιονιστές) του κομμουνισμού προσάβησαν νά άπαλείψουν τόν όρο «δικτατορία του προλεταριάτου».

Άς θυμηθούμε τόν άποστάτη Κάουτσκι, πού ή συστηματική του παρέκκλιση προς τόν όπορτουνισμό φανερώνεται ακριβώς στο ζήτημα του κράτους και τής «δικτατορίας του προλεταριάτου». Και πού τελικά οι θέσεις

ΜΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ

Άγαπητό Άντί,

Θά ήθελα νά κάνω μία πρόταση σχετικά μέ μία κριτική πού γίνεται, θά λέγα ήδονικά, στο κόμμα μου από τούς συντρόφους του ΚΚΕ. Και αυτό γιά νά προσπαθήσω νά δείξω τά εξής:

1) Οί λέξεις μόνες τους, σκέτες, δέν λένε τίποτα, δέν περιέχουν κανένα νόημα και επόμενα σε μία κριτική είναι αναγκαίο νά διευκρινίζουμε τό νόημα πού τούς δίνουμε έμεις. Ιδιαίτερα όταν οι λέξεις αυτές χρησιμοποιούνται σ' αυτή τήν περίοδο, ιδίως μετά ή μεταπολίτευση, τόσο πολύ και από τόσους πολλούς:

2) ότι τά όνόματα και οι λέξεις δέν άρκοιιν γιά μία σοβαρή κριτική. Χρειάζεται έμβάθυνση, άνάλυση, ούσιαστική κριτική, (τονίζω κριτική, όχι λιβελλογραφία!) γιά νά άποδείξουμε αυτό πού μās ενδιαφέρει. Ιδίως γιά τά κόμματα τής άριστερας πού θέλουν νά εκπροσωπούν τό λαό στον άγώνα του γιά τή σοσιαλιστική αλλαγή, πού προϋποθέτει υπεύθυνες θέσεις, αναλύσεις, κριτικές και όχι αισχρολογίες και τσιτάτα.

3) ότι είναι άνάγκη νά εγκαταλείψουμε τό στάδιο του φανατισμού και τής πόλωσης και νά περάσουμε σε ούσιαστικό διάλογο μέ ξεκάθαρες τίς αναλύσεις των κομμάτων μας.

Άλήθεια, γιατί δέν προσπαθούμε ν' άρχίσουμε μία τέτοια κριτική αντιπαράθεση - αν αυτό είναι δυνατό - μέσα από τίς στήλες του περιοδικού σου;

Περνάω στην πρότασή μου:

Οί σύντροφοι του ΚΚΕ «ένδικοι» πάρα πολύ γιά τή φσιολογία του κόμματός μου, του ΚΚΕ έσωτερικού: λένε: «τό ΚΚΕ έσ. είναι κόμμα των άναθεωρητών». Καλά! Και τό κόμμα

του κατάληγαν στο συμβιβασμό μέ τήν άστική τάξη, στην πλήρη άπάρνηση τής προλεταριακής επανάστασης.

Τέλος θά ήθελα νά άναφερθώ στο γράμμα του Γιάννη Π. και νά του πώ, ότι σαν όμοή τής κοινωνίας έννοουσα (και μάλιστα τό είχα γράψει) τό βασικό χωρισμό τής κοινωνίας σε ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΟΜΕΝΟΥΣ και ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΕΣ, και ως προς αυτό τό διαχωρισμό τής κοινωνίας, άς μου επιτρέψει νά πιστεύω ότι είναι ό ίδιος και τότε και τώρα.

Φιλικά
Μ.Α.
φοιτητής
Θεσσαλονίκη

μου, λείει: «Τό ΚΚΕ έξ. είναι κόμμα των δογματικών».

Η πρόταση είναι ή παρακάτω:

- Τό ΚΚΕ έσ., έχει μέλη πού είναι και δέν είναι συνάμα άναθεωρητές.

- Τό ΚΚΕ έχει μέλη πού λειτουργούν και σκέφτονται δογματικά.

Η πρότασή μου όμως άφορά τήν πρώτη θέση, πού θά ήθελα νά τήν άπλοποιήσω και νά δείξω στους συντρόφους μου του ΚΚΕ ότι δέν είναι τόσο τρομερό νά 'σαι «άναθεωρητής», μιάς και έχω τήν έντύπωση ότι οι μεγαλύτεροι «άναθεωρητές» ήταν οι Μάρξ, Ένγκελς, Λένιν.

Μπαίνω στο θέμα:

- Τό ΚΚΕ έσωτερικού είναι και δέν είναι κόμμα των άναθεωρητών.

Προφανώς έννοώ, όπως καταλαβαίνετε, ότι σαν μέλος αυτού του κόμματος, του ΚΚΕ έσ., είμαι αλλά συγχρόνως δέν είναι άναθεωρητής. Πώς συμβαίνει; Μά είναι απλό:

1. Η μαρξιστική διδασκαλία είναι μία και μοναδική (όσοι τήν ξέρουν, καλώς, έμεις οι άλλοι τή μαθαίνουμε συνέχεια). Μά αν ή μαρξιστική διδασκαλία είναι μία, και τό ξέρουμε αυτό πολύ καλά, ξέρουμε εξ ίσου καλά ότι τό πέρασμα στο σοσιαλισμό γίνεται μέ διάφορους τρόπους, δηλαδή:

2. Οι στρατηγικές του περάσματος στο σοσιαλισμό είναι πολλές.

3. Τό πέρασμα τής Ρωσίας στο σοσιαλισμό, στη δημιουργία δηλαδή των ΕΣΣΔ, είναι μία συγκεκριμένη στρατηγική.

Λοιπόν αυτό ήταν:

Τό ΚΚΕ έσ. σαν πρωτοπόρο κομμουνιστικό άνανεωτικό κόμμα, άκολουθεί τή μία και μοναδική μαρξιστική διδασκαλία και μία από τίς στρατηγικές, διάφορη από τή συγκεκριμένη στρατηγική

της ΕΣΣΔ.

Λοιπόν είμαστε:

- πρωτοπόροι κομμουνιστές στη χώρα μας, γιατί ακολουθούμε το μαρξισμό-λενινισμό: τη μία θεωρία.

- και είμαστε αναθεωρητές, γιατί ακολουθούμε τη μία από τις στρατηγικές (πού δεν είναι αριθμητικά καθορισμένες), πού δεν ταυτίζεται μ' αυτήν πού υιοθετούσε το ένοποιημένο ΚΚΕ και πού ακολουθήσε η ΕΣΣΔ.

Αναθεωρούμε το δρόμο για το σοσιαλισμό. Άλλωστε αυτό μάς τό 'μαθαν οι σύντροφοί μας Μάρξ - Ένγκελς - Λένιν (και ένδεικτικά για τους «άπιστους» παραθέτω από τόν πρόλογο του Μανιφέστου, στή β' γερμανική έκδοση του 1872, πού γράφτηκε από τόν Ένγκελς: «Μερικά μέρη θά μπορούσαν έδώ και εκεί νά διορθωθούν. Ή πραχτική εφαρμογή αυτών τών αρχών, έξηγει τό ίδιο τό Μανιφέστο, θά έξαρηθεί παντού και πάντα από τίς υπάρχουσες ιστορικές συνθήκες και γι' αυτό δέν αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στά έπαναστατικά μέτρα πού προτείνονται στό τέλος του 2ου μέρους. Αυτό τό μέρος θά τό εκθέταμε σήμερα από πολλές άπόψεις διαφορετικά». Έκδόσεις Πλανήτης, σελ. 8).

Εύχαριστώ για τή φιλοξενία
Κ. Ξανθόπουλος
φωιτηής

Άγαπητό «ΑΝΤΙ»

Είμαι ταχτικός άναγνώστης σου, γιατί πιστεύω πώς, αντικειμενικά, προσφέρεις στήν υπόθεση της άριστεράς, στό χώρο της οποίας είμαι ταγμένος όλόψυχα.

Δέν μπορώ όμως νά μήν παρατηρήσω πώς οι ύποκειμενικές σου διαθέσεις στρέφονται όλοφάνερα στις θέσεις, και τό πνεύμα σου πληγάζει από τό χώρο πού προβάλλει στά στοιχεία ταυτότητας τις λέξεις «έσωτερικό», «δημοκρατικός σοσιαλισμός», «άνθρωπινο πρόσωπο» κ.λπ. Άπέναντι στό ΚΚΕ κρατάς στάση ψυχής άνοχής. Δικαιώμά σου αυτό, όπωσδήποτε, ένν έξάλλου είναι πρόσ τιμή σου ή εύκαιρία του διάλογου πού παρέχεις και ή συνέπεια πού δείχνεις σ' αυτό. Πιστεύω πώς θά επιτρέψεις νά άκουστεί και ή δική μου φωνή άγωνίας για τήν άριστερά και τό κίνημα, γι' αυτό άλλωστε και σου γράφω.

Ή άριστερά δέν μπορεί νά νοείται παρά μόνο μαρξιστική - λενινιστική. Όταν οι δυνάμεις της προόδου διαθέτουν τό άκατανίκητο όπλο του μαρξισμού - λενισμού, είναι έγκλημα και αυτό-

κτονία νά σέρνονται πίσω από τήν άστική ιδεολογία, νά γαρνιρουν τις ιδέες τους με τις άστικές ιδεαλιστικές άερολογίες. Τό ζήτημα είναι ή σωστή έρμηνεία και εφαρμογή του μαρξισμού - λενισμού στή συγκεκριμένη πραγματικότητα. δέν χρειάζεται ούτε συμπλήρωση, ούτε δάνεια, ούτε νόθευση. Είναι δυνατό νά υπάρξουν δύο Κ.Κ. σέ ένα χώρο, ιδιαίτερα σήμερα πού οι συνθήκες νομιμότητας άχρήστεψαν τά παλιά σήματα άνάγκης; Είναι περιστασιακό και προσωποπαγές σήμα τό κόμμα - πρωτοπορία της έργατικής τάξης, πού μπορεί νά τό ιδιοποιείται ή καθένας; Είναι έξωφρενικό και πρέπει νά πάρουμε όλοι θέση. «Άντικειμενικότητες» και «μέσοι όροι» τρέφουν και συντηρούν τή διάσπαση, τή σύγχυση, τήν κακοδιαμηνία.

Τά λάθη της ήγέσιās, της καθοδήγησης, στις κρίσιμες περιόδους για τό κίνημα δέν τά άρνείται κανείς. Τό ζήτημα είναι νά τά έρμηνεύσουμε σωστά και νά διδαχτούμε, για νά μήν έπαναληφθούν τά ίδια. Τό πρόσφατο αλλάζουν και φεύγουν, τό κόμμα μένει νά εκπληρώσει τήν ιστορική άποστολή του. Διαπιστώνουμε λοιπόν, χωρίς νά ξεχνάμε τό ρόλο της αντίδρασης, πώς τά λάθη πού βασικά και θεμελιακά δέν επίτρεψαν στό κίνημα, στή δεκαετία του '40 αλλά και άργότερα, νά φτάσει εκεί πού μπορούσε, και τό γύρισαν πίσω με άνυπολόγιστες απώλειες, ήταν δεξιά όπορουνιστικά, μαζί με τις μοιραίες άριστεριστικές παρεκκλίσεις, κάτω από τήν πίεση τών πραγμάτων. Συγχρόνως φάνηκαν ξεκάθαρα οι διαθέσεις της ξενοδόουλης ντόπιας άστικής τάξης. Κάτω από τό εκτυφλωτικό φώς αυτών τών γεγονότων, ποιά είναι ή θέση μας σήμερα; Τί αντιδικτατορικές ένότητες με τή δεξιά είναι αυτές; Ποιοί κυβερνάνε και άνακόπουν τήν προόδο, οι έξαθλιωμένοι χουντοφασίστες ή οι κάτοχοι τών μέσων παραγωγής; Ποιοί τρέφουν και χρησιμοποιούν τό παρακράτος; Μέ ποιους λέμε ότι συμμαχούμε; Οι δημοκρατικές «έλευθερίες» είναι δώρα της άρχουσας τάξης κατόπιν «συμβουλών» (!) και «κριτικής» (!) μας ή άγωνιστικές κατακτήσεις; Τόν άμερικάνικο ιμπεριαλισμό, πού μάς δάει σάν προοπτική τόν άφανισμό, πώς θά τόν αντιμετωπίσουμε; Πρωτοδοτώντας τις άχαραχτήριστες επιθέσεις του ένάντια στή Σοβιετική Ένωση; Στό ίδιο τσουβάλι λοιπόν ό ιμπεριαλισμός και ό σοσιαλισμός; Ό πόλεμος και ή ειρήνη; Ή πισωδρόμηση και ή πρόοδος; Ή έκμετάλλευση και ή δουλειά;

Τά πελώρια αυτά έρωτήματα, πού ή άπάντησή τους θά όδηγή-

σει στή λύση του προβλήματος αυτού του λαού, θά άρχίσουν νά λύνονται σωστά όταν όλοι οι Έλληνες μαρξιστές - λενινιστές ένώσουν τις δυνάμεις τους στό κόμμα της έργατικής τάξης, βοηθώντας όλοι νά ξεπεραστούν οι άδυναμίες του. συντελώντας όλοι στό νά εκπληρώνει όσο γίνεται πιό ίκανοποιητικά τήν άποστολή του και νά διαμορφώνει κάθε φορά τήν πιό σωστή γραμμή, και όχι κτυπώντας το, κατηγορώντας το και διασπώντας το, με άποτέλεσμα νά ενεργητούμε τήν άστική τάξη και νά συντηρούμε τήν έκμετάλλευση. Ποιό από τά σημερινά κόμματα της «άριστεράς» πρέπει νά γίνει ό πόλος της συσείρωσης; Αυτό πού άναγνωρίζουν ΟΛΑ τά κομμουνιστικά κόμματα του κόσμου, όλοι οι φυσικοί μας σύμμαχοι στήν παγκόσμια υπόθεση της προόδου και της ειρήνης, της πραγματικής άπελευθέρωσης.

Σταματάω για νά χωρέσουν και άλλοι, ύπογραμμίζοντας πώς πρέπει νά πάρουμε όλοι συγκεκριμένη θέση άγώνα ένάντια στήν έκμετάλλευση, τήν πισωδρόμηση και τόν πόλεμο και όχι νά περιεριζόμαστε σέ άφηρημένες και ιδεαλιστικές διακηρύξεις φιλογικου περιεχόμενου πού άδυνατούν νά δώσουν προοπτική και περιεχόμενο στόν άγώνα μας.

Η.Μ.
Ζάκυνθος

(Υ.Γ. σάν άριστερό περιοδικό, είμαι δέβαιος πώς αντιλαμβάνεσαι τούς λόγους της σχετικής άνωνυμίας μου).

ΣΣ: Για τήν παρατήρηση πού κάνει ό φίλος άναγνώστης στήν αρχή του γράμματος, ισχύουν τά όσα λέμε στό τεύχος 72 (28-5-77) σάν άπάντηση σέ παρατήρηση άλλου άναγνώστη πού έδρισκε «τό υπόθετο του περιοδικού» σάν... (έδαίχου: σ'ά τρία χρόνια πού εκδίδεται τό «ΑΝΤΙ» έχει άποδείξει, πιστεύουμε, τήν άδέσμευτη θέση του στό χώρο της Άριστεράς.

Άγαπητό «ΑΝΤΙ»

Πήγα στή γιορτή του ΚΚΕσ. στόν «Πανιώνιο» κυρίως για τόν Μπίρμαν. Έκεί είδα τά έξης θαυμάσια: σ' όλο τό γήπεδο πουλιόντουσαν μπλουζάκια με τόν Τσέ. μπλουζάκια ψήφου σ'ά 18, κόκκινα μαντήλια (άποθέωση του έμπορεύματος!). Ή κόκκινη σημαία της επανάστασης είχε συμπληρωθεί συγκινητικά με τήν ελληνοχριστιανική γαλανόλευκη. Μεταξύ τών άλλων, άκούστηκε από τά μεγάφωνα τό σύνθημα

«θέλουμε στρατό δημοκρατικό, υπερασπιστή τών δικαιωμάτων και τών έλευθεριών του λαού».

Νά την πάλι ή όμορφη σοσιαλδημοκρατική άφάριση: τό κράτος (και τά όργανα καταστολής του, π.χ. ό στρατός) δέν είναι διόλου όργανο ταξικής βίας και έκμετάλλευσης, αλλά υπερασπιστής τών έλευθεριών, προερχόμενο από τή συνάντηση τών πολιτών: ή θεωρία δηλ. του «κοινωνικού συμβολαίου» του Κάντ και του Ρουσσώ πού συνεχίστηκε επάξια από τόν Κάουτσκν, τόν Μπερνστάιν και τώρα από τούς Έυρωκομμουνιστές. Σέ τί διαφέρει λοιπόν ό Έυρωκομμουνισμός από τή Β' Διεθνή; «Εμείς άμφισβητούμε τόν άποταλισμό, οι σοσιαλδημοκράτες όχι» άπαντούν· αυτό είναι λάθος· ό Κάουτσκν όχι μόνο τόν καπιταλισμό αλλά και τή μεθωτή σκλαβιά άμφισβητούσε. (Βλ. τή «διόρθωση» του Κομμουνιστικού Μανιφέστου στό διύλιο του «Η προλεταριακή επανάσταση και τό προγραμμα της» και άλλου). Μόνο πού έμενε πιστός στήν εισαγωγή του σοσιαλισμού κοινοβουλευτικά, όπως ό Μπερλίνγκκερ, χωρίζα πάλι τών τάξεων, με έναν «ιστορικό συμβιβασμό».

Άλλά ή δημοκρατία δέν είναι μία υπεριστορική κοινωνική μορφή,ζωτάλληλη και για τόν καπιταλισμό και για τό σοσιαλισμό. Είναι κλασική μορφή αλλοτρίωσης της έξουσίας από τις μάζες, πού κάθε 4 χρόνια ύποβάλλουν τήν παραίτηση τους ψηφίζοντας. Ό,τι ύπόσχεται (έλευθερία - ισότητα - άδελφότητα), μένουν ιδεολογικές διακηρύξεις πού καλύπτουν τήν έξαθλίωση και τή βία πάνω στήν έργατική τάξη. Οι διακηρύξεις αυτές θά πραγματοποιηθούν με τήν επαναστατική κατάγηση της δημοκρατίας (πού είναι «σχεδιασμένη δικτατορία του κεφαλαίου». Κ. Μάρξ), στήν κοινωνία της επαναστατικής δικτατορίας τών έργατικών συμβουλίων, στήν κοινωνία της κατάργησης κάθε διαχωρισμού, της συλλογικής αυτοδιεύθυνσης τών μισών, πού, κατέχοντας τήν έξουσία, θά όδηγήσουν στήν τελική έξαφάνιση του κράτους.

Άθήνα
Δ.Π.
Φωιτηής Νομικής

ό φλίτ πάει
για ψάρεμα

Εορτή Ζωοκλοπίας

● **Κριτική πάνω στο «ήμειώμα» του συνεργάτη μας Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ για τις «Μέρες του '36» στο Βόλο – και ειδικά για την ποίηση του Ρίτσου («Επιτάφιος»)** – αποτελεί τό γράμμα του Άντ. Παπαδάκη:

‘Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

‘Αφορμή γι’ αυτό τό γράμμα μου, υπήρξε τό άρθρο του κ. Γ. Παναγιώτου «ΒΟΛΟΣ: μέρες του '36...» πού διάβασα στό τεύχος σου 70 τής 30/4/77.

Πρώτα απ’ όλα θά ήθελα νά τονίσω ότι δέν ἀνήκω σ’ αὐτούς πού ὑμνολογοῦν ἀκριτά τούς καθιερωμένους καλλιτέχνες μας, χωρίς νά τούς δρίσκουν κανένα ψεγάδι, ἀναδεικνύοντάς τους μέ τόν τρόπο αὐτό σέ ιερά τέρατα πού ἡ κριτική, καί πολύ περισσό-τερο ἡ ἐπικήρυσή τους, ἀποτελεῖ βλασφημία.

Ἐκεῖνο ὅμως πού ἀπαιτῶ ἀπό κάποιον πού ἐκθέτει δημόσια ἕνα κείμενο, πού σ’ αὐτό κατηγορεῖ τό ἔργο ὁποιοδήποτε, εἶναι νά τό συνοδεύει μέ συγκεκριμένη, ὅσο τό δυνατόν, ἀποδεικτική αἰτιολόγηση. Γιατί τό ἀντίθετο δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ λιβελλο-γράφημα.

Δυστυχῶς σ’ ἕναν τέτοιο λίβελλο ἐπιδίδεται ὁ κ. Γ. Παναγιώτου στήν ἀρχή τοῦ ἄρθρου του. Τήν ἔλλειψη ἀποδεικτικῶν στοιχείων μάλιστα ἐπιχειρεῖ νά τήν καλύψει μέ ἕνα βαρύγδουπο διανοουμενί-στικο καί ἀκαταλαβίστικο κείμε-νο.

Χωρίς νά κάνει τόν κόπο λοι-πόν νά μάς τό ἀποδείξει, ὁ κ. Παναγιώτου μάς λέει σύντομα-σύντομα, ἄν φωνικά ἀποκρυπτο-γράφῃ σωστά τό κείμενό του, ὅτι κατὰ τή γνώμη του ὁ «Ἐπι-τάφιος» τοῦ Γιάννη Ρίτσου εἶναι κακή λογοτεχνία «πού ἐξευγενί-στηκε κρίσιμα (;) μέ τό μουσικό του ντύμα». Ἐδῶ ὑπάρχει σαφέ-στατη ἀναπόδειχτη αἰχμή καί κατὰ τῆς μουσικῆς τοῦ Μ. Θε-οδωράκη. Παρακάτω παρομοι-άζει τό ποίημα σάν «κακή μίμη-ση μανιάντικων μοιρολογίων». Ἀκόμα ὑποστηρίζει, πάλι ἀπο-φθεγματικά, ὅτι τό ἔργο τοῦ Ρί-τσου κάνει «θυματολογία», ὅτι εἶναι ἡτοκαθές καί ὅτι συμβάλ-λει στόν ἀποπροσανατολισμό τοῦ λαοῦ ἀπό τήν τότε ἡγεσία τοῦ κι-νήματος.

Δέν θά προσπαθῶ ἐδῶ φυ-σικά νά ἀνασκευάσω τό ἀναπό-δεικτο κατηγοροῦ τοῦ ἀρθρογράφου, ἀφοῦ τό ἴδιο τό κείμενο δέν παρέχει κανένα ἐπιχείρημα γιά ἀντίκρουση. Ἀπλῶς θλιβόμαι καί ἀγανακτῶ μέ τή μεθοδολογία του.

Ἐνα δεύτερο, καί πολύ σπου-δαϊότερο κατὰ τή γνώμη μου ση-μείο, πού ἔβιξα σύντομα καί στήν

ἀρχή, εἶναι τό ὕφος τοῦ ἀρθρο-γράφου.

Τά τελευταῖα χρόνια, μετά τή δικτατορία, κύρια, εἶδαμε νά πα-ρουσιάζονται ἀμπόλλα κείμενα, ἐμπειρασμένα συνήθως ἀπό ἀρ-θρα Ἑλλήνων πού ζοῦν στό ἐξ-ωτερικό, πού τὰ χαρακτηρίζει ἕνας βερμπαλισμός, μιά παρά-θεση σπουδαιοφανῶν λέξεων, πού πολλές φορές ἐκφράζουν καί μιά τάση γιά ἐπίδειξη ἀναφομοί-ωτων γνώσεων, καί μιά σύνταξη ξένη πρὸς τή δόκιμη ἐλληνική, μέ ἔντονη τήν ὑπαρξή μακροσκελῶν φράσεων.

“Ολα αὐτά τά στοιχεία κάνουν τά κείμενα ἀκατανόητα, πράγμα πολλές φορές ἐπιθυμητό ἀπό αὐ-τούς πού τὰ γράφουν, ἀφοῦ συ-χνότατα δέν λένε τίποτα τό ση-μαντικό, ἀλλά ταυτόχρονα τὰ καθιστοῦν καί «οεβαστά» στούς ἀμήντους, πού ἀγνοοῦν τόν «κό-δικα ἐπικοινωνίας» μ’ αὐτά.

Ἐνα τέτοιο κείμενο ἔχουμε καί στό ἄρθρο τοῦ κ. Παναγιώτου. Χαρακτηριστικό αὐτῶν πού εἶπα παραπάνω, εἶναι ὅτι αὐτή τή μορφή γραψίματος, τή συναντᾶμε στήν ἀρχή καί στό τέλος τοῦ κει-μένου, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ὁ ἀρ-θρογράφος δέν περιγράφει γεγο-νότα, ἀλλά ἐπιτίθεται χωρίς νά ἀποδεικνύει, ἡ προσπαθεῖ νά δγάλει συμπεράσματα. Ἀλλά γιά νά μή λεχθεῖ ὅτι καί ἐγώ κατη-γορῶ ἀποφθεγματικά καί χωρίς ἐπιχειρήματα τόν κ. Παναγιώτου, θά προσπαθῶ νά θεμελιώσω τὰ λεγόμενά μου παραθέτοντας σύν-τομα μερικά παραδείγματα.

Λέει λοιπόν ὁ ἀρθρογράφος, κατηγορώντας τόν «Ἐπιτάφιο» καί τή μουσική του, ὅτι «...χρησι-μοποιήθηκαν γιά νά καλύψουν ἀρνητικά πολύσημες διαθρώσεις. Ἀποτέλεσμα, ἡ ἀδυναμία ὀρθῆς καθοδήγησης καί ὁ ἀποπροσανα-τολισμός ἀπὸ τή δράκα τῶν ἀνεγκεφάλων πού ἱερούργει σέ μιά μεταφυσική ἀπολίθωση. Πιό ἀπρόσφορη ἢ ἀπ’ τόν μεγάλιο τῶν μουσουλμάνων τῆς Μέκ-κας»!!! καί παρακάτω:

«Ἐτσι τά γεγονότα τῆς Θεσσα-λονίκης, ἰδωμένα ἀπό μιά μυθο-λογική διάσταση, πού σκοπεύει κατευθεῖαν τὰ συναισθηματικά καί ὄχι τὰ νοητικά ἔγκεφαλικά κέντρα, μέ τήν κάλυψη κακῆς μί-μησης μανιάντικων μοιρολογίων ἡ ἔλλογης ἀντιμετώπισής τους ἀπό τόν Πασσαγιάννη, λειτουργοῦν σέ διάλλαλα ἀρνητικά ἐπίπε-δα...»!!!

Τέλος, κλείνοντας τό ἄρθρο τοῦ κ. Παναγιώτου, λέει γιά τήν ἀπεργία τῶν ἐργαζόμενων τοῦ Βόλου ὅτι «ἦταν ἕνα σκαλοπάτι ἑνός ἐπίμοχθου ἀγώνα, ἀδικαί-ωτου, ὅσο θά κυριαρχοῦν μυθο-γυρετές ἀντί γιά γεγονοτοπλά-στες. Μέ ἀπαραιτήτη προϋπό-θεση τήν ἀντιμεταφυσική θε-ώρηση τῆς ολεγκελιανῆς διδαχῆς

“γνώση ἴσον ἐλευθερία”, γνώση ἰδωμένη στή διουπόστατη ἱανή συμπαραθέσει πείρας τοῦ παρελ-θόντος καί προόδου»!!!

Νομίζω ὅτι τὰ παραπάνω κεί-μενα ἐμφανίζουν τόσο ἔντονα τὰ χαρακτηριστικά πού εἶπα πιο πρῖν, ὥστε εἶναι περιττό νά ἐπι-μείνω περισσότερο.

Ἀλλά ὁ κ. Παναγιώτου, ἔξω ἀπ’ αὐτά, εἶναι καί πλάστης νέων βαρύγδουπων λέξεων πού...συμ-πληρώνουν κενά καί ἀδυναμίες τῆς φτωχότατης νεοελληνικῆς μας γλώσσας. Παραθέτω ἐνδεικτικά μερικές: «μυθοποιίας», «ἀνεγκε-φάλων», «μυθογυρευτές», γεγο-νοτοπλάστες» κ.λπ.

Τελειώνοντας θέλω νά τονίσω ὅτι ἦταν τόση ἡ κακή ἐντύπωση πού μοῦ δημιουργήθηκε βλέπον-τας τό ὕφος τοῦ κειμένου στήν ἀρχή καί στό τέλος τοῦ ἄρθρου, ὥστε ἡ περιγραφή τῶν πράγματι συνταρακτικῶν γεγονότων τοῦ Βόλου ἐμφανίστηκε στά μάτια μου, ἴσως λαθεμένα, ὅτι υπήρχε μόνο σάν μέσο γιά νά δικαιώσει μιάν ἀutoπροβολή τοῦ ἀρθρο-γράφου.

Φιλικά

Ἀντώνης Παπαδάκης

● Ὁ συνεργάτης μας Γ. ΠΑ-ΝΑΓΙΩΤΟΥ ἀπαντᾷ:

“Ὅταν ὁ φίλος διευθυντής τοῦ «ΑΝΤΙ» ἔθεσε ὑπόψη μου τό γράμμα τοῦ κ. Παπαδάκη, σκέ-φτηκα πῶς δέν ἔπρεπε νά ἀπαν-τήσω. Καί τοῦτο ἐπειδή ὁ διάλο-γος (ὅπως ἐγώ τόν πιστεύω του-λάχιστο) ἔχει μιά βασική ἀπαρά-βατη ἀρχή: ἀπαιτεῖ κάποιο συν-ἄλληλο δαθμό πορείας γιά τούς δύο διαλεγόμενους, κάποιο – ἐλάχιστο ἔστω – σημείο σύμπτω-σης ἀπόψεων. Διαφορετικά ξε-πέφτει σέ δύο ξεχωριστούς μονο-λόγους (κάτι πολύ συχνό στόν τόπο μας). Ἀκριβῶς αὐτό τό ση-μείο ἐπαφῆς, στό ἐλάχιστο, τῶν ἀπόψεών μας ἀπουσιάζει ἀπό τό γράμμα τοῦ κ. Π., ὅπου ἀνα-πτύσσονται διαμετρικά ἀντίθετες ἀπόψεις ἀπὸ ἐκείνες τῶν δικῶν μου κειμένων. Ἐπειδή ὡστόσο δέ συμπαθῶ διόλου τήν ἀποψη τοῦ πρώην μαρξιστῆ καί ἤδη «ἀνα-νήφαντος» πολωνοῦ στοχαστῆ Κολακόδσκι πῶς «ἡ ἀσυνέπεια εἶναι ἡ ἰδανική μορφή πάλης ἐν-ἄντια στό δογματισμό» (στήν προκειμένη περίπτωση ἡ τυχόν «ἀσυνέπεια» μου δέν ἀφορᾷ τίς ἀπόψεις μου, ἀλλά τό «ρόλο» μου ὡς συνεργάτη τοῦ περιοδικοῦ, ποῦχει κάνει παράδοση τήν ἀν-ταπάντηση κάθε ἐπώνυμου ἀρ-θρογράφου του), χωρίς μολον-τοῦτο νά πιστέψω καί τώρα πῶς μπορεῖ νά ὑπάρξει διάλογος, θά ἀπαντηθῶ ἀπό τήν ἀρχική μου πρόθεση νά μὴν ἀπαντήσω στόν κ. Π.

I. Στό κείμενό μου γιά τὰ γε-γονότα τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1936 στό Βόλο, καθώς τό τόνιζα ἄλλωστε, δέν εἶχα σκοπεύσει νά μιλήσω γιά τήν «ἡθοποιία» τοῦ Γιάννη Ρί-τσου, ἀλλά γιά τόν τρόπο πού τή χρησιμοποιεῖ ἡ ἀπὸ τό 1931 ξε-νόφερτη κι ἀλεξυπτωτίστικα ἐπι-βαίνουσα τοῦ ἐλληνικοῦ κινήμα-τος «ἡγεσία» του, ἔτσι ὥστε τε-λικά ν’ ἀποτελεῖ «μυθολογικό» στοιχείο, θύμα τοῦ ὁποῖου – προφανῶς – εἶναι καί ὁ κ. Παπα-δάκης.

II. Στό κείμενο πού ἔχω ὑπόψη μου (ἐπειδή, καθώς ἔμαθα, ὁ κ. Παπαδάκης ἀπόσυρε τό ἀρχικό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς του καί ἤδη ὑπάρχει σέ «ξαναχενισμέ-νη» ἐκδοχή) ὁ ἐπιστολογράφος μιλεῖ διαρκῶς γιά «λασπόλογη» μεταχείριση ἀπό μέρους μου τοῦ Ρίτσου. Τό ὅτι ἀπό παντοῦ «θα-ρᾶνε καμπάνες» ὑπέρ τοῦ Ρίτσου εἶναι γεγονός αὐταπόδειχτο. Τά κριτήρια εἶναι περισσότερο κομ-ματικῆς ἀξιοποίησης τῆς «αἰ-γλης» τοῦ ποιητῆ, παρὰ αἰσθητι-κά: Καί κομματικό κριτήριο ση-μαίνει – ἔτσι πού τὰ ἔχουν φρα-κάει ὅλα – στήν οὐσία ἀπολι-τικό κριτήριο. Γιατί, στό κάτω κάτω τῆς γραφῆς, κι ἡ αἰσθητική (ὄντας κομμάτι μιᾶς χί ψῆ δο-μημένης κουλτούρας) εἶναι πολι-τική.

III. Δέν μπορῶ νά ἐπεκταθῶ ἐδῶ (κι οὔτε τολμῶ νά αἰσιοδοξῶ πῶς θά πείσω ἕναν φανατισμένο) στούς λόγους γιά τούς ὁποίους, σύμφωνα μέ τὰ δικά μου αἰσθη-τικά (ἄρα καί πολιτικά) κριτή-ρια, δρίσκω ἀπαράδεκτη τή σύν-ολη παρουσία τοῦ Γιάννη Ρίτσου στόν πνευματικό μας χώρο. Ἀναφέρομαι βασικά σά κρίσιμα θέματα τοῦ τεράστιου σέ ὄγκο ἔργου του πού ἄν τό στραγγίξεις πιθανόν νά δγάλεις 2 συλλογές ἀξιολογες ἀπὸ τίς ἑκατοντάδες ποῦχει γράψει καί δεκαπλάσιο ἀριθμό προσδλητικῶν γιά τήν κοινή νοημοσύνη στίχων(...).

(ΣΣ: Στό σημείο αὐτό, τό «ΑΝΤΙ» δρέθηκε στή δυσάρεστη θέση νά ἀφαιρέσει μερικές ἀρά-δες ἀπό τό κείμενο, πού περιεί-χαν χαρακτηρισμούς ὄχι δημοσι-εύσιμους).

IV. Σέ κάθε ἄνθρωπο ἀντι-στοχεῖ ἕνα ἰδιόλεκτο, ἕνας θα-θμός δηλαδή ἀξιοποίησης τῶν δυνατοτήτων ἐπικοινωνίας πού προσφέρει ὁ γύρω χώρος (φυσι-κός, κοινωνικός καί ψυχολογι-κός) καί ἰδιαίτερα τῶν δυνατοτή-των συνδυασμοῦ τῶν διαθέσιμων κωδίκων ἐπικοινωνίας. Ἀνάμεσα σ’ ἄλλα προσδιοριστικά τοῦ ἰδι-όλεκτου στοιχεῖα εἶναι καί τό λε-ξιλόγιο καί τό «ὕφος», δηλαδή ὁ τρόπος συνδυασμοῦ τῶν γλωσσι-ματικῶν στοιχείων. Ἄν κάποιος διαθέτει πτωχό ἰδιόλεκτο δέ ση-μαίνει πῶς ὅλοι οἱ ἄλλοι πρέπει νά περιμένουν τήν ὥριμανση

κατάλληλων κοινωνικοοικονομικών (σ' όλο τό φάσμα τους) συνηθικών (ζήσε Μάη μου...) ώσπου νά εμπλουτιστεί τό ιδιόλεκτο όσων όρίσκονται κάτω από μία σταθμητή και νά φτάσουμε σέ μία όποια έπιπεδοποίηση. Άν συνέβαινε κάτι τέτοιο ή φορά της κοινωνικής εξέλιξης θά ήταν φθίνουσα.

Υ. Όφειλω - τέλος - νά διαβεβαιώσω τόν κ. Παπαδάκη (και παράλληλα νά διασκεδάσω τούς φόβους του) πώς σέ τούτον τόν τόπο, έξω από τούς μετανάστες, δέν υπάρχουν Έλληνες (έξωτερικού) και Έλληνες (έσωτερικού)

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

● Ό κύριος φοιτητής Κ. Γεωργίου μās έστειλε από τή Θεσσαλονίκη μία μακροσκελή επιστολή για τό Κυπριακό και τή στάση της κυβέρνησης Καραμανλή. Έλπίζουμε νά μās συγχωρήσει για τίς μικρές επεμβάσεις, πού, νομίζουμε, δέν αλλάζουν τό νόημα:

Φίλη σύνταξη, φίλοι αναγνώστες,

Τό πραξικόπημα στην Κύπρο ήταν τό πρόσχημα, ήταν ή άφορμή για τήν έπίτευξη ενός μακροχρόνιου σχεδίου τό όποιο ήταν θεμελιωμένο πάνω στις συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου...

Άς μου επιτραπεί λοιπόν νά κάμω μία σύντομη ιστορική αναδρομή τών ήμερών εκείνων προτού καταλήξω στους τελευταίους λόγους τού πρωθυπουργού Κ. Καραμανλή, ό όποιος άπαντώντας σέ έρώτηση τού άρχηγού της ΕΔΗΚ κ. Γ. Μαύρου είπε ότι ή έλληνική κυβέρνηση ενεργεί ως «έντολοδόχος της κυπριακής κυβέρνησης» και ότι «ή γραμμή ή όποια άκολουθείται στό Κυπρι-

ακό, είτε όρθή είτε έσφαλμένη, βαρύνει τήν κυπριακή κυβέρνηση (τήν κυβέρνηση δηλ. τού προέδρου Μακαρίου).

Και λείει αυτά ό κ. Καραμανλής ενώ έχει στό χέρι του τό φάκελο της προδοσίας, πού άκόμα παραμένει κλειστός, γιατί, όπως καθημερινά τό έλληνικό ραδιόφωνο διατυμπανίζει, δέν συμφέρει τήν κυπριακή ύπόθεση νά άνοίξει ό φάκελος στην παρούσα φάση. Και ρωτούμε τόν κ. Καραμανλή: «Μήπως έχει πάρει έντολή από τήν κυπριακή κυβέρνηση νά καταχωινιάσει δέν ξέρουμε πού και πώς τόν φάκελο αυτό;»...

Όπως έγραψαν οι Τάιμς της Ν. Υόρκης στις 4-1-1959, οι τρεις ύπουργοί τών Έξωτερικών, της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Αγγλίας, όταν συναντήθηκαν στό Παρίσι στις 18 Δεκεμβρίου 1958, κατά τή διάρκεια της συνέλευσης της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, άνεπίσημα συζητήσαν και τό Κυπριακό. Υπουργοί Έξωτερικών της Ελλάδας και της Τουρκίας ήταν τότε οι κ.κ. Αθέρωφ και Ζορλού.

Η έλληνοτουρκική αυτή πρωτοβουλία, όπως άνεφερα, δέν ήταν δυνατό ν' άφήσει άσυγκίνητους τούς «φίλους μας τούς Άγγλους», γι' αυτό και τήν ενεθάρρυναν έφ' όσον θά ύποστηρίζονταν τά στρατηγικά συμφέροντα της Μ. Βρετανίας στη νήσο. Έτσι οι συνομιλίες συνεχίζονται στό Παρίσι μέχρι της 20 Ιανουαρίου τού έπομένου έτους 1959. Παρά τή μυστικότητα όμως πού τηρήθηκε, τό Άθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων περιγράφει τίς συνομιλίες σάν έξαιρετικά εγκάρδιες.

Στίς 5 Φεβρουαρίου 1959 οι πρωθυπουργοί και ύπουργοί Έξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας φθάνουν στη Ζυρίχη για νά διαπραγματευτούν τή λύση της

κυπριακής διένεξης μέ πλήρη μυστικότητα.

Στίς 9 Φεβρουαρίου οι Τάιμς της Ν. Υόρκης γράφουν ότι εκφράζεται ή ύποψία ότι ή όλη κυπριακή ύπόθεση τακτοποιήθηκε μυστηριωδώς από τούς διπλωμάτες, χωρίς τήν άμεση συμμετοχή τών ίδιων τών Κυπρίων. Τά όσα άκολούθησαν είναι γνωστά...

Παρά τίς αντίρρήσεις τού προέδρου Μακαρίου, ή κυβέρνηση Καραμανλή, δεσμευμένη από τή συμφωνία της Ζυρίχης, δέν ήταν διατεθειμένη νά άθετήσει τήν ύπόσχεσή της.

Κατά τούς Τάιμς της Ν. Υόρκης λοιπόν - σέ άρθρο τους ύπό τόν τίτλο «Διπλωματία Ξενοδοχείου» - ό Κων. Καραμανλής έθεσε τό έξής τελεσίγραφο στό Μακάριο: ή δέξου τή συμφωνία αυτή ή θά θεωρείσαι ύπεύθυνος για τήν άποτυχία τού συνεδρίου... Έτσι ύπογράφηκαν και από τό Μακάριο οι συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου.

Οι συμφωνίες όμως αυτές ισόδυναμούν με διπλωματική νίκη πρώτων βαθμού για τήν Τουρκία. Διότι μέ τό νά δεχθεί ή έλληνική κυβέρνηση νά διαπραγματευθεί τό Κυπριακό άμέσως, έπίσημα άναγνώρισε τό συμφέρον της Τουρκίας έν σχέσει μέ τό μέλλον τού νησιού. Αυτά είναι πάρα πολύ λίγα εάν θελήσουμε νά κάνουμε κριτική τών έλληνικών κυβερνήσεων και τών λαθών τους από τό 1958 μέχρι σήμερα.

Άπό τά άνωτέρω μπορεί κανείς νά καταλάβει τό άληθινό προσωπείο τού Κων. Καραμανλή και της κυβέρνησής του. Αυτός είναι εκείνος ό όποιος κατηγορεί τήν κυπριακή κυβέρνηση για όλα τά τυχόν λάθη πού έσημειώθησαν.

Νά πώς περιγράφει ό Ρόμπερτ Στέφενς μία στιχομυθία πού είχε στό Λονδίνο τό 1959 ό ίδιος ό Μακάριος μέ τόν Κ. Καραμανλή. «Είχα τήν έντύπωση ότι είχα κληθεί νά συζητήσω μία λύση τού Κυπριακού και όχι νά ύπογράψω ό,τι έσεις οι τρεις κυβερνήσεις άποφασίσατε. Μέ φέρνετε σέ πολύ δύσκολη θέση όταν μου λέτε "δέξου τή συμφωνία ή άπόρριψέ την"»...

Τό άν δέχτηκε λοιπόν πιέσεις ό κυπριακός λαός και από ποιούς, είναι πλέον πασιφανές και μόνο ένας άνεγκέφαλος θά είχε ένδοιασμούς.

Άλλά θά καταλήξω μέ άλλη μία άκόμη έρώτηση τού κ. Γ. Μαύρου πρός τόν κ. πρωθυπουργό, τήν Παρασκευή 20-5-77: Ποιά περιθώρια άπομένουν στό Μακάριο όταν τό Δεκέμβριο τού 1975 έντοπίσαμε τά πλαίσια τών διακοινοτικών συνομιλιών;

Κ.Χ. Γεωργίου
φοιτητής

ΑΝΤΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Άθήνα 601.
Τηλ: 732.713 - 732.819

● Έκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. Άλεξάνδρου 26
Άγ. Ανάργυροι.

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Άλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 - 713.604
● Εκτύπωση:
Έργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ίασιου 5, Περιστερί.

● Κάθε ένυπόγραφο άρθρο
έκφράζει τήν προσωπική
άποψη τού συγγραφέα του.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Έξαμ. 260 δρχ. - Έτήσια 520
Έτήσια Όργανισμών,
Τραπεζών, κ.λπ. 1.200 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Εύρώπη - Μεσογ. χώρες:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 13
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 25
Η.Π.Α. - Καναδάς - Άν. Άσία:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 17
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 34
Αυστραλία - Ωκεανία:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 24
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 47

● Έμβόσματα, έπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

Κεντρική διάθεση:
● για τά βιβλιοπωλεία
της Άθήνας:
Στά γραφεία τού «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● για τά βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο «Ξένος Τύπος»
Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720,
Θεσ/νίκη

Κάλλιο πέντε και στό χέρι
παρά δέκα και καρτέρι

... Τώρα πιά δέν ύπάρχει καρτέρι: μέ
τό «ΑΝΤΙ» στό χέρι και 10% και 20%
έκπτωση σέ δίσκους και κασέτες!

Χάρητος 38 στό Κολωνάκι
Μόνιμη έκθεση δίσκων

Μία «είδική προσφορά» ενός ειδικού
μαγαζιού

GASTHELLAS

Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σέ
αεροπλάνα
πλοία
τραίνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ
δωρεάν από τά γραφεία μας
- Έκδίδουμε τή
ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Β' όροφος. Τηλ. 3600.233 3604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗ
ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΛ. 3613.087 3629.095

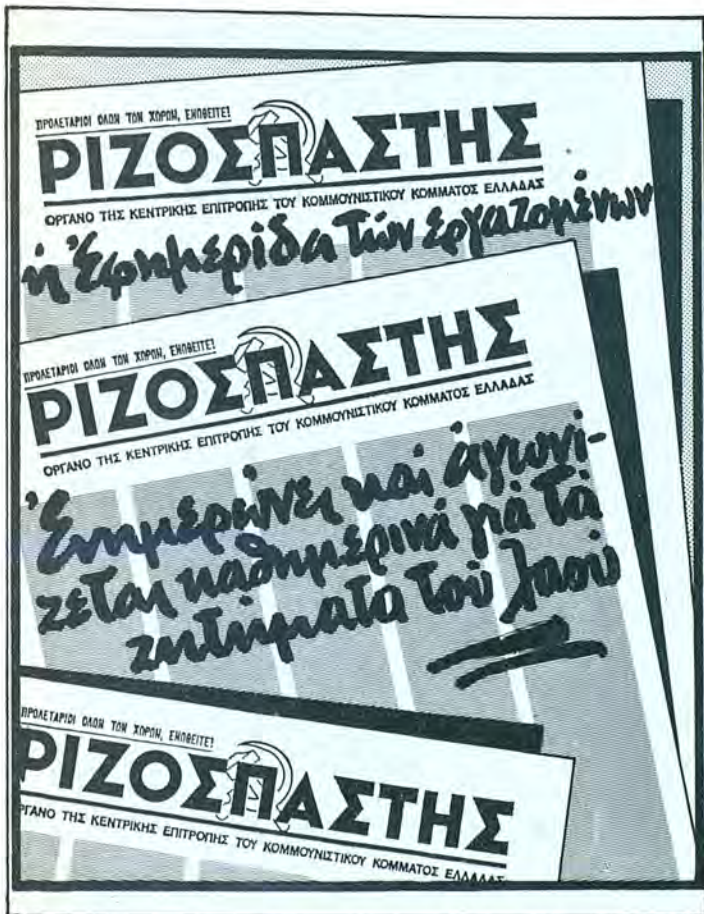
σπυρου διναρδατου

ο πολεμος του 1940-41 και η μαχη της κρητης

ΤΟΜΙΔΙΑ 2

Τό τέταρτο βιβλίο της σειράς, που καλύπτει την περίοδο από τό 1935 ως τόν Ιούνιο τού 1941.

ΤΑΣΟΥ ΔΗΜΟΥ

«2340 ΜΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ»

τό χρονικό τής έφταετίας
μέσα από τήν παράνομη
δουλειά ενός δημοσιογράφου
αγωνιστή.

ΕΝΑ ΜΟΝΑΔΙΚΟ
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΛΑΡΟΣ»

κυκλοφόρησαν

Η ΑΥΓΗ
κάθε πρωί
• ζωντανή ενημέρωση
• αδέσμευτη έρευνα • ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες
• με πλούσιο περιεχόμενο
• με νέο έπιτελείο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στην πρώτη γραμμή της πάλης
για τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία
της Χώρας
για την ενότητα και την ανανέωση
του κομμουνιστικού κινήματος

αγοράζετε
διαδίδετε
την
ΑΥΓΗ

Κυκλοφορεί σε λίγες μέρες

ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ

‘Ο έμφύλιος

Στή σκιά της ‘Ακροναυπλίας

Συγκλονιστική αφήγηση για την
πιο κρίσιμη περίοδο
της σύγχρονης ιστορίας μας

ΔΩΡΙΚΟΣ

Μαυρομιχάλη 64 Τηλ. 3629675,
3604161